

BASİRET GAZETESİ
(1870 - 1878)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
İlhan YERLİKAYA
No : 87/1988

T. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi
Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ersan İLAL

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V-VI
Kısaltmalar	VII-VII

GİRİŞ

BATI'DA VE DOĞU'DA MATBAA VE BASIN

A-Matbaa

1-Matbaanın İcadından Önceki Devre	1
2-Matbaanın İcadı	4
3-Osmanlı Devletinde Matbaa	7

B-Gazeteli Dönem

1-Türkiye'de Yabancı Dilde Yayınlanan İlk Gazeteler	10
2-Türkiye'de Türkçe Yayınlanan Gazeteler	12

C-Basiret'in Yayınlandığı Dönem	13
---------------------------------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

BASİRET GAZETESİ İLE SAHİBİ VE YAZARLARI

A-Gazetenin Kimlik Bilgileri

1-Gazetenin İsmi ve Dili	20
2-Basiret'in Yayın Hayatına Başlaması	21
3-Basımevi, Araç ve Gereçleri	25
4-Tirajı ve Gelir Kaynakları	29
a)Tirajı	29
b)Ücreti	30
c)Diğer Gelir Kaynakları	32

B-Teknik Yönü

1-Sayfa,Sütun ve Ebadi	37
2-Mizanpajı	44
3-Fotoğraf ve Resim	48

C-Amacı,Yayın Politikası ve Koleksiyonları

1-Amacı ve Yayın Politikası	54
2-Kolleksiyonları	56

D-Sahibi ve Yazarları 58 |

1-Basiretci Ali Efendi	59
2-Polonyalı Hayreddin(Karski)	65

3-Mustafa Celalettin Paşa	70
4-Ahmet Midhat Efendi	72
5-Ali Suavi	76
6-Diğer Yazarlar	83

İKİNCİ BÖLÜM

BASİRET'İN İÇERİĞİ

A-Basiret'in Mısır ve Avrupa Devletleri Hakkındaki Yayını	87
1-Alman Taraftarlığı, Fransız Antipatisi	87
2-Rus ve İngiliz Antipatisi	100
3-Mısır Hidiviyeti Sempatisi	107
B-Çağının Fikir Akımlarına Bakış Açısı	
1-Millet ve Milliyetçilik	110
2-Hürriyet ve Müsâvât(=Eşitlik)	112
3-Meşrutiyet ve Cumhuriyet	115
4-Osmanlıcılık(=İttihâd-ı Osmanî)	118
5-İslâmıcılık(=İttihâd-ı İslâmî)	123
6-Yeni Osmanlılar İttihâd Terakki	130
C-Gazetede ki Haber, İlan ve Reklamlar	
1-Gazetenin Haber Kaynakları	131
2-İç Haberler	
a)İstanbul Haberleri	134
b)Taşra Haberleri	136
c)Reklam ve İlanlar	137
3-Dış Haberler	
a)Tercümelere	140
b)Telgraflar	143
4-İlgi Çekici Haber ve Olaylar	145
5-Diğer Gazeteler ile İlişkisi ve Girdiği Polemikler	148
6-Tekzip ve Tashihler	156
7-Verdiği Ekler	156

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASIN HAYATIMIZDAKİ YERİ

1-Basiret-Hükümet İlişkisi, Basiret'e Yapılan Baskılar, Sansür ve Kapatılma	161
2-Okuyucu ile Diyalog	166

3-Hangi Çevrelerce Benimsendiği ve Kamuoyuna Etkisi	168
4-Basiret Gazetesinin Basın Hayatımıza Ne Getirip Ne Götürdüğü Hakkında Genel Bir Değerlendirme	171
Ekler	178
Kaynaklar	243
Dizin	253

ÖNSÖZ

Araştırmamızın konusu olan Basiret Gazetesi, basın tarihimizin ilk özel gazetelerindendir. Gazete yayın hayatına başlamasından kapanışına kadar Ali Efendi'nin idaresi ve mülkiyetinde bulunmuştur. Ali Efendi gazeteciliği bir meslek olarak benimsemiş ve geçimini bu yoldan temin etmiştir.

Basiret döneminin en ciddi, objektif ve tirajı büyük olan gazetelerinden biridir. Basiret'in yayın hayatına başladığı 1870'li yıllar, Osmanlı İmparatorluğunda Meşrutiyet idaresinin kurulması arefesine rastlamaktadır. Bu dönemde Basiret, çeşitli fikir akımları ve Meşrutiyet fikirlerinin Osmanlı toplumuna aktarılmasında büyük rol almıştır.

Basiret gazetesi, dokuz yıla yakın devam eden yayın hayatı boyunca toplumun iletilerini yönetime ileten tarafsız bir yayın organı olmaya özen gösterdi. En azından bu iddia ile ortaya çıktı. Basiret öncesi dönemde bir kaç edebi ve fikri gazete dışında, devlet tarafından oluşturulmuş bir tekel var idi. Bu dönemde devletin çıkardığı Takvim-i Vekayi ; yönetimin emir ve iletilerini halka tebliğ eden resmi bir gazete niteliğinde idi.

Basiret işte bu gazeteye alternatif olarak ortaya çıktı. Daha ilk sayısından itibaren tarafsız ve sansürsüz haber vereceğini iddia etmeye başladı. Ayrıca sık sık basın özgürlüğünden bahsetti.

Basiret gazetesinin bu konumu TRT'ye karşı alternatif olarak ortaya çıkan ; özel, tarafsız ve az sansürlü yayın yapacağı iddiasında bulunan Star-1 ile bir paralellik arz etmektedir. Bu hususu da burada okuyucularımızın dikkatlerine arz etmekten kendimi alamıyorum.

Basiret gazetesi basın tarihimizde ilk dış yardım gören gazetelerimizden birisidir. Gazetenin gördüğü bu parasal ve teknolojik yardım içeriksel bağımlılığı da birlikte getirmiştir.

Basiret işte bu özelliklerinden dolayı basın tarihimizin önemli gazetelerinden birisidir. Ve şimdiye kadar hakkında bir araştırma yapılmamıştır. Esasen Takvim-i Vekâyi, İstanbul, Vekâyi'-i Mısriyye vb. bir kaç gazete dışında bu dönem basınıımız hakkında fazla bir çalışma yoktur.

İşte böyle bir konuda beni çalışmaya yönlendiren, çalışmam esnasında yardım ve kolaylıklarını esirgemeyen Hocam Prof. Dr. Ersan İLAL'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yüzyirmibir yıl önce yayın hayatına başlamış böyle ilginç bir gazete hakkında çalışmanın elbette bir takım zorlukları oldu. Ama çalışmamız boyunca adetâ zaman tünelinden geçer gibi yüzyirmibir yıl öncesine gitmek ve o zamanın şartları içinde yaşamak ; insanların ve toplumun neler düşündüğünü ve neler konuştuğunu, hangi sorunlarla karşılaştığını görmek bütün bu zorlukları unutturdu.

Burada, çalışmam esnasında yardımlarını esirgemeyen değerli meslektaşlarım Ahmet Zeki İZGÖER, Mahmut KIRKPINAR, Mehmet TEMEL ve Hüseyin YORULMAZ'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamı son derece dikkat ve titizlik içinde gerçekleştirmekle beraber hata ve eksikliklerimin olabileceğini kabul ediyorum. Bu konuda okuyucuların affına sığınıyor ve bu çalışmamızın basın tarihimiz ve siyasi tarihimizin aydınlatılmasında önemli katkıları olmasını umuyorum.

5 Mart 1991

İlhan YERLİKAYA

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
A.İ.T.İ.A.	Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
A.Ü.DTCF.	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
A.Ü.S.B.F.	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
a.y.	aynı yer
bk.	bakınız
C,	Cilt
Çev.	Çeviren
H.	Hicri
İ.A.	İslâm Ansiklopedisi
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
M.	Miladi
Mec.	Mecmua
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
no :	Numara
nşr.	neşir, neşreden
s.	Sayfa
Stn.	Sütun
T.D.E.A.	Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
T.D.V.,İ.A.	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
trc.	tercüme
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
v.b.	ve benzerleri
v.d.	ve devamı
v.dd.	ve devamının devamı
v.s.	vesaire

Hicri Ayların Kısaltmaları

M	Muharrem
S	Safer
Ra	Rebiyülevvel
R	Rebiyülâhir
Ca	Cemaziyevvel

C	Çemaziyelâhir
B	Receb
Ş	Şaban
N	Ramazân
L	Şevval
Za	Zilkade
Z	Zilhicce

GİRİŞ

BATI'DA VE DOĞU'DA MATBAA VE BASIN

A. MATBAA

1-Matbaa'nın İcadından Önceki Dönem

İnsanoğlunun, çevresindeki olaylardan haberdar olma isteği ve öğrenme arzusu, eski çağlara kadar uzanır. O tarihlerden beri insanlar, birbirleriyle iletişim kurma çabaları içine girmişler ve bunun için çeşitli yollar bulmuşlardır. Şüphesiz insanların konuşabilme yetenekleri iletişim kurmakta en etkin bir unsur olmuştur.

İlk zamanlar insanlararası iletişim, konuşmanın yanısıra ateş yakma, duman tüttürme, davul çalma v.s. araçlar sayesinde gerçekleşmişken "yazının icadı" ile iletişim, mükemmel bir araca sahip olmuş bulunuyordu. Bu sayede insanlar iletilerini, kendilerinden sonraki çağlara da ulaştırabilme olanağına kavuşmuşlardır. Böylece insanlar, yoğun bir bilgi ve tecrübe birikimi elde etmeye başladılar.

M.Ö. 130 yıllarına gelindiğinde İskenderiye'de kütüphaneler bile oluşmaya başlamıştı. İlk Çin kitap baskıları M.S. 600 yıllarında gerçekleşmiştir. Arapların mürəkkep ve kağıdı kullanmaları da bu yıllardadır¹. Bu aşamalardan sonra iletişim teknolojisi hızla gelişmeye başlamıştır.

(1) İlal Ersan, İletişim, Yıgınsal İletim Araçları ve Toplum Kavramlar-Kurumlar-Küremler, İstanbul:Der Yayınları, 1989, s.14.

Basmacılık tekniğiyle yazı/şekil çoğaltma yönteminin, Avrupa'dan çok önce M.S. 2.Yüzyılda Çin'de bilindiği, oradan Kore ve Japonya ile Uygur Türklerine yayıldığı bir çok araştırmacılar tarafından söylenmektedir. M.S.8/9.Yüzyılda resmi bilgiler içeren ilk haber yaprağı Çin'de basılmış, Türkistan'da yapılan kazılarda da yedi sayfalık bir Buda dini kitapçığı bulunmuştur. Uygurlar sadece oyma bloklarla değil, yanyana dizilen tek tek harflerle oluşturulan kalıplarla da baskılar yapmışlardır². Yine dünyanın en eski kitabının da 868'de Türkistan'da (Uygur ülkesinde) matbaada basıldığı ortaya çıkmıştır³.

Bazı rivayetlere göre M.S. 911 yılında Peking şehrinde, yayınına başlanan (King Pao) adıyla bir gazete yıllarca neşredilmiş. Fakat bu gazetenin nasıl basılıp dağıtıldığı meçhul kalmıştır.

Louvre Müzesinde saklanan bazı papirüslerden öğrenildiğine göre, Mısırlıların da M.Ö. 1750 yıllarında "gazete"ye benzer vesikalara sahip olduklarını söyleyebiliriz. Hatta bunlardan birisinde Totmes devrinde Nâzırlardan birinin resmi bir gazetede çıkan bazı bilgilere itiraz ettiği görülmektedir. III.Ramses devrinde de bir gazetenin bu Firavuna hücum ettiğine dair bilgi veren diğer bir papirüs, Türen Müzesindedir. Herodot, Firavunlardan bahseden mizah gazetelerinin varlığını haber vermektedir⁴.

Bütün bunlara rağmen modern anlamda Matbaacılık ve Basımevi Batı'da gelişmiştir. Batı'daki iletişim teknolojisi de Doğu'daki gibi çeşitli aşamalardan geçmiştir. Roma'da uzun yüzyıllar ruhanî reislerin yıllıkları ilk haber kaynakları olmuştur. Baş ruhanî, her yıl olup bitenleri toplayıp beyaz bir levhanın üzerine geçirir ve evinin duvarına asarak teşhir ederdi. Jül Sezar (M.Ö. 100-44), Senato

(2) Koloğlu, Orhan, İlk Gazete İlk Polemik, Vekayi-i Mısriye'nin Öyküsü ve Takvim-i Vekayi ile Tartışması, Ankara : Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları-5, 1989, S.11.

(3) Uyguç, Ünal, Radyo Televizyon Haberciliği, İstanbul : İ.Ü. Yayın No : 3406, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayın No : 1, 1987, S.13.

(4) Ertuğ, Hasan Refik, Basın ve Yayın Tarihi, (İlk Devirler), 1. Fasikül, İstanbul : Fakülte Matbaası, 1955, S.5 ; Ayrıca bu konuda bk: Nüzhet, Selim, Türk Gazeteciliği, İstanbul : İstanbul Matbuat Cemiyeti tarafından basılmıştır, 1931, S.7.

müzâkerelerine ait zabıtları , "Acta Senatus" adı altında halka neşrettirmiştir. Bazı yazarlara göre bu olaydan bir süre sonra "Acta Publica" adıyla ve bugünkü resmi gazetelerin atası olan ve bir sahifeden ibaret genele ait bültenlerin ortaya çıktığını kaydediyorlar. Daha sonra ise bu bültenlerin içine günlük olaylar da girmiş ve buna "Acta Diurna" denilmiştir⁵. Fakat sözünü ettiğimiz bu bültenler bugünkü basın ve gazetelerle kıyaslanamayacak kadar ilkel idiler.

Batı'da bugünkü gazeteciliğin doğuşuna ortam hazırlayan bir diğer iletişim aracı da ; İngilizlerin news-letter, Fransızların nouvelles manuscrites dedikleri haber mektuplarıdır. Bunlar siyasi, ticari ve dini yönü bulunan bültenlerdi. İlk zamanlar el yazmaları halinde iken, XV. Yüzyıldan itibaren önemli haberleri yaymak üzere basılmış düzenli bir haber mektubu durumuna gelmiştir. Bu haber mektupları matbaanın icadından sonra bile uzun süre yaşamıştır. O dönemde bu mektuplar İngiltere, İtalya, Almanya, Fransa ve İspanya ile dinsel çevrelerde oldukça fazla rağbet görmüştür.

Matbaanın ve mekanik baskı vasıtaları ve yöntemleri icat edilince haber-mektupları da gelişme kaydederek yaygınlık ve etkinlik kazandılar. Zaman zaman iktidar ve güç odaklarının tepkisi ve sansürüne de uğradılar⁶.

Bu haber-mektupları Osmanlı ülkesinden Avrupa'ya da gönderilmiştir. Viyanalı Banker Fugger ailesinin metrukâtı arasından Viyana Kütüphanesine intikal eden "Haber Mektupları"ndan (News Letter) bazıları böyledir. Bunlardan, 1554-1571 devresinde Osmanlı İmparatorluğunun genel gidişinden ve ülkede olup bitenlerden Avrupalı okurları haberdar etmek üzere İstanbul'da daimi bir muhabir bulunduranlar olmuştur. Osmanlı Devletinde, Türkçe yazma haber mektuplarına tesadüf edilmemektedir. Fakat Osmanlı Devlet adamlarından bazılarının Avrupa'dan, kendilerini ilgilendiren haberleri içeren haber mektupları getirttiklerine dair basın tarihlerinde kayıtlar vardır⁷.

(5) Ertuğ, Basın Tarihi, S. 6.

(6) Ertuğ, a.g.e., S. 9-12.

(7) Ertuğ, Hasan Refik, "Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti ?" Yeni Türkiye, İstanbul : Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneği tarafından yayınlanmıştır, 1959.

Matbaa'nın mucidi olan Juhannes Gutenberg, Rhen nehri kıyısındaki Meins şehrinin, zengin ve soylu ailelerinden birisine mensuptur. 1436 yılında şehirde çıkan bir isyan üzerine, ailesiyle

Deuteronomii

Ascendit ergo moyses de campe-
stribus moab sup montem ue-
lto in verticem phalga contra iheri-
cho : ostenditq; ei dominus omnem
terram galaad usq; dan . et omnium
naptalim terrarq; ephraim ⁊ manasse
et omnem terram usq; ad mare novis-
simum . et australem partem et latitu-
dinem campi ihericho civitatis palma-
rum usq; legor. Dixitq; dominus ad
eum . Hec est terra pro qua iuravi a-
braham ysaac et iacob dicens. Semi-
ni tuo dabo eam. Vidisti eam oculis
tuis : et non transibis ad illam. Mo-
ysesq; est ibi moyses servus
in terra moab iuxta dor-
luit eum in valle terre
phogor : et non cognovit
pultum eius usq; in p-
Moyles centū et viginti

Resim : 1

Matbaacılığın bulucusu

GUTENBERG

(Bastığı ilk İncil'den bir sahife)

birlikte Strazburg'a gitmişti. Babasının ölümü üzerine bir kuyumcu-
da çalışmaya başladı. Daha sonra geçimini temin için bir dükkan a-
çarak burada tahtalar üzerine oyma yazı yazıp, bunları kağıtlara
basarak satmaya başladı. Bu iş kârlı fakat yorucu idi. Tahtadan harf-
ler kesip, bunları yanyana getirerek cümleler oluşturmayı ve bunları
kağıda basmayı denedi ise de, tahtanın dayanıksız olması yüzünden
bunu başaramadı. Bunun üzerine kuyumculuktan edindiği bilgilerden
faydalanarak kurşun harfler döktü. Bu harflerden düzenlediği sahi-
feleri basmak için basit bir pres meydana getirdi.

Juhannes Gutenberg bu tarihsel buluşundan sonra, işini geliştire-
bilmek için bazı kimselerle ortak oldu ise de, başarılı olamadı-
lar ve iflas ettiler. Bunun üzerine Meins'a dönen Gutenberg, Faust
isimli bir zenginle ortak bir matbaa kurdu. Bu matbaada basılan ilk
kitap, her sahifesi 42 satırlık "Mezahir İncili"dir. İşte bundan
sonra matbaa insanlık hizmetine girdi.

Matbaa'nın icadı şerefi ; bazı kimselerce Haarlemli Lauren-
ce Coster'e, bazılarınca Milanolu Panfilio Costalti'ye ait olduğu
iddia edilse de en yaygın görüş bu şerefin Gutenberg'e ait olduğudur⁸.

Bu buluştan sonra Matbaa alanındaki teknolojik gelişmeler
hızla birbirini takip etti. İlk renkli basım 1480 yıllarında Vene-
dik'de Alman Erhard Ratdolt tarafından başarılmıştır. Bu gelişme-
lerden sonra Baskı sanatı XV. Yüzyılın ikinci yarısında İtal-
ya, İspanya, Hollanda, İsviçre ve Fransa'ya yayılmıştır. Bu ülkelerin
matbaacılarını Meins şehrinden çıkan gezici Alman basım ustaları
yetiştirmişlerdir. 1500 yılına kadar, bu yöntem ile basılan kitap-
ların sayısı 30.000'i bulmuştur⁹.

Baskı alanındaki bu gelişmelerden sonra, artık mecmua ve
gazete devri açılmış oluyordu. Matbaa ve gazetelere bazı iktidar-
lar tarafından her ne kadar şiddetli tepkilerde bulunuldu ise de,
XVI. Yüzyıl'da "gazete" olayının ortaya çıkması engellenememişti.

(8) İnüğür, M. Nuri, Basın ve Yayın Tarihi, İstanbul : Çağlayan Yayı-
nevi, İkinci Baskı, 1982, S. 49-50.

(9) Ertuğ, Basın Tarihi, S. 14-15.

Bu gazeteler istikrarlı bir gelişimle yıllık,altı aylık,haftalık ve nihayet günlük olarak çıkmaya başlamıştı.Günlük gazete ilk defa İngiltere'de 1702 yılında yayınlanmaya başlamıştır¹⁰.

Gazetecilikte bu hızlı gelişmelerden sonra gazetelere ilan ve reklam girmeğe başlamıştır.Bunun önemini ilk defa anlayan İngiliz Basını olmuştur.Bu yolla gazeteler satış gelirlerinden başka önemli bir gelir kaynağına da sahip olmuş bulunuyorlardı.

Bu arada XVIII.Yüzyılda özellikle Almanya'da Edebî gazetecilik de yaygınlaşmaya başlamıştı.Bu yüzyılda yine ilk basın kanunu çıkmıştır.Artık bu devirde basın tüm kurum ve kuruluşlarıyla kendini göstermeye başlamıştır.

Bu dönemde Avrupa'da çıkmaya başlayan bazı önemli gazeteler şunlardır :

- La Gazette de France(1631)
- Mercure
- Journal des Savants(1665)
- Times(1788)
- Morning Post(1772)
- Daily News(1846)

1814'den itibaren İngiltere'nin yukarıda bahsettiğimiz Times gazetesi için icad olunan buharlı baskı makinası,harfleri dizme makinası,"Rotativ" denilen makineler baskı işini büyük ölçüde kolaylaştırdı¹¹. Bu buluşlarla az zamanda az bir masrafla yüzbinlerce gazete basılabiliyordu.Bu durum gazetelerin yaygınlaşmasına neden olmuştur.

(10)Ertuğ,a.g.e.,S.19.

(11)Charles Seignobos,Tarih-i Siyasi(1814-1896).(Asr-ı Hâzıra'da Avrupa),Osmanlıca'ya Çev : Ali Reşad,Dersaadet : Kader Matbaası,H.1325/M.1908,C.II,S.9 ; Ayrıca Avrupa'da çıkan ilk gazeteler konusunda bk : Ertuğ,Basın Tarihi,S.25-39.

3-Osmanlı Devleti'nde Matbaa

Osmanlı İmparatorluğu bir çok ulustan meydana gelen mozaik yapıllı bir devletti.Bu uluslar içinde Yahudiler,Ermeniler ve Rumlar gibi din ve soy bakımından Avrupalılara yakın uluslar da vardı.Bu münasebetle Osmanlı'da Batı ile ilk ilişkiye girenler bunlar olmuşlardır.Osmanlı Devleti içindeki Yahudiler,Ermeniler ve Rumlar iç ve dış ticareti sürekli ellerinde bulundurmışlardır. Bu nedenle "Matbaa"dan,önceleri Yahudiler,Ermeniler ve Rumlar faydalanmışlardır.Daha sonraları(1727'lerden sonra) Türkler bu icattan faydalanabilmişlerdir.

Yahudiler XV.Yüzyılın sonlarında İstanbul,İzmir,Selanik ve Edirne'de kurdukları matbaalarında yalnızca İbranice eserler basmışlardır.İlk İbranice eser 1493-94 yılında İstanbul'da basılmıştır.Ermenilerin kurduğu ilk matbaa ise,Sivaslı Apkar adında,İtalya'da matbaacılık öğrenen birisi tarafından 1557'de İstanbul'da kurulan matbaadır.Rumca basım yapan ilk matbaayı,Nicomedos Metaxas 1627'de İstanbul'da kurmuştur¹².

Türkler ise Türkçe harflerle ilk kitap basımını,1727'de gerçekleştirebilmişlerdir.Batı'da ilk baskı tarihini 1440 kabul edersek,aradaki zaman farkı 237 sene tutar¹³.

1727 yılında ilk Türkçe kitabı basma şerefine erişen İbrahim Müteferrika(1674-1745),aslen Macar ve Kalvinist olup,anayurdu Macaristan'da Papazlık eğitimi görmüştür.18 yaşındayken Osmanlı Akıncılarına esir düşmüş ve İstanbul'a getirilmiştir(1692).Burada müslüman olup,çağının İslamî bilgilerini ve Türkçesini öğrenen İbrahim Müteferrika geçimini sağlamak için şimsir ağacından klişeler yapmaya başlamıştır¹⁴.

(12)Ertuğ,"Basın Nasıl Doğdu",S.173.

(13)İskit,Server,Amme Efkârı ve İlk Gazetelerimiz,İstanbul : Gazeteciler Cemiyeti Yayını,1959,S.9.

(14)Uzunçarşılı,İ.Hakkı,Osmanlı Tarihi,Ankara : T.T.K. Basımevi, 1983,C.IV(2),S.611.

1719'da hazırladığı şimşir üzerine oyma bir Marmara haritası klişesini Sadrazam İbrahim Paşa'ya sunmuştur. Bu klişenin üzerinde "Benim devletlü efendim, eğer fermânınız olursa daha büyükleri yapılır, Sene 1132/1719" ibaresi yazılıdır. Bu sanatından dolayı o zaman kendisine (Basmacı) İbrahim Ağa denilmiştir. Basımevi konusunda İbrahim Ağa'yı destekleyen insan Yirmisekiz Çelebizâde Sait Efendi'dir. Sait Efendi (Divan efendisi sıfatıyla) babasıyla birlikte Paris'e gitmiş, Batı medeniyetinin ilerleyişini, basım tekniklerini ve bunun yararlarını yerinde görmüştür. 4 yıl kalıp, 1724'de İstanbul'a dönünce matbaayı kurmak için çabalara girişmiş ve önceden tanıdığı, Dergâh-ı Âlî Müteferrikalarından tercüman İbrahim Efendi'yi kendine yardımcı ve ortak seçmiştir¹⁵. Basmacı İbrahim Efendi'nin Çağdaşlaşma Tarihi açısından matbaa kurmaktan daha önemli bir yanı da vardır. O, Osmanlı militer düzeninin çağdaş Avrupa metodlarına uygulanması için fikirler ileriye sürmüştür. "Nizam-ı Cedid" fikrini ilk kez o ortaya atmış, Askerlik açısından Osmanlı ordusunun yeniden tesisini savunmuştur¹⁶.

İbrahim Müteferrika matbaa kurulması ile ilgili düşüncelerini (Vesiletü't-Tıbâa) adlı bir risale ile Sadrazama açıklamıştır. Risalede basımın yararları anlatılıyor, dini bilimler dışındaki bilimlerle ilgili kitapların bu şekilde basılabileceğini bildiriyordu. Risaleye ayrıca basılması düşünülen Vankulu lügatının birkaç sahifesine ait dizgi provası örnek olarak eklenmiştir. Ayrıca o dönemin bazı bilginlerine de bu hareketi destekler içerikte önsöz yazdırılmıştır.

Bu başvurudan sonra Şeyhülislamın fetvası alındıktan sonra Padişah III. Ahmet tarafından 1726 yılında, din kitapları basmamak şartıyla izin verdiğini belirtir bir ferman çıkarılmıştır¹⁷. Böylece "Dâru't-Tıbâatü'l-Âmire" adı verilen ilk basımevi, İbrahim Müteferrika'nın Sultan Selim semtindeki evinin altında kurulmuş

(15) İnuğur, Basın ve Yayın, S.154.

(16) Berkes, Niyazi, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul : Doğu-Batı Yayınları, 1978, S.50-51.

(17) İnuğur, Basın ve Yayın, S.154 ; Ayrıca bk : Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara : T.T.K. Basımevi, 1983, C.IV(2), S.513.

oluyordu.Hükümet tarafından buraya ulemâdan tashih ve yardımcılar atandı.İbrahim Efendi'nin ünvanı da "Dergâh-ı Muallâ Müteferrika-sı" olarak belirlendi.İbrahim Müteferrika bundan sonra matbaa için gerekli olan kağıt vb. ürünlerin imali ve bu işin tekniğinin Osmanlı'da uygulanması için de gayret sarfetmiştir¹⁸.

Bu ilk basımevinde basılan kitapların bazıları şunlardır :

- Kitâb-ı Lügat-ı Vankulu
- Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr
- Tarih-i Seyyah
- Kitâb-ı İklim-i Cedid
- Tarih-i Timur Gürgân
- Füyûzât-ı Miknatisiye
- Cihannümâ
- Tarih-i Naimâ... vb¹⁹.

Bu ilk matbaadan sonra Osmanlı'da basmacılık hızla gelişmiş ve yeni matbaalar kurulmuştur.Burada şunu da hemen belirtelim ki ; birçok araştırmacı,kitap basmanın Şeriat'e aykırı olduğu iddiasıyla ulemânın basımevi açılmasına şiddetle karşı çıktığını söylemektedir.Değerli Hocamız Niyazi Berkes'e göre ulemâdan asla böyle bir tepki gelmemiştir.Hatta Şeyhülislam başta olmak üzere bir çok ulemâ bu yeni buluşu desteklemişlerdir.Osmanlı'da matbaaya tepki,maddi yönden zarara giren hattat esnafından gelmiştir.Fakat bu da matbaanın gelişmesine zarar verecek ciddi bir tepki değildir.

Matbaa'ya dini sınıftan tepki Avrupa'da oluşmuş iken Osmanlı'da böyle bir tepki olmayışı da ilginçtir²⁰.

Osmanlı Devleti'nde İbrahim Müteferrika Matbaası'ndan sonra kurulan birçok matbaadan ikisini söylemeden geçemeyeceğiz.Çünkü bu iki matbaa Osmanlı'da ilk resmi gazete yayımı için kurulmuş matbaalardır.Bunlardan birincisi,Takvimhâne-i Âmire'dir. II.Mahmut tarafından Takvim-i Vekâyi'i basmak üzere Beyazıt'ta kurulmuştur.

(18)Uzunçarşılı,Osmanlı Tarihi,C.IV(2),S.514-518.

(19)İnuğur,Basın ve Yayın,S.158 v.dd.

(20)Bu konuda bk : Berkes,Türkiye'de Çağdaslaşma,S.59.

1864'de Topkapı surları içindeki bir binaya taşınmış ve "Matbaa-i Âmire" adıyla Cumhuriyet dönemine kadar burada hizmet görmüştür²¹.

İkincisi ise 1822'de Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından hem "Vekâyi'-i Mısriyye" adlı gazeteyi çıkarmak, hem de bilimsel yayınlar yapmak üzere kurulmuş olan (Bulak) basımevidir. Bu basımevi, çoğu tarih ve edebiyata ait Türkçe eserleri yayınlayarak Matbaa-i Âmire ile yarışmıştır. 1822-1842 yılları arasında Bulak Basımevi'nde 243 kitap basılmıştır²².

Osmanlı Devleti, matbaa alanındaki bu aşamalardan sonra "Gazetecilik" dönemine, adımını atmış bulunuyordu. Bu tarihlerden sonra Osmanlı ülkesinde yerli ve yabancı bir çok gazete yerden mantar biter gibi bitmeye başlamıştır. Şimdi, o tarihte Türkiye'de yabancı dilde yayınlanan gazeteleri görmeye çalışalım .

B.GAZETELİ DÖNEM

1-Türkiye'de Yabancı Dilde Yayınlanan İlk Gazeteler

Osmanlı'da ilk gazete çıkaran kesim, ülke içindeki yabancı devlet sefaletleri ve azınlıklar olmuştur. Bunun nedeni de yabancı ülkelerin Osmanlı ile ticari ilişkilerini geliştirme gayreti idi. Ayrıca günden güne zayıflamakta olan Osmanlı toprakları üzerinde egemenlik kurma çabaları idi.

İşte bu sebeplerden dolayı Türkiye'de ilk gazeteyi 1795 yılında Fransızlar çıkarmıştır. Gazetenin adı (Bulletin des Nouvelles) haberler bültenidir. Fransız Büyükelçiliği tarafından, Fransızca olarak çıkarılan bu gazetenin amacı, henüz yeni gerçekleşmiş olan Fransız devrimini ve yeniliklerini Osmanlı ülkesindeki Fransızlara ve Türklere anlatmaktır. Bunun yanında Türklere de

(21) Bu konuda geniş bilgi için bk. : Yazıcı, Nesimi, Takvim-i Vekâyi (Belgeler), Ankara : Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayını, 1983.

(22) Koloğlu, Vekâyi'-i Mısriyye, S.17.

Avrupa'yı ilgilendiren çıkar konularını tanıtmak idi²³.

İstanbul'da yabancıların çıkardığı ikinci gazete de Fransızlar tarafından çıkarılmış ve Fransızcadır. Adı "Gazette Française de Constantinople"(1796-1798)'dir²⁴.

Bu dönemde çıkan üçüncü gazete Osmanlı dostu Alexandre Blacque'un , II.Mahmut'un himayesi ile 1825'de İzmir'de çıkardığı "Le Spectateur de L'Orient"dır. Az sonra Courier de Smyrne ismini alan bu gazete Avrupa'ya karşı Osmanlı'yı savunan bir gazete idi. 1831'de Alexandre Blacque Padişah II.Mahmut tarafından İstanbul'a çağrıldı. Moniteur Ottoman(1831) isimli,devletin Fransız dilinde yayınladığı ilk gazeteyi çıkaran kişi ünvanını aldı²⁵.

Bu dönemde Osmanlı ülkesinde yabancı dilde oldukça fazla gazete çıkmıştır.İleride göreceğiz,Basiret Gazetesi de bunlardan oldukça fazla tercüme ve alıntılar yapmıştır.Şimdi bunlardan bazı-
larının isimlerini vermeyi uygun görüyoruz :

-Journal de Smyrne(1833-1915)

-Echo de L'Orient(Doğu'nun Yankısı,1838-1845)

-Presse Orient(Günlük gazetedir.İstanbul,1849-1854)

-Courrier d'Orient(Günlük gazetedir,1854) Basiret bu gazete-
den çok alıntılar yapmıştır.

-Revue d'Orient(İzmir 1871)

-Journal de Constantinople(1846-1866)

-La Turquie(1866)

-Impertial(Tarafsız)(1841-1912)

-La Reforme(1869-1922)

-Le Phare du Bosphore(Boğaziçi Feneri,1870-1890) Bu gazete
Patrikhane'nin çıkarlarını savunan bir gazetedir.Başyazarı olan
Kriakopulos,bu gazete kapandıktan sonra bir süre Mısır'da da ya-

(23)Alemdar,Korkmaz,İstanbul(1875-1964),Türkiye'de Yayınlanan
Fransızca Bir Gazetenin Tarihi,İkinci Baskı,Ankara : A.İ.T.İ.A.
Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Okulu Yayını,1980,S.2.

(24)Korkmaz,a.g.e.,S.3.

(25)Karal,Enver Ziya,Osmanlı Tarihi,İslahat Fermanı Devri(1856-
1961),Ankara : T.T.K. Basımevi,1983,C.VI,S.189.

zarlığını sürdürmüştür. Basiret gazetesi bundan oldukça fazla çeviri ve alıntıda bulunmuştur.

-Levant Herald(1867). The Times gazetesinin Türkiye muhabirliğini yapan Edgar Wittaker tarafından İstanbul'da Fransızca ve İngilizce olarak yayınlanmıştır. Saraydan aldığı ödeneği artırmak için bir takım şantajlara başvurduğu için gazetesi sık sık kapatılmıştır. Basiret, bu gazeteden de sık sık alıntı ve çevirilerde bulunmuştur.

-Stamboul(İstanbul 1875-1964)²⁶ Bu gazeteden de Basiret oldukça fazla alıntılar yapmıştır.

2-Türkiye'de Türkçe Yayınlanan Gazeteler

Yukarıda Takvim-i Vekâyi'nin ülkemizde Türkçe olarak yayınlanan ilk resmi gazeteden olduğunu ve 1831'de yayınlanmaya başladığını belirtmiştik. Bu tarihten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nda bir çok Türkçe gazeteler yayınlanmaya başlamıştır.

II. Mahmut'u bir gazete çıkarmaya iten neden, Alexandre Blacque'un Spectateur Oriental adlı gazetesi olmuştur. Osmanlı Devleti lehine İngiltere, Fransa ve Rusya'ya sert tepki gösteren bu gazetesinin yararlıkları, Padişah'ın gazete olayına sempatisini artırmıştır. Bunun üzerine Padişah, 1831 tarihinde, Türkçe gazete çıkarmak için ilgili birimlere emirler vermiştir. Takvim-i Vekâyi'i basmak için kurduğu matbaanın başına da Esat Efendi'yi getirdi. Haftada bir kez çıkmaya başlayan gazete, 5.000 nüsha olarak basılıyordu. Bu ilk başlangıcın arkasından özel gazeteler geldi. Türkiye'de özel teşebbüs tarafından, ilk Türkçe gazete ise 1840'ta William Churchill adlı bir İngiliz tarafından Ceride-i Havadis ismi ile çıkarılmıştır. Yirmi yıl rakipsiz yayınlanan bu gazeteden sonra, Çapanzade Âgah Efendi ve Şinasi'nin yardımı ile 1860'ta Tercüman-ı Ahval çıkmaya başladı. Bu iki gazete arasında sert tartışmalar olmuştur²⁷.

(26) Bu konuda bk.: Alemdar, İstanbul ; Ayrıca diğer gazeteler için bk.: İnüçür, Basın ve Yayın, S.170-171.

(27) Günyol, Vedat, "Matbuât", İslâm Ansiklopedisi, İstanbul : Milli Eğitim Basımevi, 1988, C. VII, S. 369.

Bu gazetelerden sonra,Şinasi'nin kurduğu Tasvir-i Efkâr gazetesi,1862 yılında yayın hayatına başladı.Tasvir-i Efkâr da Tercümân-ı Ahval gibi bir fikir gazetesi idi.Bu gazetede daha sonraki yıllarda Namık Kemal ve Recaizade Mahmut Ekrem başyazarlık yapmışlardır.

Bu tarihlerde İstanbul'da daha başka gazetelerde çıktı ise de 1870 yılına kadar bunların sayısı 8-10'u geçmemiştir.Vilayetlerde de Vilayet gazeteleri çıkmıştır.Fakat bunlar seslerini pek duyuramamışlardır İstanbul'da ilk Türkçe gazete 1831 yılında çıkmasına rağmen,Vilayetlerde ancak XIX.Yüzyılın ikinci yarısına doğru Vilayet gazeteleri çıkabilmiştir²⁸.

İşte basın,matbaanın icadından 1870'lere gelinceye kadar bu evrelerden geçerek gelmiştir.Bundan sonra Ali Efendi tarafından 20 Şevvâl 1286/23 Ocak 1870 tarihinde çıkarılmaya başlanan Basiret gazetesi Türk basın tarihinde ciddiyeti ve saygınlığı ile yerini almıştır.

Şimdi de Basiret'in yayınlandığı dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun durumuna genel bir göz atalım.

C.BASİRET'İN YAYINLANDIĞI DÖNEM

Basiret Gazetesinin incelenmesine geçmeden önce,gazetenin yayınlandığı 1870'li yıllar ile ondan öncesi durum hakkında bilgi verirsek,sanırım Basiret'i daha iyi anlar ve daha iyi değerlendiririz.

Osmanlı İmparatorluğu,Koçi Bey Risalesi'nde de belirtilmeye çalışıldığı gibi,Kanuni'den itibaren bir duraklama içine girmiş bulunuyordu.O tarihten itibaren devletin mülki düzeninde ve özellikle askeri düzeninde bazı aksaklıklar görünüyordu.Fakat bunun düzeltilmesi için devletin eski gelenek ve kurallar üzere yönetilmesi ve eski haşmetli günlerin düzeninin yeniden ihyası tavsiye ediliyordu²⁹.

(28)Ertuğ,Basın Nasıl Doğdu,S.178 v.d.

(29)Koçi Bey,Koçi Bey Risalesi,(Sadeleştiren : Zuhuri Danışman), Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,1985.

1699 Karlofça Antlaşması ile neticelenen savaşta Osmanlı Ordusunun acziyeti ortaya çıkmış bulunuyordu³⁰. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Avusturya karşısında(1683 yılındaki ikinci Viyana kuşatmasıyla) noktalanmış ilerleyişinden sonra, büyük bir güç olmak isteyen Avusturya'nın ilerleyişi başlıyordu³¹. Bu tarihlerden sonra ülke içinde Patrona Halil İsyanı gibi isyanlar ile Yeniçerilerin isyanları zaman zaman devleti tehdit eder duruma gelmişti.

1768 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açan Rusya karşısında büyük bozgun yaşandı. 1774'te Osmanlı için oldukça ağır şartlar içeren Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandı. Bu tarihten sonra yenilgiler birbirini takip etti.

Yeniçerilerin itaatsizlikleri ve savaşlarda başarı gösterememeleri yüzünden 1793 yılında Padişah III.Selim tarafından Nizam-ı Cedit teşkilatı kuruldu. Nizam-ı Cedit'in kurulmasında Fransa'daki 1789 Fransız İhtilali ve onun arkasından kurulan "Yeni düzen" in payı büyüktür. Nizam-ı Cedit ismi de zaten buradan alınmıştır. İlk zamanlar Osmanlı ülkesinde her alanda uygulamaya konan yeniden düzenleme(=Nizam-ı Cedit) hareketi sonraları sadece askeri birlikler için kullanılmıştır. Bu da işin diğer bir ilginç yanıdır³².

1798 yılında Napolyon Mısır'ı işgal etti. Fransızlar Mısır'dan İngiltere ve Rusya'nın desteği ile çıkarılabildi. Bu, Osmanlı'nın artık kendi başına, müttefiksiz olarak ; büyük devletlerle savaş yapamayacağını göstergesi idi.

1806 yılında , yeni kurulan Nizam-ı Cedit Askerlerinin kendilerine alternatif olduğunu farkederek Yeniçeriler, isyan ettiler. Bu isyanlarda bir çok kan döküldü.

(30)Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. III(1), S.595.

(31)Vocelka, Karl, "Avusturya-Osmanlı Çekişmelerinin Dahili Etkileri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı : 31, İstanbul : 1978, S.7.

(32)Lewis, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, (2. Baskı), Çev : Metin Kıratlı, Ankara : T.T.K. Basımevi, 1984, S.38 V.d.

Bu arada, Osmanlı ile birlikte Mısır'ı Fransızlardan kurtaran İngilizler ; Mısır'daki bazı Kölemen beyleri ile anlaşıp Mısır'ı almak istedilerse de, o sırada Mısır'da vali olan (Kavalalı) Mehmet Ali Paşa, Kölemenleri bastırıp, yola getirdiğinden ve halktan şiddetli tepki gördüklerinden dolayı Mısır'ı terk ettiler³³.

1808 yılında ise, Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul'da bir ayân ve hanedan konferansını (=Meşveret-i Âme) toplantıya çağırdı. Burada hükümet ileri gelenleri ile ayânlar arasında karşılıklı destek ve statü anlaşması (=Sened-i İttifak) imzalandı. Bu olay, Meşrutiyet idaresi yolunda önemli bir adım sayılabilir. Anlaşma Sultan'ın yetkilerini de kısıtladığı için; II. Mahmut, biraz gönülsüzce imzalamıştır³⁴.

Yine bu yıl, Nizam-ı Cedit ocağı canlandırılıp bu sefer Sekban adı altında yeniden örgütlendi ise de, Yeniçerilerin yeniden isyanını gerektirdi ve tekrar kapandı. Bu arada dışta da önemli olaylar oluyordu. 1789 Fransız İhtilali'nden etkilenen Sırplar ve Yunanlılar ayaklanarak bağımsızlıklarını istiyorlardı. Dışta bu olaylar yaşanırken, Yeniçeriler de içeride huzursuzluk ve isyanlar çıkarıyorlardı. Yeniçerilerin bu taşkınlıkları halkın da, devlet ileri gelenlerinin de sabrını tükettiğinden, 1826 yılında sancak-ı şerif çıkarılarak; Et Meydanı'nda isyan için toplanmış olan Yeniçeriler, topa tutularak imha edildi ve Yeniçeri Ocağı lağvedildi³⁵. Bundan sonra yeni Osmanlı Ordusu eğitilmek için Mısır Paşasından on iki uzman öğretmen istendi. Fakat sudan bahanelerle gönderilmedi. İngiltere'den gelen üç askeri uzman da yeni Osmanlı askerlerini yetiştirmekte başarılı olamadı. Nihayet Prusya'dan beş subay getirtildi. Bir kaç Türk Harbokulu öğrencisi Viyana'ya kabul edildi. Bu olay Türk Ordusunda daha sonra çok kuvvetli hale gelen ve günümüze kadar süren güçlü Alman nüfuz ve geleneğine yol açtı. Nitekim Alman

(33) Mustafa Nuri Paşa, Netâyicü'l-Vukuât Kurumlar ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, Sadeleştiren : Neşet Çağatay, Ankara : T.T.K. Basımevi, 1980, C. III-IV, S. 219 V. dd.

(34) Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, Sadeleştiren : Tefvik Temelkuran, İstanbul : Üçdal Neşriyat, 1966, C. 9, S. 6-12.

(35) Bu hususta geniş bilgi için bk : Esat Efendi, Üss-i Zafer, Der-saadet : Süleyman Efendi Matbaası, H. 1292/M. 1875, S. 67-119.

sempatizanlığı da bu dönemde ortaya çıktı³⁶. Askeri alandaki bu Avrupa'ya yönelik hareketinin ardından, eğitim ve diğer alanlarda da Avrupa'yı örnek alma hareketi devam etti. Avrupai tarzda okullar açıldı. Viyana ve Paris gibi Avrupa'nın büyük şehirlerine öğrenciler gönderildi. Mülkî alanda önemli değişiklikler yapıldı. Meclisler ve nâzırlıklar kuruldu. Sultan Mahmut, Yeniçeriliğin ilgası ve ulemânın sinmesini fırsat bilerek, bir çok yenilikler yaptı. II. Mahmut, merkezî bir otorite kurma gayretlerini de geri bırakmadı³⁷.

Bu tarihlerde Osmanlı aydınları arasında , kadim geleneğe dönüş değil, Batı'ya yönelik hareketleri başlamış oluyordu. Her alanda Batı örnek alınmaya başlamıştı. II. Mahmut'un ölmesi ve Abdülmecit'in tahta geçmesi ile bu hareket daha da hızlandı. Çünkü 1839'da Tanzimat'ın ilan edilmesi batılılaşma alanında yeni bir başarı idi³⁸. Gülhâne Hatt-ı Hümayunu denilen, bu Padişah fermanının hazırlayıcısı, uzun yıllar Avrupa'da eğitim görmüş olan Mustafa Reşit Paşa idi. Tanzimat Fermanı, kendisinden önceki vesikaların ve hareketlerin hepsinden daha Batılı idi. Bu Hat ile Batı'nın üstünlüğü resmen tanınmıştır³⁹. Hattın birer nüshası bütün yabancı devlet elçilerine gönderilmiştir. Bu Hat ile Osmanlı bünyesindeki azınlıklara büyük haklar verilmiştir. **Hat**, bütün teb'a hakkında mal, can ve namus güvenliği vadetmektedir. Bunun yanında adli, mülki ve askeri alanda yeni düzenlemeler getiriyordu. Tanzimat'ın ilanı ile Batı medeniyetine girmek ve Avrupa ortak hukukuna katılmak, bir nefis müdafaası sayılmıştır.

Bundan sonraki devrede orijinal bir olay daha görülmüş, Yeni(ya da Genç) Osmanlılar Cemiyeti kurulmuş, (tarih) çatısı al-

(36) Buna benzer bir Alman yardımı, Basiret gazetesine de yapılmıştı. İleride sözünü edeceğiz ; Basiret bunun karşılığını ödemeğe gayret göstermiştir.

(37) Lewis, Modern Türkiye, S.83-100 ; Karal, E. Ziya, "Mahmut II", İA, C. VII, S.170.

(38) Gülhane'de okunan bu Hatt-ı Hümayun'un tam metni için bk : Birinci Tertip, Düstur, Cilt I, S.4-7.

(39) Tunaya, Tarık Zafer, Türk Siyasal Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İstanbul : Yedigün Matbaası, 1960, S.32.

tında zamanın fikir ve edebiyat liderlerini toplamıştır.Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa ve Âgah Efendi⁴⁰ bu çatı altında Padişahın mutlak otoritesine karşı ilk muhalefet nüvesini kurmuşlardır⁴¹. Bütün bu hareketler Meşrutiyet yönetimine giden önemli adımlar olmuştur.

18 Şubat 1856 tarihli Islahat Fermanı ile Tanzimat'ta verilen teminatlar tekrar te'yit edildi. Aynı zamanda bu teminatların sözden fiiliyata aktarılması yolunda, gerekli işlemler yapılacağı ve teb'a arasında din, ırk, mezhep, dil v.b. fark gözetilmeyeceği bildiriliyordu. Her dine ibadet serbestisi getirildiği söyleniyordu. Bunların dışında bazı hukuki ve mali düzenlemelerin yapılmasını da öngörüordu⁴². Fermanın içeriğinin aşağı yukarı üçte ikisi azınlıklar ve onlara verilecek haklardan oluşuyordu. Bu durum, Avrupa devletlerinin Osmanlı içerisindeki Hristiyan azınlıklara sahip çıkmak istemesi ve bu yolda Osmanlı'ya baskı yapılmasından ileri geliyordu.

Tanzimat ve Islahat hareketleri, temel hak ve hürriyetlerin güvencesi olarak addedilen Anayasa olgusunun bir kaynağı olma özelliğini gösterir. Bu hareketlerle Osmanlı'da meşruti bir idareyi doğuracak demokratik bir süreç başlatılmış oluyordu. Fakat bu süreç tabandan gelen baskı ile değil, Osmanlı Devleti'nin üst düzey yöneticileri tarafından gerçekleştirilen bir süreç idi.

İçerde bu hareketler olurken, Eflak ve Boğdan'da ayaklanma olmuş, 1853 yılında Ruslar Osmanlı'ya savaş ilan ederek, Tuna boylarına ilerlemeye başladı. Rusların bu saldırısı İngiltere ve Fransa ile birlikte def' edilebildi⁴³. Buna rağmen Balkanlardaki karışıklıklar sürüp gidiyordu. Sırplar ayaklanmışlar, Belgrad ve bazı kaleleri almışlardı.

(40) Bu şahıslardan Ali Süavi, Namık Kemal ve Âgah Efendi Basiret Gazetesi yazarlarındandır.

(41) Tunaya, Batılılaşma Hareketleri, S. 35.

(42) Lewis, Modern Türkiye, S. 116 vd.

(43) Mahmut Celaleddin Paşa, Mir'at-ı Hakikat, Hazırlayanlar : İsmet Miroğlu-Çetin Derin-Yusuf Halaçoğlu-Ömer Akdaş, İstanbul : Ter-cüman 1001 Temel Eser, 1979, S. 33-34.

1866 yılında ise Girit isyanı patlak vermişti⁴⁴. Bu isyan Yunanlıların Megalo İdea(=Büyük İdeal) fikrini Giritli Hristiyanlar arasında yaymalarından ve Giritlileri isyana teşvik etmelerinden kaynaklanıyordu.Rusya ve Fransa ise buna göz yumuyor,hatta el altından destekliyordu.Girit meselesi iki yıl Osmanlı Devleti'nin başını ağrıttı ise de isyan bastırıldı.1869 tarihinde Paris'de toplanan konferansla sorun tatlıya bağlanmış oluyordu⁴⁵.

Basiret Gazetesinin yayınlanmaya başlama tarihi olan 1870'li yıllara gelindiğinde,Osmanlının tablosu işte bu idi.Osmanlı eski gücünü kaybetmiş,Fransız İhtilali'nin etkisiyle Sırplar,Yunanlılar,Eflak ve Boğdan birer birer isyan etmeye başlamıştı.Ülkenin içinde bulunduğu bu durumdan kurtulması için Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edilmişti.Yönetime karşı hoşnutsuzluklar ortaya çıkmıştı.Hürriyet,Eşitlik(=Müsâvât) ve Meşrutî idare fikirleri oluşmaya başlamıştı.Bu dönemde Batıcı fikir akımları sadece siyasi alanda değil,iktisadi alanda da Osmanlı toplumunda görülmeye başlanmıştı.Yapılan çevirilerle A.Simith,J.B.Say v.b. iktisatçıların görüşleri Osmanlı toplumuna aktarılıyordu⁴⁶.

Osmanlı Devleti'nin dünya siyasetindeki yerinin denge siyaseti belirlenmesi fikri devlet adamları arasında yaygındı.Örneğin Keçecizâde Fuad Paşa ; ölümünden altı ay kadar önce Fransa'dan(M.1868) Padişah Abdülaziz'e gönderdiği raporda özet olarak şunları söylüyordu :

"-Osmanlı Hanedanının devleti tehlikededir.Ne düşmanlarımız eski düşman,ne biz eski Osmanlıyız.Avrupalılar,ilim ve fende çok ilerlemişlerdir.Eski yöntemlerle devletin eski kudretinin kazandırılması bir hayaldir.Düşmanlarımıza karşı tek başına duramayız.İttifaklar bulmalıyız. Batılı devletlerle iyi geçinmek ve

(44)Ali Efendi Basiret'i çıkarmak için,bu yıllarda Hariciye Nezâretine başvurmuş,fakat isyan bastırılana dek ruhsat alamamıştı.

(45)Mahmud Celaleddin Paşa,Girid İhtilali Tarihi,Hazırlayan:Abdullah Sivridağ,(İ.Ü.,SBF.Siyaset Bilimi ; Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),İstanbul 1990.

(46)J.B.Say,Catechisme d'Economie Politique,(Ter : Sehak Abru, İlm-i Tedbir-i Menzil,Dersaadet ; Mühendisioğlu Matbaası,H.1268/M.1851),nşr;M.Zühdü,Dârülfünun Hukuk Fakültesi Mec.,II/9(1333).

denge politikası gütmek zorundayız.Devlet her türlü din kavga-
larının üstünde olsun.Kurtuluş ilim ve fen yolundadır⁴⁷.

Basiret ncesi hakkında,genel bir durum değerlendirmesi
yaptıktan sonra,şimdi "Basiret Gezetesi"nin tanıtımına geçebiliriz.

(47)Tepedelenlioğlu,N.Nazif,Sultan İkinci Abdülhamit ve Osmanlı İmparatorluğunda Komitacılar,İstanbul : Bedir Yayınları,1964 S.65-78.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASİRET GAZETESİ İLE SAHİBİ VE YAZARLARI

A.GAZETENİN KİMLİK BİLGİLERİ

1-Gazetenin İsmi ve Dili

Tanıtmaya çalışacağımız gazetemizin ismi "Basiret" olup, dili ise son sayılarındaki bazı makaleler hariç sade bir Türkçe'dir.Halkın anlayabileceği bir dil kullanılmıştır.

Basiret kelimesi Kamus-i Türkî lüğatinde "kalp gözüyle görme,görüp kühn ve hakikatine varma" anlamına gelmektedir.Kelimenin geniş bir şekilde yorumu ise,Basiret Gazetesi'nde çıkan bir makalede özetle şöyle anlatılmaktadır :

"Basiret bir ilahî nurdur ki,insana verilmiş olan bu hidayet ışığı,insanın yaşamı boyunca tutacağı yolu aydınlatır.İnsan bu ışık sayesinde mutlu bir hayat sürer.

Basiret hareketli bir ateştir.İnsana kötülüklerin doğuracağı tehlikeleri açıklayarak kötülüklerden sakınmayı öğretir.Onu hayvanî duyguların tutsaklığından kurtarır.

Basiret hiç durmadan çalışan bir kuvvettir.İnsan nefsinin emrettiği kötü şeyleri yapmaktan men ederek onu,tehlikelerden korur,insanı insan eder.İnsan ancak basireti sayesinde insan sayılır.Basiretsiz adam adam sayılmaz.

Basiret bir cevherdir.İnsana itibarını bu cevher kazandırır.Basiret bir nurdur.İnsan zulüm ve gaflet içinde ise,ancak bu nur sayesinde sapıklıktan kurtularak aydınlık yolu bulur.Basiret insana Rabbinin verdiği bir ihsan(=iyilik)'dir.Basiret insanın vicdânında saklı zararı olmayan bir şeydir.Belki bir tılsımdır. Çünkü insan onun verdiği anlayış zenginliği ile hilelerden ve hüsrandan sakınır.İki dünyası için faydalı olan çeşitli hazineler keşfederek nam ve şanını yükseltir.

Sonuç olarak şunu söyleyelim ki,Basiret'in güzel,zarif ve hoş olan manalarını ne biz anlatabiliriz ne de şu yontulmuş âciz kalemimiz anlatabilir⁴⁸".

2-Basiret'in Yayın Hayatına Başlaması

Basiret Gazetesi,20 Şevval 1286/23 Ocak 1870⁴⁹ tarihinde Ali Efendi tarafından çıkarılmaya başlanmıştır.Ali Efendi,yazdığı eserinde Basiret gazetesini nasıl çıkardığını şöyle anlatıyor :

"-1283 yılında eğitim bilimlerinden ve politikadan söz etmek üzere B a s i r e t adıyla gündelik bir gazetenin yayınlanması konusunda yazdığım dilekçemi Hariciye Nazırı Fuat Paşa'ya sunulmak üzere adı geçen bakanlık müsteşarı Sait Efendi'ye verdim. Sait Efendi,Fuat Paşa'nın odasına girip biraz sonra çıktığında altına kırmızı mürekkeple havalesini gösterdiler : "Bu dilekçenin şimdilik saklanması" işareti yazılmıştı."Acaba bunun nedeni nedir?" diye sorduğumda ; "Şimdi Girit'te karışıklıklar var.Sana müsaade edilmiş olsa bir takım Rumlar da gazete imtiyazı istiyorlar,anlara da vermek gerekir.Evraktan numarasını alınız da bu karışıklık son bulunca başvurunuz,o vakit müsaade olunacaktır, buyurdular" diye cevap verdiler.Artık Girit karışıklığının ortadan kalkmasını beklemeye koyuldum ve iki yıl bekledim.Sözünü ettiğim karışıklığın ortadan kalktığını gördüğümde hemen adı geçen müsteşar Sait Efendi'nin yanına gittim.Nazır Paşa'ya anlattıklarında o da bizi istemiş ; huzuruna çıktım.Basın Yayın Müdürü Macit Bey'i çağırttılar. "Şimdi ruhsat kağıdını yazıp getiriniz" emrini verdiler.Yarım saat sonra ruhsat kağıdı yazıldı⁵⁰..."

(48)Bk : Ek 1

(49)Basiret gazetesinin yayın hayatına başlama tarihi : "Şapolya, E.B.,Türk Gazetecilik Tarihi,Ankara,1976,S.136" ; "İnuğur,Basın Yayın,S.211" ve "Tökin,F.Hüsrev,Basın Ansiklopedisi,Ali Efendi maddesi,S.12"de Ocak 1869 olarak belirtilmiştir.

(50)Ali,Basiret gazetesini imtiyaz sahibi,İstanbul'da Elli Yıllık Önemli Olaylar,İstanbul : Sender Yayınları,1976,S.13-14.

سندھ کی ۱۳۰ الی
ایلی ۷۰ اوج ایلی
۴۰ برسندھک پوستہ
اجرتی ۵۰ غروشدر

بصیرت

محل ادارہ سی وزیر
خانندہ طاہوسک
مطبوعہ سندھ در بر
نسخہ سی بکرمی پارہ در

❖ منافع وطنیہ وحوادث عمومیہ بہ دائر ملت غزنیہ سیدر ❖

❖ بوغزنیہ جمعہ وپازاردن ماعدا ہر کون چیقازنیہ جقدر داخلی وخارجی حوادندن بحث ایدہ جکدر ❖
❖ فوآدی عمومیہ عائد اولان آٹاری سبحانا قبول ایلیہ جکدر ❖

❖ مقدمہ ❖

ای ایلای وطن ایٹہ سایہ عاٹقوایہ جناب پادشاہیدہ
کیڈنکے سربستی مطبوعانہ دلیل اولہ بیلہ جک
برغزنیہ دہا چیقارلغہ رخصت ویرلیدی معلومدرکہ
اشیادہ قیمت خلقدہ رغبت اولدنجہ حاصل اولور
یزمدہ ملتہ بو بولده ایدہ جکمز خدمتک قدر وقیتی
عمومک نظر رغبتیلہ تعین ایدہ جکندن بو خدمت
اوغورندہ واقع اولہ جق سعی وغیرتیز اونستبدہ
تزیاد بولور

بناء علیہ جانب حکومتدن استحصا ایتدیکن
رخصتہ تکفل اولدینمز بو یلہ بروظیفہ مقدسہ
ایضایہ موفق اولہ جمعزنی امید ایدرن

شمدی برملتک حالی غزنیہ لک قال ایلہ اکلاشیلوب
بلیتہ جکندن غزنیہ مزک قولانہ جعی لسان داتما
حق واستقامتہ مقرون ومطابق اولوب بزنیہ آرزغلق
درجہ سندہ حریت ونہ مسکنت مرتبہ سندہ اسارت
مروجییز

زیرا مقصد خیرہ طریق عدل واعتدالدن عزیمت
موافق عقل وحکمت اولدیندن داتما کر بوہ افراط
وتفریطدن اجتناب ایلوب التزام ایدہ جکمز ملک

ملتزنی طریق نجات وفلاحہ تسویق وتشویق ایلہ
علی قدر الامکان علوم وفنونیہ دائر بعض مباحث
مفیدہ یازمق ووطنہ نشر معارف ایلیک وپزہ هججوار
اولان ملل تمدنہ نک احوال وافکارینی مدنیتزہ برغونیہ
اولق ایچون نقل وتعریفی ایتکدر چونکہ ماہیت
وحقیقت اشیا اضدادیلہ تعین ایلیک قاعدہ حکمتدن
بولدینغہ بناء عظیم وصغر وترقی وتدنی کبی کیفیات
واحوال دخی دنیادہ بو کیفیات متخالفہ ومتضادہ
حائز اولان اشیا وموجوداتک یکدیگرہ نسبتدن
اکلاشیلوب بلینور بونک ایچون بزده مدنیتزک
واحیاجات مکملہ ہیئت اجتماعیه مزک نقصان
وققداننی تمامیلہ اکلامق ایچون بوکون معیشت
انسانیه نک درجہ قصواسندہ وارہش اولان اوروپا
ملتزینک احوالنه نصب نظر اہتمام ودقت ایتکہ
سعی وغیرت ایتلین ایشستہ بوسیبہ مبنی غزنیہ مزک
نشریاتندن برقسیمدہ بودر لو معلوماتہ مختصر
اولہ جقدر

نتیجہ کلام ہرمتدن ملتدہ اک مہم عد اولتان اسباب
مدینتدن بریدہ غزنیہ لردر خنی دکلدرد کہ ترقیات مدنیہ
عمومک سہولتہ تعاطی افکارینہ محتاجدر تعاطی

Resim : 2

Basiret Gazetesi'nin İlk Nüshası

Ali Efendi, Fuat Paşa'dan ruhsatı aldıktan sonra Basiret'i yayınlamaya başlamıştır.

Burada Ali Efendi'nin ruhsat almak için neden Hariciye Nezareti'ne başvurduğu sorusu hemen akla gelebilir. Daha önceki bölümlerde sözünü ettiğimiz gibi⁵¹ Osmanlı Devletinde ilk defa gazete, azınlıklar ve sefaretler tarafından neşredilmeye başlamıştır. Yabancı devletler teba'alarından bazılarının, izin almadan ötede beride gazete çıkarmaya başlamaları üzerine, Hükümet 1849'da sefaretlere yolladığı bir tamimle, bundan böyle gazete çıkaracak yabancıların Hariciye Nezareti aracılığıyla, Hükümetten izin almaları gerektiğini tebliğ etmiştir⁵². Bundan böyle yabancılar gazete çıkarmak için buradan izin almaya başladılar.

1860 tarihinde Tercümân-ı Ahval gazetesini çıkarmak isteyen Ağah Efendi, dilekçeyi verecek makam bulamamış, önce Maarif-i Umumiye Nezâreti'ne başvurmuş ve dilekçesi, Meclis-i Maarif'ten geçtikten sonra Padişah'ın iradesine sunulmak suretiyle izin alabilmişti⁵³. Bundan sonra 1862 yılında basın işleriyle görevli olmak üzere "Matbuat Müdürlüğü" kurulmuş ; bu idare önce Maarif Nezareti'ne daha sonra da Hariciye Nezareti'ne bağlı olarak çalışmaya başlamıştır⁵⁴. İşte bu sebeple, Ali Efendi Basiret'i çıkarmak için dilekçesini Hariciye Nezareti'ne vermiştir.

Basiret gazetesi ilk zamanlar haftada (Cuma ve Pazar hariç) beş gün çıkmakta idi⁵⁵. ve gazetenin başlığı altında "Cuma ve Pazar'dan mâ'adâ haftada beş gün çıkar" ibaresi bulunmasına rağmen, 788'li sayılardan itibaren haftada altı gün çıktığı zamanlar oldu ise de, 859. sayısından sonra, üst başlık değişmiş "Haftada altı gün çıkar" ibaresi, gazetenin başlığı altındaki yerini almıştır. Bundan sonra da haftada altı gün çıkmıştır.

(51)Bk : Çalışmamızın baştafındaki "Türkiye'de Yabancı Dilde Yayımlanan İlk Gazeteler" başlıklı konu, S.10-12.

(52)Ertuğ, "Basın Nasıl Doğdu", S.181.

(53)Günyol, Vedat, İA, S.377.

(54)Ertuğ, "Basın Nasıl Doğdu", S.181.

(55)Bk : Basiret, No : 1-788.

Basiret gazetesi Bayram günleri dört gün tatile girmekte idi. 301 no'lu sayısında bu husus şöyle dile getirilmekte idi :

"Ma'lumdur ki, her gazete mensub olduğu milletin eyyâm-ı mahsûsa-i dînîsinde ta'tili vazife eder. Basiret gazetesi de millet-i İslâmiye'nin gazetesi âdâdından bulunmakla müftehir olup, millet-i İslâmiye'nin ise, senede iki bayramı olduğundan ve bu misüllü bayramlarda bütün müslümanlar ta'til-i meşâgil ettiğinden, Basiret dahi bu kâide-i diniye ve merâsim-i milliyesine hürmet ve riâyeten dört gün çıkmamış olması cihetle beyân-ı ma'zeret eder⁵⁶".

Gazete bazı önemli olaylar olduğu zamanlarda, (tatil olan) Cuma gününde de çıkabiliyordu. Yine böyle bir tatil gününde gazete çıkış nedenini şöyle açıklıyordu :

"Gazetemizin Cuma günleri ta'tili mu'tad ise de bu gün fetevâ-yı şerife ve Hatt-ı Hümayûn-ı kerâmet-meshun-ı mü-lûkâne ile ser-levhâsına tezyin etmek ve şimendifer numaralarıyla, kesreti olan havâdisi geri bırakmamak için, fevka'l-mu'tâde olarak bu nüshayı neşrettiğimizi ihtar ederiz⁵⁷".

1878 tarihinde, Hükümet tarafından süresiz kapatılıp otuz yıl sonra, 1908'de tekrar açılan II. Basiret⁵⁸ gazetesi de haftanın her günü çıkmakta idi.

Basiret gazetesinin yayın hayatına başlaması o dönemde çıkan gazeteler tarafından taktir ve tebrikle karşılanmıştı. Ruznâmçe-i Ceride-i Havâdis bu konuda özetle şöyle diyordu :

(56) Basiret, No : 301, 14 Z 1287/5 Şubat 1871, S.1.

(57) Basiret, No : 1828, 9 Ca 1293/2 Haziran 1876, S.1.

(58) Bundan sonra bu Basiret'e "II. Basiret" diyeceğiz.

روزنامه حیات

صفحه ۴۰۹

نشان افغانی

نشان زوی

خوشحالی

۱۲۸۶

محررم

نومزو ۱۱۲۸

هفته دهم بش دفعه یعنی بازار و جمعه کونری مستثنا اولوب در سعادتده باب عالی جوار بنده طریق داره سنده واقع محل مخصوصه طبع و نشر اونور و برسته لکی ایکی یوز
 ووالی آیلینی یوز و اوج آیلینی الی بش غرو شد و بر نسخه سی قرقر باره دز و طشر زاده بوئان مشربلرا یجون برسته لکنه زالی والی ایلته یکرخی بش غروش پسته
 و اجرتی علاوه اولته رقی طوغری به کوندر بله جکدر اعلان ایکی به منضم اولوب اعلانات عادیه اهنون به ایله طبع اولته جقدر قومیتلره داز اولان اعلاتک
 هر سطر ندرن ۵ و صحیفه داخلیه باصدی بله جق مواد معتاتک هر سطر ندرن ۱۰ غروش اتنه جقدر حوادث و فنونه و امور خیره به داز اولان مواد مجا باصلیه جقدر

حوادث خلیفه

خامس اردوی همایونی ارکاندن عهده سنده فریق
 رتبه سی توجیه واحسان بیورلش اولان سعادتلو
 ردیف پاشا حضرت تارتیک برینه اردوی همایون
 مذکور مجلسی اعضا سندن میرالای عزتلو یوسف
 بک عهده سنده میرالای توجیه بله تعیین
 وموی ایله برینه دخی اردوی همایون مزبور
 سنده برنجی الی قائم مقامی عزتلو احد مختار
 بک میرالای نصیله مجلس مذکور اعضا لقبه
 تعیین وموی ایله برینه دخی مکتب حریه شاهانه
 یاده معلی رفتلو محمد بک الی مذکور قائم مقام
 و اردوی همایون مذکور سواری میرالای اولوب
 اقد جمعه عهده سنده فریق رتبه سی توجیه واحسان
 بیورلش اولان سعادتلو احد پاشا حضرت تارتیک برینه
 ایکنجی اردوی همایون سواری اوچنجی الی میرالای
 عزتلو محمد بک عهده سنده والی رتبه سی توجیه بله
 تعیین بیورلشدر

ارضروم ولایتی سرکز متصرفاتی یازید متصرفی
 سابق سعادتلو متیب پاشایه

یازید متصرفاتی ارضروم ولایتی والی معاونی سابق
 سعادتلو توفیق ک افندی

شرعاً ثری شیخ المشایخی عزتلو عبدالکریم بکه
 اصطلب عامر مدبر لکی پایه سی

پایه ولایتده مستخدم صارم موقوفه سرکرده لرندن
 قولوبه لی رفتلو الیاس بکه درگاه عالی قیوسی
 باشلیقی توجیه بیورلشدر

مجلس عالیله به ماورد و تلوشرف پاشا حضرت تارتیک
 بمیدی نشان ذیشانک برنجی رتبه سندن برقه عده سی
 احسان بیورلشدر

(ازبید متصرفی سابق سعادتلو فاضل پاشا)

حضرت تارتیک سال جدید تبریکتی شامل مع قصیده
 انشاد بیورد قلمی تاریخ لطیف لریدر

صاحب تخت خلافت شهر بار معدلت
 حضرت عبدالعزیز خاگ اوله عمری مزید
 سال حال ابتدی تجدد حق مبارک ایستون
 عین واقباله اول خاقانه آوان مدید
 نفعه ماه و سال ملک و ملت اوزره ذاتک
 سایه ایستون ظل عدل و دادینی رب و حید
 زیر دستاته پدر مادردن عالی شفقتی
 لطف واحسانندن اخلا و ادائی مستفید
 هر ملل ابرمش مساوات اوزره عدل و دادینه
 احسن اخلاق و پرورش ذاته سی حید

کلامشدر دهره بویه برشد شو کتاب
 اویله قلمشدر موقوف ذاتی رب مجید
 حصر اوقات ایلمش اعمار ملک دولته
 ظلم و جبری عیوب اولمش وجودیله سدید
 عالی ایتد کجده روشن روز شب ممریله ماه
 شوکت واجلال اولسون اوج اخلایه رسید
 ذاتک شهزاد کمان دولت ایله دهره
 از دیاد عمر بنی حقدن دیلر هر برعید

شاه عالم نائل اولمش بروحید عصره کیم
 صاحب مهربی هر امره ایتمده جمده جمید
 آصف عالی مقام حسن تدبیری ایله
 بر طرف ابتدی فساد حری قبح اولدی کرید
 اویله داور که کوریدک فاتح تائیسیدز
 ملت اولدی کور بلی مانندی اول ذاته و دید

فتنه یونانی تیغ کلک ایله قهر ایلسدی
 مالک اولمش اویله صدراعظمه شاه رشید

شاه دورانک تجلی خداداد رهبری
 کیم وکیل مطلق اولشدر اول ذات فرید
 علم و عقل و شعر و انشاده کالی شویله کیم
 کورسه افلاطون اولوردی اکاشا کورومعید

شامه سی دشمن ایله جنگ و جداله مقتدر
 خصمی تارومار ایدر کویا که صد طوب جدید
 اشقیبا این المرف دوندی شهریه باسله
 باصدی مخدوایتی فرعونی کبی بحر سفید

پایدی استحکام و پردی تقویت هر موقعه
 چار اطرافن تحفظ ایلیوب آصدی کلید

هب محرک رک جکادی قالدی حیرته عصات
 اولدیله وادی دلنده حرارتدن قنید

قوه بازوی جیش دولتی فهم ایلیوب
 قالدی بی تاب و توان باجمله اشخاص عنید
 اشقیبا بی اویله تصدیق ایلسدی بر رتبه ده
 جرب و ضرری کور پر یلیدن کلدی عصاته شدید
 منقطع اولدی اعانه دوشدیله خذلانه کیم
 یار و یاور قالدی هب ابتدیلر قطع امید

قالدی صبره تحمل اهل افسادک بو کیم
 چار و شرین قالدی جزیره بحر عصات مزید
 قور یوزله قهر قمری رجعتله دوندی اشقیبا
 صدر عالی اهل ایمانک یوزن ایتدی سدید
 اولدیله دوجار جوع واضطراب بحساب
 باسلیله رای و اماته دوشدی اجناد یلید

چله به کلدی ندامت اعتراف جرم ایله
 اولدی هب اهل جزیره مظهر عنوج جدید
 سال سائقه مظهر قیلدی حق شاهنشهی
 قالدی الام و غصه اولدی عالندن بهید

شاه دوران ایله حق اول صدر عالی همتک
 ایلیسه نصر و ظفرله هر کونن ایشال عید
 طالع عالیسی دائم دور ایله اقبالده
 حاسدی مقدوح اوله دنیاده مانند برید

یازدی فاضل ینده سی بو بیت غرابی بدل
 بولدی نوساله سکر و وجه اوزره تاریخ عدید
 عین و اقبال اوله خان عبدالعزیزه مال نو ۱۲۸۶
 ایله حق سال نوی عبدالعزیز خاگ سعید ۱۲۸۶

(ارضروم دفتر داری سعادتلو افتدیک سو بلدیکی
 تاریخ سال جدید سیامن بید)

شاه عادل حضرت عبدالعزیز خان کیم اودر
 ابن عدلی خان محمود ابن خان عبدالحمید

کلدی ذات همایونی کینی بر پادشاه
 کورمدی عدلی کبی بر معدلت چشم عید
 براب مشفق کیدر خلقه اول شاه عزیز
 شفقت و عدلندن اولدی ام دنیا منقید

عدل و دادی الله تا اویله تاثیر ایتدی کیم
 امن و اسایش جهانده اشته بروقی امید

باقی اومولاردی فلکده بویله درود عزیز
 هیچ کورلردی مساعد کردش چرخ غنید

"Halkımıza umumi haberler verecek,vatanımızın menfaatine yayın hayatını sürdürecektir,(Basiret) adında bir gazetenin ilk sayısını dikkatle inceledik.Aydınlanma ve ilerleme yolunda faydalı olacağı ümidiyle,halk tarafından desteklenmesi ve yayınının bekâsını temenni ederiz⁵⁹".

Basiret ise bu nazik jeste teşekkürlerini bildirerek,bilvesile sevgi ve muhabbetlerini sunuyordu⁶⁰.

Yayın hayatına bu zevk ve heyecan ile (20 Şevval 1286/23 Ocak 1870) tarihinde başlayan Basiret gazetesi,sekiz yıldan fazla bir süre neşrolunduktan sonra,(21 Cemaziyel-evvel 1295/23 Mayıs 1878) tarihinde hükümet tarafından 2448.sayısında⁶¹ kapatılmıştır⁶². Aradan otuz yıl geçtikten sonra II.Meşrutiyet'in ilanı üzerine 1326/1908'de tekrar yayınlanmaya başlamıştır.Fakat bu yayın dönemi fazla uzun sürmemiş ve düzensiz olarak 19 sayı çıktıktan sonra kapanmıştır.Şu duruma göre gazetemizin yayın süresince sayısı : 2448 + 19 = 2467'dir.

3-Basimevi,Araç ve Gereçleri

Basiret gazetesinin basım yeri,yayın hayatı boyunca beş defa değişmiştir.Ali Efendi Basiret'i nasıl çıkardığını anlatırken : "-O vakitler matbaa bulmak çok zor olduğundan Vezir Hanı'nda Tatyos'un kırık dökük bir makinasına başvurdum,pazarlığı kesip ... Basiret'i yayınlamaya başladım⁶³" diyor.Ali Efendi'nin de bahsettiği gibi,o zaman matbaacılık pek yaygınlaşmadığı için Basiret'in ilk sayıları bu ilkel matbaada basılmıştır.

(59)Ruznamçe-i Ceride-i Havâdis,No : 1321,19 L 1286/22 Ocak 1870, S.1,Stn.II

(60)Basiret,No : 4,24 L 1286/27 Ocak 1870,S.1

(61)Basiret'in ilk dönemde kaç sayı yayınlandığı,(T.D.V.,İ.A.,"Ali Efendi" maddesi)'nde 2446 ; (İnuğur,Basın ve Yayın,S.213)'de 2376 sayı olarak belirtilirse de bu rakamlar yanlıştır. 2448. sayı için çalışmamızın⁴². sahifesinde yer alan resme bakınız.

(62)Bu tarihten önce de değişik zamanlarda hükümet tarafından kapatılmıştır.Fakat bunlar kısa süreli olmuştur ; 1878'deki bu kapanış Ali Suavi'nin Çırağan Vak'ası üzerine olmuştur.Bu konuda bk : Çalışmamızın Ali Suavi bölümü,s.76-83.

(63)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.17.

Bu durum Ramazan 1287/M.1870 tarihine kadar bu şekilde devam etti.Bu tarihten sonra Basiret,matbaasını değiştirdi.Bu değişiklik o gün gazetede özel bir ilanla(=İlân-ı Hususî) şu şekilde bildiriliyordu :

Basiret nüsha ve ilaveleri, şimdiye kadar vaktiyle çıkmış ve aldığı havâdisâtı geciktirmemiş ise de matbaasının Vezir Hanı'nda olarak havâdis mevkilerine uzaklık olması cihetiyle su'ûbet dahi görmekte idi. Halbuki asıl matlûb gazetemizi mütâlaa edenlerin havâdisât ve hususiyle telgraf iş'ârâtını zaman geçmeyerek almaları kazıyyesi olduğundan işte bu niyet-i mahsûsa ile iş bu günden itibaren mevki'-i ezher cihet suhûletli olan Asma altında Camlı Han'a nakl eylemiştir.Şurasını mahsûsen ihtâr eyleriz ki,bu mahalde bundan evvel Mümeyyiz gazetesi tab' ve neşr olunmakta ve bu gazetenin hurûfâtı eski ve noksan şeyler olduğundan binâenaleyh Basiret ihtiyâr-ı masrafla eski hurûfâtın kâffesini kaldırarak kendisine müceddeden hurûfât tertib ile nüshasını dahi büyültmüştür.Bununla beraber şimdiye kadar kazanmış olduğumuzla bahtiyar bulunduğumuz inzâr-ı umûmiyeyi bundan böyle bir kat daha kesb edeceğimizi her halde me'mûl ederiz⁶⁴."

Bu ilan ile Basiret ; matbaa değişikliği sebebini,haber mevkilerine uzakta oldukları ve okuyucularına taze haber verebilmek için gerçekleştirdiklerini belirtiyor.Yeni matbaalarında önceleri

(64)Basiret,No : 224,Şaban 1287/Kasım 1870,S.1,Stn.1.

"Mümeyyiz Gazetesi" basıldığı, bu gazetenin matbaa harfleri eksik şeyler olduğu, bunların hepsini kaldırılarak yeni hurûfâtı aldıkları ve gazetenin nüshalarını dahi büyülttüklerini belirtiyor⁶⁵.

Aynı sayıda gazetenin sağ üst köşesinde : "Matbaa ve mahalli idaresi Asma altında Camlı Handadır" ibaresi yerini almıştı.

Gazetenin basımevi değişikliğinin bir diğeri, 585. sayıdan itibaren olmuştur. Bu sayıdan itibaren "Gazetenin matbaa ve mahalli idaresi" Bahçe kapısındaki Şeyhülislâm Hanı'na taşınmıştır⁶⁶.

Basiret 672'nci sayısından itibaren matbaa ve idarehânesini değiştirdiğini yine bir "ilân-ı hususî" ile bildiriyordu :

"Matbaamızın takımıyla, Şeyhülislâm Hanı'nda Bâbıali Caddesinde 25 numaralı dâire-i mahsûsaya nakl olunduğu cihetle dünkü gün gazetemiz çıkarılamamıştır⁶⁷".

Gazetenin bu yeni yerinin oldukça büyük bir yer ve kendine mahsus özel bir daire olduğu anlaşılıyor.

Aradan bir yıl geçer geçmez, Basiret matbaa ve idarehânesini eski yerin karşısında bir eve nakletmiştir⁶⁸. Burası eski yerinden daha büyük ve daha müsaitçe bir yerdi. Basiret, Ali Efendi'nin Almanya'ya gidip Bismark'ı ziyaret etmesinden sonra buraya taşınmıştır. Burası zamanının şartlarına göre oldukça modern ve Basiret'e ait özel bir basımevi idi⁶⁹. Bu basımevindeki matbaa ve makinaları da zamanın en modern baskı makinaları idi. Bu makinalar Ali Efendi'ye Almanya'da ziyaretinde Bismark tarafından hediye edilmişti. Bunun hikayesini Ali Efendi'den dinleyelim :

(65) Basiret bu tarihlerde daha başka yenilikler de gerçekleştirmişti. Bunların nedeni için, bakınız : Çalışmamızın "Tirajı ve maddi kaynakları, S.29 " bölümü ile "Alman taraftarlığı, Fransız Antipatisi, S.87 " bölümü.

(66) Basiret, No : 585, 21 M 1289/31 Mart 1872

(67) Basiret, No : 672, Ramazan 1289/Kasım 1872

(68) Basiret, No : 1004, 22 C 1290/18 Temmuz 1873

(69) İnüğür, Basın ve Yayın, S.213.

"-...Ertesi gün Makinalar Fabrikasına gidip,Fabrikatörü odasında gördüm.Fabrikatör bir Türk ziyaretçisi sanarak kahve ısmarladı.Ben o sırada Prens(Bismarck) mektubunu eline verdiğimde,bana olan ağırlama ve saygısını bir kat daha artırdı.Bunun üzerine makinalar dairesine gidip,beni gezdirdi.Savaş silahları üreten bölümü gezdirdiği sırada,Devlet-i Aliye tarafından ısmarlanmış olan kırk sekiz tane mitralyöz yapılmış,yalnız üzerinde tuğraları kazanıyordu. Bu fabrikanın büyüklüğüne ve yaptığı işlere bakarak,beş bin işçi hiç ses çıkarmaksızın çalışmakta olduklarına şaşıtm kaldım.El ile döner ise saatte iki bin,motör ile beş bin sayı basan bir makina ile başka küçük makina ve bir makas ve Fransızca hurûfât ve matbaa için başka gerekli olan eşya ve âletler satın aldım⁷⁰".

Basiret gazetesi özel basımevine aldığı bu modern makina ve araç gereçleriyle kapanıncaya kadar çalışmıştır.Hatta II.Basiret döneminde de bu basımevinde ve bu araç gereçlerle neşr olunmuştur⁷¹.

4-Tirajı ve Gelir Kaynakları

a)Tirajı : Basiret gazetesinin çıktığı dönemlerde gazeteler, bu gün olduğu gibi,günlük olarak baskı adedini vermiyordu.Basiret gazetesinde de böyle bir bilgiye rastlamadık.Ancak Ali Efendi,hâtı-râtı niteliğinde olan eserinde ; Prusya-Fransa savaşının şiddetlen-diği 1871'li yıllarda Basiret'in günde 10.000 sayı olarak basıl-makta olduğunu bildirmektedir⁷².Bazı araştırmalarda bu sayı ; nor-mal zamanlarda 300,önemli olayların olduğu zamanlarda 1000 sayı o-larak⁷³ belirtilir ise de bu gerçekçi bir rakam değildir.Belki gazetenin ilk çıktığı günlerde bu şekilde basıldığı olmuştur.

İlk Türkçe resmi gazete olan Takvim-i Vekâyi'nin yeni çıktığı sıralarda 5000 adet basıldığı göz önüne alınacak olursa ve bu

(70)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.40 ; Bu makinaların parasını Fabri-katör kabul etmemiş,Prens Bismarck'ın hediyesi olduğunu söylemişti

(71)Basiret,No : 1-2477,28 Ş 1326/25 Eylül 1908.

(72)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.17 ; İnuğur,Basın ve Yayın,S.212.

(73)Ebuzziya,"Ali Efendi Basiretci",T.D.V.,İ.A.,S.388.

rakam üzerinde dikkatli bir gözlemde bulunulursa⁷⁴ Basiret gazetesinin 10.000 olan bu tirajı küçümsenemeyecek kadar büyüktür. Bu durum ise Basiret'in zamanının büyük gazetelerinden biri olduğunu açıkça gösterir.

b) Ücreti : Gazetenin sağ üst köşesinde daima ücreti yazılı idi. Gazete küçük boyda yayınlanmaya başladığında nüshası 20 para idi⁷⁵. Basiret gazetesi 25'inci sayısından itibaren büyük nüsha olarak çıkmaya başladı. Küçük nüsha 20 para, büyük nüsha ise 40 para idi. Gazete 931'inci nüshasından sonra dört sütun olarak çıkmaya başladı. Fiyatı 40 para oldu. Fakat kısa bir süre sonra, 941 no'lu nüshasında ; bir "ihtâr-ı mahsusa" ile fiyatını 20 paraya düşürdüğünü ve gazetenin de yine eski ebat'ta çıkacağını duyuruyordu :

"Basiret yarından itibaren yirmi paraya tenzil olunacak ve abone fiyatları da küçük nüshanın aboneleri fiyatında olacaktır. Bu tenzil kıt'aya dokunmayıp yine bu büyüklükte çıkacaktır.

İşte bu fedakârlığı da ihtiyar ettik⁷⁶".

Uzun bir süre bu fiyatla devam ettikten sonra 1538'inci sayıdan itibaren 30 paraya çıkmıştır. 2031'inci sayıdan itibaren ise bir "ihtâr-ı mahsûsa" ile nüshası 40 para olduğunu duyuruyor ve şöyle devam ediyordu :

"Yedi sekiz yıldır, hiç ara vermeden yayınımızı sürdürdük. Okuyucularımız ise karşılığında bize itibar ettiler. Gazetemiz ilk neşir döneminin beş-altı katı hacime ulaştı. Bu zammı kağıt fiyatlarının artması ve liranın değerinin düşmesinden dolayı yapıyoruz. Ayrıca Sağ Akçe ile alınan pul masrafı var⁷⁷. Bu durumda, ya zam yapmalıyız, ya gazeteyi kapatmalıyız⁷⁸". Buradan da ; o dönemde ülkede bir para darlığı ve kağıt sıkıntısı olduğunu anlamış bulunuyoruz.

(74) Günyol, Vedat, "Matbuât", İ.A., S. 346.

(75) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S. 17 ; Basiret, No : 1-25'inci sayılar.

(76) Basiret, No : 941, 3 R 1290/25 Ekim 1873.

(77) Bu dönemde gazetelere, pul yapıştırarak satış mecburiyeti getirilmişti.

(78) Basiret, No : 2031, 21 S 1294/7 Mart 1877.

Bunun nedeni ise 93 Harbi denilen Osmanlı-Rus Savaşı idi. Basiret'in 30 para olduğu bu tarihlerde "Osmanlı" 30 para⁷⁹, "Vakit" 40 para idi⁸⁰.

Gazete 2368'inci sayıdan itibaren nüshası 60 paraya çıkmış ve kapanıncaya kadar bu fiyat devam etmiştir. 2368'inci sayıdaki bu son zammı Ceride-i Havâdis-Basiret-Vakit gazeteleri aynı anda yapmışlar ve hepsi 60 para olmuştur.

II. Basiret'in fiyatı ise 10 para idi⁸¹. Oldukça ucuz olmasına rağmen İkinci Basiret fazla uzun sürmemiştir.

Burada şunu hemen belirtelim ki, Basiret aşağı-yukarı tüm sayılarında, nüshasının kaç para olduğunu belirtmekte beraber, bir yıllık, altı aylık, İstanbul içi ve taşra için abone ücretlerini de ayrı ayrı belirtmiştir.

Gazete'nin satılan nüshalarından elde edilen geliri epeyce yekün tutmakla beraber, şüphesiz gazetenin geliri sadece bundan ibaret değildir. Şimdi diğer gelir kaynaklarını görelim .

c) Diğer Gelir Kaynakları : Günümüzdeki gazetelerde olduğu gibi, Basiret'in diğer önemli bir gelir kaynağı İlan ve Reklam gelirleridir. İlk nüshalarda ilan ve reklamlar dördüncü sayfada olup bunlar çok az bir yer tutmakta idi. Sonraları bu sayfa tamamen ilan ve reklamlarla dolmaya başladı. Şüphesiz bu da reklam gelirlerinin artmasını sağlamıştır.

Basiret'in çıktığı dönemde incelediğimiz bazı gazetelerde birinci sayfada gazetenin isminin altındaki bölümde, ilanların her satırından ne kadar ücret alınacağı yazılıdır. Fakat Basiret'te böyle bir ilan tarifesi mevcut değildir. Örneğin Osmanlı gazetesinin nüshalarında :

(79) Osmanlı, No : 12, 12 Ş 1294/20 Ekim 1877

(80) Vakit, No : 825, 5 S 1295/8 Şubat 1878

(81) Basiret, No : 1-2478, 28 Ş 1326/25 Eylül 1908

"İlânâtın beher satırından 3
kuruş alınır⁸²"

denilerek reklam ücreti belirtilmiştir.Yine Ruznamçe-i Ceride-i Havâdis gazetesinin(1128 no'lu) nüshalarında :

"İlan ikiye münkasım olup,i'-lânât-ı âdiye ehven bahâ ile tab' olunacaktır.Kumpanyalara dair olan i'lânâtın beher satırından 5 ve sahife-i dâhiliyeye bastırılacak mu'tenâ mevâddın beher satırından 10 kuruş alınacaktır.Havâdis ve fûnûna ve umûr-ı hayriyeye dâir olan mevâdd meccânen basılacaktır⁸³"

denilerek,önemsiz ilanlardan ucuz bir ücret,Şirket ilanlarının her satırı için 5,iç sayfaya bastırılacak ilanların ise her satırından 10 kuruş ücret talep edileceği bildirilmektedir.Bu gazetesinin nüshası 40 para⁸⁴ olduğu düşünülecek olursa ; her satırdan alınan reklam ücretinin oldukça fazla olduğu hemen görülür.Bu da o dönemde yayınlanan gazetelerin reklam ücretlerinin ne kadar miktarlara vardığı konusunda bize bir ipucu verir.

Basiret gazetesinin , çıktıktan bir süre sonra,son sayfasının tamamı;daha sonraları ise buna ilave olarak üçüncü sayfanın bir kısmının reklamlara ayrıldığı gözönüne alınacak olursa,gazetesinin büyük oranda reklam gelirleri elde ettiği söylenebilir. Gerçi Basiret belirli bir reklam tarifesi belirtmemiştir.Ama reklam ücretinin,zamanındaki diğer gazetelerle uygunluk içinde olacağı şüphesizdir⁸⁵.

(82)Osmanlı,No : 12,12 § 1294/22 Ağustos 1877,S.1.

(83)Ruznamçe-i Ceride-i Havadis,No : 1128,1 M 1286/13 Nisan 1869,S.1

(84)Osmanlı para birimine göre 40 para bir kuruş,100 kuruş ise 1 liradır.

(85)Burada Basiret'in onbinlere varan tirajını da gözönünde bulundurmak gerekir.

O dönemde çıkan gazetelerin gelir kaynakları arasında hükümetten alınan para yardımları da önemli bir yer tutar.Yayın hayatına başlayan gazetelerin hepsi hükümetten belirli bir yardım alıyorlardı.Şinasi 27 Haziran 1862'de Tasvir-i Efkâr'ı neşretmeye başladığında,buna bir mükâfat olarak Padişah;Şinasi'ye 500 altın göndermiş ise de Şinasi şu cevabı vererek altınları reddetmiştir : "-Benim bu kadar para ile görülecek işim yoktur⁸⁶". Buradan da anlıyoruz ki hükümet yayın hayatına başlayan gazetelere para yardımı yapıyordu.Bundan başka yayın hayatı boyunca da bazı yardımlar yapılmakta idi.Örneğin ; Ceride-i Havâdis,bir kaç defa yayın hayatına son vermiş ve hükümetin para yardımı sayesinde tekrar çıkmıştır⁸⁷. Bu dönemde Beyoğlu'nda basılan ve yabancı dilde çıkan Levant Herald bile Saraydan ödenek alıyordu.Bunu artırmak için,zaman zaman şantaj başvurduğundan,sık sık kapatılmıştır⁸⁸.

Basiret gazetesi de hükümetten zaman zaman yardım almıştır. Ali Efendi Basiret'i çıkarmak için Hariciye Nezaretine başvurduğunda kendisine para yardımı yapılmasını şöyle anlatıyor : "Nâzır Paşa: " İşte ruhsat kağıdınız.Hemen bir iki güne kadar çıkmasını isterim " buyurdularında bir an duraksadım.Nazır Paşa bu halimden sezinleyip Muhasebeci Efendiyi çağırıp kulağına bir şey söyledi. " Haydi,Muhasebeci Efendi ile gidiniz ve aralıkta beni ziyaret ediniz " buyurdular.Muhasebeci Efendi ile beraber gittik. " Nazır Paşa hazretleri size yardım olmak üzere üç yüz lira verilmesini emrettiler " deyip sözü geçen parayı elime teslim etti⁸⁹".

Ali Efendi'ye bundan sonra da para yardımı yapılmıştır.Prens Bismark'ın kendisini Almanya'ya davet etmesi üzerine,Sadrızam Ali Paşa'dan izin almaya gidince,kendisine beşyüz lira para verilmiştir⁹⁰. Basiret gazetesine bu yardımlardan daha başka yardım yapıldığı şüphesizdir.Bu hükmü,yukarıda bahsettiğimiz diğer gazetelere yapılan yardımları göz önüne alarak veriyoruz.

(86)Ertuğ,"Basın Nasıl Doğdu",S.178.

(87)İ.A.,"Matbuât",C.VII,S.348.

(88)İnuğur,Basın ve Yayın,S.171.

(89)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.14.

(90)a.g.e.,S.31.

Basiret gazetesinin önemli gelir kaynaklarından birisi de dış yardımlardır. Bu yardımlar Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın ihsanları ile Alman yardımınıdır. Mısır Hidivi İsmail Paşa savurgan, eli bol ve geniş ihsanları olan bir kimse idi. Mısır'da yaptığı imar faaliyetlerinden başka, İstanbul'da bazı semtlerin imarına ve yol yapımına yardım ederdi⁹¹. İngiltere ve Fransa gibi devletlerden yüksek faizle aldığı borçları inanılmaz bir savurganlık içinde İstanbul'a dağıtır⁹², Osmanlı devlet erkânına, büyük meblağlarla satın aldığı konaklarda ziyafetler verir, bol ihsanlarda bulunurdu. Mısır Hidivi İsmail Paşa, Osmanlı devlet erkânından Halim Paşa'nın Mısır'daki emlak ve akarını yüksek meblağlar ödeyerek satın alabiliyordu⁹³.

Böyle cömert ve ihsanları bol olan Mısır Hidivi İsmail Paşa, Basiret ve Philippe Efendi'nin çıkardığı Hakayiku'l-Vekâyi gazetelerine bol miktarda para veriyordu⁹⁴. Bunun karşılığında da bu gazeteler kendisinin propagandasını yapıyordu. Basiret gazetesinin Mısır Hidivi hakkındaki yayınları ve Ali Efendi'nin Hidiv İsmail Paşa ile ilişkilerini ileride anlatacağımız için burada uzun anlatmayacağız. Fakat incelememiz esnasında bir husus dikkatimizi çekti. O da şudur : Gazetenin bazı sayılarında Mısır Hidivi lehinde yazılar ve haberler yoğunlaşmıştır. Örneğin 224'üncü sayıdan önceki sayılarda durum böyledir. Bu haberlerin yoğunluk kazanmasının hemen akabinde (224'üncü sayıda) gazete yeni bir binaya taşınması⁹⁵, sütun

(91) Basiret, No : 928, 18 Ra 1290/4 Haziran 1874.

(92) Ateş, Toktamış, Siyasal Tarih, İstanbul : İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, 1982, C.1, s.415.

(93) Basiret, No : 121, 18 R 1287/18 Haziran 1870, S.1 ; Mısır Hidivi İsmail Paşa bu tarihlerde İstanbul'da bulunuyordu. Bu tarihlerdeki Basiret sayılarında Mısır Hidivinin İstanbul'daki ziyaret ve ziyafetlerinden sık sık bahsedilmektedir.

(94) Tanpınar, Ahmet Hamdi, 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul : Çağlayan Basımevi, 1982, S.355-356 ; Ebuzziya, Ziyad, "Ali Efendi", T.D.V., İ.A., S.388.

(95) Bu konuda bk : Çalışmamızın "Basımevi Araç ve Gereçleri" bölümü, S. 26-29.

adedi ve ebadının büyümesi⁹⁶ "Mısır Hidivinin ihsanı mı ?" şüphesini gündeme getirmektedir⁹⁷. Yine 1500'lü sayılarda ve bundan sonraki sayılarda da Mısır Hidiviyeti hakkında haberler yoğunlaşmıştır. Dikkat çekici bir olaydır ki gazete, 1538'inci sayıdan sonra yine sütun adedi ve ebadını büyütüp daha modern bir gazete haline gelmiştir⁹⁸.

Bütün bu saydığımız sebeplerden ve gazetenin sahibi Ali Efendi'nin Mısır Hidivi ile olan yakın dostluklarından⁹⁹ dolayı, Basiret'e Hidiviyet tarafından yardım yapıldığı kesin ise de bunun miktarı ve mahiyeti konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Basiret gazetesine Almanya tarafından da maddî ve teknolojik yardım yapılmıştır. Bu husus Ali Efendi tarafından gizlenmemiştir. Hatırâtında Almanya'ya davet edilişi, yol giderleri olarak ve bankadan alınmak üzere kendisine onbin frank verildiğini açıkça söylemektedir¹⁰⁰. Yine Almanya'da bir müddet kaldıktan sonra Bismark'tan ayrılırken kendisine nasıl para verildiğini Ali Efendi şöyle anlatır :

"Bismark'ın : " Hangi yol ile gideceksiniz ? " buyurmaları üzerine " Augusburg'a gidip oradan bir makine ile bazı aletler satın alacağım " demekliğim üzerine:" fabrikatör ahbâbımdır, sizden aşırı para almamaları için bir mektup yazayım deyip, yazılmasını emrettiler. Mektup yazılıp, imza edip zarfa koy-

(96) Bu konuda bk : Çalışmamızın "Sayfa Sütun ve Ebadı" bölümü, S.37-44.

(97) İleride bahsedeceğiz. Gazetede bu gelişmenin nedeni, Alman yardımını da olabilir. Çünkü bu tarihlerde Almanya-Fransa Savaşında Gazetemiz, Almanya lehine yayın yapmıştır.

(98) Bk : Çalışmamızın "Sahife Sütun ve Ebadı" bölümü, S.

(99) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.38 ve S.43.

(100) a.g.e., S.31.

rak elime verdi.Adı geçmiş olan Doktor Borş birlikte olduğu halde şimendifer istasyonuna kadar geldik.İstasyonda elime kapalı bir mektup vererek benden ayrıldı.Şimendifer de kalktı. Kapalı mektubun adıma yazılı olduğundan " Acaba bu ne içindir ? " diye çevirmene sordum. " Almanlar bir dostundan ayrıldıkları vakit şimendiferde vakit geçirsin diyerek bir roman armağan etmeleri âdetlerinden olmakla bu da o türden olmalıdır." diye cevap vermesi üzerine zarfı yırttım. İçinden her biri yüz lira olarak on tane banknot çıktı. " Oh ne âlâ¹⁰¹" diyerek cüzdanıma yerleştirdim¹⁰²".

Ali Efendi Almanya'dan bu maddi yardımlardan başka çeşitli baskı araç ve gereçler de almıştı.Bunu daha önce bahsetmiştik.Bu yardımların sebebi,gazetenin Almanya-Fransa Savaşında Almanya lehine izlediği politikadır.Bu bakımdan Basiret gazetesi,basın tarihimizde yabancı bir devletten para ve araç yardımı gören ilk gazetedir¹⁰³.

Basiret gazetesinin belli başlı gelir kaynakları bu saydıklarımızdan ibarettir.Şimdi Gazetemizin teknik yönünü inceleyelim.

(101)Bu "Oh ne âlâ" cümlesi,Basiret'in Almanya eğilimli bir yayın politikası izlemesi olgusunu da birlikte getirmiştir.

(102)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.39.

(103)İnuğur,Basın ve Yayın,S.213.

B. TEKNİK YÖNÜ

1-Sayfa ,Sütun ve Ebadı

a)Sayfa : Basiret gazetesi çıkışından kapanışına kadar olan süre içerisinde iki yaprak ve dört sayfa olarak çıkmıştır. Zaten o dönemde çıkan gazetelerin bir çoğu da öyle idi. Bazı önemli olayların olduğu zamanlarda Basiret sekiz sayfa çıkmış ise de, bu çok nâdirdir. Bu sayılardan bazıları şunlardır : Basiret, No : 25,30,52,66.

b)Sütun : Basiret gazetesi ilk çıktığı sayılarda iki sütun halinde idi¹⁰⁴. 352'inci sayıdan itibaren üç sütun halinde yayınlanmaya başladı¹⁰⁵. Bir müddet bu şekilde devam ettikten sonra 931'inci sayısında bir "ihtâr-ı mahsûsa" ile okuyucuların ilgi ve rağbetine teşekkür ederek bundan böyle 4 sütun olarak çıkacağını bildirmiştir¹⁰⁶. Gazete dört sütun olarak¹⁰⁷ uzun bir müddet yayınlandı. 1538'inci sayısından itibaren beş sütun¹⁰⁸ olarak yayınlanmaya başladı. Bu sayısında "Matbuât" başlıklı yazı ile bundan böyle beş sütun olarak yayınlanacağını bildiriyor ve okuyucu ile özetle, şöyle dertleşiyor :

"Matbuat, gazete ve gazetecilik Avrupa'da gözde bir meslektir. Muharrirler değer verilen saygın kişilerdir. Ülkemizde ise durum üzümlere söyleyelim ki, tam tersidir. Geçenlerde yazarlık kabiliyeti olan değerli bir kişiye, çalıştığı yerdeki aylık maaşından çok daha fazlasını teklif ederek, gazete-

(104)Bk : Resim 2

(105)Bk : Resim 4

(106)Basiret, No : 931,22 Ra 1290/20 Mayıs 1873, S.1.

(107)Bk : Resim 5

(108)Bk : Resim 6

مطبعه ومحل ادارسى احمد
الادبه جاملی خانده در بيوك
نسخه سى ۴۰ كوچكى ۲۰
پاره در

بصيرت

سنه لکى ۱۵۰ التى ايلنى
۸۰ اوج ايلنى ۴۵
سنه لک پوسته اجرتى ۵۰
غروشدر

منافع وطنيه وحوادث عموميه به دأر ملت غزته سيدر

بوغزته جمعه و بازاردن ماعدا هر کون چيقاريله جقدر داخلى و خارجى حوادثدن بحث ايده جکدر فواندى عمومه عائد اولان اثارى
بجائنا قبول ايليه جکدر

عبر مظهرى تى تبريک شوراى دولت رئيسى
ابهتلو دولتو پاشا حضرتلرنيک نظم وانشاد
بيورد قلمى قصيده بيلغه درک منظور عظمشور
حضرت پادشاهى اولدقده تينجا تعاليق ديوارچه
عز و شرف اولق اوزره خط تعليق مرغوب ايله
تاويج اولغنه مخصوصا اراده بيورلش اوليله
بوشرفدن غزته مزك دخی حصه مند اولسيچون
سرنامه فخر و مباحاتى قلندى

باركاه شهنشاه قوى التدبير
همك ايلدى هر امر ضيرى تيسير

دولت وملك احباسه نيت بيوروب
نه مر ام ايندك ايسه وردى اتى رب قدر
ايلدك بحر وبرى بربرينه پيوسته
كيلر ايلدك ايلدوب طوب و تفنى تكثير
قدرينى بيلدير بندرك بوهمك
رتو سلطنتك عالمى قلندى تنوير

نيا نلر و ارايه شرم و جلالله اولور
دزكه شوكت و اجلالكه انجام اسير

اشد بو بيت بيهيدن اولور خلقه عيان
رتبه شوكتك اى پادشه عالمكبر

برفرىك اوليحق داخل اقطار صير
اولدى اردوى همايونكه تسخيرى يسير

حق تعالى بوسفرده بو ظفردن همه آن
مظهر نصرعز اولديغك ايلر تبشير

قدرت و قوت دولت نه ايمش اكلديلر
بورآدن الله ججازه قدر ارباب ضمير

اى شهنشاه جهان جان ولى نعمت
بوله مز و جف همايونكه (كامل) تعبير
بارى بريت الله ايقانى دما ايليديم
اوله دزگا، ايجاننده جذير تقدير
ناكه ديا طوره طور دقچد بودلند، طور و ب
ايله، حق ذاتى آرايش ديهيم و سترير
(بصيرتك عرضى)

حقا كه بودعاى واجب الادا ايله ايفاي ولى نعمت
اولندينى قدر عموم ملت عثمانيه به يك بيوك
اميد و قوتلر كاش اولور

اوت . چونكه كوريله بوركه عثمانلور برملك
كس ايله ميدجكى شان و شرفلرينى بو پادشاهن
افندمن حضرتلرينى اسرير سلطنتلرند، دائم
و مستقر اوليله فاتات اله بكوره جكلر . تنكيم
يوشان و مشرفك الك بيوك اثارينى اشبو سفر
مخين و مسعود عسيزيله كوروش اولديلر

مگر سفر صير بو قدر ازندت و سهولته
اله كچه بلور ميدى ! بوراسنى بوندن اولكى

بعض عربستان چولارى محاز به لرمن دن قياس
شويله طورسون حالاييله جيش مصارفلى

فارشولفى مذاكره ايتكده اولان انگلرز رذن
خوسرملر كك لو قدر مصرف و كلفلرله كيروب

ينه كيرو چكلد كلرى مذكور جيش سفريله
كيروب نصب علم حكومت ايتد بكنر اشبو صير

سفرى بيتنده نقدر فرق وارايش ! انگلزلر
و بتون اورو پالولر اشبو موقفيت، جليله به كمال

اهميت و پردكلرى جهته زياده سييله تقدير
ايله بورل
بوتقدرايسه پادشاهن افندمن حضرتلرينى
تبريك و تسبدر . چونكه اهميتى تصديق
اولشان بويله بر موقفته همت فوق العاده سنده
اهميت اوله حق بر وجود لازمدر كه وجود
حضرت ظل اللهيدر

بوموقفيتك بزجه دفته شايان بر بيوك جهتي
دها و اركه عسكرين نه طوبونه اوزرنيك و نه يده
قره طاغده ايله مدكلرى بحر به يى عسيرة ايتديلر
شجاعتلرى كى قنون حريمه نك عربستان

چولرند، دخی اجرا اولنه بيله چكى مهارتلرينى
كوسترديلر . هيچ برصكرك وحتى عباكر
منصوره سلطان سليم ظفر رهبرك كيده، مديكى
برله قدر مظفرانه كوردلر حال واستقبلر ايجون
بوندن بيوك نمونه قوت و شان و رفعت اولورمى !
اشته بو عسكرى بو پادشاهن زيبه ايتد يلرده
يتشدرديلر

اى شهر يار كامكار هر عزيتك بر موقفيت
وهر نيتك شخبريت اولدينى بوسفرله بتون بتون

مئبت و محقق اولدى . بوموقفيتلر بندگان
و وابستگان ايمد بخشا اولديغچون عموم بندگان

و وابستگانك هميشه ذكرى پادشاهم چوق
يشادر

اما ناك اهلارينه تفويض و احاله سى يعنى

Resim

برسته کی ۳۰۰ الی المینی ۱۰۰ اوج المینی ۸۰ برسته کک
پوسته ابرقی ۵۰ غروددر

منافع وطنیه و حوادث عمومی به دائر ملت غریبه سیدر

بر غریبه هتمده الی دغه حیفار داخلی و خارجی حوادثین بحث ایدر فولدی عمومی نالد اناری مجالی قول ایر

ی دولت اعضائی مضطبه شهری سابق دولتو
ایشا حضرتزین
شیرلیکی بن ولایت ایسی سابق دولتو دولتو
حضرتزین
ذین ولایتی بدینچی اردوی همایون مشیرلیکی
یوروشیه سابقه وزارت و مشیری ایله فرخان کرمان
اردوی همایون مجلس رئیس سابق دولتو واحد
ایشا حضرتزین توجیه پورلشدر

همایون قائم مقام زمین منزلت خورشید ایشا ایله
بک عهدلر به میرالایق و یکیشلیدن رفتلو
لی بکه قائم مقام و قول افغاندن خوتلو علی بک
بک عهدلر به یکیشلیق و زبیری توجیه
بقرنیشی قومیسوزسته مامور و زمین فشان
سام منزلت نهاد بک عهدلر به پادیه میرالایق
توجیه
اردوی همایون پساد انجمنی الیک ارجیحی
بک منزل اولان یکیشلیق غنله آنچه پورلشدر
بقرنیشی قومیسوزسته مامور و زمین فشان
اردوی همایون مجلس رئیس سابق دولتو واحد
ایشا حضرتزین توجیه پورلشدر

همایون قائم مقام زمین منزلت خورشید ایشا ایله
بک عهدلر به میرالایق و یکیشلیدن رفتلو
لی بکه قائم مقام و قول افغاندن خوتلو علی بک
بک عهدلر به یکیشلیق و زبیری توجیه
بقرنیشی قومیسوزسته مامور و زمین فشان
سام منزلت نهاد بک عهدلر به پادیه میرالایق
توجیه
اردوی همایون پساد انجمنی الیک ارجیحی
بک منزل اولان یکیشلیق غنله آنچه پورلشدر
بقرنیشی قومیسوزسته مامور و زمین فشان
اردوی همایون مجلس رئیس سابق دولتو واحد
ایشا حضرتزین توجیه پورلشدر

ات عالی حضرت شدیوریک درسمانه مواصلتیری
ولان چهارشبه کوی اقسام اوزری ایزاناقا قفسر
میزندن مابین همایون باش کانی عطف و خول رفیق
بک اندی حضرتزین مخصوصا ساخلخانه حضرت
خبری به ازم پورلشدر طرف انشرف ملوکانه من
اشیاقوش آملی تیغ ایشلدر
خبروت رایله حضرتزین دخی و نکی کون مابین همایون

جانب عالیسته هرینه حضور شوکتشور شهر باره
داشل اولوق بر ساعدن زیاد ملاقات سیه
ونوق احسانه الاغان پادشاهی به مظهر پورلشدر
سکر ذات حضرت ناجداری بکری ساسه سراسری
تشریف پورلشدر و مشارالیه خدیو حضرتزین
اوبادن مود علیسی سلطنت دولتو عطف و سلطان
هلیه التمشان حضرتزینک دائره علیه بنه کوریک
سلطان مشایخا حضرتزین طرفلرندن دخی فوق الله به
حرمت و التفات پورلشدر

ماجا بک بشنچی کچم ارنسی کوی ذات حضرت
پادشاهی بک علی طساقی قصر همایونتی و فوه اولان
تشریف مابین رفیق جانب ملوکانه خدیو شاه اردوی
همایونته منسوب بیاه انجمنی و سواری انجمنی و طوچی
الای و طو و زور له طو بخانه عامر به منسوب طوچی
استباط الای و صنایع طاورندن معیت چم
حضرت تاجدار له کیش اولان درتوز بکری نفر
امرا و مشایخان و غزات عسکر به جمعی بک و زاون
اوبادن مود علیسی سلطنت دولتو عطف و سلطان
هلیه التمشان حضرتزینک دائره علیه بنه کوریک
سلطان مشایخا حضرتزین طرفلرندن دخی فوق الله به
حرمت و التفات پورلشدر

ماجا بک بشنچی کچم ارنسی کوی ذات حضرت
پادشاهی بک علی طساقی قصر همایونتی و فوه اولان
تشریف مابین رفیق جانب ملوکانه خدیو شاه اردوی
همایونته منسوب بیاه انجمنی و سواری انجمنی و طوچی
الای و طو و زور له طو بخانه عامر به منسوب طوچی
استباط الای و صنایع طاورندن معیت چم
حضرت تاجدار له کیش اولان درتوز بکری نفر
امرا و مشایخان و غزات عسکر به جمعی بک و زاون
اوبادن مود علیسی سلطنت دولتو عطف و سلطان
هلیه التمشان حضرتزینک دائره علیه بنه کوریک
سلطان مشایخا حضرتزین طرفلرندن دخی فوق الله به
حرمت و التفات پورلشدر

شیخ الاسلام دولتو فضیلتو حسن فهمی اندی
حضرتزینک موزلیت معادله به با اراده انیه پورک
ضم اولشدر
دار شوری عسکری اعضاندن سعادتلو جل ایشا
حضرتزین مامور بیلندن عفو اولشدر
دار التفتحه اعانه اولوق اوزده شامه اردوی همایون
فریسان کرام متعاهد بیلندن سعادتلو ابراهیم باشا

حضرتزین طرفلر اصلا یو بلان انجمنک یوز بکری
قریش ادارا مخصوصه تسلیم فلشدر
چنگلکان همایون مخصوص اولوق اوزده بودفیه
ایضا قرال و بنسور امانویل حضرتزین طرفلرندن
هلی طرطریق الموده دوت یوز رأس صغر کونلش
و حیوانات مذکور کچن صالی کوی روابو مخصوص
ایله درسمانه کونلشدر

دولتو راشد باشا حضرتزینک خارجیه نظارت
جایله سه نمیشلرندن طولای اوزر بادن ریختلی تلفرافلر
ایله تبریک فلشدر
سلطنت سیدک روسه به سفیری ده دولتو کامل ایشا
حضرتزینک کچن باراز کوی بزبورده واصل اولوب
فرمانی کوی روسیه باش و کلی برنس خورچاقوف
ایله کوروشش برنس مشایخه دخی هضینه اعانه
وزینه انجمن اولدینی و کچن چهارشبه کوی دخی
سفر مشایخه سندن ایدر ایلدیر روسه و ایدر
هلی طرطریق الموده دوت یوز رأس صغر کونلش
و حیوانات مذکور کچن صالی کوی روابو مخصوص
ایله درسمانه کونلشدر

دولتو راشد باشا حضرتزینک خارجیه نظارت
جایله سه نمیشلرندن طولای اوزر بادن ریختلی تلفرافلر
ایله تبریک فلشدر
سلطنت سیدک روسه به سفیری ده دولتو کامل ایشا
حضرتزینک کچن باراز کوی بزبورده واصل اولوب
فرمانی کوی روسیه باش و کلی برنس خورچاقوف
ایله کوروشش برنس مشایخه دخی هضینه اعانه
وزینه انجمن اولدینی و کچن چهارشبه کوی دخی
سفر مشایخه سندن ایدر ایلدیر روسه و ایدر
هلی طرطریق الموده دوت یوز رأس صغر کونلش
و حیوانات مذکور کچن صالی کوی روابو مخصوص
ایله درسمانه کونلشدر

برکون چده سلام رسم قائمستده عساکر نظامیه
شاهه تیریل اونان بی ایسه برینی اکسا ایله چکلدر
سلاطین و پرزین و وزیر دولتو تکف وحشی باشلر
حضرتزینک صوب مامور بیلرینه متوجسما
درسماندن عزیمت ایله چکلدر
فلشدر کچن ایدر ایلدیر اوزر به اولان همجوم واقعه لری
باب عالی جانندن روشتو ایدر لیک ایشلدر یوز
طوه جینی بولاشق اولوق ماسینه تر جان دیوان
همایون عطف و خول عارف بک اندی حضرتزینک
هر برسدن کاهه جک جه ارنسی کوی واپوره و اکبا
درسمانه حرکت ایدر کچن و ویا به سفیری دولتو

قول باشا حضرتزینک دخی و اینه و صورتیه قدر
سفارت مشایخه ایزاناقا قوسولایوسی غرضلی قانون
افندیک مصطلک کراهه جانی غرضده کورباش ایدسه
مشایخه کونلشک هرین تأثیر اولدیده دایر
از نس هوا بر تلفرافلر چکلشدر

ایران شده ای ناصرالدین حضرتزینک بزبورده
مواصلت ایدر کوی تلفرافلر حوادتلشدر
قرط غ بکنک اوزر یاچا تبه حرکت و هر بیلندن اول
منازع فیه اولان بعض مسائل و علی الخصوص
لیبوا شنه سنک حل و تسویه ای ایچون پوسته
ولایت جایله سندن برمامور مخصوص قوطخاک مفر
حکومتی اولان چشده به کونلر له رک برای دفعه
وفوه اولان مذاکره و باسدن مکره مذکور لیبوا
مشایخه ایله امین حدودده دخی بعض مواد حل
وتسویه ایدر بیلشدر

قرط غ بکنک اوزر یاچا تبه حرکت و هر بیلندن اول
منازع فیه اولان بعض مسائل و علی الخصوص
لیبوا شنه سنک حل و تسویه ای ایچون پوسته
ولایت جایله سندن برمامور مخصوص قوطخاک مفر
حکومتی اولان چشده به کونلر له رک برای دفعه
وفوه اولان مذاکره و باسدن مکره مذکور لیبوا
مشایخه ایله امین حدودده دخی بعض مواد حل
وتسویه ایدر بیلشدر
سلطان ساسانک اولوق برنس حشک (۵) تیغون
(چینده) شوری واصل اولدینی و بدینت و قایله
چین عسکرک شایخه سلطان اولان پل یغنی اولان
شوری استیلا ایدرک اهل اسالی اولد و ایدر له
بربر بیلد و کلکی شراب ایدر کلکی کلکده دن
ماسه ه تار فیه اشان تلفرافلر یاز یوزور
(صحیح ایدر یوه اهل اسلام و انصافی داغدرل ناز
ایده جک منظم طاق کادتلر اوزر بولر بولر
درجه طالمینی کوروشلر)

مرسدن یاز بوزر که نیساک بکری طوقچی کوی
اوزده بر حرکت عرض و فوه بولش ایدسه ده
اولسون برکونه ضرر و زیان اولمشدر بوکونلرده
خرسوز نکر ایدرک بعض خاله کیشلر حقی بکلدره
برکلکسانک قیوسی قیوسی ایچو کیریب برکلک خادمی
قیوسی مراد ایدر ایدسه مکن اولده بیلندن مایوسا
تک ایدر اسار و یوقه قیوسی قیوسی ایچو کیریب
یاقه طرفلرده بوسته ایک بوچی کوزل برسانیه
بولدینی کچن شوایله دخی فیض و برکت ماملو
اوار بیلر محمد یاز یوزور
(۵) برنس مشایخه بکلدره درسمانه کلده رک
حضور حضرتزینک یاز یوزر

بصیرت

شماره ۱۰۰۰
اول آبان ۱۳۰۵
اربع ۷۵ غروشدر
پست اجرتی و پیمایش اولان مکتب
قبل اولان

مطبه و محل ادارسی : تاتیلده باب نالی
چادمنده دایره : شصت و دو
پخشیمی : ۳۰ پاندور
ناجدن کومروریده غزیه به درج اولنجان
اولان صاحبه اعاده اولن

منافع وطنیه و حوادث عمومیه بر اثر ملت غزیه تسیر

۶ بونیزه هنده الی دغه جیقار داخل و غاری حوادنگل بحث ایدر فولادی سوهه ناله اثری جیقا قبول الیر

سازر جزیرسی ، صرافانی قوس منصرفی سابق
سعادتل کامل باشاحضرتزرتنه
پوسته ولایتی دغدردارالی انصار د شان نظاری
سماونی سابق سعادتل واد افندی به
اوسروداری و لایق دغدردارالی طرابلس قرب
دغدرداری سابق سعادتلو حاجی ماکلف افندی به
پوزغان شهبانی منصرفاتی پوردور قانقماهی
سابق عزتلو حسین نسب افندی به
دایره بهره اولان مدبری عزتلو صلف بکرتیه
ثابته صفا ثانیسی

سفری جزال افتابیف جناباری ایران سقیری
دوللو حسن شان حضرتتربله ملاقات ایشلدور
...
درده انشاسته اراده سینه شرفخان اولان
ایسته مبرهنگ تبریم ترتیبان انشایسته سینه
یو کمال باطن صفاصلک حل ونسوهی سینه
مناسروالهی دوللو بوجدر آفتابنا حضرتتربلی محل
مذکور و عزت ایشلدور

بکن جمهر ارسای کوی در سعادت اوسرودارلمبری
قوت زبیری منطابه ناملری سعادتو احد باشا
حضرتتربله ملاقات ایشلدور
...
اوره اله چشمه قضایی ماینده بر عاقل اشغیا
ظاهر ایتدی خیر الشوری در دست اولگری
سینه در عقب ایدین ولایتند مقدار کافی مایه
غزاق سوق واعزام قلمشدر

کاشر
کاشر امارتک صورت آتسی خنده خنددی به
قری یک یوق خیلر بلزاد بندن انارک انکار سینه
ساجت اولوب ایتدی امارت منصفه سکوره شمالا
روسسه سنکاکلی وشرقا چین السکلی شر با
قوتد و بنار اخلانکاری و غرب جنوبی اقصان
و جنوب هندستان اله محدود و محاط بر مهم
تغذدر
...
یو قطعه فنا چین سناکدن آیرلدی خشم
دایلمری چنلوزدر چنلوز ایسه دنیسه
نادر دولار وار ایسه عدد تقویه جله شدن
قوتلی ایدرده سکندرلک هوز و جنوب
و منطبات مدینه خنلری اولمدنی ایسون
لسان رسیده دوران این سوردن خیشار و
چشمه دور

سیواس ولایتی دغدردارالی قنده به محاسبه جیسی
سابق هر تاق شوکت افندی به
انحصار سلطان غزاری معاونتکی بچور پول
محاسبه جیسی سابق عزتلو رشاد افندی به
مکتوی قیچر به اولطه مطر اولدر فتلو حسن
توفیق افندی به ریه ناله توجیه پورولشدر

دولت علیه عثمانیهنگ بوزده الی قاضلی یک
سکروز انشای ایکی سنسی استراحتک بر موجب
مشاوه مایسک اون لیکیمی کوی اولدرده
باقعه عثمانی شجه سنده سلطنت سینهنگ اولنه
سنسز سکبری دوللو موسوروس باشا
حضرتتربلک شخدوی وسنارت مذکور
...
سرکاهی موسو موسوروز یک و یاقی عثمانی
طرفندن امین اولان شواکه استراش مذکور
شخمتری وسار و سار اولدینی حاده بیکلان
فره سنده اصابت این پلاک کادجک غوزک
یزنه نایه اولتی اوزره الی عدد تحویلانه
یکر یوز ایکسده پسر یوز و اتوز اون الی
عدد سنده دخی یوز و انگلیز ابرالی انصاف
ایشلدور که جمعا بیوز انشای سکر عدد تحویلانه
یوز انشای ایکی سیک الی یوز انگلیز ابرالی
اصابت ایش اولدینی نایس غزیهسی یاز یوز

بکره روم ایل بچور یولاری سینه سنگ حل
سینه سنگ حل ایش اولان حکم قومسونه
اهضای قیه اولوقر که یوز یوزلان موسو
و بیسول و باباور قره شور نام ذالتره بدیش یوز
لبرا تخصیص یوزلدینی لوانت هرالد یاز یوز

لکن اتر بکره مدینت مساکلی طوتو یه اسباب
قیم و شهبی اشتهصال ایلر ایسه شهنشکی
طال مدینت مساکلی برینه سیک چنلوز دوشر
اول وقت عالم مدینک باشنه قوه به حسن قیادک
دهنتی ملاحظه اولنجه انساک تو یولی
اوردر یون انیلور حصه دار زبان اولدوق
اومار فده سنکاکلی یون دولر اولوب انزده
انکسز اولر روسیه ایله اسبابی و معنی
اینگلی در جاده قاور
...
چونکه شهنشکی سنده باکر کزرت نفوسر له
ملاحظه انجام بچور یوز و برن مایونرله شمرات
اسباب قهر و غلبه ای استحضار دن مسکره یونک
زنجی همسوده حاصل ایدجکی قشواشی
ترسناک خال صحراننده دکل البته هندک
اوسرودارلر ارادر و اولور

در سعادت جمعه امر قیاسی موسو مایر
جنابلمری اولی کون ذات حضرت صفر
اعظمی و شارجه ناملری دوللو باشاحضرتربله
ملاقات ایش و چند کوه قدر حضور حضرت
پادشاهی به جید چینی ایش

در سعادت جمعه امر قیاسی موسو مایر
جنابلمری اولی کون ذات حضرت صفر
اعظمی و شارجه ناملری دوللو باشاحضرتربله
ملاقات ایش و چند کوه قدر حضور حضرت
پادشاهی به جید چینی ایش

بکره روم ایل بچور یولاری سینه سنگ حل
سینه سنگ حل ایش اولان حکم قومسونه
اهضای قیه اولوقر که یوز یوزلان موسو
و بیسول و باباور قره شور نام ذالتره بدیش یوز
لبرا تخصیص یوزلدینی لوانت هرالد یاز یوز

لکن اتر بکره مدینت مساکلی طوتو یه اسباب
قیم و شهبی اشتهصال ایلر ایسه شهنشکی
طال مدینت مساکلی برینه سیک چنلوز دوشر
اول وقت عالم مدینک باشنه قوه به حسن قیادک
دهنتی ملاحظه اولنجه انساک تو یولی
اوردر یون انیلور حصه دار زبان اولدوق
اومار فده سنکاکلی یون دولر اولوب انزده
انکسز اولر روسیه ایله اسبابی و معنی
اینگلی در جاده قاور
...
چونکه شهنشکی سنده باکر کزرت نفوسر له
ملاحظه انجام بچور یوز و برن مایونرله شمرات
اسباب قهر و غلبه ای استحضار دن مسکره یونک
زنجی همسوده حاصل ایدجکی قشواشی
ترسناک خال صحراننده دکل البته هندک
اوسرودارلر ارادر و اولور

سرهمار حضرت شهر یولی معلوفت سرکر
یک حضرتتربلک نایس ایلدیک شرنک
اجرای احکامی خندور کرارانه سینه حضرت
پادشاهی شرفمان ایش اولدینی ایشلدور

دوکی سکون ساحتو یستوب یک افندی
حضرتتربلی دوللو سیدانو شرفیهدیهدیهدی
افندی حضرتتربلک سعادتخانه لیشه عزینه
ملاقات ایشلدور

تجارت انقارث جنبه سیله داره سنده یولان
جیالی ناله مصالک کزتنه مینی کانه سنک
هرت معلو به وسریعه درو یستوسونه
باشه مدیکندن مصالح تجار بکترسیر ونسوهی
سینه در دخی مجلس نایه بر مجلسک نیکلی
و هر دولتک استیفی دارلمری رفعتلر هم یوم
و زوی قدر شیدله مقدم اولدیندن شندی به
قدر تجارت نظارت جلیده سته مربوط دیوان
ایشانک دخی باب عالیله دیوان احکام عدلیه
دارمنده یولان حکمه امتیازیه قیله دیوان
احکام عدلیه نظارت جلیده سته و ربط و تودوی
باب عالیله قرارلدر برقی لای العرض اجرای
انقضاسته اراده سینه حضرت پادشاهی شرف
سوخ ایددیک صوغا عاندور

تجارت انقارث جنبه سیله داره سنده یولان
جیالی ناله مصالک کزتنه مینی کانه سنک
هرت معلو به وسریعه درو یستوسونه
باشه مدیکندن مصالح تجار بکترسیر ونسوهی
سینه در دخی مجلس نایه بر مجلسک نیکلی
و هر دولتک استیفی دارلمری رفعتلر هم یوم
و زوی قدر شیدله مقدم اولدیندن شندی به
قدر تجارت نظارت جلیده سته مربوط دیوان
ایشانک دخی باب عالیله دیوان احکام عدلیه
دارمنده یولان حکمه امتیازیه قیله دیوان
احکام عدلیه نظارت جلیده سته و ربط و تودوی
باب عالیله قرارلدر برقی لای العرض اجرای
انقضاسته اراده سینه حضرت پادشاهی شرف
سوخ ایددیک صوغا عاندور

اوره ولایت جلیله سی والیسی دولو شورخید
باشا حضرتتربلک شوکرتزده مازون و موقه
در سعاده نسر بی پوره جملری ایشلدور

بکن بقیسینه کوی در سعادت اوسرودارلمبری
قوت زبیری الیه مغارت ، اموروزی لاجل انزده
بکفوز کبختدر

بکره روم ایل بچور یولاری سینه سنگ حل
سینه سنگ حل ایش اولان حکم قومسونه
اهضای قیه اولوقر که یوز یوزلان موسو
و بیسول و باباور قره شور نام ذالتره بدیش یوز
لبرا تخصیص یوزلدینی لوانت هرالد یاز یوز

لکن اتر بکره مدینت مساکلی طوتو یه اسباب
قیم و شهبی اشتهصال ایلر ایسه شهنشکی
طال مدینت مساکلی برینه سیک چنلوز دوشر
اول وقت عالم مدینک باشنه قوه به حسن قیادک
دهنتی ملاحظه اولنجه انساک تو یولی
اوردر یون انیلور حصه دار زبان اولدوق
اومار فده سنکاکلی یون دولر اولوب انزده
انکسز اولر روسیه ایله اسبابی و معنی
اینگلی در جاده قاور
...
چونکه شهنشکی سنده باکر کزرت نفوسر له
ملاحظه انجام بچور یوز و برن مایونرله شمرات
اسباب قهر و غلبه ای استحضار دن مسکره یونک
زنجی همسوده حاصل ایدجکی قشواشی
ترسناک خال صحراننده دکل البته هندک
اوسرودارلر ارادر و اولور

بکن جمعه ارسای کوی قره کرکه کاش ارسای
کلیاسته بعضی مبریه ایشونر لوقه قبولدینی
ایشلدور ایسه دخی ختیق هوز اکلایه ماشدر

الهی دایره بادیه بودجه سنگ بودفه بعدالتظیم
دایره مذکور حایه اولوقر ایکی یوز سیک
لبرا مقداری بر استراحتک مدینهی ساوی تنظیم
اولان لایحه مذکور بودجه اله برار و یس
دایره برتازو برتوقدی واسعه سینه ذات حضرت
صدر اعظمی به تقدم اوله چمش

بکره روم ایل بچور یولاری سینه سنگ حل
سینه سنگ حل ایش اولان حکم قومسونه
اهضای قیه اولوقر که یوز یوزلان موسو
و بیسول و باباور قره شور نام ذالتره بدیش یوز
لبرا تخصیص یوزلدینی لوانت هرالد یاز یوز

لکن اتر بکره مدینت مساکلی طوتو یه اسباب
قیم و شهبی اشتهصال ایلر ایسه شهنشکی
طال مدینت مساکلی برینه سیک چنلوز دوشر
اول وقت عالم مدینک باشنه قوه به حسن قیادک
دهنتی ملاحظه اولنجه انساک تو یولی
اوردر یون انیلور حصه دار زبان اولدوق
اومار فده سنکاکلی یون دولر اولوب انزده
انکسز اولر روسیه ایله اسبابی و معنی
اینگلی در جاده قاور
...
چونکه شهنشکی سنده باکر کزرت نفوسر له
ملاحظه انجام بچور یوز و برن مایونرله شمرات
اسباب قهر و غلبه ای استحضار دن مسکره یونک
زنجی همسوده حاصل ایدجکی قشواشی
ترسناک خال صحراننده دکل البته هندک
اوسرودارلر ارادر و اولور

دولت علیه ایران دولتک حدودنگ امینی
ایسون تشکیل این محامو قومسورین کله جک
بیشینه کوی دول ایجیسه مرصعلری حاضر
یوزلدینی حاله برقی دنیسه اولوقر سنده
مشورت ایدجکدر

اوسرودارلمبری یولان سینه یولان شوالیه
چور بچکی دی وروسه مجیده نشان ذیشنگ
در دخی ریدندن بر قطعهی اصحاب اولشدر

بکره روم ایل بچور یولاری سینه سنگ حل
سینه سنگ حل ایش اولان حکم قومسونه
اهضای قیه اولوقر که یوز یوزلان موسو
و بیسول و باباور قره شور نام ذالتره بدیش یوز
لبرا تخصیص یوزلدینی لوانت هرالد یاز یوز

لکن اتر بکره مدینت مساکلی طوتو یه اسباب
قیم و شهبی اشتهصال ایلر ایسه شهنشکی
طال مدینت مساکلی برینه سیک چنلوز دوشر
اول وقت عالم مدینک باشنه قوه به حسن قیادک
دهنتی ملاحظه اولنجه انساک تو یولی
اوردر یون انیلور حصه دار زبان اولدوق
اومار فده سنکاکلی یون دولر اولوب انزده
انکسز اولر روسیه ایله اسبابی و معنی
اینگلی در جاده قاور
...
چونکه شهنشکی سنده باکر کزرت نفوسر له
ملاحظه انجام بچور یوز و برن مایونرله شمرات
اسباب قهر و غلبه ای استحضار دن مسکره یونک
زنجی همسوده حاصل ایدجکی قشواشی
ترسناک خال صحراننده دکل البته هندک
اوسرودارلر ارادر و اولور

بکن جمعه ارسای کوی در سعادت اوسرودارلمبری
قوت زبیری الیه مغارت ، اموروزی لاجل انزده
بکفوز کبختدر

بکره روم ایل بچور یولاری سینه سنگ حل
سینه سنگ حل ایش اولان حکم قومسونه
اهضای قیه اولوقر که یوز یوزلان موسو
و بیسول و باباور قره شور نام ذالتره بدیش یوز
لبرا تخصیص یوزلدینی لوانت هرالد یاز یوز

لکن اتر بکره مدینت مساکلی طوتو یه اسباب
قیم و شهبی اشتهصال ایلر ایسه شهنشکی
طال مدینت مساکلی برینه سیک چنلوز دوشر
اول وقت عالم مدینک باشنه قوه به حسن قیادک
دهنتی ملاحظه اولنجه انساک تو یولی
اوردر یون انیلور حصه دار زبان اولدوق
اومار فده سنکاکلی یون دولر اولوب انزده
انکسز اولر روسیه ایله اسبابی و معنی
اینگلی در جاده قاور
...
چونکه شهنشکی سنده باکر کزرت نفوسر له
ملاحظه انجام بچور یوز و برن مایونرله شمرات
اسباب قهر و غلبه ای استحضار دن مسکره یونک
زنجی همسوده حاصل ایدجکی قشواشی
ترسناک خال صحراننده دکل البته هندک
اوسرودارلر ارادر و اولور

Resim : 6

mizde muharrirlik(yazarlık) yapmasını istedim.O şahıs bana aynen şöyle cevap verdi: "-Ben gazete muharrirliği yapacak kadar alçalmadım." Fakat biz böyle düşünmüyoruz.Gazetecilik güzel,zevkli ve saygın bir meslektir.Okuyucularımız da bizi taktir ediyor.Gazetemiz şimdiye kadar kendiliğinden bir gün bile tatil edilmemiştir. İşte bunun için Basiret tutuldu. Times derecesine yükseldi ve şimdi de bu boyda ve beş sütun olarak çıkmaya başladı¹⁰⁹".

Bir müddet sonra gazete altı sütun olarak çıkmaya başladı¹¹⁰. Kapanıncaya kadar da böyle devam etti¹¹¹. II.Basiret de dört sütun halinde çıkmıştır¹¹². Altı sütun halinde çıkan son zamanlardaki bu Basiret bugünkü gazetelerin tekniğine oldukça yaklaşmış ve modern bir gazete görünümünü almıştı.

c)Ebadı : Basiret gazetesi ilk çıktığı zamanlar büyük boy kitaba benziyordu.Bu tarihlerde 22 x 30 cm. ebadında çıkıyordu¹¹³. Bu durum 224'üncü sayıya kadar devam etti.Bu sayıda özel bir ilanla ebadlarının büyütüldüğü bildiriliyordu¹¹⁴. Daha sonraki yıllarda 400'lü sayılarda,gazete 25 x 35 cm. ebadında çıkmaya başlamıştır¹¹⁵. 585'li sayılara gelindiğinde ise 30 x 43 cm. ebadında çıkmaya başlamıştır¹¹⁶. 931'inci sayılardan itibaren de 35 x 50 cm.

(109)Basiret,No : 1538,25 R 1292/31 Mayıs 1875.

(110)Basiret,No : 1748,2 C 1293/25 Haziran 1876.

(111)Bk : Resim 7

(112)Bk : Resim 8

(113)Basiret,No : 1,20 Şevval 1286,23 Ocak 1870.

(114)Araştırmalarımızda 224 no'lu Basiret'in büyük sayılarına tesadüf edilememiştir.Elimizdeki sayılar küçük ebattadırlar.

(115)Basiret,No : 405,13 R 1288/2 Temmuz 1871.

(116)Basiret,No : 585,21 M 1289/31 Mart 1872.

صاحب امتياز
علی

محل ادارسي : باب عالی چارسنده
دائرة مخصوصه

طکره ایچون بر سنهک آږنه بدلی پسته اجرئیه
برابر ١٥٠ غروشد

بصیرت

منافع ملک و ملت خادم وی عثمانی غزنه سیدر

اوراق اداره
کونړلیدر

اوراق موروده درج اولسون اولسون اعاده
ایزلو پسته پارسی و برلماش مکتوبل قبول اولقان

طکره ایچون آتی ایلق آږونه بدلی
پسته اجرئیه برابر ٨٥ غروشد

شمسی ١٥ پارمدر

شمسی ١٥ پارمدر

سیایات

انکلیز وزیر

تاریخ سیایاتک سلسله شونی زه اراڼه ایدر که جمیات بشریه تک تشکیل ایستدیک هیات سیایه تک موازنت مناسبی اوزوریه اجرائی تأثیر ایدن شی اشتراک احوالدر . احوال مذکورنی ایضاح ایچمه اول هیئت عمومی دولت هانکی قوت تحت تأثیر نه والدینی تحمل ایدم . اوت و افاضه دولت هیچ بوقولک تأثیر نه تابع بونونه مازنده هیئت عمومی بشر اومنده ، مقاصبات دینل بر کینیه فصل اولور ایسه اولسون تابع بولور . بردولت ، مناسبات دیلین رابطه ایبه دول سازه اومنده ایجاب موجودیت ایستدیک کی بونایستی مؤید و مؤید دیکر بر دکن اصلی تابع بولور که اوده کندی نه تیر . حتی ده بیلیز که بردولت سائزلی اومنده اثبات موجودیت ایلدک ایچون اول کندی قوننه ، سیایات مناسبات خارجه نه ایصاله نظر ایلیدر . بوند استیجاب اوله رکه دکن سیاسی دولت اولور شواکی عنصر یکدیگرینک لارم غیر مفادیدر . جوناکت . سیات دولیده اس الیاس مؤثر قوت اولمغه برابر بردولت پالکز شور کینیه اهنک دوله بوموقع طومناز .

شونظری نه خاجنده فلا مشاهد ایچون آروبا آهنک دولینه بر کره حکم نظر اعانه یافته اولور . محور ساسی عالی دست مهارت وسطوشده اداره انکله دولت مظهسی بین و فله قدر آهنک عمومی دولت یکه استادگاهی کندی قوتی ایدی ایجابی زمانه .

اقصای شرقیه بردولت جدیدیه ایبه عقد اتفاه سوق ایستدیک کی نفس اوردیاده فرانیه ایبه اتلاف صمیمی و عقدیه اقتضایستدر .

المانیا درت میبلونق اردوسیه سر تیزی اوردو . یاده اثبات موقع ایچون اتفاه متلک محور ایدرسنی اته اشددر . الحاصل آهنک عمومی ده موازنت فکری و طولی ایسیبه اثبات موقع قضیه ضروری شو صورته ظاهر ایدر : اتفق مناسبات مذکور ایجابی احواله کوره یصرف احوال سیایه دن ایلری کلیر یاخود اقتصاداً ایلری کلیر اشته مقاله منک یاخنده ذکر ایستدیکم اشتراک احوال بونارد . یوقادیدن بری سر فایستدیکم عدالتی سر نامه مقارنک زیر نامه ارجاع ایدم : برانکلیز

لزله نه یوله اشتراک و ارس هانکی احواله وار . شونظری بر فخر ایدم : انکلیز اقتصاداً یکه عظیم اشتراک و اورد . رکر . سنوی مالک غناییه امدانی میبلونله لیرنه بالغ اولور . سیر سفاتی کینیه منسبتیه اشتراک و اورد .

زنده خیل اخراجیم و اورد . کنور . کتان اوزوم و حلود حیوانیه سازه دن جبار . قدر . بر اشتراک بین درجه دول سازه ایبه سادی درسه و یاهها دن مزایه اولمسه یبه اصل جهت مهمه اشتراک احوال سیایه سیر . سمانک طبیعت ازلدن بری ده ایت مذکورده بویه بر سانسیتی ایجاب ایستدر . حدومر هر همتدن بر مناسب اقتضا ایستدیک کی بوکون انکلیز احوال دامنه ایله ایلرله سال اشتراکمه بولنور . انکله منک مانکیدن بری کوسقردین بونی شون مسئله ناچیه اراڼه ایدر . حالیکه بر اورد یاده هر جهته علاقه من اولدیننی حالیه اواره سقیمه سابقه کوپا رفو عیبه ایبه تزی هنک دولیده دن خارج رافت ایدی . نقیب ایستدیکم سیاس سوفمزی همه سیایاتیه یک دن براده و اورد بر شدی شکر اولسو لکه اوزالت نزل اولدی . بوکون ارتق کدمنه بر طریق سلاص اراڼی بکه اتته اوده اتفق بوسونده جهت جامعیه برابر حال اشتراک کده بولدیتمز انکله ایبه بر رابطه صمیمیه اتفق عقد ایچامن الزمدر . بولویوی بوکون کر مکده اولدیتمز واحوا روزمه اراڼه ایستدیک کی انکله قوم نجینک اظهار ایستدیک حسابیه تأیید ایدینور .

[آیدین : لایق احواله بر نظر]
« اسایش و اهالی »

سنه سنک مقما روم ایله کی مل الاپلره متفقاً حرکتله اسقرداه حریت خصوصیه معاوت و مظاهره فوق المادهری واقع اولمش بولنشدن طولای هر خصوصه اولدیننی کی بوند بولیده ترجمه حالمت اولان اراڼه منکر بر قشده مناسقردن سکره بوموقع ممتاز ارجاز ایدم . حک اولان آیدین ولایتک احوال دن برانکلیز بحث ایتمک ایسترم .

قانون اساسینک اعلان مناسبتیه هتله رجه اعلان شدمانی ایدن اهالی دن حریتک تمهیدک اولدینن ادا کن عاجز بعض جهلا قشارده

دوار حکومت مالهجوم مأموری حقل حفسز طرد نتیجه ایتمش بوسانده بحرین مادی بده تحب ایتمش ایدیلر . مأمورین تبدیل و اهالی بده صورت خصوصیه ملحقاته اعزام اولتان مأمورل واسطه سیه منای حریت تفهیم امن و اسایش قرر ایدلش ایدی . اخیراً ازبکده تعطیل اشغال ایدن شندوفر عمله سنک تجاوزات سلومه فوق الماده لر دن طولای مرکز ولایتیه اسایش برانکلیز اولمش بوده کرک مسکر . ایلر دن کرک غره و ایستدر دن برایی کینیکه قایمیه قیبه لردک اک نهایت غره و جیسر اصرده درسدانندن مودت ایدن ولایت امور احتیبه مبرری قوت یک احتیبه تک دلات و تشبیه ماهر خارجه کالی السابق ایشریه دوامه باشلا تدبیرش و منافلات تأمین ایستدر لشد .

اه اتاده حکومتک عجزنی نفوس ایدن بعض ایق طاقی کینه از میرده بانصاده و قوع بولان روز لای کینیکه غرقیه و یکلرجه قوسک فلاکتی اشراج ایدن منضای فینجین معلومه . طولای و پور شرکتدن اخذ تازی قایمیه حکومت حواله ایچمه درک کرجه شرکتک سابق احواله نظر آحق ایسه .

عنا شرکتک انکله غرق احرای و وارپوری سیر و سفردن حیراً منع ایلمک سورتلریه حقوق صرفه حکومت فعلاً تجاوز ایتمش و علی حکومت هاضمی ده بوکا سیرجی قلهدی شجاسر و متجاوز لردک تأدینیه اثبت ایداستدر بوند بشقه ملک صدقه حریق اولدی موقوفین مقدوره سیایه ایبه برابر مغایر نظام اولدیق تحله ایدیلان بعض بحرین عاده و ارباب شقاوت یسداتخلیه قضالریه عودت و فرصت بولدیجه تکرار اجرائی شقاوت حرأت ایتمک ایلوب بوکاده بوکونفرد اومدش کوپلر نه برایی کینیکه لیل و صلحیه خامسی باسقم و جبر ایلر الملق صورته اجرائی شقاوت یلتن شق ساری عل وودت بش نفر عوت طغنی اثبات اولدیق کوسقردیه بیلور حتی سرتوب عل بوند چند کون اقمه لیل و رودقتسه حاضمته کوردیک مانیق اطور سیرجی حاجی احمد تاننده برندن ایستدیک یارین له مدیدن طولای زودایی احمد افغان اولم ایچنده افراد عالمه سنک کوزی اراکنده بره یابروپ لاریق بغلیه درق قله تشبیه ایتمش . فقط برایی کون سکره ایستدیک پارک پورج خرج تدارک و بسوه ایدیه کی افراد عالمه سی طرفدن تسد وقتاننده کندیلریه سرجه

صرف نظر ایسی رجا ایدلنی اوزرته سرتوب یون اجراءن پارمه عمماً فراغت ایتمش فقط خاتمه موجود بولان اون ایکی لیرا و بر نظام قبتدار اثباتی خفیه و سازه نه لرق ساووشش و مطلوب پارمه کده برایی کونه قدر بالدارک ارسائی تینه و عکس تقدیرده مجموعاً خانه خلقی کل ایدم کی بیاتیه بالتهید اوردان بیاتیه ایتمشدر . حالیکه سر کر اقتضا اولان اوده مشد بر بلوک سواری مسکریه مقدار کالی ژانداره اولدیننی حلقه مرقومل حالاً دردهست ایدیه ماش و خاید بونورک دردهست درک اسبابی بالسرعه تأمین ایدلر نه اومده بونورجوان لانکله و مرکز شقاوت اولمغه مشتمل ایدان اومدش قضایه جوار کوردیک اشقیای سائر مکده بوندن جرأت ایلرک تکرار شقاوت و بیاتلری ملحوظ و یکه . محقق بونمده اراڼی حال شو زمان حریتیه بنه بودینن دن توردی کندیلری ایستدیک اولدی نقیب فرزند ایدم و بحسباً اطام ایتمک کی امیرا مصلانه قلاتمزلر فقط حکومتک اسکیس کی التزام بیانات و سخاوت و تقییب بهامیه اهالی قرابه اجرائی مقام و مشقت ایچمه ک کینیه تقییده بیاتیت التزام سرعت و مستقر کرده محافظه استقامت ایلمی الزمدر . بوقه قضایه اتش شقاوت تکرار قابل اشغال و تدبیراً توسیع دائرة سلاطینه اطفلسی عمل بر درجه کجه کجه و ولایتک امن و اسایش غنل اوله جقدر . بناه علیه بولیده تدبیر نقیب اتفاح و اجرائی و ولایتیه اسمیه مسی اوله بیله حک بر ژانداره قوماندانک انتخاب و اعزازی مقتضیدر ذاتاً بوخصوس مقام ولا . بندن حریه نظارته انما ایدلش و بناه علیه نظارت متار الیهامیه اهله قویوش امواید . یه کی طبیی بونمشد . اراڼی ایچ ایدم اراڼی ایچون دور اسقرداده اولدیننی کی قوجه بر منورزه مسکر مسوق ایدلمایل ، هر کس وظیفه منی بیلیلیدر . بر ولایت داخلده نوردین ایکی کیشیک عادی بر چته تک نقیب و کینیکه ایسه اورانک قوه سلاطینه قندارمنه کینیکه یاده ١١ . وزدن بری حکومتسزلی و ضا . بطسزک بوزندن فوق المشاد بیاتیه درق بیات بیلش اولان فدا کار فعال مسکر لر من کندیلر دن زوده ژانداره عاڼه اولان بوکی ایشرده مانسوق ایدیلرک بران راست و پوتک احرانسه ژانداره مبارعات ایچمیدر . کوی کینیلریه کلایه :

ebadında çıkmaya başlamıştır¹¹⁷. Gazete 1538'inci sayısından sonra 45 x 58 cm. ebadında çıkmış¹¹⁸ ve nihayet 1846'ıncı sayısından itibaren bugünkü modern gazetelerin standart ebadlarında çıkmaya başlamıştır¹¹⁹. II.Basiret ise 28 x 43 cm. ebadında çıkmıştır¹²⁰.

2-Mizanpajı

Bugün gelişmiş manasıyla "Mizanpaj" ; sayfayı yukarıdan aşağıya haberlerin ve klişelerin önemine göre kısımlara ayırması ve sonra da ayrılan kısımlara haberlerin başlıklarını ve klişelerin yerlerini işaret etmesi ve düzenlemesidir. Birinci sayfa içeriği gösteren vitrindir. Bugün sayfa düzeni olarak sekiz sütun yaygındır. ve çeşitli mizanpaj yöntemleri vardır : Enine mizanpaj, boyuna mizanpaj, vitrin mizanpaj, yaygın mizanpaj v.b.¹²¹

Basiret gazetesinin mizanpaj anlayışı kuşkusuz bugünkü gibi olamaz. Fakat o zamanın şartlarına göre oldukça mükemmeldir. O zamanki gazetelerde manşet olayı yoktur. Yalnız başlık vardır ki, ilk zamanlar o bile yoktu. Sadece nokta, küçük yıldız veya kısa çizgilerle konu ve haber araları ayrılırdı.

Gazetemizin birinci sayfasında, en üstte büyük harflerle yazılmış B a s i r e t ismi vardır¹²². Onun üzerinde, gazetenin kaçınıcı sayı olduğu ve haftanın hangi günü olduğu yazılıdır. Gazetenin en üst sağ köşesinde kameri tarih vardır. Sol üst köşede şemsi tarih vardır. Kameri tarihin altında idare merkezi ve nüshasının kaç para olduğu yazılıdır. Şemsi tarihin altında ise senelik, altı aylık, üç

(117)Basiret, No : 931,22 Ra 1290/20 Mayıs 1873.

(118)Basiret, No : 1538,25 R 1292/31 Mayıs 1875.

(119)Basiret, No : 1848,2 C 1293/25 Haziran 1876.

(120)Bk : Resim 8

(121)Bu konuda geniş bilgi için bk : Subaşı, Nihat, Gazete ve Tekniği, Ankara : Ulusal Basımevi, 1970.

(122)Gazetenin ismi olan bu başlık, normal halinden biraz küçük veya büyük olarak yazıldıysa da, yazı stili ve düzeni asla bozulmamıştır. Gazete verdiği eklerde de bu başlığı kullanmıştır. Eklerde ve II.Basiret'te bu başlık biraz daha küçülmüştür.

aylık abone bedeli yazılıdır.Basiret başlığının altında :

"Menâfi'-i vataniyye ve havâdi-sât-ı umûmiyye dâir millet gazetesidir."

cümlesi yazılıdır.Bu cümlemin altında sağdan sola şerit halinde iki çizgi vardır.Bu çizgilerin arasında da şu yazılar mevcuttur :

"Bu gazete Cuma ve Pazardan mâ-adâ her gün çıkarılacaktır.Dahilî ve hâricî havâdisden bahs edecektir.Fevâidi umûma ait olan âsârı meccânen kabûl edecektir¹²³".

Bu standart başlık yazılarının altında,gazetenin günlük haber ve makaleleri yer almaktadır.İlk sayılarda bu haber ve makaleler iki sütun halindedir.Bu yönüyle simetrik bir mizanpaj uygulanmıştır diyebiliriz¹²⁴. Daha sonraki sayılarda sütun adetleri artmış,fakat bugünkü gazetelerde olduğu gibi resim v.b. sebeplerle sütunlar bozulmamış ve birleştirilmemiştir.Daima yukarıdan aşağıya çizilen,sütun aralarındaki çizgiler varlığını korumuştur.Bu yönünü dikkate alacak olursak Basiret gazetesinde,ilk gününden itibaren boyuna bir mizanpaj usulü de uygulanmıştır diyebiliriz.Bu usuller ve sayfa düzeninin o zaman yayınlanan bir çok gazete için geçerli olduğunu da burada hemen hatırlatalım.

Basiret gazetesinde ilk zamanlar fazla başlık görülmez.Nadir olarak verilen haber ve makale başlıkları parantez içine alınmıştır.Bazen de başlıklar iki yıldız arasına alınmıştır¹²⁵.

-
- (123)Bu konuda bk : Resim 2,4,5,6,7 ve 8 hepsinde ufak değişikliklerle aynı özellik görülür.
- (124)Gazetenin üst bölümünde olan karşılıklı tarihler ile idare merkezi ve abone ücretlerinin yazılış tarzı da simetrik mizanpaj usulüne uygundur.
- (125)Bk : Resim 2,"Mukaddime" başlığı

Gazetede bazı önemli yazılar önceden anons edilirdi.Örneğin 1886 numaralı Basiret'te savaşa dair bir yazı şöyle anons ediliyordu :

"Yarınki nüshada Podgoriçe Muhaberesinin tafsilâtına dâir,meydân-ı muhârebeden mufassal yazılmış gâyet mükemmel bir mektup vardır."

Yine 50 numaralı Basiret'te buna benzer,önemli bir yazının anonsu vardır.

Basiret'in ilk sayılarında haber aralarında üçgen halinde üç yıldız(•••) veya bir çizgi bulunmakta idi.Yeni bir habere geçildiği böyle anlaşılıyordu.Bazı önemli haberlerde parantez içinde yanyana üç küçük güneş ve parantezin her iki tarafında birer yıldız konmak suretiyle haberin değeri anlatılmak istenirdi¹²⁶.

Gazetemizin ilk sayılarında bölüm hadisesi yoktu.Gerçi bu sayılarda Nişan(=Madalya ve Ödüllendirme) ve Tevcihat(=Atama ve Tayin) haberleri vardır.Ama bunlar bir başlıkla belirtilmiş değillerdi.Sonraları,Tevcihât-ı İlmiye ve Tevcihât-ı Mülkiye bölümleri belirlemeye başladı¹²⁷. Zamanla diğer bölümler de belirlemeye başlamıştır.Gazetenin,1810'uncu nüshalarına geldiğimizde "Tevcihât-Dahiliye-Bend-i Mahsus-Mekâtib-Telgraf-Borsa-Sarrafiye" gibi bölümler oluşmuştur¹²⁸. Bu bölüm ve başlıkları koyu siyah harflerle belirgin bir şekilde yazılıyor idi.1825'inci sayılardan itibaren Hâriciye bölümü de görülmeye başlar¹²⁹. Ayrıca zaman zaman çıkan "Şehir Mektubu" bölümünde ; İstanbul'da olan bir haftalık olaylar değerlendirilip şehirle ilgili haber ve yorumlar veriliyordu.

Dahiliye bölümünde iç haberler,Hariciye bölümünde dış haberler,Telgraf bölümünde ise ülke içi ve dışından telgrafla gelen

(126)Basiret,No : 403,11 R 1288/30 Haziran 1871,S.2,Stn.1.

(127)Basiret,No : 865,4 M 1290/4 Mart 1873,S.1,Stn.1.

(128)Basiret,No : 1810,19 R 1293/8 Mayıs 1876.

(129)Basiret,No : 1825,6 Ca 1293/30 Mayıs 1876.

haberler bildiriliyordu. Borsa bölümünde ise Esham, Tahvil, Hisse Senedi değerleri belirtiliyordu. Sarrafiye bölümünde ise bugünkü döviz kurları gibi o dönemin döviz kurları veriliyordu¹³⁰.

Bölümleri incelerken dikkatimizi çeken diğer bir özellik de şudur : Gazete haber verirken hiyerarşik sırayı takip etmeye özen gösteriyor. Nişan, Tevcihât ve diğer haberler verilirken en üstteki kurum ve şahıstan aşağıya doğru bir sıralama yoluna gidiliyordu. Yani üstün şahıs ve kurumlar haber önceliğine sahipti¹³¹. Bu haber önceliği sistemi, savaş zamanlarında ve Basiret'in son dönemlerinde bozulmuştur. Bu sayılarda zaman zaman hiyerarşik sıraya uyulmadan haber verildiği de oluyordu.

Savaş yıllarında cepheden gelen telgraflar gazetede ilk sırayı alıyordu. Hatta Nişan ve Tevcihât bölümlerinden de önce veriliyordu¹³². Bu savaş yıllarında Dahiliye bölümünde bile savaş haberleri veriliyordu¹³³.

II. Basiret'te ise bölümler belirsizleşmişti. Sadece Havâdis-i Hâriciye ve Havâdis-i Dâhiliye bölümü göze çarpıyordu. Telgraf ve Tercümeler bu Basiret'te hiç yok denebilirdi¹³⁴. Bu durum tabii ki, gazetenin gücü ve etkinliği ile ilgili idi.

Basiret'in çıktığı dönemde diğer gazetelerde de buna benzer bölümlere rastlanabiliyordu. Örneğin : Osmanlı gazetesinde : Telgraf, Dahiliye, Borsa, Tevcihat, İlanât¹³⁵ , Sabah gazetesinde ; Şu'unât, Vilâyât, Memâlik-i Ecnebiye, Şundan Bundan v.b. bölümler vardı¹³⁶.

(130)Bk : Basiret, No : 1829, 11 C 1293/4 Haziran 1876.

(131)Örneğin 1890 No'lu Basiret'in Dahiliye bölümünde ilk haber olarak Padişahın Fındıklı Camiindeki Selamlık töreni haberi verildikten sonra, Ferik Mehmet Ali Paşa ile ilgili haber veriliyor. Buna benzer örneklere Basiret, No : 1888, 1889 ve daha bir çok sayılarda rastlayabiliriz.

(132)Osmanlı-Rus(93 Savaşı) yapıldığı yıllarda durum böyle idi. Bunun için bk : Basiret, No : 2195, 30 Ş 1294/8 Eylül 1877.

(133)Bk : a.y.

(134)Basiret, No : (1-2478), 29 Ş 1326/26 Eylül 1908.

(135)Osmanlı, No : 12, 12 Ş 1294/22 Ağustos 1877

(136)Sabah, 14 S 1293/11 Mart 1876.

3-Fotoğraf ve Resim

Fotoğraf ve resim zamanımız gazetelerinde, vazgeçemeyeceği çok önemli ve etkili bir öğesidir. Fotoğraf ve resimin hitab ettiği alan çok yaygındır. Okuma yazması olmayanlar bile ona bakıp bir mesaj alabilir. Fotoğraf çeşitli olaylar ve konular hakkında bir delildir. İnandırıcılığı yazıya göre çok daha fazladır. Örneğin : Bir gazetede Hükümet konağının yandığı haberini veren bir yazı ile fotoğrafın inandırıcılık gücü değişiktir. Fotoğraf, olayı bizzat görüntülemektedir. Yazı ile haber vermek ise rivayet niteliğindedir. Yanlış ve eksik olabilir. İşte onun için fotoğraf ve resim gazetecilikte vazgeçilemeyen bir öğedir. Zamanımızda gazetecilik demek, neredeyse fotoğrafçılık demek haline gelmiştir.

II. Abdülhamit'in de dediği gibi : "Bir resim, bir fikirdir. Bir resim yüz sahifelik yazı ile ifade olunamıyacak siyasi ve hissi manaları telkin eder"¹³⁷.

Basiret'in yayınlandığı dönemde fotoğrafçılık yeni yeni geliyordu. Basiret'in aşağı yukarı tüm nüshalarını taramamıza rağmen bir fotoğrafın dışında fotoğraf bulamadık. O da II. Basiret'in sayılarındadır¹³⁸. Şunu da hatırlatalım ki, o dönemde çıkan diğer gazetelerde de fotoğraf pek yaygın değildi. Fotoğrafçılıkla uğraşanlar pek nadirdi. O dönemde bir fotoğrafçının fotoğraf çekmesi bile gazetelere haber olabiliyordu¹³⁹.

(137) Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları, Sultan Abdülhamit, İstanbul : Boğaziçi Yayınları, 1990, S. 356.

(138) Basiret, No : (11-2477), 22 N 1326/19 Ekim 1908 ; Bu fotoğraf için bk : Resim 9.

(139) Basiret, No : 2367, 1293/1876, S. 1, Stn. 1'de şöyle bir haber verilmiş : "Dünkü gün Fotoğrafçı Abdullah Efendi, Ayastefanos'a giderek Grandük hazretleriyle Erkân-ı Harbiye Zâbitânı ve Generalleri, cümlesi birden fotoğraflarını almıştır".

انکلتره قرالی حشمتلو ادوارد حضرتلری

Basiret, No : (11-2477), S.1.

Resim 9

Gazetenin ilk sayılarında resim olayı pek yoktur. Fakat sonraları nadir olarak resim konmuştur. İlk resim 66. numaralı Basiret'in yedinci sayfa ikinci sütununda yayınlanmıştır¹⁴⁰. Bu resim, kıraathâne reklamının hemen üzerine konmuştur. Reklama dikkat çekmek için konmuştur. 96 numaralı Basiret'in dördüncü sayfa birinci sütununda oturmuş ağlayan bir kadın resmi vardır¹⁴¹. Burada Beyoğlu yangınında oğlu, kocası ve evi yanan bir Rum kadınının başından geçenler anlatılıyor. Bu yazının hemen üstüne de, bahsettiğimiz "ağlayan kadın" resmi konmuştur. Gazete yaşanan toplumsal fâciayı topluma

(140)Bk : Resim 10

(141)Bk : Resim 11

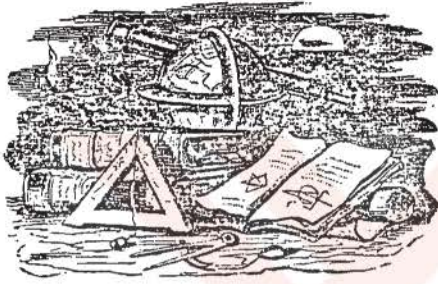
yansıtabilmek için böyle bir yol izlemiştir.

لوندرة ۳۷ نيسان

هو بارت پاشانك تايس غزته سنه و برمش اولديغي
برورقه نك مالى يونانستانده سقا و نك امتدادينه
سبب اشقياي يونانيه دن كريد و فعه سنده عساكر
عثمانيه نك در دست ايتش اولدقلى يدي يوز نفر
اشقياي يونانيه نك مؤخرأ نخليه سبيل اولدقلى نندن
عبارت اولديغي بيان اولمئدر

بكرش ۳۷ نيسان

يهوديلره اولتان حقارت و معامله نامر ضيدنك
اوبى انمسيچون حكومت طرفندن (توفوج) طرفنه
برمقدار عسكر سوق اولدى

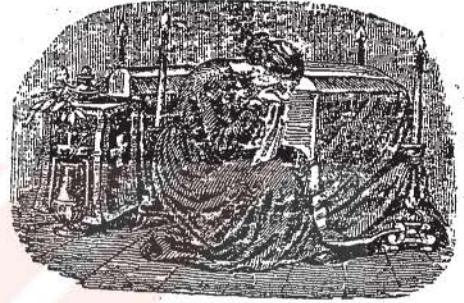

ديوان يولنده صراف افندي نك قرائخانه سي هر بر
لعيباتدن وارستد اولديقتدن داغما تشريفه رغبت
بيوران ذوات معارف منات رتب علميه و عسكريه

Basiret No : 66,S.7.

Resim 10

(والله يقول الحق وهو يهدي السبيل)

بك اوغلى حريق كيرندن برقاج كون مقدم سكر
ياشونده برنفر اركك اولاديله زوجده سنى مستحجا
براي تنزه قرتال جانبنه عزيمت ايتش اولان روم

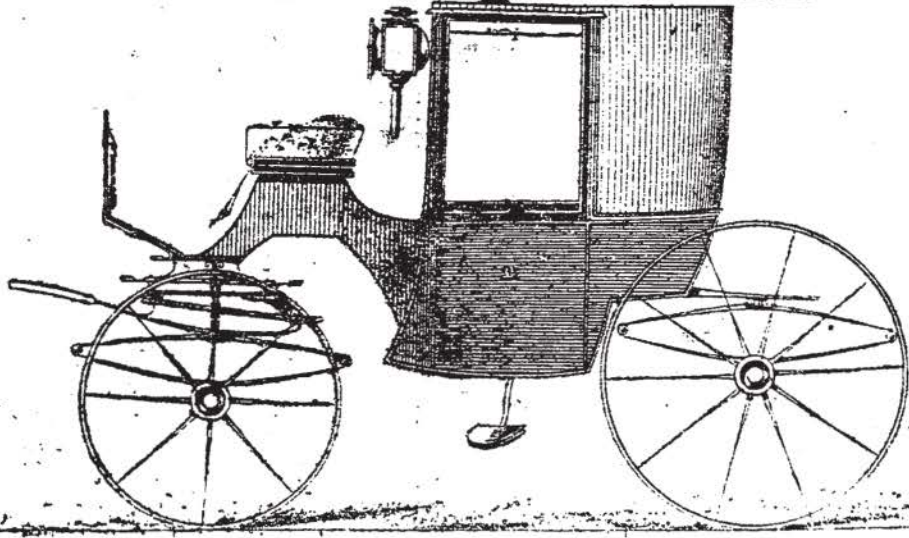
Basiret No : 96,S.4.

Resim 11

Gazetede bu resimlerden başka resimler de yayınlanmıştır. Fakat bunların çoğu reklam amaçlıdır¹⁴². Onun dışında salt gazetecilik anlayışı ile konulan resimler azdır. Gazetenin 871'inci sayısındaki ilginç bir resimden bahsetmeden bu konuyu geçemeyeceğiz. Bu resim¹⁴³ Kerbela olayı yıldönümü nedeniyle yas tutan ve bir takım

(142)Bk : Resim 12,13,14,15.

(143)Bk : Resim 16

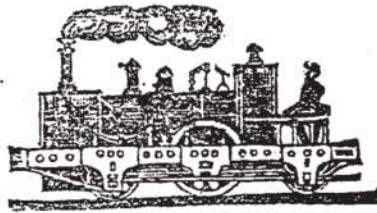
صالی بازارندہ ۶۶ ۶۶۴ ۶۶۶ نومروی مغازہ لردہ موجود پارس کاری عربہ لک صاحبی
در سعادتدن عزیمت ایله جکی جهنله مذکور عربہ لری فیئات اصلیه سندن یک چوق تنزیلیله
فروخت ایله جکی کبی مذکور مغازہ لردہ موجود بالجه عربہ طاقی والات و ادواتی و اخوره متعلق
اشیائی دخی نسویه محاسبه سی ایچون کذلک اهون فیاتله صناعتی ص پ جا ۱۰

Basiret No : 1825,S.4.

Resim 12

بصیرت

وقت حرکتینه دائر اعلاندر

روم ایلی تیمور پولرینک

Basiret No : 1825,S.4.

Resim 13

törenler yapan Şiilerin durumunu gösterir büyükçe bir tabludur. Basiret'te aşağı yukarı yarım sayfa büyüklüğünde yayınlanmış olan ilk resimdir¹⁴⁴. Bundan başka da bu büyüklükte bir resme rastlayamadık.

موسیونسان زاینک کبر اجراخانه سنک اعلابندر
مومی الیهک بک اوغلنده طوغری یولده اناجامعی
جاده سنده کی ۷۷ نومرولی اجراخانه سی ییک سکز

Basiret No : 1688, S.4.

Resim 14

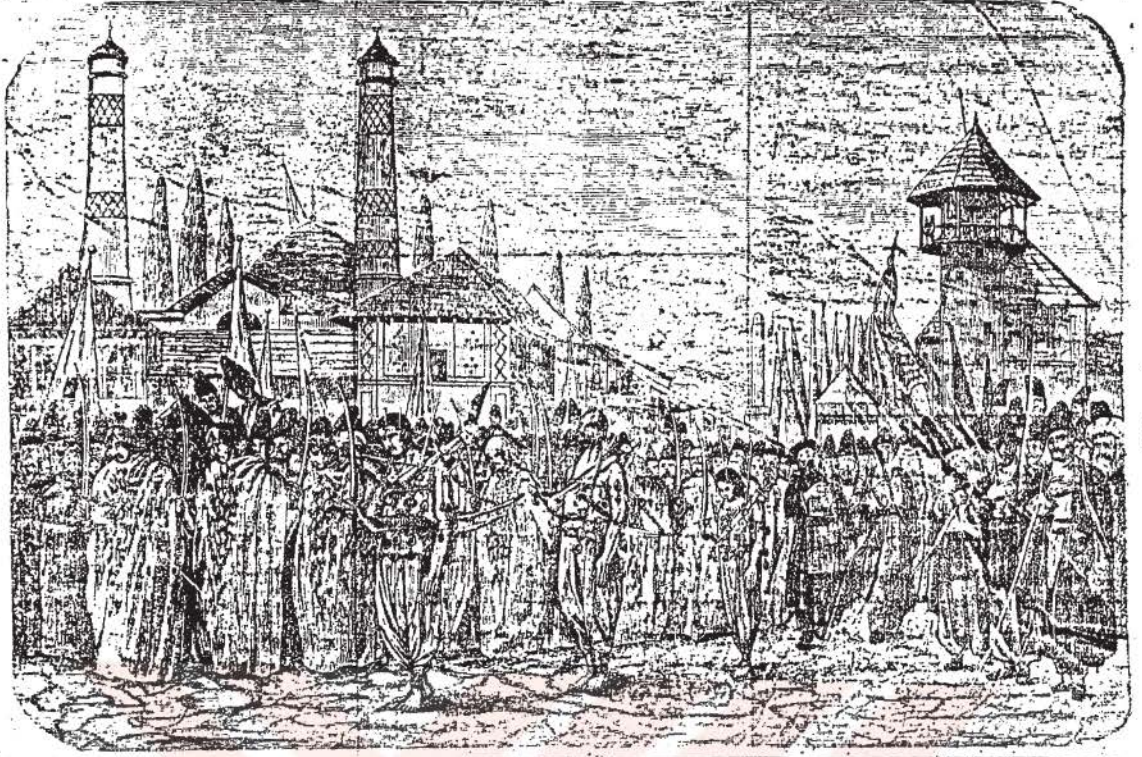
دیکش ماکنه سی
نوس وشرکاسنک اعلابندر
۱۸۷۳ سنه سی ویانه سرکی عومینده یوک
دسله ما اخذنه مظله املشد.

Basiret No : 1560, S.4.

Resim 15

(144) Basiret, No : 871, 11 M 1290/11 Mart 1873, S.3 ; Bu resim yüzünden Basiret ile İbret birbirlerine şiddetli bir eleştiri kampanyası başlatmışlardır. 113'üncü sayısında İbret, bahsedilen resimde istavroz işareti olduğunu iddia ediyor. Basiret ise 875'inci sayısında ; İbret'e verdiği cevapta, bunun aslı olmadığını söylüyor.

زمان سعادت تپسیان حضرت پغیر بدین مکرور بت اسلامیہ بدینہ درین بفرقه کله او زبندہ ظهور امین وقایع : سرزک ک فی و جمال کبازی و فعمہ کر بلا اولوب بوندن حولایی قابول اهل ایلانہ قیامت قدر استانی ناقابل جریمه بلیغش اجاش و فعمہ ایسه مجرمت شمرینہ تصدق ایدک بوجهتله اهل ایلانک شریعتک نمین ایلدینی حدود دایره ستمو هر ستمه بومرعد نازله جسدن ماتم بدرل خصوصیه ایلدینی ک مرسم مذکورده بکر ایله معلانہ اجرا و تجسید ایلدینکری ماتم حقیقه موجب حزن و کسوت اولوب پوزکه اییز احوال حریمتک برسی بکمش و حقیقه رقتک بیزشی اولدیندن غریزه مره درسی مناسب کوراشدن رجده شون

بنابرین هر نه در اوسسی وغیرنه بولنش اولم هج رفانده حاصل اولیدتی اکلادم
اشته موسیور بوسیدن نانی اسپانیول ملتک آرای
عوی ایله بکاتسلیم اولنان نانی شه ملت مز بوره
وانک طرفدن سزله ترک و تسلیم انیم بواستغناک
اولادرم ایچون غنی حکمی جار بند
انجیق شوتانی بکتر تسلیم ایتکله برابر اسپانیول ملت
اولان بختیم زره قدر اکملاشدر
بم آنک زیاده ناسفنی موجب اولان شی اسپانیاجه آرزو
ایلدیکم محبتک ایچ استه موفق اوله مدیدمدر
فی ۱۱ شباط سنه ۱۸۷۳ امضا
(امده)

مادریه ۷ مارت
احوال حاضره غایت پرشورش حاله در وقوی
طیوظ بولنان او یغوسنزلقرلی منع و دفع ایچون لازم
کلان قوه عسکره حاضر و ماده بولنده بور
آته ۶ کذا
لور بوم مدنی مشله نیک حل و تسویه سی صر ستمه
موسیور سزورک اراز ایلدینی غیرت و معاونت ایچون
قرال بورک حضرت تازی موی ایله نکر ایلدی

وصلح و صلاح بالمکس کند کجه کوزدن نهان ارلدی
اوت اکر اسپانیانک دشمنی خارجدن اولسه ایلدی
اول باول بی اول شجیع حسنکرا او کند کجوب بحار به
ایدرایدم
اسپانیاده هرکس وطنک ادم عز بزنده اوله ق
بکدیگری معاوتنه چاغرمقدمه هرکس وطنک منافع
مخصوصه سی ایچون بحار به ایتکده اولدیندن
شورش و اختلال اراسینده برطاقده چانامهل نشر
اولقده ایکن ارفیق حقیقت حالک نه مدن مبارت اولدینی
اکلاق و دفع و ازله ایتک مکن اوله یایو بی
بن دخی بوکا برچاره بولسی ایچون قوانین مؤسسه نیک
شارجه جیمه برقی بک چوق سی و افسد ام ایش
ایسه مده ضروری برایشه موفق اوله ستم
اوت قانون و نظامتک حایه سجون بین ایدن آدم
اوقاوتک شارجه جیمه
بوسیدن نانی و رمش اولدینم شوقراری کیمه خوف
واندیشه به حل ایتسون سده بوندن بوله اسپانیول
وانک مشافع مخصوصه سی ایچون قرابت تجسی
طاشیه جیمه امین اولسه ایلدم آتی جیقا ووب تسلیم ایتکله
مجبور اوله جتی برخطا طره بوق ایدی حتی زوجه مک
دوچار اولدینی مخاطره دن بوله فور کتور مدبکم تلو
شار ایلها دخیارل هنکام بذر جامه مایه کلوب بکاسوه
قصد کی برجاشه جشارت ایدنک عفو بی ایتشدر

اسپانیایا قرالی سابق برقی ایلدینک استغنا نامدنی
آته بادانس بلز فرهن ستمه کوردیکردن عیثا ترجمه
ایتک
صورت استغنا نامه
« اسپانیول ملتک بی اسپانیایا صمدالی قرالینه
اعتنا بلرله جیمه اراز اولنان توجهات حسته و مظهن
اولدینم هن و شرفک و اسپانیایا کبی درجه نه سابه
شورش و اختلال دیرارنده چالنتوب طوران برملیک
و عام اداره سی در ستمه ایتک خصوصه سی مخاطره
ایله مشکلات سار ستمه در جاتی تعیین و تقدیر ایش ایدم
بو مخاطره دن اجتاب ایتکدن ایسه دفعی چاره ستمه بلقی
و وصفیله متصف شانداندن بوندینم و قورنس
مجلسری حضورده اصول تخلق بالاجرا اسپانیول کبی
شجیع برملیک محتاج اولدینی اسایش و مسخ اولدینی
حریت و حضرتک ایشابه الدن کلانی دروغ ایتدم
واقعا سرکار حکومتی کینلر ایچون لازم اولان اهلیت
ودر ایتسه هنوز مالک درکال ایسه مده سلوک ایلدیکم
عدل و صداقت سابه ستمه مدینه مدینه دنیرو اسپانیایا
مالکینی دوچار اولدینی حال بحران و شورش و اختلالدن
قورنار ایتک فلن قیاسینمدر بولنش ایکن حقیقا کیم شو
ایتمک حصوله موفق اوله مدیم ایکن ستمه دنیرو
اسپانیانک تاج و تختی بدیه احاله قلمش اولوب انجیق
حدت مذکورده دنیرو اسپانیایا آرزو ایلدیکم اسایش

Basiret No : 871,11 M 1290/11 Mart 1873,S.3.

Resim 16

E. AMACI, YAYIN POLİTİKASI VE KOLLEKSİYONLARI

1-Amacı ve Yayın Politikası

Gazetemizin "Basiret" başlığının altında şöyle bir yazı var:

"Menâfi'-i vataniyye ve havâdis-i umûmiyye dâir millet gazetesidir."

Buradan anlaşılacağı üzere Basiret, genel (iç ve dış) haberler veren ve vatanın yararına yayın yapan bir millet gazetesidir. Ali Efendi ise, gazetenin amacının eğitim bilimlerinden ve politikadan söz etmek olduğunu anılarında belirtiyor¹⁴⁵. Gazetenin ilk nüshasında bir önsöz yayınlanmıştır. Bu önsöz aynı zamanda gazetenin çıkış sebebi ve amacını da belirtmektedir. Mukaddime başlığı ile yayınlanan yazıda, okuyuculara bu durum şöyle açıklanmaktadır :

"Ey vatandaşlarımız . Padişahımızın şefkati ve merhameti sayesinde Basın özgürlüğüne kanıt olmak üzere bir gazete çıkarılmaya izin verildi. Bildiğiniz gibi, ma'rifet iltifâta tâbidir. Okuyucularımız bize ne kadar ilgi gösterirse biz o nisbetle başarılı oluruz.

Binâenaleyh böyle bir görevi başarı ile yerine getireceğimize eminiz.

Şimdi bir milletin hâli gazetelerin yazdığı şeyler ile anlaşılıp bilineceğinden, gazetemizin kullanacağı dil, daima hak ve doğru yola uygun olup, biz ne azgınlık derecesinde hürriyet ve ne

(145) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.13.

misikinlik mertebesinde esâret taraftârıyız.

Zira iyi hedefe adaletli ve orta yoldan gitmek akla uygun olduğundan, daima aşırılıklardan sakınıp, milletimizi kurtuluş ve refah yoluna iletmeğe olduğu kadar, imkânlarımız oranında ilim ve fenne ait bazı faydalı yazılar yazmak ve vatanına eğitim-öğretimi yaymak, bize komşu olan medeni milletlerin fikir ve yaşamlarını medeniyetimize bir örnek olmak üzere aktarmak ve tarif etmektir. Çünkü, "Varlıkların hakikat ve içeriği zıddı ile belirlenir" kuralınca; kalkınma, ilerleme, geri kalma gibi durumlar milletlerin birbirleriyle kıyaslanması ile anlaşılabilir. Bunun için biz de medeniyetimizin ve toplumumuzun ihtiyaçlarının eksikliğini anlayabilmek için Avrupa milletlerinin ahvâlini dikkatle incelemeye gayret etmeliyiz. İşte bu sebepten dolayı, gazetemizin yayınlarının bir bölümünde böyle bilgiler vereceğiz.

Netice olarak şunu söyleyelim ki her medeni millette, kalkınmaya ve ilerlemeye sebep olan bir unsur da gazetedir. Kalkınma ve ilerleme çeşitli fikirlerin olgunlukla tartışılmasından doğar. Bunun yeri de gazetelerdir. Burada tartışılacak konular, ilim, fen, hukuk, coğrafya, tarih, astronomi, kimya v.b. bazı ilimlerdir¹⁴⁶.

(146) Basiret, No : 1, 20 L 1286/23 Ocak 1890, S.1-2.

Gazete amacınının ne olduğunu daha sonraki bazı sayılarda da belirtmiştir. Bunları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz :

-Dış olayları olduğu kadar iç olayları da okuyucuya haber vermek.

-Bilgileri ve çeşitli görüşleri tartışmak

-Milletin kalkınmasına ve mutluluğa ermesine yarayacak fikirleri halka duyurmak ve anlatmak. Onları huzura ve refaha çağırmak.

-Ülkemizin karşı karşıya kaldığı sorunları halka duyurmak ve eksiklikleri göstermek.

Kalkınmasını sağlamış batı ve komşu milletlerdeki gelişmeleri ve icadları milletimize aktarmak¹⁴⁷.

2-Kolleksiyonları

Basiret gazetesinin kolleksiyonları, Hasan Duman'ın Süreli Yayınlar Kataloğunda şöyle gösterilmektedir :

"Basiret. Menâfi'-i vataniyye ve havâdis-i umûmiyyeye dair millet gazetesidir. Cuma ve pazardan başka her gün neşrolunur. Sahibi : Ali. Sermuharriri : Mehmed Ali Tevfik, İstanbul, Tatyos Matbaası. 24 x 34 Resim(Haftada beş gün)

10 Kanun II 1285-1324, I-XL, 1-2448, 1-19

Not : Zaman zaman ilaveler yayınlanmıştır.

.....

AEK (Atıf Efendi Kütüphanesi)

125, 346 İç, 1-2, 14 (10 Kanun II 1285-1285) ; 154-156, 160, 162, 164-165, 175-176, 183, 230-231, 277-278 , 291, 297, 457 (19 Ağustos 1286-19 Ağustos 1287) ; İlaveleri, 145-147, 153, 157, 164, 171, 183, 196 (7 Ağustos-9 Teşrin I 1286)

Not : a) Görülebilen yıl ve sayılardır. b) 1285 yılı sayıları 125'tedir. c) 1286-1287 yılı sayıları, karışık ciltlenmiştir.

.....

(147) Bu konuda bk : Basiret, No : 267, 29 L 1287/22 Ocak 1871, S. 3, Stn. 1, "Bir Varaka" başlıklı yazı ; Basiret, No : 585, 21 M 1289/31 Mart 1872, S. 1, Stn. 1 ; Basiret, No : 11, 4 Za 1286/5 Şubat 1870, "Tebrik ve Hitab", S. 1-2.

BDK(Beyazıt Devlet Kütüphanesi)

G.1824 401-583(9 Reb II 1288-19 Zilkade 1288)

BK(Atatürk Kütüphanesi)

1 I-X. 1-356,358-375,377-392,394-700,702-915,917-926,
928-973,983-1006,1008-1012,1019-1024,1031-1036,1040-1066,1073-1077,
1079-1593(10 Kanun II 1285-1296 R) ; XI,2325-2373,2375-2448(1293-
1294 R) ; 1-2,10,16-19(1324)

Not : 12,10,16-19(1324) sayılar,X.cildin sonundadır.

HTU(Hakkı Tarık Us Kütüphanesi)

B.C.12/1-12. B.C.31/1,51/1 I-XVII, 1-2448(10 Kanun 1285-
1294) ; XL,1,4-9,11,14-15,18-19(1324)

Not : İlavesi 1 adet(1292) ; 18,20-21(1293),sayılar 51/1'-
dedir.

İÜ(İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi)

07(496.11) B-9435 B29 (1286-1294/1870-1877)

Not : Sayıları tesbit edilemedi.

MK(Millet Kütüphanesi)

233,235-236 122-316(19 Reb II-29 Zilhicce 1287) ; 1158-
1296(Muharrem-Cumada II 1291)

Not : 561 no'da 16 sayı "Basiret okuyunuz" var.İlave olarak.

TGK(Tercüman Gazetesi Kütüphanesi)

49/1-3,42/1A,101-584(6 Haziran 1286-12 Ağustos 1287) ;
720-721,765(6 Receb-27 Şaban 1289)

Not : 301-450'ler,49/2,451-584'ler 49/3'tedir.Son üç sayı
ise 42/1A'dadır¹⁴⁸.

(148)Duman,Hasan,İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayın-
lar Toplu Kataloğu 1828-1928.Union Catalogue of the periodi-
cals in Arabic script in the libraries of Istanbul,İslam
Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi İslâm Konferansı Teş-
kilatı(İrcica),1986,S.41(0145).

Beyazıt Devlet Kütüphanesinin süreli yayınlar bölümü kapalı olduğu için oradaki nüshaları inceleyemedim. Atıf Efendi Kütüphanesinde olduğu söylenen nüshaların hiç birini yerinde bulamadım.

Atatürk Kütüphanesinde ise XI'inci cildin bulunmadığını tespit ettim. Diğer kütüphanelerde bulunan nüshaların hepsi mevcuttur.

Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kütüphanesinde 32 numarada kıyıtlı dört adet Basiret nüshası tespit ettim. Bu nüshalar 32 numaralı karışık gazeteler cildi içerisinde ve şu sayılardır :

Basiret	No :	1-2479
"	"	1-2480
"	"	2481
"	"	2482

Bunlardan başka Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinin tasnife açılmamış olan değişik fonlarında bir çok Basiret nüshasının olduğu kuvvetle muhtemeldir.

D.SAHİBİ VE YAZARLARI

Basiret gazetesinin sahibi, başından sonuna kadar hiç değişmemiştir. Gazetenin sahibi ve idarecisi daima Ali Efendi olmuştur. Kendisine, onun için Basiretçi Ali Efendi denmektedir.

Burada hemen şunu belirtelim ki, her gazetede olduğu gibi, Basiret'te de sahibi ve gazete yazarlarından başka çalışan işçi, amele ve ustalar mevcut idi. Hatta bunların küçümsenmeyecek bir kısmı Hristiyan idi¹⁴⁹.

(149) Gazetede çalışan Hristiyan işçiler Paskalya günleri olması sebebiyle iki gün çalışmayınca gazete bu günlerde çıkmamış. Bu durum bir "ilân-ı hususî" ile okuyuculara bildirilmiş ve özür dilenmiştir. Bk : Basiret, No : 610, 23 S 1289/2 Mayıs 1872, S.4, Stn.1.

Gazetede yazı yazan yazarlar sabit ve devamlı kimseler değildir. Muhtelif yazarlar çeşitli zamanlarda gazeteye yazı yazmışlardır. Bunların isimleri şöyledir :

- Basiretci Ali Efendi
- Polonyalı Hayreddin Karski
- Mustafa Celaleddin Paşa
- Ahmed Mithat Efendi
- Ali Suavi
- Namık Kemal
- Suphipaşa-zâde Ayetullah Bey
- İsmail Efendi
- Halet Bey (Adliye Mektupçusu)
- Mustafa Asım Bey
- Esat Efendi
- Tevfik Bey...

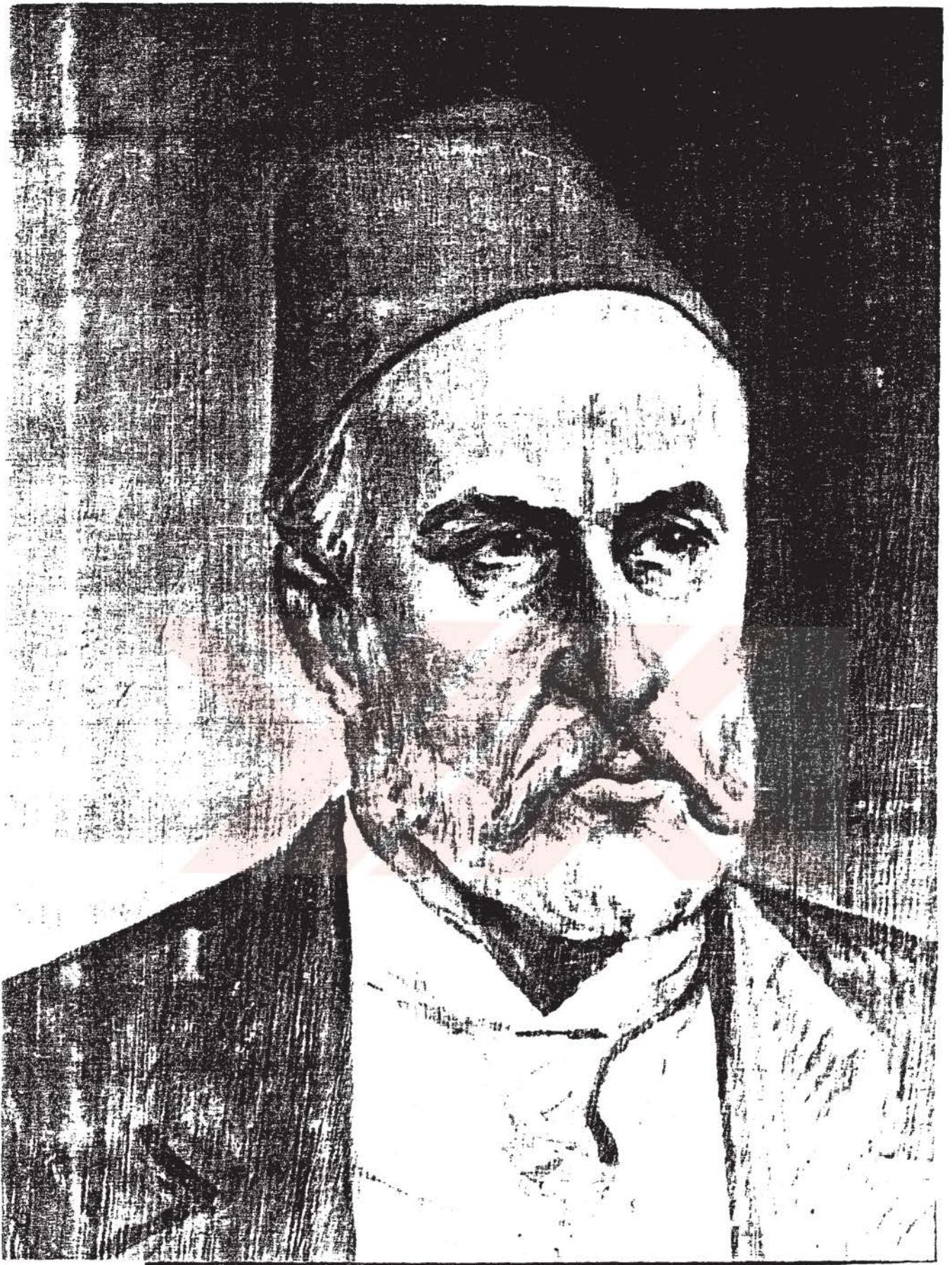
Şimdi bu şahıslardan gazetede sık sık yazı yazanlar ile o dönemde önemli misyonu olan bazı Basiret yazarları hakkında çok kısa, tanıtıcı bilgiler verelim.

1-Basiretci Ali Efendi

Ali Efendi 1870 yılında çıkardığı Basiret gazetesi ile basın tarihinde yerini almış, tanınmış bir şahsiyettir. Dokuz yıl yayın hayatını sürdüren Gazetesinin, sahip ve idareciliğini kendisi yapmış ve hiç el değiştirmemiştir. Bunun için Ali Efendi, Basiretci Ünvanı ile tanınmıştır.

Ali Efendi'nin özel yaşamı hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Fakat onun basın hayatı ve gazetesi bilinmektedir. Ali Efendi 1838 yılında doğmuştur¹⁵⁰. Babası ulemadan bir zat idi. 1872 yılı (150) Ali Efendi'nin doğum yılı hakkında değişik rivayetler vardır.

İnuğur, Basın ve Yayın, S.211; Özkırımlı, Atilla, "Ali Efendi", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul: Cem Yayınları, 1983, C.1, S.95 ; bu eserlerde doğum tarihi 1845 olarak gösterilir; şimdi adını sayacağımız eserlerde ise 1838 olarak belirtilir ki bunun doğruluk payı kanaatimizce daha fazladır. Koçu, Reşat Ekrem, "Ali Efendi", İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: 1860, C.1, S.647; Tökin, "Alî Efendi", Basın Ansiklopedisi, S.12; İnönü Ansiklopedisi, M.E. Basımevi, C.II, S.85 ; T.D.V., İ.A., S.388.

Basiretçi Ali Efendi (1838-1912)

Resim 17

linda Vidin'de Kadı naibliğinde bulunuyordu¹⁵¹. Ali Efendi Enderun'-da eğitim gördü ve sarayda bir süre çeşitli hizmetlerde bulundu¹⁵². 1860 yılında 22 yaşında iken bir miktar aylıkla çırağ edilmiştir. Bir kaç yıl sonra 1863'te Maliye Nezareti memurluğuna alınmıştır¹⁵³.

Ali Efendi'nin yüksek öğrenimi yoktu. Fakat zeki bir kimse idi. Basiret gazetesini tamamen şahsi gayret ve teşebbüsleriyle kurdu¹⁵⁴. Kısa zamanda gazetesini dönemin en büyük ve güçlü gazetelelerinden biri haline getirdi. Bu arada 1874 yılında Kankaha adlı bir mizah dergisi de çıkardı¹⁵⁵.

Ali Efendi Sultan Abdülaziz'e muhalif bir gazeteci idi. Bunun sebebi belki de gazetesinin sık sık kapanmasındandır. Ali Efendi gazetede, doğrudan Sultan Abdülaziz'e sataşmamakta ise de hükümete ve onun faaliyetlerine zaman zaman karşı çıkmakta idi. Bunun için de Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa ile arası hiç iyi değildi. Bu şahıs hakkında Ali Efendi şöyle söyler :

"...Hüsnü Paşa adında bir Zaptiye müşirimiz vardı. Hüsnü Paşa gayet sahtekâr ve kıyıcı bir adam olmakla birlikte dervişliğinden de dem vurur, elinden tesbih düşmez sözün kısası her sazdan çalar, bukalemun gibi bir adam idi. Bunun can yakıcılığını ve zabıta yöneticiliğiyle yakışsızlığını ara sıra gazeteye yazdıkça bize karşı kızgınlık ve zorbalığını

(151) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.32 ; T.D.V., İ.A., S.388.

(152) İstanbul Ansiklopedisi, S.647 ; Alaettin, İbrahim, "Ali Efendi", Meşhur Adamlar Ansiklopedisi, (Hazırlayan ve Çıkararı : Sedat Simavi), İstanbul : 1933.

(153) İnönü Ansiklopedisi, S.85.

(154) Şapolyo, Türk Gazeteciliği, S.136.

(155) "Ali Efendi (Basiretci)", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.1, S.112.

arttırır idi.Bu adamın yaptıklarına Bâb-ı Âli(Hükümet) hoşgörü ile davrandığından her istediğini yapar,hiç bir yandan sorumlu olmaz idi...

Yazarlarımızdan Mösyö Hayreddin tarafından yazılan özel bir yazıda "Avrupa'da gazeteciler öyle saygın kişilerdir ki,bunlardan Hariciye Nazırlığına kadar yükselenler vardır.Türkiyede ise bir Zaptiye neferi kadar haysiyetleri yoktur" fıkrasına Hüsnü Paşa çok kızar ve beni getirtmek için matbaaya bir çavuş ile bir nefer gönderir.Bunlar, beni yakalayıp biri sağ tarafımdan ,öteki sol tarafımdan ellerini pantolonumun kemerine sokup bir kâtil götürür gibi Hamidiye caddesinden Müşirlik kapısına ulaştırırlar.Ben bunlara yolda "-Niçin beni böyle götürüyorsunuz ? Ben kaçmam" dediğimde "-Müşir Paşa efendimizin emri böyledir" diye cevap verirlerdi...¹⁵⁶".

Bu dönemde Ali Efendi zaman zaman tutuklanmış,bazı kereler hapis yatmıştı.

Ali Efendi Rusya yanlısı olmakla tanınan Sadrazam Mahmut Nedim Paşa ve yandaşlarını hiç sevmez idi.Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde rolü olan Sadrazam Mehmet Rüştü Paşa,Mithat Paşa,Hüseyin Avni Paşa ve Şeyhülislâm Hayrullah Efendi'den övgü ile söz eder¹⁵⁷.

(156)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.18-21.

(157)a.g.e.,S.74-76.

Ali Efendi Sultan V.Murad'a sempati ile bakarken Sultan II.Abdülhamitle arası hiç iyi değildi.Gerçi Sultan Abdülhamit zamanında bu tepkisini pek göstermemiştir.Ama o tahttan indirildikten sonra yazdığı hâtırâtında Abdülhamit'e şiddetle saldırmaktadır¹⁵⁸.

Ali Efendi Osmanlı-Rus Savaşında cepheye giderek üç ay kadar savaş bölgelerini gezmiş,edindiği izlenimleri,yapılması gereken ıslahatları,cephedeki komutanların yaptığı hataları bir lâyiha halinde yazarak,Sultan II.Abdülhamit'e sunmuştur¹⁵⁹. Layihayı Padişah okumuş ve ödül olarak,Ali Efendi'ye üçüncü mertebeden bir kıt'a mecidî nişanı verileceğini Başkâtip Said Bey aracılığı ile bildirmişti.Fakat bir süre sonra Ali Suavi'nin Çırağan Sarayı baskını olması ve Ali Efendi'nin de bu olayda parmağı olduğu gerekçesi ile tutuklanmasından dolayı bu nişan Ali Efendi'ye verilmemiştir¹⁶⁰.

Ali Efendi gazetesinde,Mısır Hidivi ve Almanya taraftarı yazılar yazdığı için,Mısır Hidivi ile Prens Bismark'ın ihsan ve dostluklarını kazanarak¹⁶¹ Almanya ve Mısır'a seyahate çıkmış ise

(158) a.g.e.,S.100-108.

(159) Bu sıralarda Sultan II.Abdülhamit tahtta idi ve Ali Efendi Padişah'a yaranabilmek için elinden geleni yapıyordu.

(160)Ali Efendi,Yıldız'ın Hatası,Devlet-i Aliyye ve Rusya Muharebesi,Dersaâdet : İkbâl-i Millet Matbaası,1293,S.45.

(161)Bu konuda bk : Çalışmamızın baş taraflarında Basiret'in "Gelir Kaynakları" bölümü,S.29-36 ; Hadika gazetesi ile Basiret arasında açılan bir tartışmada(Hadika,No : 32,17 L 1290/7 Ocak 1873,S.3,Stn.2) "Mektup" başlıklı bir yazıda Ali Efendi'nin Almanya'ya gidişinin sadece para ve menfaat için olduğunu belirterek,onunla şöyle alay ediyor : "-Zavallı millet gazetecisi.Nişan,ihsan,filan ümidiyle değil,yalnız İstanbul gazetelerinin doğru havâdis yazdıklarını isbat için,bundan önce özel olarak Berlin'e gider.Prusya'nın galibiyetinin alkışlanmasını içeren Basiret sayılarını bir çok paralar harcıyarak ciltlettirip Prens Bismark'a takdim eder,Ondan bile "Aferin" alır.Siz ise böyle gayretli... bir gazeteci ile tartışmaya giriyorsunuz.Zavallı millet gazetecisine(Ali Efendi) fazla yüklenmeyin . ,adamı ağlatacaksınız . Bu kadar üzerine gitmeyin.Allah rızası için sizi uyarıyorum.... (Bir Okuyucu)"

de bu konuları çalışmamızın ilerdeki bölümlerinde bahsedeceğimiz için, burada uzun uzun anlatmayacağız.

Ali Efendi bir ara Hariciye Nazırı Râşit Paşa'nın da bulunduğu bir heyetle, Mecidiye vapuruyla Odesa'ya gitmiş, orada Rus ordusunun askeri manevralarını izlemiştir. Rus İmparatoru tarafından Osmanlı heyetine nişanlar verilmek için ; heyette bulunanların listesi Râşit Paşa'dan istendiğinde, General İgnatıyef Ali Efendi'nin adını listede görünce, (Biz bu adama nişan veremeyiz. Zira gazetesinde hep Rusya aleyhine yazılar yazar, Kırimlı müslümanları bize karşı kıskırtır.) dediyse de Râşit Paşa "Ben uyarırım, bir daha yazmaz" demesi üzerine, bu geziden, Ali Efendi bir nişanla dönmüştür¹⁶².

Ali Efendi, Ali Suavi'nin tertip ettiği Çırağan Sarayı baskınına karıştığı gerekçesi ile 23 Mayıs 1878'den sonra tutuklanmıştır. Altı ay süren muhakemeden sonra diğer suçlularla birlikte Kudüs'e sürüldü¹⁶³. Devamlı müracaatları sonucunda ancak altı ay kadar sonra bir daha gazete çıkarmamak şartıyla affedildi¹⁶⁴ ve İstanbul'a dönmesine izin verildi (1884). Ancak Suriye'de bir nahiye müdürlüğüne tayin edilerek hemen İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Daha sonraki yıllarda Ladik (1897), Hayfa (1898), Karaburun (1903), Söke (1904) ve Erdek'te (1907) kaymakamlık yaptı. 1889'da Sâniye rütbesine terfi ettirilerek üçüncü dereceden Mecidî, 1903'te de Osmanî nişanı ile taltif edildi. II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine Erdek Kaymakamlığı'ndan istifa ederek İstanbul'a geldi (Ağustos 1908)¹⁶⁵. Basiret'i tekrar yayımlamaya başladı (25 Şaban 1326/22 Eylül 1908)¹⁶⁶. Fakat o dönemde bir çok yeni gazete çıktığından onlarla rekabet edemedi. Ali Efendi'nin ihtiyarlanmış olmasından dolayı, Basiret düzensiz olarak 19 sayı daha çıktıktan sonra kapandı¹⁶⁷. Bu dönemde Ali Efendi başta Sadrazam Kamil Paşa olmak üzere bazı yabancı ülke sefirleri ile sözde "Ahvâl-i hâzıra" hakkında bazı görüşmeler yaptı ise de

(162) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S. 70-71.

(163) Ali Efendi, "Sebeb-i Felaketim", Basiret, No : (1-2479), 25 Ş 1326/22 Eylül 1908, S. 1 ; Ali Efendi, Yıldız'ın Hatası, S. 45.

(164) "Ali Efendi (Basiretçi)", T.D.E.A., C. 1, S. 112.

(165) T.D.V., İ.A., S. 388.

(166) Ali Efendi, "Sebeb-i Felaketim", Basiret, No : (1-2479), S. 1.

(167) Yerlikaya, İlhan, "Basiret Gazetesi", T.D.V., İ.A.,

gazetesinin yayın hayatını devam ettirecek bir destek elde edemedi¹⁶⁸. Bundan sonra Ali Efendi'nin Berlin'e de gittiği de söylenirse de bu konuda kesin bir bilgi yoktur¹⁶⁹.

Basiret gazetesinin savunduğu fikirlerden yola çıkarak, Ali Efendi'nin İttihâd-ı Osmanî (=Osmanlıcılık), İttihâd-ı İslâmî (=Pan-İslâmizm) ve özellikle II.Meşrutiyetle birlikte, İttihat ve Terakki Cemiyeti eğilimli fikirleri olduğunu söylersek yanılmış olmayız.

Ali Efendi çıkardığı II.Basiret'in kapanmasından bir kaç yıl sonra Kalamış'taki evinde 1912'de öldü¹⁷⁰.

Ali Efendi'nin Basiret ve Kahkaha'da çıkan imzalı ve imzasız¹⁷¹ yazılarından başka, 93 Savaşı hakkında, kaleme alınarak Sultan II.Abdülhamit'e layiha olarak sunulan "Yıldız'ın Hatası, Devlet-i Aliyye ve Rusya Muharebesi" (İstanbul 1324) isimli küçük bir eseri vardır. Bundan başka kendi gazetecilik hatıraları yanında devrin bazı siyasi olayları hakkında önemli bilgiler veren "İstanbul'da Yarım Asırlık Vekâyi-i Mühimme" (İstanbul 1325) isimli bir eseri daha vardır.

2-Polonyalı Hayreddin (Karski)

Hayatı hakkında pek fazla bilgimiz yoktur. Başarısız 1848 devriminden sonra Türkiye'ye yerleşen ve kendileriyle birlikte Orta Avrupa'nın romantik milliyetçiliğini de getiren Polonyalı sürgünlerden biri olan Hayreddin, Galatasaray Okulu'nun kuruluşunda büyük rol oynayan bir kişidir¹⁷².

Lehli Hayreddin'in Basiret gazetesinde İttihâd-ı Osmanî (=Osmanlıcılık)¹⁷³ ile Fransa ve Rusya aleyhinde ve Almanya

(168) Bu konuda bk : Basiret, No : 4-2477, 15 N 1326/11 Ekim 1908, S.3.

(169) Özkırımlı, TEA, C.1, S.95.

(170) İstanbul Ansiklopedisi, "Ali Efendi", S.647.

(171) Ali, "Mithat Paşa Merhumun Fazilet-i İctimâiyyesi", Basiret, No : 2-2477, 28 Şaban 1326/25 Eylül 1908, S.1, Stn.1.

(172) Lewis, Modern Türkiye, S.343.

(173) Bk : Ek 2.

lehinde¹⁷⁴, Milliyetçilik ve Türkçülük hakkında¹⁷⁵ bir çok yazıları vardır. Bu konuyu ilerde tekrar ele alacağımız için burada kısa kesiyoruz.

Polonyalı Hayreddin ülkesinin düşman istilasına uğramasından dolayı çok müteessir olmuştur. Şiddetli bir şekilde Rusya'ya ve onun yayılmacı politikasına karşıdır. Türkiye'ye geldikten sonra müslüman olduğu söylenen Hayreddin'in asıl adı Karski'dir. Hayreddin Terakki, Medeniyet¹⁷⁶, Levant Herald, Osmanlı, Tercümân-ı Hakikat, Phare du Bosphore ve Takvim-i Vekâyi¹⁷⁷ ve La Turquie¹⁷⁸ gibi yerli ve yabancı bir çok gazetede yazarlık ve başyazarlık yapmıştır.

Basiret gazetesinin ilk yazarlarından olan¹⁷⁹ Hayreddin,

-
- (174) Hayreddin, "Harb : Numara(27)", Basiret, No : 202, 2 Ş 1287/28 Ekim 1870, S.2, Stn.1 ; Hayreddin, "Harb ve Mütareke", Basiret, No : 203, 4 S 1287/30 Ekim 1870.
- (175) Hayreddin, "Yine Türkistan'da Asıl Türk Kuvveti Hakkında Bazı Mütâlaâtımızdır", Basiret, No : 742, 30 B 1289/3 Ekim 1872, S.2, Stn.1-3.
- (176) Nüzhet, Türk Gazeteciliği, S.50-64.
- (177) Çapanoğlu, Münir Süleyman, Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar, İstanbul : (Hür Türkiye) Dergisi Yayınları, 1962, S.11 ve 55.
- (178) Hayreddin, "Harb : Numara(14)" Basiret, No : 158 , 8 C 1287/5 Eylül 1870, S.2, Stn.1'deki yazısında : "Prens Frederik Karl risâlesinden cem' ile (La Turquie) gazetesine vermiş olduğum bendi (ta'til kılınan Terakki gazetesi) tercüme ve derc etmiş ise de Bend-i mezkur Fransızlarla cenk etmenin bir icmâl-i umûmîsi olduğundan daha tafsilli ve memleketimizce faideli surette olarak bazı mevâddını cem' ederek li-ecli't-tab' gazete-i mu'teberenize gönderdim. Münâsib görüldüğü halde tab'ı mültemesdir." diyerek La Turquie ve Terakki'de de yazılarının çıktığını bizzat kendisi söylüyor.
- (179) Basiret'in : 130, 158, 204, 207, 265, 222, 413, 592 ve burada ismini sayamayacağımız bir çok nüshalarında Hayreddin imzalı yazılar vardır.

kendisi Türkçe bilmezdi.Makalelerini Fransızca yazar ve dilimize çevirirdi.Bazı zengin çocuklarına Fransızca dersi vererek ve gazetelere yazı yazarak geçimini temin ederdi.Zengin bir kütüphanesi vardı.Bu kütüphanesinde kendi eserleri de vardı.(Osmanlı Matbuat Tarihi) bunlardan biridir.Fakat ne yazık ki bütün kütüphanesi ve kendi eserleri bir yangında yanmıştır.Zeki ve bilgili bir insan olan Hayreddin bir çok resmi vazifelerde de bulunmuş,Profesörlük yapmış ve Tarih Encümeni'nde çalışmıştır¹⁸⁰.

Hayreddin'in sarhoş ve sefil bir hayatı vardı.Şimdi Hayreddin'i Ahmet Rasim'in kaleminden öğrenelim :

"Hemen haftada bir işitirdik :

-Hayreddin denize düşmüş.

Nasıl düşmez ? Sızma zamanı gelmiş . Eski köprüünün yan deliklerinden birini,(Tercümân-ı Hakikat)'in üst odası kapısı zannetmiş,dalıvermiş,cum ... Baba Hayreddin suda . Hayreddin tutuşmuş .

Nasıl tutuşmaz ? Selleme hüselâm yatmış,dişlerine sıkıştırdığı pipo da yatmış,içerde kalmış duhanı ateşin -ateşli tütünbiçarenin sinesine düşmüş,tütüp duruyor.

Fakat hayret . O ne tükenmez zekâ idi ki,beynine en büyük bir ârizai iradesüz musallat olduğu halde bile yazdığı Fransızca makaleler erbabı nezdinde derecei kusvayı kabule ererdi.

O ne vatanperver o ne hamiyetkeşter bir Lehli idi ki,enfası garibânesini yalnız vatanın istihlası namına alıp verirdi.O ne namuskar bir ferddi ki uğradığı derdi hânûmânsuza tahammül etmeği bildiği için daima halden müstağni bulunuyordu.

Mithat Efendi merhum derdi ki :

-Hayreddin şeklen çekilmez bir sarhoştur.Fakat vatanseverliği,fazaili kalemiyesi pek ayıktır.

(180)Çapanoğlu,a.g.e.,S.55.

Dikkat ederdim,o hal-i mestisinde zaman zaman durur gözle-
rini şimale doğru tevcih ederek küfrâmiz birşeyler mırıldanır, da-
kikalarca düşünür,en sonunda düşman-ı mefruza karşı yumruğunu ata-
rak dişlerini kilitlerdi¹⁸¹".

Gece hayatına,fuhşa ve içkiye düşkün olan Lehli Hayreddin
eline fazla para verilince hepsini bu yolda harcadığı için,gazete
sahipleri ona öteki muharrirler gibi haftalık değil,gündelik verir-
lerdi.Hayreddin'i şimdi de Faik Reşit Bey'dan dinleyelim :

"Bir aralık Ayasofya semtinde evvelce çocuklarına ders
vermiş olduğu vezirlerden birinin konağında yatıp kalkar,elbisesi,
çamaşırı kalmayacak,yani artık sırtına giyemez bir hale gelirse,
ağaların verdikleri eskileri giyerdi.Sonraları konağa da gidememe-
ye başladı.Akşamları kâh (Basiret) matbaasında bir köşede sızar
kalır,kâh HocaPaşa'da harap bir çeşmenin yalağı içine girip yatar-
dı.Bir akşam yine sallana sallana bu ikinci karargâha gelir,yalağa
tam adımını atar atmaz civıltı ile bir harıltıdır kopar.Hayrettin
avazı çıktığı kadar bağırmaya başlar.Meğer gündüzden bir dişi kö-
pek yalağın içine yavrulamış.Hayrettin basınca anaları da var kuv-
vetiyle bacağına saldırıp dişlerini geçirmiş.Bu gürültüyü,bağirtli-
yı,hırlamayı ve havlamayı işiten mahalle halkı evlerinden,kahve-
lerden dışarı uğrayıp seslerin geldiği tarafa seğirtirler.Hayret-
tin'in köpeklerle dalaştığını görürler.Fakat halinden,hele gece
vakti karanlıkta,mahalle arasında dolanmasından,serseri gurubun-
dan olduğuna hükmederek çalayaka karakola teslim ederler

Yine bu sıralarda bir gece kendisini bilmeyecek derecede
meyhaneden düşse kalka çamurlara bata çıka konağa gelir.Uşaklar o
gün bundan sonra Hayrettini yanlarında yatırmamaya,kahve ocağı,
ahır gibi bir yerde zıbartmaya karar vermişler.Hayrettin her za-
manki gibi kapının ipini çekip içeri girer.Uşaklardan biri onu
görünce kolundan tuttuğu gibi kaldırıp avluda duran arpa anbarına
atar,kapağını kapar.Hayrettin yumuşakça bir yer bulunca ses çıkar-
mıyarak,belki memnun olarak yatar.Sabah olur,gözlerini açıp da
kendini karanlık ve etrafını yoklayarak dar bir yerde bulunca :

(181)a.g.e.,S.13-14.

-Acaba öldüm de mezara mı koydular ?

diye düşünmeye başlar.Bu sırada beygirler için arpa almağa gelen seyis,anbarın içinde bir çıtırtı duyup merakla kapağı kaldırır, bakar ki,Hayrettin .

Seyis hem gülerek,hem söylenerek anbardan aşağıya alır. Hayrettin hiç ses çıkarmadan kapıdan dışarıya uğrar,soluğu doğruca meyhanede alır.

Şurasını haber verelim ki,Hayrettin sabahleyin kalkınca kahve veya çay yerine yüz dirhem kadar rakı içmeyince kendini toparlayamazdı.

O gün meyhanede akli başına gelinceye kadar atıştırdıktan sonra matbaaya gelir.Daha kapıdan girerken aşağıdaki işçiler bir kahkahadır koparırlar.Muharrirlerin odasına girdiği zaman kahkahalar göklere çıkar.Meğer gece yattığı anbardaki arpalar ıslak,çamurlu elbiselerine yapışmış,bir takım çamurlarla beraber kuruyup kalmış,zavallı bu haliyle canlı ve seyyar bir arpa tarlası şeklini almış .

Bu iki fıkraya ben de Karagöz gazetesi sahibi Ali Fuat Beyden işittiğim orijinal bir fıkra ilave edeyim de uç olsun :

(Merdi garip) diye eski muharrirler arasında ün alan (Şuayip),Hayrettinin pek ziyade kafadarı imiş.(Basiret) gazetesi (Ve-zirhanı)nda,çıktığı sıralarda bu iki içki düşkünü,Tavukpazarı meyhanelerinden birinde birleşir,konuşa konuşa,dertleşe dertleşe çıkarlarmış.Bir gün o hale gelmişler ki,meyhane kapısından han kapısına kadar 100-200 adımlık yeri yürümeyi gözlerine kestirememişler.Meyhaneci buna anlayınca dışarıda tevziden dönmüş eşekli bir ekmeççi küfesinin bir tarafına (Şuayip)'i öte tarafına da (Hayrettin)'i bindirmiş,çırağın eline de bir değnek vermiş.Bu son iki küfeliği deh . çüş . diye mazrufen matbaaya yollamış .¹⁸² .

İşte böyle bir hayat geçiren,gazetemiz yazarlarından Lehli Hayreddin 1914 yılında ölmüştür¹⁸³.

(182)a.g.e.,S.56-57.

(183)a.g.e.,S.55.

3-Mustafa Celalettin Paşa

Basiret gazetesi yazarlarından olan Celalettin Paşa da Hayreddin Paşa gibi Polonyalı bir mültecidir. Polonya'da doğmuştur. Ülkesinde katıldığı 1848 Devriminin bastırılması üzerine Türkiye'ye gelerek, Osmanlı Devletine iltica etmiştir. Rusya'nın, bunların geri çevirilmesini talep etmesi üzerine, müslüman olarak Osmanlı uyruğuna geçmiştir. Asıl adı Constantine Borzecki olan Celaleddin, Osmanlı ordusuna girerek önce kurmay subayı, sonra Paşa olmuştur¹⁸⁴.

Celaleddin Paşa'nın 1869'da İstanbul'da yayınlanmış "Les Turcs anciens et modernes" (Eski ve Çağdaş Türkler) adlı Fransızca bir eseri vardır. Bu kitapta Celaleddin Paşa, Türklerin etnik olarak Avrupa halklarıyla akraba olduklarını ve "Touro-Aryan" dediği bir ırka -Ârî ırkın Turan kolu- mensup olduklarını ileri sürüyordu. Bu teorilerin amacı, Türklerin Avrupalı olduklarını göstermek ve onları Avrupalı tebaalarından ayıran farklılıkların önemini azaltmaktı. Kitabın tarih bölümü, bir çok Avrupalı Türkoloji bilgininin eserlerine dayanan, eski Türk tarihinin bir incelemesini içine alır ve insanlık tarihinde Türk budunlarının büyük rolünü önemle belirtir¹⁸⁵. Ayrıca bu eserinde Celaleddin Paşa, Türklerin aslen bugün Avrupa milletleriyle akraba olduklarını belirtmekle, o devirde Osmanlıdaki batıllaşma hareketlerini bir nevi eski medeniyetlerine dönüş mahiyetinde kabul etmek gerektiğini ileri sürmüştür¹⁸⁶. Fakat bu fikir kendisinin de içinde bulunduğu "Yeni Osmanlılar" gurubu tarafından pek benimsenmemiştir. Celaleddin Paşa gençliğinde ilahiyat öğrencisi olduğu halde, Avrupa anlamında Jeun (yani devrimci, milliyetçi) olduğu için, Prusya-Fransa savaşında tutucu ve Milliyetçilik düşmanı III. Napolyon Fransa'sı aleyhinde Basiret'e ve Courrier d'Orient'a yazılar yazmıştır¹⁸⁷.

(184) Berkes, Niyazi, a.g.e., S.280 ve bu konudaki dipnot.

(185) Lewis, a.g.e., S.343.

(186) Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, S.1070'deki dipnot.

(187) Berkes, a.g.e., S.594.

Prusya-Fransa savaşı çıktığı günlerde Basiret'in yazı kurulu toplanmış ; yazar Ayetullah Bey, yapılan bu savaşta,gazete olarak tarafsız kalınması gerektiği yolunda bir görüş ileri sürmüştür.Napolyon'un ününün dünyada yayılmış olmasına,Pa-dışah ve Bâb-ı Âli Fransız politikasından yana olmasına rağmen Celaleddin Paşa,Basiret'in yazı kurulunu,Prusyalılar lehine yayın yapmaya ikna etmiştir¹⁸⁸. Bundan sonra Polonyalı Hayreddin'le Celaleddin Paşa,gazetede sık sık Almanya'yı destekleyici yazılar yazmışlardır.Burada şunu hemen belirtelim ki,Celaleddin Paşa yazılarını çoğunlukla imzasız olarak yayınlamıştır.Fakat gazetede sık sık çıkan Almanya propagandası kokan yazıların bir çoğunun Celaleddin Paşa'nın yazısı olduğu şüphesizdir¹⁸⁹. Basiret'in ilk dönemlerindeki yayın politikasında Polonyalı bu iki yazarın etkinliği oldukça fazladır.

Celaleddin Paşa,Osmanlı Ordusunda bir çok defalar bizzat savaşmıştır.Nitekim ölümü 1876'da Karadağ savaşı sırasında aldığı ağır bir yara iledir.Türklüğü benimsemiş olan bu değerli şahsiyet Türkçe ve Lehçe'nin yanında Rusca,Almanca ve Fransızca bilmekte idi¹⁹⁰.

Burada şunu da belirtelim ki,Polonya asıllı olan Celaleddin Paşa,Hayreddin ve diğer mülteciler çevrelerine yeni bir hayat tarzı getirdiler. XIX.Yüzyılın Osmanlı yüksek sınıfı arasında milliyetçi bir batılılaşma bu çevrede başladı¹⁹¹.

(188)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.16.

(189)Bu konuda bk : Ek 3'deki "Almanya'nın Tertibât-ı Askeriyesi".

(190)Banarlı,a.g.e.,S.1070.

(191)Ortaylı,İlber,İmparatorluğun En Uzun Yılı,İstanbul : Hil Yayınları,1983,S.179.

4-Ahmet Midhat Efendi

Ahmet Midhat Efendi 1840 yılında İstanbul Tophane'de Karabaş mahallesinde doğmuştur. Bezci Süleyman Ağa isminde orta halli bir adamın oğludur. 5-6 yaşlarında babasını kaybetmiş, küçük yaşlarda Mısır Çarşısında bir aktar dükkanında çiraklık etmiştir. 1854'de ağabeyinin yanına Vidin'e gitti. İlk öğrenimini orada yaptı. Ailesiyle İstanbul'a dönünce Tophane Sıbyan Mektebinde okudu. Niş Rüşdiyesini bitirdi (1863). Ruscuk'ta mektûbî kalemine memur oldu. Fransızca öğrendi. Tuna Valisi Midhat Paşa tarafından korundu. Yazılar yazdığı Tuna gazetesinde sonradan başyazar oldu. Bağdat Valiliğine tayin edilen Midhat Paşa ile Bağdat'a gitti (1869). Burada bir Vilayet matbaası ve Zevra (Bağdat) isimli bir Vilayet gazetesi kurmakla görevlendirildi. Bunun yanında yeni açılan sanat mektebi talebeleri için Hâce-i Evvel, Kıssadan Hisse kitaplarını yazdı. Ağabeyinin Basra Mutasarrıflığında ölümü üzerine ailenin tüm yükü omuzlarına bindiği için İstanbul'a döndü¹⁹².

Ahmet Midhat Efendi'nin Basiret'le tanışması burada oldu. Yazar'ın Basiret gazetesi yazı kadrosuna alınışını Basiretci Ali Efendi'den dinleyelim: "Fransa-Almanya savaşının son bulduğu ve antlaşma imzalandığı günlerde idi. Matbaada otururken odaya belinde kırmızı kuşak, arkasında kısa ceket olduğu halde içeriye bir genç girdi. "Buyurunuz" dedim. "Galiba beni bilmediniz. Kendi kendimi tanıştırayım" diyerek "Ben Bağdat'ta çıkan resmî Zevra¹⁹³ gazetesinin yazarı Ahmet Midhat'ım," dedi. "Bunca iyiliğini gördüğünüz Midhat Paşa bu gün de Bağdat'ta validir. Hangi neden yüzünden böyle bir efendiyi bırakıp geldiniz?" dediğimde "Öyle gerektiği için istifa ettim. Paşa hazretleri de istifa etmek niyetindedir," dedikten sonra "Şimdi burada bir göreve atandınız mı?" diye sordum. Cevap olarak "Hayır, henüz görevim yoktur. Eğer kabul ederseniz Basiret'e yazarlık edeyim. Biraz da Fransızca bilirim, çeviri de yaparım," demesiyle; aslında Vilayetlerde çıkan resmi gazeteler içinde

(192) "Ahmet Mithat Efendi", TDEA, S.68.

(193) Çeviride bu isim yanlış olarak Züvera olarak okunmuştur, düzeltiyoruz. Doğrusu "Zevra"dır.

Zevra gazetesi kadar özgür ve güzel makaleler yazan olmadığı gibi orada Midhat imzasıyla yazılan özel yazılar dikkatimizi çekmekte olduğundan "Yazarlığa sevinerek kabul ederiz ve bu günden başlayarak size şimdilik bin kuruş aylık vererek adınızı deftere yazdım" dedim ve kendisi de yazarlığı sürdürdü¹⁹⁴".

Ali Efendi Tuna ve Zevra gibi mahalli gazetelerden sonra ilk defa bir İstanbul gazetesinde yazarlığa böylece başlamış oluyordu. Basiret'in gelişip büyümesine Ahmet Midhat'ın yararı olduğu gibi; Ahmet Midhat'ın tanınmasına ve gazetecilik tecrübesinin artmasına da Basiret'in katkısı olmuştur.

Basiret'te yazdığı "Devlet-i Aliyye ve Avusturya"¹⁹⁵ başlıklı makalesi¹⁹⁶ ile o dönem için yeni olan İslâm ittihadı meselesini ortaya atmış ve bu meseleye uluslararası platformda yer bulmuştur. Bu makalede İslâm ittihadı fikri ile Cermen ittihadı birlikte olarak Avrupa ve Osmanlı için büyük bir tehlike olan İngiliz sömürgeciliği ve Panславизм'e karşı durabilecekleri fikri işlenmiştir.

Ahmet Midhat Efendi Basiret'teki bu yazarlığından başka İstanbul'da bulunduğu süre içinde Ceride-i Askeriye'de de bir buçuk sene bağıyazarlık yapmış, bir yandan da Tahtakale'de tuttuğu evde ufak bir matbaa kurarak burada kendi eserlerini basıp attarlara satmıştır. Daha sonra burayı Asmaaltı'nda Camlı Han ve buradan da Babıâli caddesindeki büyük bir daireye taşıyarak büyük bir matbaa oluşturmuştur. Bundan sonra Dağarcık, Devir, Bedir¹⁹⁷ gibi gazeteler çıkardı ise de bunlar uzun ömürlü olmadı¹⁹⁸. Nihayet Dağarcık'ta çıkan bir yazısı (Duvarın Bir Seda) yüzünden, İslâm aleyhine yayında

(194) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.17-18.

(195) Bu makale için bk : Ek 4

(196) Bu makalesi imzasızdır. Fakat bir süre sonra Bedir ile Basiret arasında İttihad-ı İslâm (=Panislâmizm) konusunda çıkan tartışmadan, bu makalenin Ahmet Midhat'ın kaleminden çıktığını öğreniyoruz.

(197) Basiret Bedir gazetesi ile de polemige girmiştir. Bu konuda bk : Basiret, No : 742, 30 B 1289/3 Ekim 1872, S.1-2.

(198) Siyavuşgil, Sabri Esat, "Ahmet Midhat Efendi", İ.A., C.1, S.185.

bulunduğu Basiret gazetesinde imzasız bir makale ile belirtildi¹⁹⁹. Bunun üzerine Ahmet Midhat, Basiret gazetesine bu suçlamayı reddeden cevabî bir yazı gönderdi²⁰⁰. Fakat Bâb-ı Meşihatçe(=Şeyhülislamlık makamı) de cezalandırılması arzu edilen Ahmet Mithat, bir akşam tiyatrodaki iken, Bâb-ı Zabtiye'ye çağırıldı ve hapishaneye gönderildi. Bir müddet sonra Rodos'a sürüldü²⁰¹. İlk romanlarını ve oyunlarını orada yazdı. İstanbul'da akrabasından Mehmet Cevdet adına çıkardığı Kırkanbar dergisine yazılar gönderdi.

Sultan II. Abdülhamit'in tahta geçmesiyle İstanbul'a döndü²⁰². Padişah'dan büyük iltifat gördü²⁰³. Bu Sultan'la gayet iyi geçinirdi. Böylelikle bir taraftan Takvim-i Vekayi ve Matbaa-i Amire Müdürlüğüne getirilen Ahmet Midhat Efendi, bir taraftan da (daha büyük bir matbaada) gazetecilik hayatının en mühim eseri olan Ter-

(199) Basiret, No : 865, 4 M 1290/4 Mart 1873.

(200) Basiret, No: 866, 5 M 1290/5 Mart 1873, S.2, Stn.3 ; Bu cevapda özetle şöyle deniyordu: "Dağarcık aleyhinde gazetenizin dünki Pazartesi nüshasında münderic bir makale-i i'tirâziyyeyi gördüm, bu haksız ve yersiz bir i'tirazdır. Basiret'in arkasına sığınarak Dağarcık aleyhinde yazı yazan şahıs bizim gibi ismini, resmini, şöhretini ortaya koyarak yazısını yazsın da görelim... . Bunu yapmazsa söylediği sözler bir hezeyandır. Bu durumu kendisine (yazar'a) gazetenizle tebliğ etmenizi Matbuat Nizamnamesinin ol babda bana vermiş olduğu salâhiyet üzerine mürüvvet-i aliyyenizden rica ederim (Ahmet Midhat)"

(201) Ahmet Midhat ve arkadaşlarının Rodos'a sürülmesini Basiret dört gün sonra verebilmiştir. bk : Basiret, No : 897 ; "Midhat Efendi", İ.A., S.185 ; Ahmed Midhat'ın Rodos'da geçirdiği sürgün hayatı için bk : Ebuuzziya Tevfik, Yeni Osmanlılar Tarihi, Çev : Ziyad Ebuuzziya, İstanbul , Kervan Yayınları, İkinci Baskı, 1974.

(202) Basiret, No : 1838, 21 Ca 1293/13 Haziran 1876.

(203) II. Abdülhamit onun için "Usanmaz bir sa'y (çalışma ve gayret) ile ma'ârifin intişârına çalışırdı" demiştir. bk : Tahsin Paşanın Yıldız Hatıraları, S.163 ; Ahmet Mithat'ın Padişahla uzlaşmacılığı konusunda bk: Berkes, a.g.e., S.365; Lewis, a.g.e., S.337.

cümân-ı Hakikat'i yayınlamaya başlamıştır(27 Haziran 1878)²⁰⁴. Bu dönemde Ahmet Midhat Efendi, Matbuat müdürlüğünden istifade ederek, kendisinin Rodos'a sürülmesine neden olan, Basiret'i kapatmaya da ihmal etmemiştir. Kendi çıkardığı Tercümân-ı Hakikat'in kuvvetli bir rakibi olan Basiret'i kapatmakla aynı zamanda gazetesinin tirajını yükseltmek istedi ise de ; Sadriazam Midhat Paşa, bunu haksız görerek ertesi gün Basiret'in tekrar açılmasına izin verdi²⁰⁵.

Ahmet Midhat Efendi, Tercümân-ı Hakikat'i çıkardığı ve Sultan II. Abdülhamitle uzlaştığı bu dönemde ; himayesinde yetiştiği ve adını aldığı sabık Sadriazam Midhat Paşa aleyhinde hakarete varan derecede yazılar yazmıştır. Tercümân-ı Hakikat gazetesinde yayınladığı bu yazıda²⁰⁶ Midhat Paşa'nın Aydın Valisi iken tutuklanıp sorguya çekilmesini , Midhat Paşa'nın Fransız konsolosuna sığınarak devlete ve millete ihanet ettiğini ve Sultan Abdülaziz'in katlinde parmağı olduğunu uzun uzun anlatmaktadır²⁰⁷.

Bu yıllar Ahmet Midhat'ın altın devridir. 1880'de Akbaba'da Balçioğlu çiftliğini alır. 1884'de Melek Hanım'la evlenir. Meclis-i Umur-ı Sıhhiye üyesi ve başkâtibi olur. Beykoz'daki yalıyı satın alır. 1889'da Stockholm Müsteşrikler Kongresine Türkiye Murahhası olarak katılır. Avrupa'da üç buçuk ay süren bir seyahat yapar. 1895'de Meclis-i Umur-ı Sıhhiye reisidir. 1908'de tekrar Tercümân-ı Hakikat'in başına geçer. Fakat eski prestiji kalmamıştır. Daha sonraki yıllarda Dârülfünun'da Umumi Tarih, Dinler Tarihi; Medrese-tü'l-Vâizin'de yine Dinler Tarihi dersleri okutmuştur. 1913'de fahri olarak hizmet ettiği Darüşşafaka'da öldü²⁰⁸.

Ahmet Midhat bir çok yönü olan Ansiklopedik bir yazar idi. Edebiyat ve gazetecilikle uğraştığı gibi Tercümân-ı Hakikat gazetesinde "Ekonomi Politik" isimli iktisada dair yazılar tefrika etmiştir. O, Osmanlı iktisat terminolojisine yeni kavramlar getiren,

(204) Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, S.965.

(205) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.65-66.

(206) Tercümân-ı Hakikat, No : 872, 21 C 1298/20 Mayıs 1881.

(207) Uzunçarşılı, İ.H., Midhat ve Rüştü Paşaların Tevkiflerine Dair Vesikalar, Ankara : T.T.K. Yayınları, 1987, İkinci Baskı, S.45-51.

(208) Tanpınar, a.g.e., S.454 vd.

Korumacı ve Milli İktisat taraftarı bir ilim adamıdır²⁰⁹.

Ahmet Midhat Efendi'nin Tercümân-ı Hakikat, Basiret, Bedir, Dağarcık, İbret, İttihad, Vakıf, Osmanlı v.b. bir çok gazetede yazısı çıkmıştır. Mensup olduğu Yeni Osmanlılarla (Sarayla uzlaşmacılığı sebebiyle) takışan Ahmet Midhat'ın Üss-i İnkılab başta olmak üzere ilmi, siyasi, iktisadi ve edebi 200'e yakın eseri vardır²¹⁰.

5-Ali Suavi

Basiret gazetesi yazar kadrosuna son dönemde (1877-78) katılan Ali Suavi, 1839'da İstanbul'da doğmuştur. Fakir bir kağıtçının oğlu olan Ali Suavi'nin ailesi aslen Çankırılıdır.

Ali Suavi Rüşdiye'yi bitirdikten sonra Serasker Kapısı'nda "Dersaadet Yoklaması Kalemî"ne kâtip olarak girer. Bu görevde iki üç yıl kadar kalmıştır. Bu yıllarda Cami derslerine devam eder. 17-18 yaşlarında Hacca gider. 1856 yıllarında Bursa Rüşdiyesi'ne öğretmen olur. Bir yıl sonra İstanbul'a geri dönen Ali Suavi, 1858'de gittiği Simav'da hem Rüşdiye öğretmenliği hem de medrese hocalığı yapar. Daha sonra Sofya'ya giderek, Ticaret Mahkemesi Reisliği, Filibe'de Rüşdiye öğretmenliği ve Tahrirat müdürlüğü görevle-

(209) Sayar, Ahmet Güner, Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması, İstanbul : Der Yayınları 1986, S.402-403 ; Ahmet Midhat, bir gazetede Bağdat ve Irak hakkında yazdığı bir yazıda "Bağdat'ta bir kaç bin İrani bulunup bu çalışkan halk sanayii yed-i inhisarlarına almışlardır" diyerek yabancıların (İranlılar) Bağdat'ta ekonomik üstünlüğü ellerinde bulundurduklarını bildirmişti. Kendisinin daha önce yazarlık ettiği Zevra'nın buna itiraz etmesi üzerine, Basiret'te Zevra'ya bir cevap yazmıştır. Ahmet Midhat'ın Korumacı ve Milli İktisatçı fikirlerine bir örnek teşkil eden bu cevap için bk : Ek 5.

(210) Tanpınar, a.g.e., S.451 v.d.

rinde bulunur^{210a}. 1867'de İstanbul'a döndüğünde bir taraftan Şeh-zâde Camiinde vaazlar verir,diğer taraftan da Filip Efendi'nin "Muhbir" adlı gazetesinde yazarlık yapar.Yazılarında Meşrutiyet fikrini ilk defa olarak kamuoyuna duyurmaya başlar.Aynı zamanda Belgrad kalesinin teslimi ve Mısır'ın devlete bağlılığı konusundada yaptığı tenkitler sebebiyle Kastamonu'ya sürgün edilir.Oradan Yeni Osmanlıların koruyucusu Mustafa Fazıl Paşa'nın yardımı ile Avrupa'ya kaçar.Garip bir tesadüfle,Suavi,bu yolculuğun mühim bir kısmını Namık Kemal ve Ziya Paşa ile beraber yapar.Önce Paris'e sonra Londra'ya geçerek burada Muhbir'i çıkarır.Fakat Ziya Paşa ve Namık Kemal'le hemen bozuşur ve gazete kapanır.Bundan sonra Suavi Paris'de "Ulûm" gazetesini çıkarır.1870-1871 savaşı üzerine gazetesini Lyon şehrine nakleder²¹¹.

Yeni Osmanlılar Cemiyeti reisi Mustafa Fazıl Paşa'nın Sultan Abdülaziz'le anlaşarak İstanbul'a dönmesi üzerine Ali Suavi, Namık Kemal ve Ziya Paşa'yı tenkide başlar.Mustafa Fazıl Paşa'yı Cemiyet'e ihanet etmekle;Namık Kemal ile Ziya Paşa'yı da onun maşaları olmakla suçlar²¹². Bu dönemde Namık Kemal ve Ziya Paşa "Genç Osmanlılar"ın kendileri olduğunu,çıkardıkları Hürriyet gazetesinde açıklıyorlardı²¹³.

Ali Suavi II.Abdülhamit'in tahta geçmesi ile yurda döndü. Bu dönemde Sultan'la arası gayet iyidir.Onun has müşavirlerinden oldu,Tercüme Heyeti üyeliğine atandı.Yine aynı dönemde Galatasaray Sultanî Müdürü oldu.Bu dönemde,II.Abdülhamit tarafından yurt dışına sürülen Midhat Paşa aleyhinde yazılar yazdı²¹⁴.

Aralık 1876'da Ali Suavi ve İngiliz asıllı karısı,Disraeli'nin şahsi bir görevlisi olarak Türkiye'yi ziyaret eden İngiliz Parlâmento üyesi H.A.M.Butler-Johnstone'i misafir ettiler. Çok

(210a)"Ali Suavi",T.D.E.A.,C.1,S.116.

(211)Tanpınar,a.g.e.,S.232.

(212)Göçgün,Önder,Ziya Paşa'nın Hayatı,Eserleri,Edebi Şahsiyeti ve Bütün Şiirleri,Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,1987,S.9-10.

(213)Lewis,a.g.e.,S.153 ; İnönü Ansiklopedisi,C.5,S.353.

(214)Tepedelenlioğlu,a.g.e.,S.435-437.

geçmeden Ali Suavi, Üsküdar komitesi denilen ve evinde toplanan siyasi bir komite kurdu. Sonra Ali Suavi ile Abdülhamit'in arası açıldı²¹⁵. Kendisinin, V. Murat ve diğer bir çok Yeni Osmanlılar gibi Mason olduğu söylenen Ali Suavi²¹⁶, bu tarihten sonra V. Murat'a mensup bir takım şahıslarla düşüp kalkmaya başlamıştır. Yavaş yavaş etrafında taraftarlar oluşmuştu : Suavi'nin taraftarları, belirli aralıklarla kendisinin Üsküdar'da Şemsi Paşa'daki yalısında (=Direkli Yalı) toplanıp görüşürlerdi²¹⁷. Basiret gazetesi sahibi Ali Efendi, bu sıralar çok iyi tanıdığı ve sevdiği Ali Suavi'nin Şemsi Paşa'daki yalısına ara sıra giderek, Basiret'e konulmak üzere Felsefe ve Siyaset üzerine yazılarını alır ve gazetede yayınlardı²¹⁸

Yine bu sıralar, Ali Suavi de Basiret'e gelir ve İnkılap zamanı geldiğini, 20-30 kişi ile bu işin yapılabileceğini kararlılık ve gayret gerektiğini rast geldiği kimselere empoze etmeye çalışırdı²¹⁹.

Ali Suavi, Basiret'te yayınlanan bu siyasi yazılardan başka, Camilerde de vaazlar yapıyordu. Hatta bu vaazlarında halkı coşturduğu ve hükümet aleyhine tahrik ettiği gerekçesi ile tutuklanmasına Seraskerlik emriyle karar verildi ise de Sadrazam Sadık Paşa'nın emri ile bu karardan vaz geçilmiş ve sorgulanmamıştır. Suavi'nin bu sıralar Çırağan baskınına hazırladığı kesin gibidir. Nitekim baskın bu hadiselerin hemen sonrasında gerçekleşir²²⁰. Şimdi, Basiret gazetesinin kapatılmasına sebep olan Çırağan Sarayı Baskını'nı inceleyelim.

(215) Lewis, a.g.e., S.173-174.

(216) Tunaya, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasal Partiler, İstanbul : Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988, 2. Baskı, C.1, S.361.

(217) Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Ali Suavi ve Çırağan Vak'ası", 29. Sayılı Belleten'den ayrı basım, Ankara : T.T.K. Yayını, 1944, S.78.

(218) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.87.

(219) Çapanoğlu, a.g.e., S.151.

(220) Tanpınar, a.g.e., S.233.

Ç ı r a ğ a n V a k ' a s ı

Ali Suavi,Sultan Murat'ı tekrar Padişah yapmak hususundaki faaliyetlerine,Rus savaşı sebebiyle Rumeli'den kaçıp İstanbul'a gelen bir kısım muhacirleri katarak ; bunlar vasıtasıyla arzusuna kavuşmak istemişti.Suavi,bu muhacirleri,düşmana ve Bulgarlara karşı koyan Despot (Kırcaali) dağları tarafındaki müslümanlara yardım etmek üzere bir cemiyet kurduğunu söylemek suretiyle kandırmış ve o taraflara gidecek muhacirlere,Padişah'ın ihsan ve atıyyesini almak üzere onları Çırağan Sarayı önünde toplamak istemişti.Bu sırada gâlip Ruslar İstanbul kapılarına gelmişlerdi. Her tarafta bir üzüntü ve memnuniyetsizlik olduğundan bu hal Suavi için iyi bir fırsattı²²¹.

Ali Suavi,hazırlanıp baskın için harekete geçmeden bir gün evvel,uşağı vasıtasıyla Basiret gazetesinin idarehanesine gönderdiği bir mektupla²²² bir yandan kendi taraftarlarına parola vermiş diğer taraftan yapacağı iş hakkında belirsiz bir şekilde dikkatleri çekmişti. 2444 numaralı²²³ ve 7 Rumi Mayıs 94 tarihli(16 Cemaziyelevvel 1285 ve 19 Mayıs 1878) Basiret gazetesinin nüshasının ikinci sayfasının son (6.sütun) sütununda yayınlanan bu varakada şöyle deniyordu :

"Herkes ve hep evrâk-ı havâdis
hâl-i hâzırın tehlikesinden
bahsetmektedirler.Hakk-ı âcizâ-
nemde mevcut olan emniyet-i âm-
meye mebnî söyleyeceğim şeyi
herkesin dinleyeceğine şüphem
yoktur.

(221)Uzunçarşılı,"Ali Suavi ve Çırağan Vak'ası",S.79.

(222)Bu mektub'un gazeteye gönderiliş tarihi:(Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.88.) çeviri hatasından olacak ki (21 Mayıs 1294) yanlış olarak verilmiştir.Doğrusu 16 Ca 1295/18 Mayıs 1878'dir.

(223)Bu numara : (Uzunçarşılı,"Ali Suavi ve Çırağan Vak'ası",S.79) adlı makalede 3444 olarak belirtilmiş ise de bu yanlıştır. Bu sayıyı bizzat inceledik. 2444 numaralı Basiret'tir.

Müşkilât-ı hâzıra pek büyüktür,
lâkin çâresi pek kolaydır ;

Yarınki nüshanızda cümlenin
müsâ'adesiyle bu çâreyi kısacık
serh ve beyân edeceğim ; bugün şu
mektubum yarınki neşre enzâr-ı umû-
miyyeyi celb içindir, efendim."

Ali Suavi

Ali Suavi bu mektubu ile cemiyet'e dahil olanları haberdar ettikten sonra ertesi Pazartesi günü planını tatbikata koyacağını duyuruyordu. Olayın bundan sonraki bölümünü Basiretci Ali Efendi'nin kaleminden izleyelim :

"(18 Ca 1295/20 Mayıs 1878) Pazartesi günü Filibe ve Hasköy ve diğer Rumeli halkından beş altı yüz bir söylentiye göre bin kadar göçmenle birlikte Ali Suavi Efendi, Çırağan Sarayına saldırıp Sultan Murad'ı oradan alarak ve "Padışahım çok yaşa" bağırışlarını göklerle çıkararak Serasker Kapısına götürüp tahta çıkarma girişiminde bulundular ise de Ali Suavi Efendi'nin düzenlemesine göre bu işte görev almak üzere hazırlanmış olan Taşkışla taburları: göçmenlerin biraz önce saldırmış ve işe başlamış olmalarından dolayı yardım yerine karşı koymaya zorlandıklarından ve o zaman Beşiktaş zâbitasında görevli ve sonradan müşir olan Hasan Paşa beraberindeki zaptiyelerle yettiğinden, iki yüzden çok göçmen vurulup öldürüldüğü gibi Saray'a girmiş ve karşılaştıkları ansızın saldırı üzerine pencereden dışarı

atlamakta bulunmuş olan Ali Suavi Efendi'nin, bizzat Hasan Paşa sopa ile başına vurarak cansız yere sermiş olduğundan uzun uzun tartışmadan ve plan sonucu olan bu girişim böylece başarısız kalmış ve Abdülhamit'in can yakmalarına ayrıca bir neden ve fırsat yaratmıştır.

Çırağan yakınlarında vurulup öldürülen göçmenler dışında asker ve zaptiyeler eliyle yakalanan iki yüz kadarı Yıldız Sarayına getirilerek tutuklanıp hapse atıldığı gibi derhal İstanbul'da Sultan Murat hazretlerinin kölelerinden ve yakınlarından ne kadar kişi varsa tümü birer birer toplanılarak ve Yıldız'a götürülerek haps olunmuşlardır.

Bu olayın iç yüzünü incelemek üzere Mabeyn Başkatibi Sait Bey'in başkanlığı altında Sadrazam Sadık Paşa ve Vekiller Heyeti ve bazı müşirlerden oluşan bir komisyon kurulup işe başlatıldı²²⁴.

Bu olayın ertesi gün gazetelerde hükümet: olayı kendi istediği tarzda ve Sultan Murad'ın isminden bahsetmeden resmi bir ilanla yayınlamıştır²²⁵. Basiret'teki bu ilanın altında "Basiret" başlıklı bir yazıda özetle şöyle deniyordu :

(224) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.88-90 ; Bu konuda bk : Lewis, a.g.e, S.174; Uzunçarşılı, "Ali Suavi ve Çırağan Vak'ası", S.80-105.

(225) Bk : Ek 6

"Din ve devlet düşmanı, hâin ve lânetlenmiş bayağı ve âdî insan Ali Suavi'nin, Pazar günü nüshamızda imzasıyla bir varakası (yazısı) var idi. Lanetlenmiş âdî insan, Cuma ertesi günü akşam üzeri bir adamıyla bu varakasını gönderip, yarınki gazeteye girmesini ve bir de özel yazı yazacağını haber göndermesi üzerine, lânetlinin daha önce yazıp gönderdiği yazılardan biri gibi bunu da yayınladık. Meğer lânetlinin niyet ve fikri hâinlik imiş. Herhalde niyetimiz ve yolumuz doğru olduğundan, onun böyle kötü bir niyeti olduğunu zerre kadar hatırlamıza getiremedik.

Her ne ise, dinsiz alçağın vücudunun ortadan kalkması binlerce kere teşekkür edilecek bir olaydır²²⁶.

Allah'ın laneti onun üzerine olsun.

Bu olayda lânetlenmişlerden (Ali Suavi taraftarları) on altı ölü ile yirmi kadar yaralı olup fakat polis ve askerlerden de bir kaç şehid olmuştur. Olayın meydana geldiğinde herkes işin ne olduğunu anlayıncaya kadar, Büyük Çarşı, Mahmutpaşa taraflarında dükkanların kapanması gibi, halkta bir dereceye kadar telaş olmuş ise de güvenlik kuvvetlerinin olaya hakim olması ile hamdolsun bir uygunluk olmamıştır. Lânetlenmiş âdi insan Ali Suavi'nin ve ona yardımcı olanların kıyamete kadar lânetleneceği şüphesizdir²²⁷."

Bu baskından sonra Basiretçi Ali Efendi tutuklanmış, uzun soruşturmalara tabi olmuş²²⁸ ve gazetesi de kapanmıştı²²⁹.

(226) Bu yazıyı büyük ihtimalle Ali Efendi yazmıştır. Garip bir olaydır ki Ali Efendi, daha iki gün evveline kadar lanetlediği bu adamla dost idi. Evine gidip geliyordu ve yazılarını gazetesinde yayınlıyordu. Ali Efendi bu olaydan otuz yıl kadar sonra (II. Meşrutiyetin ilanından sonra) yazdığı hâtıratında Ali Suavi hakkında böyle kötü cümleler sarfetmez, hatta onun başarısızlığına üzülürdü.

(227) Basiret, No : 2446, 19 Ca 1295/21 Mayıs 1878, S.1, Stn.1-2.

(228) Ali Efendi, Yıldızın Hatası, S.45 v.d. ; Ali Efendi, "Sebeb-i Felaketim", Basiret, No:(1-2479), 29 Ş 1326/26 Eylül 1908, S.1.

(229) Vakit, No : 930, 22 Ca 1295/25 Mayıs 1878, S.1, Stn.1

Bu baskında yararlılık gösterenlere Padişah tarafından onar yüzlük kaime ödül verilmiştir²³⁰.

Ali Suavi bir çok ilim dallarıyla ilgilenmiştir. Laik eğitimi olan ve Hilafet kurumuna karşı olan²³¹ Ali Suavi, İslâmcılıkla laiklik, Türkçülükle Osmanlıcılık arasında gidip gelen istikrarsız bir fikrî yapıya sahiptir²³². Kendi ifadesine göre eserlerinin sayısı 127'yi bulmaktadır. Fakat bunların içinde çok küçük risaleleri, gazetelerdeki makaleleri ve hatta müsveddeleri de dahildir²³³.

6-Diğer Yazarlar

Basiret gazetesinde yukarıda kısaca tanıtmaya çalıştığımız yazarlardan başka, "İttifâk-ı Hamiyyet" (daha sonraları Yeni Osmanlılar adını alan) cemiyetine üye olan²³⁴ Namık Kemal, Suphipaşazâde Ayetullah gibi yazarlar da vardır.

Bu yazarlardan Namık Kemal (1840-1888) ; 1867 yılında kurulan bu yeni Cemiyet'in, hükümet tarafından haber alınması ve Tasvir-i Efkar'da Şark Meselesi'ne dair bir makalesi yüzünden, Erzurum Vali muavinliğine alınmış oradan da M. Fazıl Paşa'nın yardımı ile yurt dışına gitmişti. Fikir hayatımıza ve edebiyatımıza hürriyet, İstiklal, Vatan, Millet²³⁵ kavramlarını sokarak, bunları bir

(230) Basiret, No : 2448, 21 Ca 1295/23 Mayıs 1878, S.1, Stn.3.

(231) Ali Suavi'nin Hilafet kurumuna karşı olması İngiliz karısının tesiriyle olabilir. Çünkü o sıralarda Almanya Hilafet kurumundan istifade ederek İngilizlerin Uzak-doğudaki sömürgelerindeki müslümanları ayaklandırmak istiyordu. Bu sebeple İngiltere, bu harekete ve Hilafet kurumuna şiddetle karşı idi.

(232) Ortaylı, İlber, İmparatorluğun En Uzun Yılı, İstanbul : Hil Yayınları, 1983, S.189.

(233) "Ali Suavi", T.D.E.A., C.1, S.117.

(234) "Namık Kemal", T.D.E.A., C.6, S.512.

(235) Bu kavramlar Basiret gazetesinde de zaman zaman işlenmiştir ; Basiret'in başlığının altında : "Menâfi'-i Vataniyye ve havâdis-i Umûmiyye dair millet gazetesidir" cümlesi yer alıyordu.

NAMIK KEMAL

Resim 18

sistem halinde dile getiren Namık Kemal Avrupa'da bir süre kaldı. Burada Yeni Osmanlılar Cemiyetinin yayın organı olan, Muhbir ve Hürriyet gazetesini Ali Suavi ve Ziya Paşa'larla birlikte çıkardılar. Bu gazetelerde bir çok yazıları çıkan Namık Kemal, Zaptiye Nazırı Hüsnü Paşa'nın daveti üzerine 25 Kasım 1870'de İstanbul'a döndü²³⁶. 1873'de İbret'teki yazıları ve "Vatan Yahut Silistre" piyesinin İstanbul'da sahneye konulması ile halk üzerinde yaptığı etkiden dolayı, Magosa'ya sürülmüştür²³⁷. Namık Kemal işte bu dönemde Basiret gazetesine de yazılar²³⁸ gönderdi ise de imzasız olduğu için bunları kesin bir şekilde tespit etmek mümkün değildi. Fakat gazetenin yayınında Namık Kemal'in o dönemlerde ortaya attığı Vatan, Hürriyet ve Millet gibi kavramlar sık sık görülür. Basiret Namık Kemal'e ve fikirlerine yayın hayatı boyunca daima sıcak bakmıştır²³⁹.

Namık Kemal, Tasvir-i Efkâr, Hürriyet ve İbret'te fiilen gazetecilik yapmış, Mirât, Muhbir, Diyojen, Hadika, İttihât, Sadâkat, Vakit Muharrir, Mecmu'a-i Ebuzziya ve Basiret gibi bir çok gazetelerde yazı yazdığı gibi ilmi edebi bir çok eserleri vardır²⁴⁰.

Basiret gazetesini yazarlarından olan Esad Efendi (ölm : 1900) Çorlu'da doğdu. Kuleli Askeri lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Devrinin iyi gazetecilerinden idi. Sürgün edildiği Bitlis'de vefat etti.

Eserleri : "İttihâd-ı İslâm", "Hükûmet-i Meşrûa", Coğrafya Lugatı'dır²⁴¹.

(236) Akün, Ömer Faruk, "Namık Kemal", İ.A., C.9, S.61.

(237) Basiret, No : 897, 11 S 1290/9 Nisan 1873, S.1 ; Can, Mustafa, Namık Kemal Bibliyografyası, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları : 1001, 1988, S.13.

(238) Can, a.g.e., S.27.

(239) "Basiret, No : 875, 15 M 1290/15 Mart 1873, S.1, Stn.2"de İbret gazetesini ile girdiği sert bir tartışmada, Namık Kemal'e çatmadan İbret'i şöyle eleştiriyordu : "Ekserî yarından aşağısını, yani Namık Kemal imzasıyla yazılan bendlerden aşağısını, bir garazkâr dolduruyor..."

(240) Tanpınar, a.g.e., S.347-357.

(241) Tökin, Basın Ansiklopedisi, S.54.

Bir ara Mahkeme-i Ticaret-i Bahriye Zabıt Kâtipliği de yapan Esad Efendi, bu sıralarda Basiret'te İttihad ve İttihad-ı İslâm(=İslâm Birliği) konularında yazılar yazıyordu²⁴².

(242)Bk : Basiret,No : 962,29 R 1290 / 26 Haziran 1873,s.2,
Stn.1'de Hilafet'in Kuvveti makalesinin devamı.

İKİNCİ BÖLÜM

BASİRET'İN İÇERİĞİ

A. BASİRET'İN MİSİR VE AVRUPA DEVLETLERİ HAKKINDAKİ YAYINI

1-Alman Tarafdarlığı, Franse Antipatisi

Basiret Gazetesinin çıktığı 1870'li yıllarda Avrupa'da Almanya rüzgarları çoktan esmeye başlamıştı. Bu rüzgar, Alman birliğini sağlayan Prusya Başbakanı Bismarck tarafından estirilmişti.

Bismarck'ın şaşkınlık verecek kadar ustaca yönetimi sayesinde, 1870'ten sonra tam yirmi yıl, Avrupa'da Alman üstünlüğü kendini göstermişti. Diplomatlar tüm yolların artık Berlin'e çıktığını söylemekte idiler. Bunun sebebi, Bismarck'ın izlemiş olduğu diplomasi siyaseti ve zekası yanında, milli birliğini kurmuş olan Almanya'nın ordusu, eğitimi, iyi işleyen yerel yönetimi ve modern sanayi ve teknolojisi idi²⁴³.

"Üçü daima havada olmak üzere beş topla²⁴⁴ oynayabilen tek hokkabaz²⁴⁵" olarak nitelenen Bismarck, bahsettiğimiz bu Alman Birliğini üç safhada gerçekleştirmişti. "Bunların her biri bir savaştır. 1864 Prusya Danimarka Savaşı ile Prusya, Danimarka'nın elindeki bazı Alman topraklarını geri alıp, Germen Konfederasyonuna katmıştır. 1866 Prusya-Avusturya Savaşı ise, Avusturya'nın Prusya karşısında yenilgisi üzerine, bu devleti Germen Konfederasyonunun dışında bırakmak suretiyle, Almanya üzerindeki Avusturya kontrolünü sona erdirmiştir. Fakat buna rağmen Bismarck için Alman Milli birliğini kurmak hemen mümkün olmadı. Çünkü Fransa'nın nüfuzu

(243) Kennedy, Paul, Büyük Güçlerin Yükselişi ve Döküşleri, Çev : Birtane Karanakçı, Ankara : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990. (İkinci Baskı), S.219 v.d.

(244) Beş top, o zamanki beş büyük devlettir.

(245) Bayur, Yusuf Hikmet, Türk İnkılabı Tarihi, İstanbul : T.T.K. Yayınları, 1940, C.1, S.64.

altında bulunan Katolik Güney Alman Devletleri birliğe yanaşmadıkları gibi, şimdi kuzeyinde kuvvetli bir Almanya'nın ortaya çıkmasından endişe etmeye başlayan Fransa'nın Prusya'ya karşı durumu sertleşmiştir. Alman birliği yolundaki Fransa engelini bertaraf etmek, Bismarck için, ancak, Fransa'yı 1870-71 Savaşında ağır bir yenilgiye uğratmakla mümkün oldu. Bu savaştan sonra Alman Basını ve Kamuoyu, Mukaddes Roma-Germen İmparatorluğunu kurmak ideali etrafında şekillendi²⁴⁶. Bu idealin gerçekleşmesi ise Bismarck'ın dediği gibi ancak "kan ve demirle" gerçekleştirilebilmiştir²⁴⁷.

İşte, Basiret gazetesi Alman birliğini tesis eden bu Fransa-Prusya savaşı öncesinde yayın hayatına başlamıştı. Şunu hemen belirtelim ki, Basiret'in çıktığı bu dönemde Alman nüfuzu, henüz Osmanlı Sarayı ve Hükümeti üzerinde etkili değildi. Osmanlı Devleti bu tarihlerde eski gücü ve haşmetini kaybetmişti. Düvel-i Muazzama (=Avrupa'daki güçlü devletler) karşısında denge politikası ile siyasi varlığını devam ettirmeye çalışıyordu. Bunun için Padişah, sarayı ve hükümet, o sıralarda etkin bir gücü olan Fransız Politikasından yana idi²⁴⁸.

Osmanlı Devleti üzerinde Alman nüfuzu, bu tarihten (1870) sonra etkisini göstermeye başladı ve giderek artan bu Alman nüfuzu etkisiyle, Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşına, Almanya'nın yanında katılmıştır.

Bismarck basının gücü ve etkisini çok iyi biliyor ve basını, daima kontrol altında bulundurmaya gayret ediyordu²⁴⁹. Hatta dış basını da yakından takip ediyordu. Fransa-Prusya Savaşının başladığı günlerde ; Prusya (Almanya) Başbakanı Bismarck, İstanbul

(246) Ortaylı, İlber, İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, Ankara: A.Ü., S.B.F. Yayını No:479, 1981.

(247) Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980, Ankara : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988. (Beşinci Baskı), S.13 ; Ayrıca bu konuda geniş bilgi için bk : Charles Seignobos, a.g.e., C.2, S.163'den itibaren ; Toktamış Ateş, a.g.e., C.1, S.277 v.d.

(248) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.16.

(249) Bismarck'ın basın hakkındaki fikirleri için bk : Ateş, Toktamış, a.g.e., S.287-288.

Büyükkelçiliğine şu emri göndermişti : "İstanbul'da en saygın Türkçe gazete hangisi ise her günkü sayısında hakkımızda yazmış olduğu fıkraların çevirilerek aslıyla beraber tarafıma gönderilmesi". Bunun üzerine Büyükkelçi, Basiret gazetesinde bulunan Almanya ile alakalı yazıları göndermeye başlamıştı²⁵⁰. Burada şunu hemen belirtelim ki, Alman nüfuzunun Osmanlı'ya ilk giriş kanalı, Basiret gazetesidir. Bismarck, bu kanal ile Osmanlı kamuoyu ve devlet erkânına, nüfuz etme sürecini başlatmıştır. Daha sonra bu süreç değişik kanallarla birlikte hızla yaygınlaşmış ve I. Dünya Savaşına Osmanlı Devleti, Almanya yanında girmek zorunda kalmıştı.

Almanya ve Bismarck'ın, o dönemdeki etkinliğini anlattıktan sonra, şimdi Basiret gazetesinin Prusya-Fransa Savaşında, kimin yönlendirmesi ile ve nasıl Alman taraftarı bir yayın politikası izlediğini görelim :

Basiret gazetesinin sahibi Ali Efendi bu olayı şöyle anlatıyor :

"Ne zaman ki 1267 yılında Fransa ve Prusya devletleri arasında savaş patladı, bizim de yazı kurulumuz Erzurum Mektupçuluğunda ölen Suphi Paşazâde Ayetullah ve Yemen Mektupçuluğunda ölen İsmail Efendi ve Karadağ Savaşında şehit olan Polonez ferik Mustafa Celalettin Paşa ve ünlü yazarlardan merhum Hâlet Bey'lerden oluşuyordu.

İki büyük devlet arasında savaş ilan olunup karşılıklı çarpışmaya başladıklarında yazı kurulumuz toplanıp : "Bu iki büyük devlet birbirleriyle muharebeye başladılar. Her gün telgraf geliyor. İkisinden birisini yeğlemekten tarafsız olarak bir yol tutmak bir gazete için ge-

(250)Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.29.

reklidir" konusu ortaya atıldı. Mustafa Celaleddin Paşa söze girişerek Üçüncü Napolyon tarafından gelmekte olan telgraflarda (Askerime İmparator Wilhelm'in sarayında çorba içireceğim, Kraliçe Auguston'un salonunda dans ettireceğim, diyor. Çünkü savaşın ilk günlerinde Fransız ordusundan bir müfreze Prusya sınırını geçip bir gümrük karakolunu zapt etmişler idi.) Prusyalılardan gelen telgrafta "Dünkü gün falan yerde yer alan kanlı bir çatışmada bizden üç yüz ölü ve bir o kadar da yaralı verilmiş ise de Yüce Tanrının yardımıyla galibiyet bizim tarafta kalmıştır," diye doğru söylercesine yazılmakta olduğundan Prusyalılarda gerçekçi bir çığır görülüyor. Bu durumda bizim tutacağımız yol Prusyalılarınki gibi olmalıdır," diye düşüncesini belirtti.

Bunun üzerine başyazarımız Ayetullah Bey "Pekâlâ ama bu gün Napolyon'un ünü ve büyüklüğü dünyanın dört bucağını tutmuştur ve özellikle Padışah Sarayı ve Bâb-ı Âlî Fransız politikasından yanadır. Sonra başımıza bir felaket gelsin," diye düşüncesini açıklamış ise de Mustafa Celalettin Paşa'nın düşüncesi çoğunlukla benimsendi²⁵¹."

(251)Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.15-17.

Şimdi Prusya-Fransa savaşının seyrini Basiretten inceleyelim : Şunu hemen belirtelim ki, Basiret gazetesi Prusya-Fransa savaşı çıkmadan önce de bu iki devletle yakından ilgileniyor ve bu devletlerin savaş hazırlıkları konusunda bilgi veriyordu. Örneğin Basiret'in 97'nci sayısında, "Prusya devletinin savaş hazırlıkları yaptığı yakında özel bir vergi koyarak bunu askerî işlerde kullanacağı" bildiriliyordu²⁵².

Basiret'in 121'inci sayısında ise Paris kaynaklı şöyle bir haber yer alıyordu :

"Prusya Kralı Fransa elçisinin bundan sonra Berlin'de ikâmet etmesini istemiyor. Fransa devleti her ne kadar savaş ilan etmekte biraz kararsız ise de yakın zamanda savaşa tutuşacağı kaçınılmazdır. Yarın Kamara'da Danimarka tarafına asker sevk olunacağına dair bir müzakere olunacaktır"²⁵³.

Fransa-Prusya savaşı ilanından iki gün önceki Basiret'in bu sayısı her zamankinden farklı olarak sekiz sayfa olarak yayınlanmıştır. Bu sayıda Fransa-Prusya hakkında ve savaşın çıkmasına sebep olan İspanya Kraliyeti meselesi²⁵⁴ hakkında birçok haber ve yazılar mevcuttur.

Basiret gazetesi, 122'nci sayısında Paris kaynaklı bir haber ile : "Fransa Devleti ; Prusya üzerinde bu gün savaş ilan ettiğini Meb'ûsân Meclisinde resmen açıkladı" diyerek savaşın çıktığını okurlarına duyuruyordu. Devam eden yazıda savaşın çıkış sebebinin

(252) Basiret, No : 97, 13 Ra 1287/13 Haziran 1870, S.3, Stn.2.

(253) Basiret, No : 121, 17 R 1287/17 Temmuz 1870, S.1, Stn.1.

(254) Bu konuda bk : Pinnow, Hermann, Almanya Tarihi, Çev : Fehmi Baldaş, İstanbul : Ankara Kütüphanesi Tarih Serisi XXII, 1940, C.I-II, S.422-423 ; Basiret, No : 132, 3 Ca 1287/1 Ağustos 1870, S.1, Stn.1-2.

"İspanya kraliyeti meselesi ve Fransa'nın Berlin'deki elçisine Prusya tarafından yapılan hakaret" olduğu vurgulanıyordu²⁵⁵. Gazetenin bu sayısında Fransa ve Prusya hakkında savaşla alakalı haber ve yorumlar bolca mevcut olduğu gibi bundan sonraki sayılarda da savaş hakkında sürekli olarak haber ve yorumlar verilmiştir.

Savaşın patlak vermesinden bir gün sonra çıkan Basiret gazetesinde : Polonyalı Hayrettin, "Harb" başlıklı bir makale yazarak, savaşın tarafları ve savaşın sonucu hakkında tam isabet kaydeden bir yorum yapmıştır. Bu yorum Basiret'in savaş karşısındaki tavır ve eğilimini belirtmesi bakımından da önemlidir. Bu makalede , savaşın taraflarının durumu hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra şöyle bir yorum yapılıyor :

"... Bu suretle güç bakımından birbirlerine eşit olan iki tarafın galibiyet ve yenilgilerinin bilinmesi mümkün değildir. Bununla beraber tarihi tecrübelerle bakarak Fransızların, korkusuz bir şekilde sonucu düşünmeden âni saldırı yapma yetenekleri olduğu kadar, Prusyalıların da azim, dayanıklılık ve inatçılıkları vardır. Fransızlar sür'atli hücumlarından kalabilirler. Fakat Prusyalılarda, İngiliz inadı olduğundan dolayı, uzun vadede asla savaşı bırakmayıp direneceklerdir²⁵⁶. Şu anda bize gelen ilk haberlere göre her kadar Fransızların üstün olduğu açık olarak belli ise de Prusyalılar kuvvetli ve uzun vadeli savaşabilme

(255) Basiret, No : 122, 19 R 1287/19 Temmuz 1870, S.2, Stn.1.

(256) Savaş sonunda Prusyalıların galip geldiği gözönünde bulundurulacak olursa savaşın başladığı ikinci günde bu yorumu yapan yazar Polonyalı Hayrettin'in ne kadar basiretli ve ileri görüşlü olduğu hemen kendini gösterir.

yetenekleri dolayısı ile zafere
kavuşabilirler²⁵⁷."

Basiret gazetesi savaşın daha ilk gününden Prusya lehine tavrını koymuş ve savaş boyunca bu tavrını sürdürmüştür.

Bu sıralarda Osmanlı Devleti'nin başında olan Sultan Abdülaziz III.Napolyon'a gizlice yardım teklifinde bulundu²⁵⁸ ise de bu teklif sözden fiile geçmeden Fransa yenilmişti²⁵⁹. Savaş başlar başlamaz Sadrazamın Bebek'deki Sahilhanesinde, Osmanlı devlet erkânı toplanarak durum değerlendirmesi yapmışlardır.Bu toplantıda "Redif askerlerinin silah altına alınması,Donanmanın teyakkuz haline getirilmesi ve Yanya Vilayetine²⁶⁰ yirmibin iğneli tüfenk gönderilmesi kararlaştırılmıştır²⁶¹.

Bu savaşta Amerika tarafsız kaldı ise de Fransa'dan yana bir politika izlemiştir²⁶².

İngiltere,Rusya ve Avusturya tarafsız kalmışlar²⁶³ ise de bilhassa İngiltere Prusya'nın uyarısına rağmen Fransa'ya at,kömür ve silah satışlarını durdurmamıştır²⁶⁴.

Bu savaşta,Prusya'nın güneyindeki Bavyera,Wurttemberg ve Baden gibi devletçikler Prusya'ya ilhak olmuşlar,savaşta Prusya'ya büyük yardımlarda bulunmuşlardır.Böylece tüm Almanya bir birlik

(257)Hayreddin,"Harp",Basiret,No : 123,20 R 1287/20 Temmuz 1870,
S.1,Stn.1

(258)Bu yardım teklifinin sebebi : Abdülaziz'in,Sergi-yi Umuminin açılışı için Avrupa'ya gittiğinde,Prusya ordusunun gücünü görmesi ve bu tehlikeden ürkmesi idi.

(259)Mahmud Muhtar,Mâziye Bir Nazar,Berlin Muahedesinden Harb-i Umumiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münâsebâtı,İstanbul : Matba'a-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı,1341/1925,S.27-28.

(260)Yanya Vilayetinin Prusya tarafında olduğu,dikkat edilmesi gereken bir husustur.

(261)Basiret,No : 122,19 R 1287/19 Temmuz 1870,S.1,Stn.1-2.

(262)Basiret,No : 131,1 Ca 1287/30 Temmuz 1870.

(263)Charles Seignobos,a.g.e.,S.214.

(264)Basiret,No : 132,3 Ca 1287/1 Ağustos 1870,S.3,Stn.2.

etrafında birleşmiş oluyordu²⁶⁵. Basiret gazetesi, Alman prensliklerinin Prusya etrafında birleşmelerinden övgü ile söz etmekte ve bu durumun hem savaş dolayısı ile başı darda olan Prusya'nın, hem de bahsedilen prensliklerin lehine olduğunu vurgulamaktadır²⁶⁶.

Basiret gazetesi savaşın ilk günlerinde, tarafsız ve Paris kaynaklı haberler veriyorken sonraki "Prusya resmî havâdisi" adı altında Prusya'nın bizzat kendisinin verdiği "resmî kaynaklı" ve yanlı haberler vermeye başlamıştır. Bu arada gazetede sık sık Prusya lehinde makaleler ve yorumlar yayınlanıyordu. "Devlet-i Aliyye ve Prusya" başlıklı bir yazıda özetle şöyle deniyordu :

"Osmanlı Devleti bu savaşta tarafsız kalmıştır. Bu durum milletimiz için gayet iyi olmuştur. Şu anda devam etmekte olan savaşta eğer Prusya Fransa'yı kesin olarak yenerse istikâmeti Rusya olacaktır. Prusya ve Rusya arasında çıkması muhtemel olan bu savaşta Avusturya da Prusya tarafını tutacaktır. Çünkü Rusya'nın, Slav olan bazı Avusturya topraklarında gözü vardır. İngiltere de Hindistan'da ve Ortaasya'da rahatça sömürgecilik faaliyetlerini yürütebilmek için Rusya'ya karşı Prusya'yı tutacaktır. Hal böyle olursa Osmanlı Devleti, bu fırsatı kaçırmamak ve Prusya ile ittifak edip, Osmanlı için en büyük tehlike olan, Rusya'ya büyük bir darbe indirebileceği gibi, yüz yıllık acıların da intikamı alınacaktır²⁶⁷".

(265) Basiret, No : 123, 20 R 1287/20 Temmuz 1870, S.2, Stn.1 ;
Pinnow, a.g.e., S.425.

(266) Bu konuda geniş bilgi için bk : Ek 2.

(267) Hayreddin, "Harb, Numara : 11", Basiret, No : 153, 3 C 1287/31
Ağustos 1870, S.2-3.

Yazar Hayreddin, bu makalede Osmanlı halkı ve devlet erkânını Prusya lehinde yönlendirmeye çalışmıştır. Bu arada cepheden gelmeye başlayan Prusya'nın zafer haberleri de gazetede günü gününe verilmesine devam ediyordu²⁶⁸.

Bu sıralarda gazetede çıkan bir haberde, Prusyalıların savaşta casuslukta çok ileri olduklarını ve Fransa içinde bulunan casuslarının Fransız telgraf hatlarını kullanarak Prusya'ya nasıl haber gönderdiklerini belirtiyordu²⁶⁹. Bu tür haberlerle Basiret, iletişim teknolojisinin savaşta nasıl kullanıldığını da okurlarına iletme görevini yerine getirmiş oluyordu²⁷⁰.

Ekim ayının sonlarına doğru Basiret gazetesinde Fransa-Prusya savaşının sonlarına gelindiği ve Fransa'nın barışı kabul etmesi gerektiği yolunda haber ve yorumlar görülmeye başladı²⁷¹. Hayreddin imzalı bir makalede Fransa'nın, iki ay içinde büyük bir yenilgiye uğradığı belirtiliyordu. Makalede bunun sebebi : Fransızların birlik içinde olmadıkları ve iyi bir liderden yoksun oldukları şeklinde açıklanıyordu²⁷².

Basiret gazetesi zaman zaman Almanya'nın ünlü gazetelerinden tercüme yapılarak savaş ve uluslararası politika hakkında Alman görüşlerini Osmanlı toplumuna yansıtmıştır. Ünlü bir Alman gazetesinden "Rusya'nın Tedârik-i Askeriyesi" adlı bir çeviride: Rusya'daki gazetelerin, Prusya aleyhinde yazılar yazdığı halkı bu yönde kışkırttığı, esasen Rus devlet erkânının da bu görüşleri taşıdığı ve Prusya'nın zafer haberlerinden endişelendikleri belir-

(268) Prusya'nın zafer haberleri için bk : Basiret, No : 153, 154, 155, 158 ve bunu takip eden sayılar.

(269) Örneğin Fransa'daki bir Prusya casusu (Dün müstahfız askerinden bir mikdarı hareket etti) demek için (Bu gün sizin emmizâdenizi gördüm. Oldukça iyidir.) diye şifreli bir telgrafla durumu Prusya'ya bildirebiliyordu.

(270) Bu haber için bk : Basiret, No : 154, 4 C 1287/1 Eylül 1870, S.4, Stn.2.

(271) Bk : Basiret, No : 202, 204, 205.

(272) Hayreddin, "Harb ve Mütareke", Basiret, No : 203, 4 § 1287/30 Ekim 1870, S.2-3.

tiliyordu.Yine aynı çeviride Rusya'nın,Prusya aleyhinde olmak üzere askerî hazırlıklar yaptığı bildiriliyordu²⁷³.

Basiret gazetesi,savaşın sonuna kadar Prusya yanlısı ve Fransa aleyhinde yazı ve haberler yayınlamayı sürdürmüştür. 301 numaralı Basiret nüshasında ise Fransa ile Prusya arasında bir barışın imzalandığı daha doğrusu Prusya'nın Fransa'ya bir anlaşma dikte ettirdiği duyuruluyordu.Bu anlaşmaya göre Fransa,Alsace-Lorraine'le Metz müstahkem mevkiini Almanya'ya(Prusya) terketmeye ve harp tazminatı olarak da beş milyar Fransız frankı vermeyi kabul ediyordu²⁷⁴. Fransa harp tazminatını umulduğundan daha çabuk ödediği için son Alman kitalarında 1873 sonbaharında Fransa'yı terketmeye mecbur olduklarını burada belirtmeden geçemeyeceğiz²⁷⁵.

Basiret gazetesi savaş sonrası da Prusya lehinde ve Prusya propagandası yapan yayınlarını sürdürdü.Örneğin 413 numaralı Basiret'teki "Almanya Tertibât-ı Askeriyesi" adlı bir makalede Almanya'nın Askerî gücü ve üstünlüğü teknik bir şekilde ortaya konuyordu²⁷⁶. Kanaatimizce bu bilgilerin çoğu bizzat Almanya tarafından Basiret gazetesine sızdırılıyordu.

Basiret Prusya lehindeki bu yayınlarının karşılığını çok geçmeden gördü.Savaştan bir yıl kadar sonra Gazetenin sahibi Ali Efendi, Alman Büyükelçiliğine çağırılarak, Almanya Başbakanı Prens Bismarck'ın mektubu kendisine bildirildi.Büyükelçiye hitaben yazılan bu mektupta özetle şöyle deniyordu :

"Basiret gazetesi imtiyaz sahibini bulup görüşünüz.Savaş sırasında devletimiz ve milletimiz hakkında yazmış olduğu fıkralardan dolayı bizi minnet altında bırakmış olduğundan tarafımdan Alman milleti

(273)Basiret, No : 204,6 § 1287/1 Kasım 1870,S.2,Stn.1.

(274)Bu anlaşmanın tam metni için bk : Basiret, No : 301,14 Z 1287/7 Mart 1871,S.2,Stn.1-2 ; Pinnow, a.g.e.,S.429.

(275)Pinnow, a.g.e.,S.429.

(276)Bu yazının tam metni için bk : Ek 3

adına teşekkürlerimi bildirmekle beraber yol giderleri Büyükelçilikten ödenmek üzere Berlin'e kadar zahmete katlanarak kendisiyle görüşürsem başkaca sevineceğimi bildiriniz²⁷⁷".

Basiret gazetesi sahibi Ali Efendi için artık bağbozumu başlamıştı. Sadrazamdan izin alıp, Almanya seyahatine çıkan Ali Efendi'nin tüm masrafları Almanya tarafından karşılandığı gibi, dönüşte kendisine bir çok para ve matbaa makinaları da verilmiştir²⁷⁸. Ali Efendi Almanya'da olduğu süre içerisinde Prens Bismarck'ın bizzat yakın ilgi ve alakasını görmüştür. Ali Efendi'yi huzuruna birkaç defa kabul eden Bismarck, kendisine oldukça fazla ihsan ederek gönlünü kazanmasını bilmiştir. Bu sıralarda Almanya İmparatorluğunun başında Wilhelm bulunuyordu²⁷⁹.

Ali Efendi Almanya'da 29 gün ağırlandıktan sonra memleketine uğurlanmıştır. Bu geziden sonra Ali Efendi'nin Almanya ve Bismarck muhabbeti bir kat daha artmış ve gazetesinde Alman politikası istikametinde yazılar yazmaya devam etmiştir. Örneğin: Basiret'in 592 numaralı sayısında ; Pancermenizm özetle şöyle savunuluyordu :

"Avrupa'da şu sıralarda İttihâd-ı Slav(=Panslavizm) ve İttihâd-ı Cermen(=Pancermenizm) fikri yayılmakta ve kuvvet bulmaktadır. Bunlardan İttihâd-ı Slav Osmanlı Devleti için oldukça tehlikeli bir fikir akımıdır ve hızla güçlenmektedir. Bunun için Avusturya ve Osmanlı Devleti Panslavizm'e karşı

(277)Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.29.

(278)Ali Efendi'ye verilen matbaa makinaları ve para yardımı için bk : Çalışmamız, S.35-36.

(279)Ali Efendi'nin Almanya seyahati için bk : Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.31-43.

Pançermenizm'i desteklemek zorunda-
dırlar.Böylece büyük bir güç yine
büyük bir güçle bertaraf edilmiş o-
lur.Cermen fikrinin canlanması ne
Avusturya'ya ne Osmanlı Devletine
zarar verir.Cermen akımının Slavizm
karşısında başarı sağlayabilmesi i-
çin İttihâd-ı İslâm(=Panislâmizm)
fikri ortaya atılmıştır.Böylece
Rusya içindeki müslüman halk Rusya'-
ya karşı kışkırtılarak onların da
Panslavizm'e karşı ayaklanması sağ-
lanmış olur...²⁸⁰,"

Bu haber,yazı ve makalelerden de anlaşıldığı gibi Basiret gazetesine Alman yardımı yapıldıktan sonra gazetenin teknolojik, içerik ve maddi bakımdan dışa bağımlılığı haylice artmış,Gazete âdetâ bir Alman yayın organı durumuna gelmiştir.Bu durum o dönem insanların gözünden kaçmamıştır.O dönemde yayınlanan Hadika gazetesinde : Basiret gazetesinin, dıştan(Almanya) gördüğü bu yardım şiddetle eleştirilmektedir.Ali Efendi'nin,Bismarck'a yaranmak için Prusya'nın zafer haberlerini havi Basiret nüshalarını ciltlettirip Berlin'e gittiği anlatılır.Bunun karşılığında Bismarck'tan "Aferin" aldı diye, Ali Efendi ile alay edilir²⁸¹.

Gerçekten de Basiret Almanya ile o kadar ilgilenmeye başlamıştır ki,1875 yılında Avrupa basınında Almanya'nın Fransa'ya saldıracağı dedikodusu yayılmaya başladığında,²⁸² bu haber hemen Basiret'e yansımıştı.Gazetenin yazarlarından Hayreddin,yazdığı bir makalede : Almanya Devleti ve politikasını övdükten sonra, Almanya ile Fransa arasındaki düşmanlıktan söz ediyor.Bunun giderilmesinin zor olduğunu belirterek yakında iki devletin tekrar savaşabileceklerinden söz ediyordu²⁸³.Basiret'teki bu haberin

(280)Bk : Ek 4

(281)Hadika,No : 32,18 Za 1290/7 Ocak 1873,S.3,Stn.2'de "Mektup" başlıklı yazı.

(282)Ateş,Toktamış,a.g.e.,S.386.

(283)Hayreddin,"Rusya ve Almanya ve Fransa Devletlerinin Meslek ve İstikballeri",Basiret,No:1583,19 C 1292/23 Temmuz 1875.

kaynağı şüphesiz ki Almanya ve Alman basınıdır.Çünkü bu günlerde bir Alman gazetesi "Ufukta harb kokusu mu var ?" diye soru sorarak Almanya'da kamuoyunu ateşlendiriyordu²⁸⁴.

Basiret Almanya lehinde yayınlarını bu şekilde sürdürürken her fırsatta Fransa aleyhine yazı yazmaktan ve haber vermekten de çekinmiyordu.Gazetenin 1707'nci sayısındaki bir haberde : "Alsace-Lorraine bölgesinin,Almanya'ya geçmesi ile Fransa'ya göç eden binlerce Alsace-Lorraine'li Fransa'nın kötü muamelesi üzerine tekrar geri dönmüşlerdir" diyerek Fransa'nın kendi halkına kötü muamele yaptığı belirtiliyordu²⁸⁵.

Basiret gazetesinin Almanya muhabbeti kapanıncaya kadar devam etmiştir.Öyle ki : Bismarck'ın kızının evleneceği²⁸⁶,Almanya Elçisinin Padişahı ziyareti²⁸⁷ ve buna benzer birçok konular gazeteye haber olarak girebilmekte idi.Bunun yanında Almanya İmparatoruna yapılan bir suikast Basiret sütunlarını günlerce meşgul edebiliyordu²⁸⁸.

Bütün bu anlatılanlardan sonra şunu söyleyebiliriz ki,Basiret gazetesine Alman desteği gazetenin kapanışına kadar sürmüştür.Hatta Ali Suavi Vak'ası ile birlikte,Basiret'in kapatılması ve Ali Efendi'nin sorgulanması sırasında da Almanya'nın desteği Ali Efendi ile beraber olmuştur²⁸⁹.

Bunun karşılığında ise Basiret gazetesi,Osmanlı halkı ve devlet erkânı arasında Almanya sevgisinin gelişmesine yardımcı olmuştur.Zamanın en güçlü ve en fazla okunan gazetesi olan Basiret,Sarayda da yakından takip edilip okunuyordu.Bu cümleden olarak II.Abdülhamit ve bazı İttihat ve Terakki Partisi mensubu kimselerin Alman sempatisini olmasında Basiret gazetesinin küçümsemeyecek bir payı vardır.Çünkü bu kimseler yetişme devrelerinde şüphesiz Basiret gazetesi okumuşlar ve ondan etkilenmişlerdir.Bu

(284)Pinnow,a.g.e.,S.436.

(285)Basiret,No : 1707,16 Z 1292/13 Ocak 1876,S.1,Stn.1.

(286)Basiret,No : 1616,23 Ş 1292/24 Eylül 1875,S.1,Stn.2.

(287)Basiret,No : 2198.

(288)Bk : Basiret,No : 2438,2439-2440 v.d.

(289)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.92.

sebeplerin de etkisi ile olacak ki 1870'li yıllardan sonra Osmanlı siyasal hayatında Alman etkisi I.Dünya Savaşına kadar giderek artan bir surette kendisini göstermiştir.Hatta günümüze kadar bu Alman sempatisinin izlerini görmek mümkündür.Şüphesiz Osmanlı toplumunda 1870'lerden sonra başlayan bu Alman etkisi sadece Basiret gazetesi sayesinde olmamıştır.Bunun yanında birçok siyasi, jeopolitik ve ekonomik sebepler bu olayda etkili olmuştur.Ayrıca Almanya'nın 1870'li yıllardan sonra giderek parlayan yıldızı da Osmanlı'da Alman sempatisi doğmasına neden olmuştur.

2-Rus ve İngiliz Antipatisi

Basiret gazetesinin Rus antipatisini anlatmaya geçmeden önce Rusya ve Panslavizm hakkında biraz bilgi verelim.

II.Aleksandr zamanında Rus fikir ve politik hayatında rol oynayan akımlardan en önemlisi olan Panslavizm:ilk başta felsefî ve edebî bir cereyan iken,sonraları Çek ve Güney Slavları arasında Avusturya-Alman baskısına karşı siyasi bir çehre alarak taraftar buldu.

Chomyakov,Kiriyevski,Katkov ve Aksakov kardeşler(İvan Aksakov,Konstantin Aksakov) ile Danilevski tarafından bir ideoloji haline getirilen bu görüş,Rusya'nın hakimiyeti altında bütün Slavları birleştiren bir devlet kurulmasını gaye olarak almıştı.Rus Ortodoksluğu,Çarlık Mutlakiyeti ve Rus Milliyetçiliği prensiplerine dayanan bu akım,gitgide fanatik "Rusculuk" şekline girerek mistik bir akide halini aldı.

Panslavizm görüşünün amaçlarından biri de Türkleri Avrupa'dan kovmak ve İstanbul merkez olmak üzere bir "Slav Devleti" kurmaktır²⁹⁰.

Rusya bu gayeye, ancak Osmanlı İmparatorluğunu imha etmek ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu parçalamakla varabilecekti²⁹¹.

(290)Kurat,Akdes Nimet,Rusya Tarihi,Başlangıçtan 1917'ye Kadar, Ankara : T.T.K. Yayınları,1948,S.343-344.

(291)Pinnow,a.g.e.,S.434-435.

Yani Panslavizm Doğu Avrupa'yı da tehdit ediyordu. Rusya 1870'lere gelindiğinde Romanya, Sırbistan ve Karadağ merkezlerine bu akımın tohumlarını atmıştı²⁹².

Yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden dolayı Osmanlı İmparatorluğu ve Almanya genelde Panslavizme'e karşı idiler. Bu tepki Basiret gazetesinde de kendisini göstermiştir. Basiret gazetesinin tepkisi hem Osmanlı ve hem de kendisinden destek gördüğü Prusya (Almanya) adına idi.

Burada şunu da hemen belirtelim ki Osmanlı Devleti izlediği genel politikası itibarıyla Rusya'ya karşı olmasına rağmen, zaman zaman Rusya ile iyi ilişkiler içine girmiştir. Bazen de Mahmut Nedim Paşa gibi Sadrazamların etkisiyle Rusya yanlısı bir politika izlemişlerdir. Bunun için halk arasında Mahmut Nedim Paşa aleyhinde şöyle bir söz yayılmıştı : Sakalını Rusya Elçisi İgnatiyev'in eline verdi. Bâb-ı Âlî'nin nüfuz'u Rusya Sefareti'nin eline geçti²⁹³". Bu sıralarda İstanbul'da Rusya'nın Büyükelçisi olarak bulunan İgnatiyev ; Panslavizm hareketinin önde gelen liderlerinden biri idi²⁹⁴. Basiret gazetesi sahibi Ali Efendi hatıratında Mahmut Nedim Paşa ve İgnatiyev'i şiddetle tenkit etmektedir²⁹⁵.

Şimdi Basiret gazetesinin Rusya aleyhindeki yayınlarını inceleyelim :

Gazete'de Rusya hakkında ilk yazı 55'inci sayıdadır. "Rus Medeniyeti ve Dindarlığı" başlıklı bir yazıda : Rusya Hükümetinin, ülkenin iç taraflarındaki kiliselerde bulunan altın, gümüş, tunçtan yapılmış mukaddes eşyalara el koyduğu bildirilerek bu durum şiddetle eleştiriliyor ve devamla : "Hani sizin dindarlığınız, hani sizin Hristiyanların koruyucusu olduğunuz" diyerek, Rusya'nın,

(292) Doğustan Günümüze İslâm Tarihi, Yayınlayan : Çağ Yayınları, İstanbul : Zafer Matbaası, 1989, C.11, S.513.

(293) Cevdet Paşa, Tezâkir (40 Tetimme), neşr : Cavid Baysun, Ankara: T.T.K. Yayınları, 1986, S.146.

(294) Kurat, Akdes Nimet, Türkiye ve Rusya, XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919), Ankara : A.Ü. DTCF. Yayınları 180, 1970, S.77.

(295) Bu konuda bk : Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.50-72.

"Hristiyanların hâmisî" olduğu iddiası üstü kapalı tenkit ediliyor²⁹⁶.

Basiret'in yayın hayatına başladığı bu dönemde Rusya, Karadeniz yoluyla sıcak denizlere inmek istiyordu. Fakat 1856 anlaşmasına göre Rusya Karadeniz'de deniz kuvveti bulunduramıyordu²⁹⁷. Rusya 23 Kasım 1870'de Devlet-i Aliyye'ye bir nota vererek, "1856 Paris anlaşmasındaki Rusya'nın Karadeniz'de donanma bulundurmaması maddesinin kaldırılmasını" istedi²⁹⁸.

İki gün sonra Basiret'teki bir makalede, buna şiddetle karşı çıkılmış ve Rusya'nın Osmanlı üzerindeki kötü emellerinden, Osmanlı topraklarında gözü olduğundan uzun uzun bahsedilmişti²⁹⁹.

Basiret gazetesinde , yayın hayatı boyunca sık sık Rusya haberleri bulunurdu. Bu yayınlarda, Rusya'daki İslâm okullarında eğitimin Rusca yapılması için öğrencilere yapılan baskılar³⁰⁰, Rusya'da Sosyalist(=İdare-i İştirakiyye) fikirlerinin yayılmaya başladığı, bunun Londra tahrikiyle olduğu³⁰¹, Kazan taraflarında müslümanlığa dönen yerli halka zulüm yapıldığı³⁰² v.b. konularda birçok haberler mevcuttu.

Basiret gazetesinin 592'nci sayısında ise , Avrupa'da şiddetle yayılmakta olan Slav(=Panslavizm) tehlikesinden bahsetmekte ve İttihâd-ı Slav fikrinin artık sözden eyleme geçtiği belirtilmektedir. Bu büyük tehlikenin önlenmesi için, İttihâd-ı İslâm ve İttihâd-ı Cermen birleşerek, bu güce Avrupa'daki Avusturya v.b.

(296) Basiret, No : 55, 11 M 1287/13 Nisan 1870, S.3, Stn.2

(297) Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, S.475.

(298) Basiret, No : 220, 28 Ş 1287/23 Kasım 1870, S.1, Stn.1 ; Bu nota ve cevabının günümüz harfleriyle yazılmış tam metni için bk : Türkgeldi, Ali Fuat, Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye, Yayınlayan : Bekir Sıtkı Baykal, Ankara : T.T.K. Yayınları, İkinci Baskı, 1987, C.2, S.457-467.

(299) Hayreddin, "Harp Numara : 24(Olacak Ya Olmayacak)", Basiret, No : 222, 30 Ş 1287/25 Kasım 1870, S.2, Stn.1.

(300) Basiret, No : 414, 24 R 1288/13 Temmuz 1871, S.3-4.

(301) Basiret, No : 533, 16 N 1288/29 Kasım 1871, S.3, Stn.2.

(302) Basiret, No : 569, 22 Za 1288/2 Şubat 1872, S.3, Stn.2.

devletlerin de katılmasıyla Panslavizm'e(=İttihâd-ı Slav) karşı konulabileceği belirtilmektedir³⁰³.

Basiret'in 611'inci sayısındaki bir haberde ise Rusya'da özel bir meclis kurulmakta olduğu;bu meclisin Rusya içinde ve dışındaki halka,Papazlar göndererek,onları Ortodoks mezhebine sokmak,Slavlık ve Moskofluk fikrini telkin etmek için uğraştığı belirtilmektedir³⁰⁴.

Basiret gazetesinin 969'uncu sayısında ise kendisinin Rus casusu³⁰⁵ olduğu söylenen,Orenburg müftüsünün Rusya'daki müslümanları nasıl Rus devletine bağlamaya çalıştığına dair ilginç bir yazı vardır.Bu yazıda müslüman halk : Rusça öğrenmeye ; kendilerine,ibadet hürriyeti tanıyan ve camiler açan,Hacca gitmelerini engellemeyen Çar'a itaat etmeye davet edilmektedir.Altındaki "Basiret" başlıklı yorumda ise bu müftü şiddetle eleştirilmektedir³⁰⁶.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkiler bozuldukça Basiret'in Rusya'ya karşı tavrı biraz daha sertleşmektedir.Gazete, 93 Savaşı denilen Osmanlı-Rus Savaşının kızıştığı günlerde : Ruslar'ın ve onlarla birlik olan Kazak ve Bulgarların ; Kızanlık,Es-ki Zağra ve civarındaki müslüman halkı kadın,çocuk,yaşlı demeden katlettikleri,topluca ateşe verip öldürdükleri,kadınların ırzlarına tecavüz ettiklerini bildirir haberlerle doludur³⁰⁷.

Basiret gazetesinin ertesi günkü sayısında ise "Basiret" başlıklı bir yazıda Avrupalılar ve Ruslar şöyle eleştirilmektedir :

"Moskofların yaptıkları zulüm,işkence
ve vahşetleri âdetâ bir kaç cild ki-

(303)Bu konuda geniş bilgi için bk : Ek 4.

(304)Basiret,No : 611,24 S 1289/3 Mayıs 1872,S.2,Stn.1 : Bu yazıya dikkat çekmek için,yazının yan tarafına yazıyı işaret eden bir el resmi konmuş ve yazının baş tarafına "Okuyunuz" diye bir ihtar konmuştur.

(305)Bu konuda bk : Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları,S.406 ; Kurat,Türkiye ve Rusya,S.95-96.

(306)Bu yazının tam metni için bk : Ek 7.

(307)Basiret,No : 2196,1 N 1294/9 Eylül 1877.

tap dolduracak derecede artmış olduğundan, acaba bunları insaniyet davasında bulunan Avrupalılar işitip duymuyorlar mı?...

Moskof dilinde "adalet" kelimesinin olmadığına şüphemiz kalmadığı gibi, Medeniyet ve İnsaniyet tabirleri dahi zıt manaya alınarak yapılan zulüm ve vahşet iyi bir şey addedilmektedir³⁰⁸...

Gazete Rus-Osmanlı Savaşının cereyan ettiği bu günlerde cepheden gelen haberleri günü gününe okuyucuya aksettirmekte; Ordunun, galibiyet ve yenilgi haberlerini gazete sütunlarına halka duyurmaktadır. Özellikle Plevne cephesinde Gazi Osman Paşa'nın galibiyetlerini, günü gününe (cepheden gelen telgrafları) gazetede yayınlamak suretiyle okuyucuya aktarmaktadır³⁰⁹.

Bu savaşın cereyan ettiği günlerde Rus gazeteleri ve aydınları da boş durmuyorlardı. Halkı Türkler'e karşı kıskırtıcı fikirler ileri sürüyorlardı. Bu fikirler :

"1-Türklerin Avrupa'dan kovulması

2-Slav-Hristiyan kardeşlerin, Türklerin boyunduruğundan kurtarılması

3-İstanbul'un Ruslar tarafından işgali

4-Ayasofya'ya haç konması" şeklinde özetlenebilir. Bu savaş ilan edilince Rusya'daki tüm kiliselerin çanları çalınmış, ayinler tertip edilmiş, dualar edilmiş, âdetâ bir "Haçlı Seferi" havası esmeye başlamıştı³¹⁰.

Bu savaşta kiliselerin kalın duvarlarından istifade eden Ruslar, buraları istihkam olarak kullanmışlar ve buraları kendilerine siper edinmişlerdir.

(308)Basiret, No : 2197, 2 N 1294/10 Eylül 1877.

(309)Bu konuda bk : Basiret, No : 2198, 2199, 2200 ve devam eden sayılar.

(310)Kurat, Türkiye ve Rusya, S.92-93.

Sultan II.Abdülhamit'in emriyle,savaş izlenimlerini yazmak için cepheye giden Basiret gazetesi sahibi Ali Efendi,bu durumu iyi gözlemlemiştir.Padişah'a sunduğu "Layiha"da : Kilise yapımına izin verilirken bu hususa dikkat edilmesi,kalın duvarlar yapılmasına ve gizli mazgal delikleri konulmasına izin verilmemesi konusunda Padişah'ı uyarmıştır³¹¹.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi Basiret gazetesi, biraz da siyasi koşullar gereği Rusya aleyhine bir politika izlemiştir.Basiret'in böyle bir politika izlemesinin nedeni : Osmanlı-Rusya ilişkisinin bugünkü Türkiye-Yunanistan ilişkisine benzemesinden dolayıdır.Basiret'in bu şekilde bir yayın politikası izlemesinde Almanya'nın da rolü vardır.Çünkü Almanya da Rusya'ya karşı idi ve Almanya da Rusya gibi tüm Hristiyanların birleştirildiği bir birliğin(Mukaddes Roma Cermen İmparatorluğu) lideri olmak istiyordu.

Şimdi de Basiret gazetesinin İngiltere hakkındaki tutum ve tavrını inceleyelim :

O dönemde İngiltere,üstün deniz gücü sayesinde dünyanın bir çok bölgesinde büyük sömürgeler tesis etmişti.

İngiltere ; Hindistan,Güney Afrika ve Avustralya gibi yerlerde kurduğu sömürge ülke topraklarını 1870'ten itibaren istilak etmeye başlamıştı³¹². Fransız-Almanya Savaşı olduğu sıralarda İngiltere bu sömürgelerle uğraşıyordu.Onun için bu savaşta, İngiltere tarafsız kalmıştır³¹³. Buna rağmen Fransa'ya silah ve askerî malzeme satmaktan geri durmamıştır³¹⁴.

İngiliz politikasının birinci ilkesi Hindistan sömürgeleri ile serbest ulaşımı sağlamak.Bu ise karadan Türkiye üzerinden

(311)Ali Efendi(Basiretci),Yıldız'ın Hatası,S.43-44.

(312)Pinnow,a.g.e.,S.435.

(313)Andrè Mourois,İngiltere Tarihi,trc : Hüseyin Cahit Yalçın,İstanbul : Ankara Kütüphanesi Tarih Serisi : V.,1938,C.2,S.661.

(314)Basiret,No : 132,3 Ca 1287/1 Ağustos 1870,S.3,Stn.2 ; Pinnow,a.g.e.,S.428.

mümkündü. Denizden ise 1869 yılında hizmete açılan Süveys Kanalı ile mümkündür³¹⁵.

İngiliz Hükümeti, Arabistan bölgesinde Necid'de ve Asir'deki isyanlarla ilgilenmiş ve Osmanlı Devletinin buralardaki isyanları bastırmak için gerçekleştirdiği Askerî harekâtlardan oldukça fazla rahatsız olmuştur. Basiret gazetesi, İngiltere'nin bu rahatsızlığının yersiz olduğu ve İngiltere'yi alakadar etmediğini yayınlarında zaman zaman dile getirmiştir³¹⁶.

İngilizler, Osmanlı Devletinin : Hilafetin gücünü kullanarak kendisinin Hindistan'daki sömürgelerine el atabileceği korkusu ile Osmanlı ile iyi geçinmeye çalışmıştır³¹⁷.

Basiret gazetesi İngiltere'ye sert ve aşırı bir tepki göstermemeye gayret sarfetmiştir. Gazete'de Felemenklilerin Sumatra adasının kuzeyindeki Açe hükümetine saldırması ile ilgili bir haber yayınlanmıştır. Bu haberde, İngilizlerin Müslüman Açeliler'e silah yardımı yaptığı söyleniyor. Fakat bu yardımın iyi niyetlerle yapıldığının şüpheli olduğundan söz ediliyor. Felemenkliler'i Açe'den kovduktan sonra, Açe'yi İngilizlerin sömürge edinebileceklerinden bahsediyor³¹⁸.

Konunun güncelliği bakımından Basiret'te çıkan İngiltere ile ilgili şu haberi vererek bu bölüme son veriyoruz. Gazete'de çıkan bir haberde : İngiltere ile Fransa arasında bir denizaltı tünelinin yapılacağı bildiriliyordu^{318a}.

Şimdi Basiret gazetesinin Mısır Hidiviyeti ile ilgili haber ve yorumlarına geçelim.

(315) André Maurois, a.g.e., S.649 ; Bu tarihte İngiltere Hidiv'den gizlice 177.000 tane (Dört milyon liralık) Süveys Kanalı tahvili aldı ; Ateş, Toktamış, a.g.e., S.414.

(316) Bu konudaki yazılar için bk : Ek 8 ; Basiret, No : 586, 22 M 1289/1 Nisan 1872, S.1-2.

(317) İngiltere'nin Hilafetin gücünden korkması hakkında bk : Ek 9.

(318) Bu yazının tam metni için bk : Ek 10.

(318a) Basiret, No : 451, 8 C 1288/25 Ağustos 1871, S.3, Stn.2-3.

3-Mısır Hidiviyeti Sempatisi

Basiret gazetesinin çıktığı dönemde Mısır'ın başında Hidiv İsmail Paşa bulunuyordu.Hidiv İsmail Paşa çok zeki ve elibol bir kimse idi.O,Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa gibi Osmanlı ile senelerce savaşmadı.Mehmet Ali Paşa senelerce Osmanlı ile savaştığı halde kazandığı şey ; evladı için bir veraset hakkı oldu.İsmail Paşa ise Sultan Abdülaziz devrinde Osmanlı ile iyi geçinmek suretiyle "Hidiviyet" ünvanıyla beraber Mısır'ın genişletilmesi imtiyazını almayı başarmıştır³¹⁹.

Hidiv İsmail Paşa bu başarıyı elde etmek için,bir buçuk milyon liralık bir yük ile İstanbul'a gelmiş idi.Makâm-ı Hilafet, Makâm-ı Sadaret,Seraskerlik,Hariciye Nezareti,Sadrazamın oğlu ve dairesi hatta Basiret gazetesi³²⁰ o paradan nasibini almış idi³²¹. Burada şunu hemen belirtelim ki Basiret gazetesi sahibi ile Mısır Hidivi İsmail Paşa arasında yakın bir dostluk vardır.Ali Efendi'nin Almanya seyahati dönüşü,Hidiv'in kızının düğünü için Mısır'a gittiğini daha önce bahsetmiştik.Paşa,büyük bir cömertlikle dağıttığı bu paraları,İngiltere ve Fransa'dan yüksek faizli borçlarla alıyordu³²².

Hidiv İsmail Paşa'nın kendisine bir Dışişleri Bakanı ataması ve daha sonra da bağımsız bir devlet başkanı gibi Avrupa başkentlerini dolaşarak;devlet başkanlarını Süveyş Kanalının açılışına davet etmesi ve bu arada İtalyan besteci G.Verdi'ye bir opera ısmarlayıp Süveyş Kanalının 1869'da açılış töreninde "Aida" operasını onuruna bestelettirmesi İstanbul'un sabrını taşırdı.Kendisini devlet başkanı gibi gören Hidiv'e 1869'da bir ihtar gönderildi ve ordusunu 30.000'e indirmesi istendi.İsmail Paşa bu aşamada yine alttan almaya başladı ve 8 Haziran 1873 fermanı ile

(319)Kâmil Paşa(Sadr-ı esbak),Tarih-i Siyasi,Devlet-i Aliyye-i Os-mâniye,Dersaadet:Ahmet İhsan Matbaası,1327/1909,C.3,S.226.

(320)Basiret gazetesinin Hidiv'den aldığı maddi destek konusunda bk : Çalışmamızın 34-35.sahifeleri

(321)Emil,Birol,Mizancı Murad Bey Hayatı ve Eserleri,İstanbul : İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No : 2417,1979,S.609.

(322)Ateş Toktamış,a.g.e.,S.415.

Osmanlı hükümetinden yeni haklar elde etmeyi başardı.Bu ferman Basiret gazetesinin 975'inci sayısında tam metin olarak yayınlanmıştır³²³.

Hidiv İsmail Paşa'nın İstanbul'a gelip devlet erkanına büyük paralar dağıtması işte bu Ferman'daki imtiyazları elde edebilmek için idi.Yukarıda bahsettiğimiz gibi,Basiret gazetesine Hidiv'in yardımı da bu tarihlere rastlıyordu.Basiret gazetesini de bunun karşılığını vermiş ve Hidiv İsmail Paşa'yı destekleyici yayınlar yapmaktan çekinmemişti.Şimdi Basiret gazetesinin Hidiviyet ile ilgili verdiği haber ve makaleleri inceleyelim :

Mısır hakkında Basiret'te görebildiğimiz ilk haber 53'üncü sayıdadır.Bu haberde : "Mısır Hidivliği tarafından Sudan'ın iç taraflarına doğru bir Paşa gönderilerek,oradan Afrika'nın içlerine doğru gidip,yanındaki Mısır askerleri ile bir takım mahallî düzenlemelere çalışacağı Mısır haberlerindedir" deniliyordu³²⁴. Hidiv'in bu düzenlemeleri yapmasının amacı ; sınırlarını güneye doğru genişletme düşüncesinden kaynaklanıyordu³²⁵.

Mısır Hidivi'nin sınırlarını genişletme arzusu ve orduda bazı düzenlemeler yapma arzusu bazı,yerli ve yabancı devletlerle basın'ın dikkatini çekmişti.Basiret'in 67'nci sayısında Levant Herald'dan nakledilen bir haberde "Mısır Hidivi'nin Türk,Arnavud ve Çerkes olan bazı askerî ve mülkî idarecileri görevden aldığı ve yerine Amerika'da bulunan bir adamı vasıtasıyla,Amerikalı idareciler atadığı" belirtiliyordu³²⁶.

Gazete'de çıkan diğer bir haberde : "Mısır'ın Amerika'dan silah aldığı ve askerlerinin Amerika'da yetiştirildiği,Amerika'da Güneylilerin ordusunda uzun süre görev yaptığı"nı yabancı bir gazeteden naklen verdikten sonra;bunun kötü bir şey olmadığı,bu tür

-
- (323)Basiret,No : 975,14 Ca 1290/10 Temmuz 1873 ; Bu fermanla Mısır'ın "Avrupa'dan askerî malzeme almasını,yabancı devletlerle ilişkilere girmesini ve Padişah'dan izinsiz vergi koymasını" yasaklayan hükümler kaldırıldı.Hidiv'e imtiyazlar verildi.
- (324)Basiret,No : 53,9 M 1287/11 Nisan 1870,S.1,Stn.1.
- (325)Doğustan Günümüze Büyük İslâm Tarihi,S.110.
- (326)Basiret,No : 67,1 S 1287/3 Mayıs 1870,S.1,Stn.2.

haberleri Mısır Hidivi aleyhinde olan bazı basının Hidiv'i yıpratmak için yaydıkları belirtiliyor³²⁷.

Basiret Mısır Hidivi ile o kadar ilgileniyordu ki ; Mısır Hidivi'nin annesinin Zanta'da birkaç gün kalması ve oranın yerli fakir halkına hediyeler vererek geri dönmesi gazetede haber alabiliyordu.Yine,Mısır'da göreve atanan devlet erkanının listesi gazetede yayınlanabiliyordu³²⁸.

Gazete'de "Terakkiyât-ı Asrıyye-i Mısrıyye" başlığı ile yayınlanan bir yazıda ise ; Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa övüldükten sonra,Hidiv İsmail Paşa'nın Mısır'da yaptığı imar faaliyetleri anlatılıyor.Hidiv'in Afrika'da yeni bölgeler fethederek müslüman olan halkın misyonerler eline düşmesini engellediği,Mısır'da sulama projeleri gerçekleştirerek ziraati geliştirdiği,yeni yollar ve köprüler yaptırdığı,şimendifer hatları inşa ettiği,gecele ri sokakları aydınlattığı,Süveys Kanalını açtığı uzun uzun anlatılıyor.Ayrıca Mısır'da yabancı devlet konsoloslarına verilen hukuki imtiyazların ve ayrıcalıkların kaldırıldığı belirtilen bu yazıda ; Padişah'ın da bu yapılanları takdir ettiği ve Hidiv Hazretlerine yeni haklar içeren bir Ferman verdiği belirtiliyor³²⁹.

Basiret'in 1560'lı sayılarından itibaren Mısır Hidiviyeti ile ilgili haber ve övgülerin yoğunluk kazandığı hususunun dikkatimizi çektiğini burada hemen belirtelim³³⁰. Örneğin Gazete'nin 1584,1589 ve devam eden sayılarında Mısırla ilgili bir çok haber ve yorum mevcuttur.Bunun yanında bu sıralarda Basiret'in bir çok sayılarında Mısır Hidivi Posta Vapuru reklamının bulunduğunu belirtirsek sanırım Gazete'nin Hidiv'den ne kadar yüklü miktarda reklam geliri elde ettiğini de öğrenmiş oluruz³³¹.

(327)Basiret,No : 95,9 Ra 1287/9 Haziran 1870,S.2,Stn.1.

(328)Basiret,No : 1560,21 Ca 1292/25 Haziran 1875,S.2,Stn.3.

(329)Bu makalenin tam ve orijinal metni için bk : Ek 11.

(330)Bu sıralarda Gazete Hidiv İsmail Paşa'dan yeni ihsanlar almış olabilir.

(331)Bu Posta Vapuru ilanları için bk : Basiret,No : 1650 ile 2002 sayıları.

Basiret,Mısır Hidivi lehinde bu yayınlar karşılığında Hidiv İsmail Paşa'nın hediye ve ihsanlarını kazanmıştır.Fakat devrin İbret,Hadika,Tasvir-i Efkar, Terakki,İstikbal ve Sabah gibi diğer gazeteleri tarafından "Mısır'ın Osmanlı Devletinden koparılması siyaseti" gütmekle suçlandı³³².

Basiret gazetesi ve sahibi Ali Efendi'nin Hidiviyet sempatisi Basiret'in kapanışına kadar devam etti.Ali Efendi'nin son zamanlarda yazmış olduğu "Yıldız'ın Hatası" isimli eserinde bile bu muhabbet'in izlerini görmek mümkündür³³³.

B.ÇAĞININ FİKİR AKIMLARINA BAKIŞ AÇISI

1-Millet ve Milliyetçilik

Milliyetçilik veya Nasyonalizm 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkmış ve tüm dünyayı etkisi altına almış bir akımdır.Bu akımın esası Milli bağımsızlıktır.Başka devletlerin hegemonyası altında yaşayan milletlerin Milli bağımsızlıklarını kazanmaları ve kendi bağımsız devletlerini kurmaları hareketidir³³⁴.

Bir bakıma kişi hak ve özgürlüklerinin milletlere uygulanması niteliğinde olan Milliyetçilik akımı,bağımsız olmayan milletlere yeni ufuklar açarken ; Osmanlı Devleti gibi bir çok milletten oluşan devletler için bir felaket şeklini almıştır.

Fransız devrimi sonrasında Osmanlı Devletinin yüzölçümü yedi milyon kilometrekareyi bulurken,nüfusu yirmi beş milyona varmıştı.Bu topraklar üzerinde Rum,Ermeni,Sırp,Yunan,Arnavud,Bulgar, Arap ve Acem gibi bir çok milliyetten insanlar yaşıyordu³³⁵. Bunun için Osmanlı Devletinde Milliyetçilik hareketleri ilk defa bu yabancı unsurlar arasında bağgösterdi.Daha sonra bu milletler birer

(332)TDV.İA., "Ali Efendi",S.388.

(333)Ali Efendi(Basiretci),Yıldız'ın Hatası,S.1 ve 7.

(334)Armaoğlu,a.g.e.,S.9.

(335)Karal,Enver Ziya,Osmanlı Tarihi,C.V,S.1 ; Ateş,Toktamış,a.g.e.,S.175.

birer bağımsızlıklarını kazanarak Osmanlı'dan ayrıldılar.

Milliyetçilik akımı Osmanlı aydını arasında ilk zamanlar Osmanlıcılık ve İslâmcılık şeklinde kendini göstermiştir. Osmanlı Devletinin siyasi yapısı gereği bu bir zorunluluktan ve öyle de oldu.

Basiret gazetesindeki milliyetçilik anlayışı da bu çerçevede içerisinde idi. Basiret, başlığının altına ilk defa "Millet Gazetesi" ibaresini koyan bir gazete olmasına rağmen ; Millet anlayışı, Osmanlıcılık ile İslâmcılık ve çok nadiren de Türk Milliyetçiliği arasında değişen bir belirsizlik içindeydi.

Gazetede "Fezail-i Milliye" (Milli Faziletler) başlıklı bir yazıda ; Amerika ve İngiliz halkının vatanları tehlikede bulunduğu zaman, mal ve canlarından nasıl vazgeçtikleri, vatanları uğruna nasıl can verdikleri övülerek anlatılmaktadır. Fransızların ise Vatan için canlarını vermelerine rağmen mal ve para vermedikleri belirtiliyor. Yazı : "Osmanlı Milletinin ise şu tehlikeli günlerde vatanları uğruna yardım yapmak aklına bile gelmiyor³³⁶" diye devam ediyor. Bu yazıda da görüldüğü gibi Basiret Millet sözcüğünü, aynı Vatan üzerinde bulunan halk, anlamına kullanılmıştır.

Gazete'de çıkan "İttihâd-ı Osmâni" başlıklı yazıda ise şöyle bir cümle geçmektedir : "Memâlik-i Mahrûse'de yaşayan bi'l-cümle milletler Osmanlılık ittihadı altında bulunuyorlarsa³³⁷"... Bu cümlede ise Millet kelimesi çeşitli ırk ve dine mensup kişiler olarak gösterilmektedir. Fakat burada da küçük birimler şeklinde Vatan anlayışına (Sırp, Mısırlılar, Karadağlılar v.b.) dayalı bir Millet tanımı gizlidir.

Basiret gazetesinin 742'nci sayısındaki "Yine Türkistan'da Asıl Türk Kuvveti Hakkında Bazı Mütalaâtımızdır" başlıklı yazıda: "Türklük Milliyeti" sözcükleri geçmektedir³³⁸. Buradaki anlamı ile

(336) Basiret, No : 253, 11 L 1287/4 Ocak 1870, S.3.

(337) Bk : Ek 2

(338) Hayreddin, "Yine Türkistan'da Asıl Türk Kuvveti Hakkında Bazı Mütalaalarımızdır", Basiret, No : 742 , 30 B 1289/3 Ekim 1872, S.2-3.

Türk ırkından olan insanlar kastedilmektedir.Fakat burada şunu belirtelim ki bu makalenin yazarı Polonyalı Hayreddindir.Bu şahıs Batılı anlamda Milliyetçilik kavramını bilmektedir.Esasen kendisi de Polonya Milliyetçilerindedir.

1674 numaralı Basirette ve II.Basiretteki bir makalede "Millet","Millet-i Osmâniye" , "Millet ve Memleket" lafızları sık sık geçmektedir³³⁹.

Bütün bunlardan da anlaşılacağı üzere Basiretteki Millet ve Milliyetçilik kavramı ; Osmanlı'nın siyasi durumu gereği, belirsiz bir zemin üzerindedir.Bu kavram daha çok Osmanlı Milleti ve Osmanlı Milliyetçiliği şeklinde değerlendirilmiştir.Bu ise belirli bir vatan parçası üzerinde aynı siyasi birlik (Osmanlı Devleti) içinde yaşayan insanlar topluluğunu kastedmektedir.Burada şunu hemen belirtelim ki bu söylediğimiz Millet ve Milliyetçilik kelimesinin tanımı sadece Basiret gazetesinin yayınlandığı dönem için böyledir.

2-Hürriyet ve Müsâvât(=Eşitlik)

Hürriyet ve Eşitlik Fransız ihtilalinin doğurduğu akımlardan birisidir.Bu akım Avrupa'da hızla yayılmasına rağmen Osmanlı'da yavaş oluşmuştur.

Osmanlı Devletindeki hürriyetçilik akımı,dört aşamada incelenebilir.Bunlar 1839 Tanzimat Fermanı,1856 Islahat Fermanı,1876 I.Meşrûtiyet Anayasası ve 1908 II.Meşrûtiyet Hareketi³⁴⁰. Bu hareketler Osmanlı İmparatorluğunda yukarıdan aşağı doğru gerçekleştirilmiş hareketlerdir.Avrupa'da olduğu gibi,halktan gelen bir hareket değildir.Osmanlı bünyesinde meydana gelen bu hareketlerin diğer bir özelliği de,Avrupa devletlerinin baskısıyla gerçekleştirilmiş olmasıdır³⁴¹. Bu hareketlerden Tanzimat ve Islahat Fermanları daha çok azınlıklara yeni haklar veren bir imtiyaz niteliğindedir.

(339)Bk : Ek 12; Ek 13; Ek 14

(340)Armaoğlu,a.g.e.,S.55.

(341)Tunaya,Batılılaşma Hareketleri,S.37.

Basiret gazetesinin yayın hayatı Tanzimat ve Islahat hareketlerinden sonra ve 1876 I.Meşrûtiyet hareketinden hemen önceye rastlamaktadır.Şimdi Basiret'in Hürriyet ve Eşitlik anlayışını kronolojik bir sıra içinde inceleyelim :

Gazete'nin ilk sayısında çıkan baş makalede,Basiret'in çıkışına izin verilmesi,Osmanlı ülkesinde Basın hürriyeti olduğunun delili olarak gösterilmektedir.Aynı makalede yazar,Hürriyet anlayışını şöyle tanımlamaktadır : "Biz ne azgınlık derecesinde hürriyet,ne miskinlik mertebesinde esaret istiyoruz³⁴²".

Basiret'in 459'uncu sayısında "Aldığımız Varaka" başlıklı bir yazıda ise Müsâvattan(eşitlik) bahsetmekte ; Eşitliğin, tüm devletlerin uygulaması gereken medeni bir davranış olduğu vurgulanmaktadır.Osmanlı Devletinin müslüman ve gayr-i müslim teba'a arasında bu eşitlik ilkesini uyguladığı ve gayr-i müslimleri müslümanlarla eşit tuttuğu belirtilen yazıda ; Devletin bu eşitleme işleminde aşırı giderek Gayr-i Müslimlere,Müslümanlardan daha fazla hak verdiği ve eşitliği bozduğu bildirilmektedir.Örnek olarak da : müslümanlardan alınan askerlik bedelinin,gayr-i müslimlerden alınan bedelden daha fazla olduğu gösterilmektedir.Ve en kısa zamanda bu adaletsizliğin giderilmesi,eşitliğin sağlanması temenni edilmektedir³⁴³.

Basiret'teki bu iddia aslında halkın bir tepkisini dile getiriyordu.Çünkü batılı devletlerin baskısı ile gerçekleştirilen Tanzimat ve Islahat Fermanı ile gayr-i müslimlere bir çok hak verilmişti.Bunun için Osmanlı literatüründe Hürriyet,azınlıklar için ; Eşitlik ise müslüman halk ile azınlıklar arasındaki farklılığı gidermek için ; yabancı devletler tarafından tatbik edilmesine çalışılan bir ilke olmuştur.

Burada şunu hemen belirtelim ki Yeni Osmanlıların bir çoğu da eşitlik ilkesinin,gayr-i müslimler lehine bozulduğu kanısındadırlar³⁴⁴.

(342)Basiret,No : 1,20 L 1286/23 Ocak 1870,S.1

(343)Basiret,No : 459,17 C 1288/22 Ağustos 1872,S.2,Stn.1-3.

(344)Türköne,Mümtazer,Siyasi İdeoloji Olarak İslâmcılığın Doğusu, A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü,Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Doktora Tezi(Basılmamış),Ankara : 1990,S.43-44 ; Doğustan Günümüze Büyük İslâm Tarihi,S.510.

Basiret'in 1568'inci sayısında anlatılanlar ise bu fikirleri doğrular niteliktedir. Bu sayıda Mısır'ın kalkınması ili ilgili bir yazıda : Zamanın gereğine göre (Hürriyet ve Müsavât anlayışı gereğince) yabancılara verilen ayrıcalıkların şimdi zararları görüldüğü belirtiliyor ve özetle şöyle devam ediliyordu : "Mısır'da her devlet Konsoloshanesi bir mahkeme idi. Yabancı ile yerli bir vatandaş arasında bir hukuk davası, örneğin on bin kuruşluk bir dava ortaya çıksa : Vatandaş karşı tarafın bağlı olduğu konsolosluğa müracaat ederek orada mahkeme olur. Kendisi davayı kazanır ise Dava edilen, meselâ Amerikalı ise hükmü tâ Washington'da istinaf (=temyiz) edeceğim dediği halde ; yerli vatandaş Washington'a gitmeye mecbur olup, bu para ise ancak yol masrafı olacağından, bî-çare ister istemez hakından vaz geçmek zorunda olurdu³⁴⁵".

Görüldüğü gibi bu yazıda ; bir ecnebi ile Tebe'a arasında eşitsizlik dile getirilerek, bu durum tenkit edilmektedir.

Basiret aynı devlet içinde yaşayan insanların eşitliğini savunduğu gibi, tüm insanlar arasında da eşitliğin savunucusudur. Bu cümleden olarak köleliğe ve esirliğe de karşı olduğunu burada hemen belirtelim. Gazete'de "Ekonomist Fransa"dan tercüme edilen bir yazıda : Avrupa'da Onaltıncı yüzyıldan itibaren kölelik ve esirliğin kaldırılma çalışmaları ve bunun başarı derecesinden söz edilmektedir. Ancak buna rağmen Zenci köle ticaretinin önüne geçilemediği ; özellikle Amerika'da üç milyona yakın esir olduğu ve bunun merkezinin Brezilya olduğu ; burada bir milyon dört yüz bin zenci bulunduğu ; Çin'e Afrika ve Amerika'dan getirilen beş yüz kırk bin esirden otuz beş bininin yolda açlıktan ve sefaletten öldüğü ; Şu günlerde Sudan'da bir insan bir eşek'le değiştirilmekte olduğu belirtilerek, kölelik ve esirlik şiddetle eleştirilmektedir³⁴⁶.

Burada şunu hemen belirtelim ki Basiret, Hürriyet'i milletlerin bağımsızlığı anlamında pek kullanmamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti bir çok milletten oluşan mozaik bir imparatorluktu. Bu manada Hürriyet iddiasına kalksa ; Osmanlı İmparatorluğunun bünyesindeki azınlıklar arasında oluşmaya başlamış bağımsızlık arzularını

(345)Bk : Ek 11

(346)Bk : Ek 15

kabartmış olacağı için, bu hususa pek değinmemiştir.

II. Basiret'teki hürriyet anlayışı ise başka bir boyuttadır. Bu anlayış otuz yıl süren II. Abdülhamit devrine tepki niteliğindedir.

II. Basiret'teki "Hürriyeti Takdis Edelim" başlıklı bir yazıda : Hürriyetin önemi ve kutsallığı belirtiliyor, Devlet ve milletin kurtuluş reçetesi olarak sunuluyordu. Hürriyeti koruma ve devam ettirmek, dinen ve vicdanen Milli bir görev kabul ediliyordu³⁴⁷. 1908 Kanun-i Esâsinin ilanından sonra çıkan Basiret nüshalarından birinde "Asayiş ve Ahali" başlıklı bir yazıda ise : Kanun-i Esâsinin ilanı dolayısı ile haftalarca şenlik yapan ahali-den, hürriyetin ne demek olduğunu bilmeyen bazı cahil cühela takımının, hükümet dairelerine hücum ederek, memurları tartakladığı ve bazı taşkınlıklar yaptığı anlatılıyor, bunun önüne geçilmesi isteniyordu.

Yine, İzmir ve civarında başgösteren bazı zorbalık ve eşkiyalığın önüne geçilmesi istenen makalede Hürriyet şenliklerine katılan bir şahsın :

"-Madem ki hürriyet vardır, kariya bir para bile nikah ve nafaka vermem" diyerek karısını boşadığı anlatılıyor. Makalenin sonunda Hükümetten : bu tür aşırılıkların bir an önce giderilmesi için tedbir alınması isteniyor³⁴⁸.

3-Meşrûtiyet ve Cumhuriyet

Basiret gazetesinin yayın hayatına başladığı 1870'li yıllarda, Osmanlı aydınları arasında Meşrûti idare ve Cumhuriyet fikirleri konuşulmaya başlanmıştı.

Basiret gazetesini ilk zamanlar Meşrûti idare ve Cumhuriyet fikirlerini gazete sütunlarına almakta bir sakınca görmemiş olacak ki, daha ilk sayılarında Meşrutiyet ve Cumhuriyet sözcüklerini telâffuz etmeye başlamıştı.

(347)Bk : Ek 14.

(348)Bk : Ek 12

Gazetenin 51'inci sayısında "Hitâbet-i Âme" başlıklı bir yazıda özetle şöyle söyleniyordu :

"Geçen sayılarımızda hükümet şekillerinden bahsetmemizin amacı : İnsanların genel durumlarını bildirmek, huzur ve refaha kavuşmanın yollarını göstermek ve bunlar anlaşıldıktan sonra bizim hangi yolda bulunmamız lazım geldiğini anlatıp, kamuoyunda bir fikir birliği oluşturmaktır. Çünkü herhangi bir konuda fikir birliği olmazsa o iş zararlıdır.

Şimdi buraya kadar : "1-Mutlakîyet a) Katı Mutlakîyet b) İlimli Mutlakîyet ; 2-Meşrutîyet ; 3-Cumhuriyet a) Seçkinler Cumhuriyeti b) Tek kişi Cumhuriyeti" olmak üzere üç çeşit hükümet şekli saydık. Fakat bu hükümet şekilleri halkın durumuna göre uygulanır. Bir halk eğer büsbütün cahil ise katı bir mutlakîyetle yönetilir. Eğer içlerinde biraz bilgileri var ise ilimli bir mutlakî idare ile yönetilir. Aydınlardaki bilgi ve görgü bir derece alt tabakadan halka da yayılmışsa meşrûti hükümet oluşur. Yok eğer tüm halk bilgili tecrübeli ise Cumhuriyet idaresi o memlekette kendiliğinden kurulur. Buradan da şu anlaşılıyor ki halk'da ilim ve bilgi seviyesi arttıkça yönetimde Meşrûtiyet'ten Cumhuriyet'e doğru geçiş başlar.

Halkın seviyesi olgunlaşmadan yönetim'in gelişmesi beklenemez. Halk olgunlaşmadan yönetimde değişiklik

yapılırsa bu : Türkçe bilmeyecek derecede küçük çocuğa Fransızca öğretmeye kalkışmak veya ufak çocuğa geminin dümenini vermek gibi olur.

Bir milletin doğal ihtiyacının (yönetim şekli) ne olduğu ve bunun nasıl def' edileceği herkesce bilinmektedir.Hiç gizli bir şey yoktur. Herkes çeşit çeşit şeyler söylemektedir.Yok efendim Millet meclisi yapılmalı,müsâvât(eşitlik) olmalı, yok kadınlar açık gezmeli demekle olmaz.

Ama ne ile olur ? Sonra onu da söyleriz³⁴⁹".

Gazete yayın hayatına 1870'ler için oldukça sivri ve aşırı olan bu meşrutiyet ve cumhuriyet fikirleri ile başladı.Bu tarihlerde Sultan Abdülaziz tahtta idi.Padişahlıkla idare edilen bir ülkede böyle sözler etmek gerçekten cesaret işiydi.Hükümet bu gidişi aşırı bulup Basiret gazetesini uyarmış olacak ki bundan sonra,meşrutiyet ve cumhuriyetle ilgili sivri yazılar gazetede pek görülmedi.

Ancak Avrupa devletlerinden , Cumhuriyet ve Cumhuriyetçilik ile ilgili haberler vererek konuyu gündemde tutmaya çalışmıştır³⁵⁰.

Gazete'nin bu suskunluğu 1876 I.Meşrûtiyet'e kadar devam etti.Bu tarihten sonra Meşrutiyet ve Cumhuriyet konusunda yayınlara yine başladı.Basiret,1969'uncu sayısında Meclis-i Mebûsan'ın açılışı ve açış töreninde Sadrazamın konuşmasını tam metin olarak veriyordu.Bu tarihten sonraki Basiret sayılarında,Meclisin çalış-

(349)Bk : Ek 16.

(350)Örneğin : Basiret,No : 414,24 R 1288/13 Temmuz 1871,S.4, Stn.2'de "el-yevm bütün Fransa'da Cumhuriyet efkârı kazanmıştır" deniliyordu.Gazete'nin çeşitli sayılarında buna benzer haberler oldukça fazladır.

maları hakkında ve Kanûn-ı Esâsi konusunda bir çok haber ve yazılar mevcuttur³⁵¹. Fakat çok geçmeden Osmanlı-Rus Savaşı çıktığı ve bu savaşın sonlarında Basiret'in kapatılmasından dolayı bu konuda fazla bilgi veremeyeceğiz.

1908 Kanûn-i Esâsi'nin ilanından sonra çıkan II.Basiret'teki bir yazıda : Uzun süren bir istibdat devrinden sonra,hürriyetin ilan edildiği,meşrûti idarenin kurulduğu belirtiliyor, âdetâ sevinç çığlıkları atılıyordu³⁵².

Aynı dönemde Basiret'in diğer bir sayısındaki makalede : Kanûn-ı Esâsi ve Hürriyet'in ilanı övülmekle birlikte ; halka, sevinmekte ve bayram etmekte aşırı gidilmemesi,asayişin bozulmaması tavsiye ediliyordu³⁵³.

Gazete'nin Meşrûtiyet ve Cumhuriyet hakkındaki yayınlarını bu şekilde belirttikten sonra şimdi de Basiret'in Osmanlıcılık hakkındaki yayınlarına geçelim.

4-Osmanlıcılık(=İttihâd-ı Osmânî)

Eski deyimle "İttihâd-ı Osmânî" denilen Osmanlıcılık : Osmanoğulları ocağının etrafında din farkı gözetmeksizin aynı haklara sahip muhtelif kavim ve milletlerin toplanmasından doğan siyasi bir fikir akımıdır.

Osmanlı Vatanı üzerinde yaşayan çeşitli unsurların birliği demek olan Osmanlıcılık,İslahat Fermanının neticelerinden biridir. Bu fikrin doğup gelişmesinde Ali ve Fuad Paşalar,Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi gibi şahısların büyük rolü olmuştur³⁵⁴. Bu şahsiyetler Basiret gazetesinin yayınlandığı dönemde yaşamış ve bazıları (Namık Kemal ve Ahmet Mithat) Basiret'in yazar kadrosundandır.

(351)Bu konuda bk : Basiret 1969,1970,1971 ve devam eden sayılar.

(352)Bu yazının tam metni için bk : Ek 14.

(353)Bk : Ek 12.

(354)Tanpınar,a.g.e.,S.152.

Osmanlıcılık fikrinin ortaya çıkışının sebebi : Osmanlı devleti bünyesindeki azınlıkların 1789 Fransız ihtilalinin etkisiyle bağımsızlık istemeye başlamaları ve birer birer Osmanlıdan ayrılmalarıdır. İşte Osmanlı bünyesindeki bu parçalanmanın önüne geçmek için ortaya böyle bir fikir atılmıştı. Zamanının şartları gereği ortaya çıkan bu fikrin ilk savunucularından birisi de Basiret gazetesidir.

Basiret gazetesi daha ilk sayılarından itibaren "Osmanlı Milleti", "Osmanlılık şerefi" gibi sözler telaffuz etmeye başlamıştı³⁵⁵.

Gazete'nin 130'uncu sayısında ise Hayreddin Bey'in "İttihâd-ı Osmânî" başlıklı bir yazısı yayınlanmıştı. Bu makalede : Fransa-Almanya savaşı sırasında Almanya küçük prensliklerinin Prusya yanında yer aldıkları hatırlatılıyor. Bu durumun küçük Prensliklerin hukukuna zarar vermediği, bilakis Almanyalılık milli sıfatları ile Vatanlarını korumak için en büyük hükümdarları etrafında toplanmalarının iyi bir şey olduğu vurgulanıyor.

Almanya prensliklerinin bu tutumunun, Osmanlı için güzel bir örnek olduğu söylenen makalede daha sonra şu fikirlere yer veriliyordu :

"Almanya-Fransa üzerindeki kara bulutların bu taraflara gelme ihtimalinin bulunduğu şu günlerde Osmanlı Padişahı, Doğu'nun en büyük hükümdarı olarak bütün Doğu'yu ve Mısır, Tunus, Eflak-Boğdan (=Memleketeyn), Sırbistan ve Karadağ gibi eyaletleri koruyabilecek güçtedir. Bu eyaletlerin halk ve idarecileri ise Almanya'nın küçük prenslikleri gibi Osmanlılık kuvvetinin lideri olan Sultan'a bağlılık ve yardımdan ayrılmayacakları şüphesizdir.

(355)Bk : Basiret, No : 10,3 Za 1286/4 Şubat 1870, S.1, Stn.2.

Bu eyaletler şunu iyi bilmelidirler ki ; şu sıralar kendilerine dost gibi görünen Avrupa devletlerinin amacı,kendilerini birbirine düşürüp sonra da yok etmektir.

Osmanlı ülkesinde yaşayan bütün milletler Osmanlılık birliği altında bulunurlarsa Rusya gibi büyük bir devlete dahi karşı koyabilirler.Bu küçük idareler eğer kendi kuvvetlerine güvenecek olurlar ise Kırım hanları ve Gürcistan hâkimleri ve Cezayir dâileri³⁵⁶ gibi kötü sonuca ulaşacakları açıktır³⁵⁷".

Bu makalede yukarıda bahsettiğimiz Osmanlılık fikirleri anlatılırken yer yer kıssalar da anlatılarak Osmanlı birliğinin etrafında kenetlenmenin zorunluluğu ortaya konuyordu.Gazete'de Osmanlıcılık fikri ilk defa temel ilkeleri ile ortaya konuyordu.

Bu makaleden de anlaşılacağı üzere Basiret açıkça Osmanlıcılık fikrinin savunucusu idi.Bu akım,Osmanlı Devletinin gerilemeye başladığı o günlerde zaruri bir siyasi doktrin olarak ortaya çıkmış bulunuyordu.Bu fikrin etkileri Basiret'in bundan sonraki yayın hayatında da sürekli görülür.Gazete'nin 1674'üncü sayısında yine "İttihâd-ı Osmânî" başlıklı bir yazıda şu fikirlere yer veriliyordu :

"Gazetemiz yayın hayatına başladığı günden beri savunduğu Birlik(Osmanlı Birliği=İttihâd-ı Osmânî) fikri bizim ortaya koyduğumuz bir şey değildir.Bu fikir öteden beri zihinlerde vardır.

(356)Bu eyaletler bu tarihlerde Rusya ve Fransa'nın eline geçmişlerdi.

(357)Bu makalenin tam metni için bk : Ek 2

Atalarımız bu ülkeleri fethettiklerinde, fethettikleri ülke halklarını zorla müslüman yapabiliyorlardı. Fakat âlimler bu işi engellemişlerdir. (Çünkü İslâm dininde kılıç zoruyla İslâm'ı kabul ettirme yoktur.) Alimler bu işi engellememiş olsalardı yine amaç gerçekleşmemiş olurdu. Belki müslümanların sayısı artmış olurdu ; ama Osmanlı Birliği gerçekleşmezdi.

Gerçi o zaman da tüm vatandaşlar müslüman olmak dolayısı ile bir birlik sağlanmış olurdu. Ama asıl maksat Osmanlı Milletini meydana getiren komiteleri³⁵⁸ tek-maya ve bir hamur etme arzusu yine gerçekleşmezdi. İşte Arablar, Kürdler, Türkler, Lazlar, Gürcüler, Çerkesler, Arnavutlar, Pomaklar ve Tatarlar hepsi müslümandırlar. Fakat tek-maya mıdırlar ?

Rumeli'deki vatandaşlarımızın çoğu sonradan müslüman olmuş kimselerdir. Fakat bunlar bazı Avrupalı ard niyetlilerin dediği gibi kılıç zoruyla müslüman olmuş kimseler değildir. Onlar Osmanlılık itibarıyla eşit kabul edilmiştir. Hatta askerliğe bile alınarak müslümanlarla birlikte cephelerde savaşmışlardır. Onlar işte bunun için müslüman olmuşlardır.

Buradan da anlaşıldığına göre Vatandaşları Osmanlı Birliğine davet etmenin faydası büyüktür. Atalarımız da bu

(358) Bu kelime orijinal metinde "Komite" diye geçtiği için aynen öyle alıyoruz.

işi yapmıştır ve faydasını görmüşlerdir.Yoksa fethettikleri yerleri yağmalarlar ve Timurleng belası gibi sonra çıkarlardı.

Fatih, İstanbul'u fethettiğinde Rum Patriğine önceki imparatorundan daha fazla saygı göstermiştir.Bunun sebebi de Osmanlı Birliği fikridir.

Netice olarak şunu söyleyelim ki, atalarımız bu "Osmanlı Birliği" sayesinde devletimizi yüceltmişlerdir. Fakat son zamanlarda bu birlik fikri unutulmaya başlandığı için Tanzimat ilan edildi.Zira bu mesele çok önemlidir ve geleceğimiz buna bağlıdır³⁵⁹."

Bu makaleden de anlaşılacağı üzere Basiret : Osmanlıcılık fikrini , aynı vatan'da oturan çeşitli din,ırk ve mezheb sahibi kimselerin siyasi bir birlik içinde birleşmeleri şeklinde algılayıp,o şekilde savunuculuğunu yapmıştır.Bunu yaparken de tarihten örnekler vererek tezini güçlendirmeye çalışmıştır.

Basiret gazetesi bazı kere de Osmanlılık fikrine uygulama alanı bulmuştur.II.Meşrûtiyet'in ilanından sonra çıkan II.Basiret gazetesi : Avusturya yapımı fes ve başlıkların giyilmemesi ve yerli başlıkların giyilmesi için ; Rum,Ermeni,Musevi ve tüm Osmanlıları uyarmış ve bunda başarılı olmuştur.Bundan sonra birçok Rum,Ermeni,Yahudi ve Türk,yerli başlıklar giymişlerdir.

"İttihadımızda Sebat Edelim" başlıklı yazıda bu durum dile getiriliyor ve bu,Vatanperverliğin görüntüsü olarak niteleniyor ; bu birlik'te devam edilmesi temennisinde bulunuluyordu³⁶⁰.

(359)Bk : Ek 13

(360)Bk : Ek 17

5-İslâmcılık(=İttihâd-ı İslâmî)

İslâmcılık fikrinin siyasî bir ideoloji olarak ilk defa tarih sahnesine çıkışı 1870'li yıllara rastlamaktadır.Bu fikir II.Abdülhamit döneminde bir politika olarak benimsenmiş,II.Meşrutiyet yıllarında çeşitli yönleriyle tartışılmış ve I.Dünya Savaşı yıllarında ise İttihat ve Terakki hükümetince son perdesi sahneye konulmuştur³⁶¹.

Panislamizm de denilen İslâmcılık : Dünyadaki bütün müslümanların siyasî bir birlik etrafında birleşerek büyük İslâm İmparatorluğunun kurulmasını amaçlıyan bir akımdır.

İttihâd-i İslâm(İslâmcılık),kavramı ortaya atıldığı yıllarda,bu kavramın içi doldurulmadan,İttihâd-ı İslâm ile ne murad edildiği enine boyuna tartışılmadan nasıl gerçekleşeceği konuşulmaya başlanmıştı.

Osmanlıcılık fikrinde olduğu gibi,İslamcılık fikrini de ortaya atıp sistematik bir temele oturtmaya çalışan Basiret gazetesidir.

Basiret daha ilk sayılardan itibaren Osmanlı Sultanının Dünyadaki tüm Müslümanların Halifesi olduğunu ve Halifenin bir emri ile çeşitli ülkelerden bir milyon İslâm askeri toplanabileceğinden bahsediyordu³⁶².

Gazete'nin böyle bir gövde gösterisi yapmasının sebebi ; İngiltere ve Rusya gibi devletlerin Osmanlı için bir tehdit unsuru olmasından ve Osmanlının iç işlerine sık sık müdahaleye yeltenmesinden dolayı idi.Bu tür haberlerle Osmanlının gücünün ne olduğu bu devletlere anlatılmakta idi.Aynı zamanda İngiltere'nin Uzakdoğudaki sömürgelerinin müslüman olan halkı ve Rusya içindeki

(361)Çetinsaya,Gökhan,II.Abdülhamit Döneminin İlk Yıllarında "İslâm Birliği" Hareketi(1876-1878),A.Ü.S.B.F. Yüksek Lisans Tezi(Basılmamış),Ankara 1988,S.1.

(362)Osmanlı Ordusundan bir kişi,"Devlet-i Aliyye'nin Hâlen ve İstikbâben Kuvveti",Basiret,No : 219,26 Ş 1287/21 Kasım 1870,S.2,Stn.1-2.

müslüman halkların Halife'nin bir işareti ile kendilerine isyan edebileceği bu devletlere hatırlatılmak isteniyordu.

Nitekim Gazete'nin 262'nci sayısındaki bir yazıda : Çin kıtasında bulunan İslâm halkın hükümete ve imparatora karşı ayaklandığı, bir İngiliz gazetesinden naklen veriliyordu. Bu haberin hemen altında, İngiliz gazetesi ve muhabiri suçlanıyordu. İngiliz muhabirinin; "İsyan eden müslümanların, silahsız insanları boğazladığı ve insan eti yedikleri" yolundaki tarafgir haberinin bir iftiradan öte gitmeyeceği belirtiliyordu³⁶³. Bu haberden de anlaşılacağı üzere İngiliz hükümeti Uzakdoğudaki müslüman ahali si konusunda oldukça fazla duyarlı idi.

Basiret'in 267'nci sayısında : Dünyanın çeşitli kıtalarında, Uzakdoğuda ve Rusya içindeki müslümanların sayıları veriliyordu. Altındaki yazıda , Müslümanların toplam nüfusu ikiyüz yirmiiki milyon olarak belirtiliyor ve Hükümet'e, tıpkı İngiltere'nin yaptığı gibi, dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlara memurlar gönderilerek, onlara Din'in (İslâmiyetin) anlatılabileceği tavsiye ediliyordu. Yazı şu cümle ile bitiyordu : "İngiltere nasıl Hristiyanlığın lideri olmuşsa Osmanlı Devleti de İslâmların önderi olabilir³⁶⁴".

Bu bahsettiğimiz haber ve yorum da : Rusya içindeki müslümanların sayısı ve İngiltere'nin Hristiyanların lideri olduğunun belirtilmesi, Osmanlı Devletinin de Müslümanların lideri olabileceği mesajının verilmesi ; İslâmcılık siyasetinin, daha çok hangi devletlere yönelik bir hareket olduğunu açıkça göstermektedir.

İslâmcılık (İttihâd-ı İslâm) düşüncesinin dönüm noktası Basiret gazetesinde çıkan "Devlet-i Aliyye ve Avusturya" başlıklı bir makaledir. Bu makale ile Basiret önderliğinde İbret, Hakâyıkü'l-Vekâyi, Hadika, Ruznamçe-i Ceride-i Havâdis, Devir, Bedir gibi gazeteler arasında yoğun bir "İttihâd-ı İslâm" (İslâmcılık) tartışması başlamıştır.

(363) Basiret, No : 262, 24 L 1287/18 Ocak 1871, S.4, Stn.2.

(364) Bk : Ek 18

Makalenin dönüm noktası teşkil etmesinin gerekçesi : İttihâd-ı İslâm(İslâmcılık) fikrinin,aydın sohbetlerinden gazetelere geçmesine Osmanlıcılığın yanında bir diğer endişe engel oluyordu. Bu endişe "Avrupa ne der ?" sorusudur.Daha önce de sözünü ettiğimiz³⁶⁵ bu makale ile Avrupa dengesi,Prusya ve Avusturya ile işin içine sokulmuş oluyordu.Böylece Avrupa güç dengesi içinde İslâmcılık fikrine bir dayanak bulunmuş oluyordu³⁶⁶.

Bu makalede Avrupa'da Panslavizm ve Pancermenizm diye iki büyük güç olduğu belirtilerek Panslavizm'in Osmanlı için büyük bir tehlike olduğu belirtiliyordu.Bu tahlikeyi bertaraf etmek için Osmanlı ile Avusturya İmparatorluklarının Prusya(Almanya) yanında yer alması gerektiği söyleniyordu.Fakat bu büyük Panslavizm fikri bununla da bertaraf edilmeyebilir diyerek daha sonra özetle şöyle deniyordu :

"Eğer ortaya bir küçük İttihâd-ı İslâm (İslâmcılık) fikri çıkarılır ise Karadeniz'den Kazan'a,Ortaasya'ya ve Gülçi Hanlığına kadar İslâm kabilelerinin derhal birleşebilecekleri inkâr edilemez.Red ve inkar ne demek ? Eğer bu hususta bir çalışma yapılırsa İslâmî bağların etkisiyle sonuç Slav birleşmesinden de hızlı ve başarılı bir şekilde elde edilecektir.Panslavizm fikri karşısında ise Pancermenizm ve Panislamizm birlikte olurlarsa ancak o zaman başarılı olurlar.Onun için Panislamizm,Panslavizm'e karşı olan Pancermenizm'in yanında yer almalıdır. Slav ve Cermen fikri önemli bir sorun olduğu sürece Basiret İslâm Birliğinden sürekli söz edecektir³⁶⁷".

(365)Bu makaleden Çalışmamızın "Alman Taraftarlığı" bölümünde uzun uzun bahsetmiştik.

(366)Türköne,a.g.e.,S.163-164.

(367)Bk : Ek 4

Gerçekten de bundan sonra Basiret İttihâd-ı İslâm'dan (İslâm Birliği) sürekli söz etmiştir. Gazete'nin 594'üncü sayısında bir okuyucu yukarıda bahsettiğimiz makale için memnuniyetini bildiriyor ve İslâm Birliğini destekleyen sözler söylüyordu³⁶⁸.

Basiret'teki İslâmcılık tartışmalarından kısa bir süre sonra , İttihâd-ı İslâm(İslâm Birliği) fikrini gerçekleştirmek maksadıyla "İhyâ-i İslâm Cemiyeti" adı altında bir cemiyet kuruluyordu. Gazete'nin 18 Ra 1289/25 Haziran 1872 tarihindeki nüshasında bu cemiyetin kuruluş haberi veriliyordu. Gazete'nin 29 ve 30 Haziran 1872 tarihli nüshalarında da bu Cemiyet hakkında haberler mevcuttur.

Gazete'nin bundan sonraki muhtelif sayılarında da İttihâd-ı İslâm fikrini yaymak için : broşürler hazırlanıp çeşitli dillere çevirilmesi ; Cami ve mescidlerle bu fikrin anlatılması ; Hacc'ın İttihâd-ı İslâm için merkez seçilmesi öneriliyordu³⁶⁹.

Basiret gazetesi İslâm Birliğinin önemini okurlarına anlatabilmek için zaman zaman yabancı gazetelerden de alıntılar yapıyor ve onların bu birlikten nasıl korktuklarını okurlarına anlatıyordu.

Gazete'nin 962'nci sayısında Pall Mall ve Times gazetesinde yayınlanan "Hilafetin Kuvveti" yazısı tercüme edilerek veriliyordu. Bu ilginç tercüme özetle şöyle idi :

"Bazı Ortaasya hükümetleriyle Açe hükümeti geçenlerde İstanbul'a birer elçi göndererek kendilerine saldıran Felemenk, Hollandalı ve Avrupalı devletlere karşı Osmanlı hükümetinden yardım istemişlerdir.

Birkaç seneden beri ortaya çıkan Arab ve bazı Türk gazeteleri bir çok İslâm bölgesine Arapca gazete-

(368) Basiret, No : 594, 1 Safer 1289/11 Nisan 1872.

(369) Türköne, a.g.e., S.166.

ler göndermektedirler ki bunlar, İslâm Birliğinden söz eden gazetelerdir. Bu gazetelerin şimdiye kadar yaptıkları yayınlarda Avrupa devletlerine³⁷⁰ özellikle Osmanlı Devletine büyük faydalar sağlanmıştır. Bahsedilen gazeteler (biri de Basiret'tir) İstanbul ile Mısır'da basılmaları sebebiyle genellikle Mısır Hıdivliğini ve Osmanlı Devletini övüyorlar. Bu gazeteler halkı müslüman olan bir çok ülkelere dağıtılmaktadır.

Bu gazetelerin yayınlarının etkisi olur da bütün İslâm ülkeleri, Osmanlı Sultanı Abdülaziz etrafında, Emîrül-Mü'minîn ve Halife-i Peygamber (Peygamberin yerine geçen) diyerek birleşirlerse ; bu durum bizce (Avrupalılarca) çok tehlikeli olur.

Gerçi Katolikler de Papa'yı Hristiyanların emîri (başkanı) biliyorlarsa da bu inanç ve bağlılık pek kuvvetli değildir.

Bizim (İngilizlerin) Ortaasya'daki sömürgelerimiz de bu birlik etrafında birleşirler ve bize karşı büyük bir savaş açarlarsa o zaman durumumuz çok kötü olur. Osmanlı Devleti güçlenir ve topraklarını genişletebilir.

(370) Yazıyı yazan İngiliz gazetesi, İslâm Birliği akımının aynı zamanda kendilerinin rakibi olan Prusya'nın (Almanya) lehine olduğunu da imâ ediyordu. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Basiret gazetesi de İslâm Birliği'nin Alman Birliği yanında yer almasını savunuyordu.

İşte bunun için bu konuya (Hilâfet ve İslâm Birliği) bütün Avrupalılar çok önem vermelidir. Bunu hatırlatmayı kendimize (Pall Mall) bir borç biliriz."

Bu tercümeden sonra "Basiret" başlıklı bir yorumda Basiret gazetesi şöyle diyordu :

"Biz bu İslâm İttihâdının ne kadar önemli olduğunu bildiğimiz için sık sık bu konuda yazı yazıyoruz. Geçenlerde İran Devleti ile Osmanlı Devletinin İslâm Birliğine sahip çıkmaları konusunda Esat Efendi'nin³⁷¹ yazdığı "İttihâd" başlıklı yazı da, bu amaca yönelikti". Aynı yorumda daha sonra da İslâm Birliği siyasetinin İngiltere ve Avrupa için sanıldığı gibi tehlikeli olmayacağı uzun uzun anlatılmakta idi³⁷².

Gazete'de bundan sonra da Kırım, Kafkasya, Dağıstan ve Rusya topraklarındaki müslümanlar hakkında muhtelif haberler ve yazılar yazılmakta idi. Zor durumda olan bölge müslümanlarına Osmanlı Hükümetinin yardım etmesi istenmekte idi.

Yine böyle bir haberde Basiret : Sumatra adasındaki Açelilerin, Felemenklerin saldırısına uğradığı ve zor durumda oldukları bildiriliyordu³⁷³. Bu haber Osmanlı Hükümetini Açe'ye yardım sağlamak üzere harekete geçirmişti. Bu duruma sevinen Basiret gazetesi "Tebşir"(Müjde) başlığı ile durumu okuyucularına duyuruyordu³⁷⁴.

Basiret gazetesi 1616'ncı sayısında "İttihâd Meselesi" başlıklı bir yazı ile İslâm Birliği konusunu yine gündeme getiriyordu³⁷⁵.

(371) Esat Efendi, o sıralarda hem gazetenin yazarı, hem de Bahriye Ticaret Mahkemesi zabıt kâtibi idi.

(372) Bu tercüme ve Yorum'un tam metni için bk : Ek 9.

(373) Bk : Ek 10.

(374) Basiret, No : 975, 14 C 1290/9 Ağustos 1873, S.2, Stn.2 ; Gazete bu haberi hükümetten alınmış gibi gösterdiği için, Hükümet tarafından beş gün müddetle kapatılmıştı.

(375) Basiret, No : 1616, 23 Ş 1292/24 Eylül 1875, S.1, Stn.2.

1946'ncı sayıda "Bend-i Mahsus : Rabita-i Maneviyye" başlıklı bir yazıda : Manevi bağ'ın müslümanlar arasında olan kuvvetli bir cazibe olduğu belirtiliyordu.Bu bağın bütün müslümanları bir ittifak ve birlik içinde bulundurma özelliğine sahip olduğu bildiriliyordu.Öte yandan bu bağın gayr-i müslim vatandaşlar ile İngiltere gibi devletlerin aleyhine olmadığı belirtilen yazıda,ülke içi ve dışındaki tüm müslümanlardan Osmanlı'ya destek vermeleri isteniyordu³⁷⁶.

Basiret gazetesi İslâm Birliği fikrine uygun olarak , yayın hayatına başladığı günden kapanışına kadar daima ülke dışındaki müslümanların durumu ile yakından ilgilenmiş ve bunu okuyucularına yansıtmıştır.Osmanlı-Rus Savaşı süresince,Rusya içindeki müslümanları Rusya'ya karşı isyana teşvik etti ise de bunda pek başarılı olamadı.Savaş sırasında ve sonrasında Rus ve Bulgarların müslüman halka yaptığı işkence ve zulmü okuyucularına günü gününe aktaran Basiret gazetesi;kapanışına kadar bu politikasında sebat etti ve bu fikrin Osmanlı aydınları arasında taraftar bulmasına yardımcı oldu.

Burada şu soru hemen akla gelebilir : Basiret gazetesi nasıl oluyor da,aynı anda hem Osmanlıcılık ve hem İslamcılık fikrinin savunucusu oluyor ? Bu soruya şu şekilde cevap verebiliriz. Basiret,Milliyetçilik cereyanının tesiri ile Osmanlıdan ayrılmak isteyen Sırp,Bulgar,Yunan vb. yabancı unsurlara karşı Devlet'in dağılmasını önlemek için Osmanlıcılık fikrini savunmuştur.Öte yandan Rus yayılması ve İngiliz sömürgeciliğine karşı ; bu iki ülke hegemonyasında bulunan müslümanları İslâm Birliği etrafında birleşmeye çağırmıştır.İçeride ise Osmanlının askerî ve ekonomik bakımdan darda olduğu bir dönemde ; hiç olmazsa müslümanları bir birlik etrafında birleştirebilmek için bu fikri savunmuştur diyebiliriz.

Basiret gazetesinin savunduğu İslâm Birliği siyasetinde biraz Alman desteği vardır.Çünkü İngiltere ve Rusya,Almanya için ciddi birer rakip idiler.Bu bakımdan Almanya bu iki devleti (Uzakdoğu'da ve Türkistan'da) İslâm ahali ile vurmak istiyordu. Gazete'deki makalelerde İslâm Birliğinin hep Alman Birliği ile

(376)Basiret,No : 1946,10 Za 1293/27 Kasım 1876,S.2.

beraber zikredilmesi ve müttefik olarak lanse edilmeye çalışılması da buna bir delildir.

Gazete'nin savunduğu İttihâd-ı Osmanî fikri ise daha çok Hükümet destekli siyasi bir harekettir.

Burada son olarak şunu da tekrar belirterek bu konuya son verelim. Bu dönemde ortaya atılan İslâm Birliği Siyaseti (=Panislamizm) ; dinî taassuptan dolayı ortaya çıkmış bir fikir akımı değildir. Ülkenin karmaşa ve kaos içinde olduğu bir dönemde bir kuruluş reçetesi olarak, aydınlar tarafından ; Batıdaki resmî ideolojilere karşı tepki niteliğinde ve bir telaş içinde ortaya atılmış içi boş politik bir akımdır.

6-Yeni Osmanlılar ve İttihad Terakki

Basiret gazetesinde bir ara yazarlık yapan Ali Suavi, Namık Kemâl ve Âgâh Efendi gibi şahsiyetler, Yeni Osmanlıların önde gelen liderlerinden idi³⁷⁷.

Bu sebeple gazete, Yeni Osmanlılar ve o dönemde aydınlar arasında yaygın olan batıcı ve yeni bazı fikirlere yabancı değildi. O dönemin önde gelen sorunlarından olan Milliyetçilik, İslâmcılık, Vatan, Millet, Meşveret, Osmanlıcılık, Hürriyet ve Eşitlik gibi kavramlar Gazete'de tartışılmış ve bu yönde bazı yayınlar yapılmıştır. Birçoğu Yeni Osmanlıların fikirlerinden olan bu kavramları daha önce anlattığımız için bu konuya tekrar burada dönmeyeceğiz.

Fakat burada şunu hemen belirtelim ki, Basiret gazetesini sahibi Ali Efendi, kişilik itibarıyla Yeni Osmanlıların da savunduğu bir çok fikirlere sahip olmakla birlikte, Yeni Osmanlılarla alakası yoktur. Bağımsız bir şahsiyettir. Ama gazeteciliği profesyonel anlamda yaptığı için ; devrin icabına göre Gazete'sinde bu yönde yayınlar yapmış, gerektiğinde Yeni Osmanlılar mensubu bazı yazarları da gazetesine almaktan çekinmemiştir.

Nitekim Ali Efendi Hürriyet'in ilanından(1908) sonra çıkan Basiret'te bu kez İttihat Terakki Cemiyetini övücü ve onu alkış-

(377) İnuğur, Basın ve Yayın, S.214 ; İ.A., "Matbuat", S.369.

layıcı yayınlar yapmaktan da çekinmemiştir.

Bu dönemde çıkan bir gazetede : İttihat Terakki Cemiyeti üyelerinin , çeşitli yerlerde ulema, ümera, meşayih ve halka güzel nutuklar verdiği ve bunların çok faydalı olduğu belirtiliyordu. Yine bu sayıda, Hükümet-i meşrûta ve Hürriyet'in ilanı aleyhinde gösteri yapan bazı kimselere şiddetle çatılıyor, onlara hakâret ediliyordu³⁷⁸.

Aynı dönemde çıkan gazetenin başka bir sayısında, "Hürriyet-i Takdis Edelim" başlıklı bir yazıda Kanûn-i Esâsî'nin ve Hürriyet'in İlânı'na övgüler yağdırılıyor ; Halk'ın büyük bir coşku içinde nasıl şenlikler yaptığı dile getiriliyor ve İttihat Terâk-ki için şöyle söyleniyordu :

"...Bugün biz yani Şanlı Osmanlılar da bu zümre-i necâbet ve saf-şikâf ahrâr-ı milel adâdına dahil olduk." Yaşasın Terakki ve İttihad Cemiyeti³⁷⁹ .

Hürriyet'in İlânı'ndan sonra Basiret ancak on dokuz sayı çıkabildiği için, bu konuda fazla yayın yapamadığını belirterek sözlerimizi bitirmek zorunda kalıyoruz.

C.GAZETE'DEKİ HABER İLAN VE REKLAMLAR

1-Gazete'nin Haber Kaynakları :

Basiret gazetesi yayın hayatına başladıktan kısa bir süre sonra uluslararası haber ağı ile ilişki kurmuştu. Şunu hemen belirtelim ki, uluslararası haber ajanslarının Türkiye'de bürolar açmaya başladığı tarih ile Basiret'in yayın hayatına başladığı tarih hemen hemen aynıdır.

Telgraf haber alışverişi genişledikçe faaliyet alanları da artan istihbarat ajanslarının ilki Havass'dır. Onun hemen arkasın-

(378) Basiret, No : 7-2477, 18 N 1326/14 Ekim 1908, S.4, Stn.3

(379) Bu konuda bk : Ek 14

dan Reuter ve Wolff ajansları kurulmuştur³⁸⁰. Bu ajanslar, kısa bir süre içerisinde buldukları çevreden çıkararak, diğer ülkeleri de kapsayan faaliyet alanlarını, genişletmişlerdir. Bu, özellikle siyasi amaçlar güden, haberler yayımı suretiyle ; hedef tutulan ülkelerin kamuoyunda yaptığı etki ile kendisini göstermiştir³⁸¹.

Bu ilk haber ajanslarının etki alanı içine³⁸² Basiret, 1871 Fransa-Prusya Savaşı sırasında girmiştir. Bu tarihte Ali Efendi, Beyoğlu'na giderek Ajans Havass ve Reuter telgraf şirketlerinden altı aylığı yetmiş beş İngiliz lirasına abone olmuştur³⁸³. Bu tarihlerden sonra Basiret'te Reuter ve Havass kaynaklı haberler sık sık görülmüştür³⁸⁴. Bu kaynaklardan haber aktarılırken, haberin ya altında veya üstünde kaynağı belirtilmekte idi³⁸⁵. Fakat burada şunu belirtelim ki, Basiret Fransa-Almanya Savaşında Almanya taraftarı bir politika izlediği için ; savaşla ilgili haberleri Havass ajansından vermemeye gayret etmiştir. Savaş haberlerini daha çok Almanya kaynaklı (Prusya resmi havadisi) olarak vermiştir³⁸⁶.

Basiret bu Haber ajansları ile anlaşmasını kapanışına kadar devam ettirmiştir. Son sayılarında da sık sık bu ajanslardan haber nakletmiştir³⁸⁷.

(380) Bu haber ajanslarının üçünün de kurucularının çoğunluğu Yahudidir. Bu konuda bk : Benbanaste, Nesim, Örneklerle Türk Musevi Basınının Tarihçesi, İstanbul : Sümül Basımevi, 1988, s.70.

(381) Öztoprak, İzzet, Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919- Temmuz 1921), Ankara : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981, S.29.

(382) Haber ajanslarının tüketici kültür basınına nasıl dışa bağımlı hale getirdiği konusunda bk : İlal, Ersan, İletişim, Yıgınsal İletişim Araçları ve Toplum, S.68-70'den naklen İlal, Ersan, Basında Düşüncelerin Açıklanma Özgürlüğü ve 1961 Anayasası, Basılmamış Doçentlik Tezi, 1978, S.81-82.

(383) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.17.

(384) Bk : Basiret, No : 130'dan sonraki sayılar

(385) Bk : Basiret, No : 246, 29 N 1287/23 Kasım 1870, S.1, Stn.1.

(386) Bk : Basiret, No : 153, 3 C 1287/31 Ağustos 1870, S.1, Stn.2.

(387) Bk : Basiret, No : 2448, 21 Ca 1295/23 Mayıs 1878.

Basiret gazetesi ilk çıktığı zamanlar haberin kaynağını göstermeye pek özen göstermiyordu.

Haber okuyucuya aktarılırken "...duyulmuştur" , "...işitilmiştir" , "...mesmu'attandır" , "...imış" gibi sözcükler kullanılıyordu³⁸⁸. Gerçi bu tarzda haber aktarma son sayılarda da rastlanır ama bu çok azdır³⁸⁹.

Basiret bazı haberleri de iç veya dış basından naklen veriyor ve bunu da haberin başında "Levant Herald'da görüldü" , "Times yazıyor" , "Hadika'da okuduk" , "Paris gazetelerinde görülmüştür" şeklinde belirtiyordu. Bazı zaman da hangi gazeteden nakil yaptığını haberin altında veriyordu.

Basiret bazı haberleri de "Kara Hasanlar Savaşına dair, İstanbul gazetesinin özel muhabirinden aldığımız özel mektup aşağıda nakl olunur" şeklinde başka gazetenin muhabirinden naklen verebiliyordu³⁹⁰.

Gazetemiz Basiret taze ve doğru haber vermeye de özen gösteriyordu. Örneğin gazetenin bir sayısında : "Gazetemizi basmaya başladığımız esnada... olduğu haber alınmıştır." şeklinde haber vererek bu konuda ne kadar titiz olduğunu belirtiyordu³⁹¹.

Gazete bazı sayılarında : "Aldığımız ma'lûmât-ı sahihaya nazaran³⁹²..." ; "Bu bâbda aldığımız ma'lûmât-ı mevsûkâya nazaran³⁹³..." diyerek, güvenilir bir kaynaktan haber aldığını belirtir.

Gazete'nin 2368'inci sayısında bir haberin, hükümet kaynaklı olduğu : "Ayastefanos anlaşmasının imzalandığı dün gece matbamaıza resmen tebliğ edilmiştir" şeklinde belirtilmektedir.

(388) Basiret, No : 1,2,3,4.

(389) Bu tarzda habere örnek olmak üzere bk : Basiret, No : 2368'inci sayıdaki Rusya'nın tazminat talebine dair haber.

(390) Bu haber için bk : Basiret, No : 2198, S.1

(391) Basiret, No : 2196, 1 N 1294/9 Eylül 1877 , Gazetenin dahiliye bölümü.

(392) Basiret, No : 855, 21 Z 1289/19 Şubat 1873, S.1, Stn.1.

(393) Basiret, No : 2367'de dahiliye bölümündeki ilk haber.

Basiret bazı haberleri de muhabirlerine dayanarak veriyordu. İlk zamanlar pek fazla muhabiri yoktu. Fakat sonraları bir çok yerde muhabir bulundurmaya başlamıştır³⁹⁴. Bu muhabirlerin bir çoğu fahri olarak çalışmakta ve bu görevi kendileri talep etmekte idiler³⁹⁵.

Basiret'in 577'nci sayısındaki "Gazete ve Muhabirler" başlıklı yazıda ise ; Gazete'nin tanımı yapılarak, Gazetenin önemi ve gazeteciliğin zorluğu belirtilip, muhabirlerin doğru haber vermeleri gerektiği ; ama bazen bunu yapmadıkları belirtiliyordu. Aynı makalede : Basiret muhabirlerinin, bu vazifeyi Allah rızası için yaptıkları vurgulanarak, doğru haber verme konusunda biraz daha dikkatli olmaları isteniyordu³⁹⁶.

2-İç Haberler

a)İstanbul Haberleri

Basiret bir İstanbul gazetesi olması sebebiyle sütunlarında yerel haberlere yer vermiştir. Araştırmalarımızda gördüğümüz kadarıyla ilk zamanlar Basiret, İstanbul gazetesi olması nedeniyle İstanbul haberlerine mümkün olduğu kadar fazla yer vermeye çalışmıştır. Fakat bu sayılarda ağırlık dış haberlerdedir. Bu ilk sayılarda taşra haberleri ise yok gibidir. Bunun nedeni ise bu tarihlerde İstanbul dışından haber alacak (muhabir-ajans) kaynaklardan yoksun oluşudur.

Basiret ilk sayılarda İstanbul'da Devlet erkânı arasında yapılan görüşmeler, yangın olayları, park bahçe ve yol yapımı gibi bazı mahalli haberlere geniş yer vermeye çalışmıştır³⁹⁷. Özellikle

(394) Basiret'in : 1568,1692,1764,1826,2010,2196 ve 2198'inci sayılarından öğrendiğimize göre : Gazete'nin Isparta, Roma, Midilli, New York, Erzurum, Balkanlar, Kayseri, Hezargrad ve daha bir çok yerlerde muhabiri vardır.

(395) Basiret, No : 821,7 Za 1289/6 Ocak 1873, S.1, Stn.3'de yayınlanan mektupta : Bir şahıs gazeteye fahri muhabir olabileceğini bildiriyordu.

(396) Bk : Ek 19

(397) Bu haberler için bk : Basiret, No : 2,3,4,5,8,9.

o tarihlerde İstanbul'da meydana gelen Beyoğlu yangınından uzun uzun söz edilmiştir³⁹⁸.

Basiret gazetesi Fransa-Almanya Savaşı(1871) bittikten sonra iç haberlere bu arada Şehir haberlerine daha fazla yer vermeye başlamıştır.Bu tarihlerde "Şehir Mektubu" başlığı ile sürekli ve düzenli olarak İstanbul içi haberler verilmeye başlanmıştır. Bu "Şehir Mektubu" bölümünde : toplumun o zamanki ahlak kurallarına dair yazılar bulunduğu³⁹⁹ gibi,çevre düzenlemesi,çevre temizliği⁴⁰⁰,Şehir esnafı ile ilgili haberler,hırsızlık olayları,Arabacıların arabalarını hızlı sürdükleri ve Belediye idaresinin çalışmalarına dair⁴⁰¹ birçok haber ve yazılar mevcuttur.

İstanbul'da yönetime karşı gösteri düzenleyen öğrenci hareketlerini Basiret'in destekleme ve tasvib etme usulü de hayli ilginçtir.Gazete'de bu haber şöyle veriliyordu :

"Beyoğlu'nda basılıp yayınlanan yabancı gazeteleri,yeni değişikliklerden söz ettikleri sırada öğrencilerin bu husustaki eylemlerini takdir etmektedirler.Phare du Bosphore gazetesi özetle : "Müslümanlar arasında ve özellikle öğrenciler arasında birlik ve edeb içinde yapılan eylem ve ulusal gösterilere hayret ve övgüden başka bir şey diyemeyiz.Bu sırada Öğrencilerin gesterdiği kararlılık ve gayret hakikaten övülmeye değer şeydir" demiştir⁴⁰²".

(398)Bk : Basiret,No : 95 ve devamındaki sayılar.

(399)Kadınların çarşaflarını ve örtülerini açarak Beyoğlu'ndaki Fotoğrafçılarda fotoğraf çektirdikleri ve bunun çok ayıp olduğu hakkında bk : Basiret,No : 458,16 C 1288/2 Eylül 1871, S.2,Stn.1-2.

(400)Basiret,No : 887,29 M 1290/29 Mart 1873,S.1,Stn.3.

(401)Basiret,No : 1733,17 M 1293/13 Şubat 1876,S.1.

(402)Basiret,No : 1810,19 R 1293/14 Mayıs 1876,S.1,Stn.3.

Gazete bu haber ve yorumu, hükümetin sansür ve engeline takılıp ceza almamak için başka bir gazetenin ağzından veriyordu. Gazete'nin aynı sayısında diğer bir haberde ise : Öğrencilerin, kötü bir niyeti olmadığı sadece okumak istedikleri belirtiliyor. Gösterilerinin sebebi ise "ülkenin gündeminde olan sorunların çözümlenmesini istemelerindedir" diye açıklanıyordu.

Gazete'nin 1831'inci sayısında ise devrik Sultan Abdülaziz'in makasla bileklerini kesmek suretiyle intihar ettiği haberi yer alıyordu. Yine 1841'inci sayıda İstanbul'da meydana gelen Çerkes Hasan Vak'asının oluş tarzı ayrıntılı olarak anlatılıyordu.

Gazete'nin bazı sayılarında ise İstanbul halkından gelen mektup ve şikayetler yayınlanıyordu⁴⁰³. Basiret gazetesi özellikle son sayılarına doğru mahalli haberleri gayet iyi vermeye başlamış ve İstanbul'un sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Fakat son zamanlarda gazetenin hacminin oldukça fazla genişlediğini göz önüne alacak olursak ; Gazete'nin diğer haberlerine (Reklamlar, Taşra ve Dış haberlere) oranla İstanbul haberlerinin oranı ; ilk zamankinden daha düşüktür. Bu da Basiret'in son zamanlarda İstanbul gazetesi olmaktan çıkıp tüm ülkeye hitab eden bir gazete olduğunu göstermektedir.

b) Taşra Haberleri

Basiret gazetesi İstanbul'da basılan bir gazete olmasına rağmen ülkenin bir çok yerine gönderiliyor ve oralarda okunuyordu. Gerçi yukarıda da belirttiğimiz gibi gazetede ilk zamanlar taşra haberlerine muhabir yokluğundan fazla yer verilemiyordu ama sonraları bu eksiklik giderilmiştir.

Basiret gazetesi taşra vilayetleri ile ilgili haberleri ilk zamanlar mahalli gazetelerden naklen veriyordu. Bu haberler, yurdun çeşitli bölgelerindeki yol, köprü ve buna benzer imar faaliyetleri olduğu gibi o bölgelerin hava durumu⁴⁰⁴, ziraat

(403) Basiret, No : 2196, 1 N 1294/9 Eylül 1877, S.3.

(404) Basiret, No : 3'de Trabzon gazetesinden alınan bir haberde bölgedeki yol inşaatından bahsedilmektedir. Bu sayıdaki diğer bir haberde de, Girid'de kışın sert geçtiğine dair diğer bir haber mevcuttur.

durumu⁴⁰⁵, salgın hastalıklar⁴⁰⁶ gibi çeşitli konularla ilgili haberler de olabiliyordu.

Gazete son zamanlarda yurdun dörtbir köşesindeki (birçoğu fahri olan) muhabirleri vasıtasıyla taşra haberlerine oldukça fazla yer vermeye gayret gösterdi.

Gazete bazı zaman da taşra vilayetlerindeki doğal âfetlerden bahsediyordu⁴⁰⁷. Bütün bu haberlerden başka Gazete'de : taşradaki siyasî, ekonomik ve toplumsal durumla ilgili haberler de veriliyordu. Böylece taşrada bulunan insanların Basiret gazetesine ilgisi artırılmaya çalışılıyordu. Özellikle son zamanlarda bu çalışma meyvesini vermiş ; Basiret tüm ülke halkının beğenisini kazanan, taşrada aboneleri bulunan bir gazete konumuna gelmeyi başarmıştır.

c-Reklam ve İlanlar

Basiret gazetesinde yayınlanan reklamlar, başlangıçtan gazetenin kapanışına kadar, daima son sayfada idi. Fakat gazetenin son sayılarında reklamların sayısının oldukça arttığı ve sondan bir önceki sayfaya taşıdığı görülmektedir.

Gazete'de ilk reklam 8'inci sayıda görülmüştür. Son sayfada yayınlanan bu reklam Üsküdar'da bir evin, etrafındaki ekleriyle birlikte satılacağı ilanı idi. Bu sayfada yayınlanan diğer bir reklam ise : Katip Çelebi'nin "Mizânü'l-Hak Bî İhtiyari'l-Ehak" adlı eserinin nerelerde ve kaç kuruşa satıldığı ilanı idi⁴⁰⁸.

Gazete'deki ilk resmi ilan ise vilayetlerdeki Rüstiye mekteplerine Öğretmen alınacağı ilanı idi⁴⁰⁹. Basiret'in bu ilk sayılarındaki reklamlar kitap, ev, arazi ve çeşitli ilaçlardan müteşekkil idi. Daha sonraki sayılarında çeşitli Nezaretlerin (Bakan-

(405) Basiret, No : 1568, 2 C 1292/6 Temmuz 1875, S.1, Stn.2'de Konya'nın ziraat durumu hakkında haber

(406) a.y. bk : Şam'daki kolera salgını

(407) Basiret, No : 1562, 24 Ca 1292/28 Haziran 1875, S.1, Stn.1'de Adana'da meydana gelen depremden bahsetmektedir.

(408) Basiret, No : 8, 1 Za 1286/2 Şubat 1870, S.4, Stn.2.

(409) Basiret, No : 9, 2 Za 1286/3 Şubat 1870, S.4, Stn.2.

lıkların) değişik mal ve eşya alım(araç gereç) ve satımı(odun,kömür v.b.) ilanları sık sık görülmeye başladı⁴¹⁰.

Gazete 123'üncü sayısındaki bir ilan ile,şimdiye kadar olan Basiret sayılarının birleştirilip ciltlettirildiği ve isteyene satılabileceğini duyuruyordu⁴¹¹. Bu reklamlarda dikkat çeken bir özellik,reklamın tıpkı bir haber gibi olmasıydı.Reklamda belirleyici ve dikkat çekici hiç bir şey yoktu.Normal nesir(düz) yazı şeklinde idi.

Gazetemizin 405'inci sayılarından itibaren reklamlar belirginleşmeye başlamıştır.Reklamlar ya resimlendiriliyor ya kalın çizgi ile belirleniyor ya çerçeve içine alınıyor ya da başına yıldız konuyordu.

Ali Efendi'nin Almanya'ya gidip oradan Fransızca harfler ve bazı matbaa aletleri getirmesinden sonra⁴¹² ; Gazete'deki ilaç ve bazı yabancı ürünlerin reklamları Fransızca harflerle yapılmaya başlanmıştır⁴¹³. Tabii ki bu durum,reklamların gazetede ilk bakışta göze çarpmasına sebep olmuştur.Bu da reklamcılık açısından önemli bir özelliktir.

Basiret Almanya'dan yeni baskı makinaları getirdikten sonra hacmini artırmış ve büyük bir gazete durumuna gelmişti.Araştırmamızda gördük ki bu tarihten sonra Basiret,reklam sayısında aşamalı olarak büyük bir gelişme kaydetmiştir.Bu durum ise Sayın Hocamız Ersan İlal'in "Üretici kültürlerden tüketici kültürlerle aktarılan pahalı iletişim teknolojisinin reklam ve yabancı program⁴¹⁴ olgusunu birlikte getirdiği" tez'inin⁴¹⁵ pratik hayatta görülen ilk ve güzel bir örneğini teşkil etmektedir.

(410)Basiret,No : 246,29 N 1287/23 Aralık 1870,S.4,Stn.1-2 ve devam eden Basiret sayıları.

(411)Basiret,No : 123,20 R 1287/20 Haziran 1870,S.4,Stn.1.

(412)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.40.

(413)Bk : Basiret,No : 383,17 Ra 1288/7 Haziran 1871,S.4.

(414)Basiret'te bu durum yabancı gazetelerden tercümeler yoluyla haber aktarımı şeklinde kendini gösterir.

(415)Bu konuda bk : İlal,Ersan,İletişim Yığinsal İletişim Araçları ve Toplum,65-66'dan naklen İlal,Ersan,"Evrensel Kısaç ve TRT",Cumhuriyet Gazetesi,17-20 Şubat 1979.

Gazetemizin 865'inci sayılarında sık sık icra yoluyla çeşitli eşya ve malların müzayede ilanları görülmektedir⁴¹⁶. Bu da bize,o dönemde piyasada ekonomik bir bozukluk ve sıkıntının olduğunu göstermektedir.

Basiret'in 1000'inci sayılarından sonraki reklamlarda o dönem reklamcılık tekniği için gayet yeni bir usul olan başlık olayı da görülmeye başlamıştır.Bu başlıklar "Yeni İcad","Ucuz Karyola","Ucuz Tulumba","Sıtma Hapı" şeklinde ve koyu kalın harflerle yazılmakta idi⁴¹⁷. Yine bu tarihlerdeki Basiret sayılarında Reklamlar tek sütun değil,yanlara doğru genişleyerek bir kaç sütun birleştirilmek suretiyle verilmeye başlanmıştı⁴¹⁸. Böylece reklam sayfalarının düzeni de değişmiş oluyordu.Reklam sayfalarında sütunlar belirsizleşmeye başlamıştı.

Gazete'nin son sayılarına doğru sıkça doktor,ilaç,sarraf,parfüm(ıtriyât),ev,arazi,kitap,araba ve dikiş makinası reklamları bulunmakta idi.Son sayılardaki bu reklamların birçoğu resinli idi⁴¹⁹.

Araştırmamız neticesinde gördük ki Basiret'te yayınlanan reklamların küçümsenmeyecek bir kısmı ; ilaç,araba,dikiş makinası,parfümeri ve benzeri yabancı ürünleri idi.Bu reklamlardan geriye kalan kısmının bir bölümü de ülke içindeki azınlıkların ürünlerinin reklamı idi.Yerli halk'ta ürününü satmak için gazeteye reklam verme alışkanlığı pek yaygın değildi⁴²⁰.Bunun sebebi ise Basın ve reklam'ın Batı'dan gelme (üretici kültürlerden) bir olgu oluşu idi.

(416)Basiret,No : 865,4 M 1290/4 Mart 1873,S.4.

(417)Basiret,No : 1562,24 Ca 1292/28 Haziran 1875,S.4.

(418)Bk : Basiret,No : 1825,6 Ca 1293/30 Mayıs 1876,S.4.

(419)Bk : Resim 10,12,13,14,15.

(420)Yerli reklamlar daha çok ev,arazi ve kitap satışından ibarettir.Bu durum biraz da Osmanlı toplumunun sanayi toplumu olmayışından kaynaklanmaktadır.

3-Dış Haberler

a-Tercümeler

Basiret gazetesi yayın hayatı boyunca İstanbul'da veya ülke dışında basılan yabancı gazetelerden bir çok tercümeler yapmıştır. Dış haberlerin bir çoğu bu yol ile elde edilmiş haberlerdir. Hatta bazan iç haberler bile yabancı gazetelerden tercüme yoluyla verilmiştir⁴²¹.

Gazetemizin ilk sayılarındaki haberlerin ve yazıların bir çoğu Beyoğlu'nda basılan yabancı gazetelerinden tercüme edilmiş haberlerdir⁴²². Sonraları bu dengesizlik giderilmiş, iç haber, dış haber, taşra haberi, ilan ve reklamlar, makale ve yorumlarla ; gazete, içerik bakımından zenginleştirilmiştir. Fakat buna rağmen yabancı gazetelerden yapılan tercümeler küçümsenmeyecek derecede idi.

Basiret gazetesinde yayınlanan bu tercümeleri Tefik Bey ile Serâfim Efendi yapıyorlardı. Tefik Bey Almanca yazı ve haberleri çeviriyor, Serâfim Efendi ise Fransızca ve Almanca yazı ve haberleri çeviriyordu⁴²³.

Basiret gazetesinin yayın hayatını sürdürdüğü bu dönemde, Avrupa'daki dört büyük devletin İstanbul elçileri Osmanlı hükümeti üzerinde oldukça etkili idiler. Osmanlı hükümeti bu ülkeler arasında denge politikası güderek hayatını devam ettirmeye çalışıyordu. Bu bakımdan Avrupa basınıının ne yazdığı, ne düşündüğü Osmanlı hükümeti ve devlet erkânı için önemli idi. Bu dönemde Sultan II. Abdülhamit Times, Külnise, Zeitung, Tribune ve Standard gazeteleri başta olmak üzere, bir çok Avrupa basınıını günü gününe takip eder idi. Bu gazetelerin siyasi makale ve yorumları tercüme edilir ; Devlet-i Aliyye (Osmanlı Devleti) ile ilgili olanlara cevaplar yazılırdı. Sultan, kimi zaman bu gazetelerin İstanbul'daki muhabir ve temsilcilerini saraya davet eder, onları taltif ederdi⁴²⁴. Bütün bu

(421) Basiret, No : 1810'da İstanbul'daki öğrenci hareketleri, yabancı basından tercüme yoluyla verilmiştir.

(422) Bk : Basiret, No : 1-10.

(423) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.28-31.

(424) Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları, S.160.

durumlar göz önüne alınacak olursa Basiret gazetesinin yabancı basından fazla tercüme yapması biraz haklı görülebilir. Ayrıca gazetenin basım imkanları ve hacminin geniş olması ; bunun yanında haber kaynakları ile yazar kadrosunun kıt olması ; Basiret sütunlarının, yabancı basından tercüme yazılarıyla doldurulmasında önemli bir etkidir.

Şimdi Basiret'in tercüme ederek sütunlarına aldığı bu yazılar ne tür çevirilerdi onu görelim.

Gazete'nin ilk sayısında Courrier d'Orient'dan yapılan iki çeviride ; Mısır'daki mahkemelerin ıslahı ile Devlet-i Aliye'nin(Osmanlı Devleti) bir takım kanun ve düzenlemeler yapması gerektiği belirtiliyordu⁴²⁵.

La Turquie'den yapılan bir tercümede ise : çeşitli devletler bünyesinde yaşayan Yahudi nüfusu oran olarak veriliyor. Eflak ve Boğdan'da beşte bir oranında Yahudi olduğu belirtiliyor ve şöyle devam ediliyordu : "Yahudi nüfusu eğer bu artışla giderse elli sene sonra Eflak ve Boğdan'ın çoğunluğu Yahudilerden müteşkil olacak". Basiret bu haberi yorumsuz olarak veriyordu⁴²⁶.

Basiret gazetesi Batı'daki teknolojik gelişmeleri yakından takip ediyor ve bu gelişmeleri hemen okuyucusuna duyuruyordu. New York Herald gazetesinden yapılan bir tercümede okuyucuya şu bilgiler veriliyordu :

"Mücteme'a-i Amerika(ABD) vatandaşlarından biri : bir nevi elektrik bulup, bunun zaten mevcut olan elektrikten farklılığı ; telgrafçılıkta, porselen v.b. bir naklediciye gerek kalmadığından evvelki gibi bir takım telgraf sirenlerine ihtiyaç hissedilmediği anlaşılmıştır.

Yakında büyük masraflarla her bölgede yapılan telgraf tellerinden kurtulacağımız gibi telgraf ücretleri de

(425) Basiret, No : 1, 20 L 1286/23 Ocak 1870, S.4, Stn.2.

(426) Basiret, No : 9, 2 Za 1286/3 Şubat 1870, S.3, Stn.1.

bir hayli düğecektir⁴²⁷”.

Basiret gazetesi Osmanlı-Rus Savaşının kızıştığı günlerde de savaşla ilgili yazı ve makaleleri yabancı basından tercüme ederek okuyucuya sunuyordu. Bir seferinde de Karadağ Beyi Prens Nikola'nın, Ahmet Muhtar Paşa'ya gönderdiği mektup, Levant Herald'dan tercüme edilerek okuyucuya aktarılmıştı. Bu çeviride, düşman tarafında kalan Osmanlı şehidlerinin buradan alınıp defn edilmesine izin verildiği bildiriliyordu⁴²⁸.

Basiret yabancı yayın organlarından, bazı kere makale ve yorumlar da çevirmişti⁴²⁹. Gazete yabancı basından değişik sayılarda bir çok çeviriler yapmıştır. Fakat dikkatimizi çeken şu oldu ki, II. Basiret'te pek tercüme bulunmamaktadır.

Basiret sayılarının büyük bir bölümü üzerinde yaptığımız araştırmaya göre, en çok şu gazetelerden çeviri yapılmıştır :

- 1-Levant Herald(1867) İngiliz Gazetesi, Beyoğlu'nda basılıyor.
- 2-Daily News
- 3-Levant Times(1868-1874)
- 4-La Turquie(1866)
- 5-Pall Mall
- 6-Liberte
- 7-Morning Post
- 8-Le Phare du Bosphore. Fransızca, Beyoğlu'nda basılıyor.
(1866-1890)
- 9-Courrier d'Orient(1854)
- 10-Siecle
- 11-Le Courrier de Smyrne
- 12-Deutsche Zeitung
- 13-Republique
- 14-Nouvelle Presse Libre(Avusturya)
- 15-Union d'Orient
- 16-Kokas(Petersburg, Tiflis)
- 17-Korrespondance(Berlin)

(427) Basiret, No : 1731, 14 M 1293/10 Şubat 1876, S.1, Stn.1.

(428) Basiret, No : 1892, 9 Ş 1293/30 Ağustos 1876, S.1

(429) Bk : Ek 9 ; Ek : 15.

- 18-Tageblatt
- 19-Glas
- 20-Independance Belge(Bürüksel)
- 21-Figaro
- 22-Gazette de Moscou(Moskova)
- 23-Mekedonya(Bulgar)
- 24-Neue Freie Press(Viyana)
- 25-Debats
- 26-Opinione National
- 27-Pol Wise Correspondance
- 28-National(Berlin)
- 29-Nouvelle Gazette de Press(Berlin)
- 30-Economiste
- 31-Republique Française
- 32-Fremdenblatt(Viyana)
- 33-Gazette de Viyana
- 34-Newyork Herald

b-Telgraflar

Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi Basiret gazetesinde dış haberler,iç haberlere göre oldukça fazla idi. O dönemde İstanbul'da çıkan diğer gazeteler için de durum aynı idi⁴³⁰. Bu gazetelerin hepsi de dış haberleri,o zamanlar yeni kurulmuş olan Haber ajanslarından alıyorlardı⁴³¹.

Bu haber ajanslarının etkisiyle olacak ki Basiret : Paris'de akşam tiyatrodan çıkarken halkın "yaşa varol" v.b. gibi tezahürat yapmasını bile haber olarak veriyordu⁴³². Dış haberlerin bu kadar çabuk ve düzenli alınabilmesi,o devirlerde oldukça popüler olan telgraf sistemi sayesinde oluyordu.Fakat kimi zaman bu çağdaş araç,bazı çıkarıcılar tarafından istismar edilebiliyordu. Basiret'teki bir haberde bu durum şöyle dile getiriliyordu.

(430)Öztoprak,a.g.e.,S.29.

(431)Bu haber ajansları için bk : Çalışmamızın "Gazetenin Haber Kaynakları" bölümü,S.131

(432)Basiret,No : 8,1 Za 1286,2 Şubat 1870,S.4,Stn.1.

"Paris Bankasından, güya akçenin azlığından dolayı Konsolide kuponlarının taksitleri verilmeyeceği yolunda bundan bir kaç gün önce Paris'den İstanbul'a çekilen telgraf üzerine İstanbul'da Konsolide fiyatları düşmüş idi. Courrier d'Orient'ın araştırmasına göre bu telgraf, Beyoğlu telgrafhanesi memurlarından birisinin, şahsî çıkarları için hazırladığı sahte bir telgraf olduğu anlaşılmıştır⁴³³".

Gazete'de telgraf haberleri verilirken önce, haberin çıkış yeri ve tarihi yazılmakta sonra haber verilmekte idi. Örneğin "Paris 1 Şubat" , "Bükreş 3 Şubat" , "İskenderiye 12 Nisan" gibi.

Haber ajanslarından gelen haber paketleri verilirken ise ilk başta, hangi ajanslardan alındığı belirtiliyor, daha sonra yukarıdaki usûle uygun telgraf haberleri veriliyordu. Basiret uluslararası haber ajanslarına abone olduktan sonra bu ajanslardan aldığı haberi yer, ay, saat ve dakikası ile birlikte vermekte idi. Fransa-Prusya Savaşında, savaş haberleri böyle verilmişti⁴³⁴.

Gazete'de bazen başka gazetelere ait olan telgraflara da yer verilebiliyordu⁴³⁵.

Basiret gazetesi, Osmanlı-Rus Savaşının (93 Savaşı) olduğu sayılarda da her gün cephedeki komutanlardan gelen savaş haberlerini yayınlamıştır⁴³⁶.

(433) Basiret, No : 569, 2 Za 1288/13 Ocak 1872, S.2, Stn.2.

(434) Basiret, No : 153, 3 C 1287/31 Ağustos 1870, S.1, Stn.1'de ajansdan alınan telgraf haberi şöyle veriliyordu : "(Reuter. Havass Kumpanyasından şimdiki aldığımız Muhabere Telgrafları)" Aşağıda yazılı telgraflar dün akşam gelmiştir.

-Paris, 29 Ağustos, Saat 5, Dakika 42, Sabah- diye yer, tarih ve saat belirtildikten sonra altta haber veriliyordu.

(435) Basiret, No: 380, 15 Za 1287/6 Şubat 1871, S.1, Stn.1'de "La Turquie'ye ait telgraf" başlığından sonra haberi vermiştir.

(436) Bu konuda bk: Basiret, No: 2190-2200 ve devamındaki sayılar

Bu tür haberler yalın telgraf olarak verildiği gibi ; Gazete'nin (telgraf kaynaklı) özel haber ve yorumu olarak da okuyucuya aktarılabilirdi. Böyle haberler verilirken, "İsmailiye'den alınan telgraf haberlerine göre..." gibi haberin kaynağı belirtilmekte idi⁴³⁷.

Basiret'in bütün sayılarında görülen bu telgraf haberleri, gazete-okuyucu bağının oluşmasında büyük rol oynamıştır. Bu telgraflar vasıtasıyla okuyucuya, uzak yerlerdeki haberler kolayca verilebiliyordu.

4-İlgi Çekici Haber ve Olaylar

Basiret gazetesi, gazetecilik mesleği gereği ilgi çekici olay ve haberleri okuyucuya yansıtmaya oldukça fazla özen gösteriyordu.

Bunlardan birisi toplumda meydana gelen ilginç yolsuzluk olaylarıdır. Gazete "Mine'l-Garâib" başlığı ile bu tür bir olayı şöyle duyuruyordu :

"Büyük Beyoğlu yangınından zarar görenlere Devlet yiyecek, içecek, çadır, eşya ve para yardımı yapmaktadır. Fakat evi yanmayan bazı kimseler evlerini yangınzedelere yüksek fiyatla kiraya verdikten başka ; Hükümete gidip, "biz de yangınzedeyiz" diyerek yardım aldıkları esefle görülmektedir⁴³⁸".

Buna benzer bir haber : "Londra Bankasından hile ile bir hayli para alarak Amerika'ya kaçan bir kaç Amerikalı Küba adasında yakalanarak Londra'ya getirilip sorguya çekilmişlerdir" şeklinde idi⁴³⁹.

(437) Basiret, No : 866, 5 M 1290/15 Mart 1873, S.1, Stn.1.

(438) Basiret, No : 97, 13 Ra 1287/13 Haziran 1870, S.2, Stn.2.

(439) Basiret, No : 1026, 18 B 1290/11 Eylül 1873, S.3, Stn.3.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Gazete yeni buluşları halka duyurmaya özen göstermekte idi.Örneğin : Yunanistan'da saatte yüz yirmi kılye⁴⁴⁰ hamur yoğurabilen bir makine icad edildiği okuyuculara hemen duyurulmakta idi⁴⁴¹.

Gazete'nin 1733'üncü sayısında ise,Tuna Vilayeti İdare Meclisi Baş Kitabetinden emekli İzzet isimli bir şahsın şöyle ilginç bir ilanı yer alıyordu :

"Bir vakitten beri içimde haşerât cinsinden bir şey gezinmekte ; iç organlarımla eğe kemiğim altında dolasmaktadır.Hatta boğazıma kadar gelip pis bir koku dahi salıyor. Yılan türünden bir mahluk mu nedir ? Bu derdimi keşf edip bunu dışarı çıkaracak olan kişiye 150 Osmanlı lirası ikram edeceğim⁴⁴²".

Basiret'te zaman zaman ülke dışındaki ilginç haber ve olaylara da yer veriliyordu.Örneğin 2197'inci sayıda : Çinlilerin yaptıkları hayır ve hasenatı(iyilikleri) para karşılığı başkalarına sattığı bildiriliyordu⁴⁴³.

Basiret'in başka bir sayısında ise ; Amerika'da Philadelphia şehrinde açılacak genel sergiye gönderilecek eşya ve eserlerin seçimi için ; Vilayetlerde komisyonlar kurulmasına dair Padişah emri,resmi bir ilanla duyuruluyordu⁴⁴⁴. Buna benzer bir ilan Sabah gazetesinde de mevcut idi⁴⁴⁵.

(440)Eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsüdür.Şimdiki 1282 gramdır.

(441)Basiret,No : 1562,24 Ca 1292/28 Haziran 1875,S.1,Stn.2.

(442)Basiret,No : 1733,17 M 1293/13 Şubat 1876.

(443)Basiret,No : 2197,2 N 1294/10 Eylül 1877,S.2

(444)Basiret,No : 1568,2 C 1292/6 Temmuz 1875,S.1,Stn.2.

(445)Sabah,1 Ra 1293/15 Mart 1876,S.3,Stn.3.

Son olarak Basiret'te "Tuhaf" başlığı ile yayınlanmış ilginç bir konuşmayı aktaralım :

"Fransa Cumhurbaşkanı şehre gezintiyeye çıktığı sırada bir karakol neferine rastlar.Peynir ekmek yiyen nefer ile aralarında şu konuşma geçer : Cumhurbaşkanı : -Sabahlar hayr olsun oğlum.

Nefer : -Ooo . Sabahlar hayr olsun babalık.

C : Bu ordugâhta insana usanç gelmez mi ?

N : Yemek zamanı olduğu için şimdilik şuracıkta peynir ekmek yiyorum.

C : Verilen ekmek nasıl iyi mi ?
Ben de o ekmekten yedim,doğrusu eski verilen ekmeklerden iyi,

N : Vay babalık,sen de bu ekmekten yer misin ? Vay senin memuriyetin nedir,Hastahanede memur musun ?

C : Adam sen de . daha yüksek

N : Mülâzım-ı Sâni misin ?

C : O da bir şey mi daha yüksek.

N : Öyle ise Binbaşısın

C : Daha yüksek dedik ya .

N : General'e söz yok ya ?

C : Daha yüksek daha yüksek ... Ben Fransa Cumhuriyetinin başkanıyım.

N : Vay . Mösyö ... dedikleri adam sen misin ? Hay Allah cezası versin.Öyle ise şu peynir ekmeği tut da sana bir selam duruvereyim ."

Bu konuşmanın altına Basiret şunu ilave etmiş :

"Bunu yabancı bir gazetede okuyunca hatırımıza şu fıkra geldi : Van'da Hükümet konağına bir kürd gelir. Ayaklarında çarık ve çarıkların altı çamurlu olduğundan, Mutasarrıf Paşa'nın oturduğu odanın kapısına gelerek, perdeyi açmış ve Mutasarrıf Paşa'ya : -Ayaklarım çamurludur. Buraya gel de eteklerinizi öpeyim, demiş⁴⁴⁶".

5-Diğer Gazeteler ile İlişkisi ve Girdiği Polemikler

Basiret gazetesinin yayın hayatına başladığı günlerde İstanbul'da çıkan Türkçe gazeteler şunlardır :

- Takvim-i Vekâyi(Haftada üç kez çıkar, Matbaa-i Amire'de basılır.
- Ceride-i Havadis(Cuma ve Pazar'dan başka hergün çıkar. Matbaası Bâb-ı Âlî karşısındadır.
- Basiret : Cuma ve Pazar'dan başka hergün çıkar. Matbaası Vezir Hanındadır.
- Mümeyyiz : Pazardan başka hergün çıkar. Basımevi Camlı Handadır.
- Terakki : Cumadan başka hergün çıkar. Matbaası Cemiyet-i İlmiye'dedir.
- Kevkeb-i Şarkî : Cuma ve Pazardan başka hergün çıkar. Matbaası Galata'da Mühendisyan Basımevindedir.
- Vekâyi-i Zabtiye : Haftada iki kez çıkar. Mekteb-i Sanayi'de basılır.
- Hadika : Haftada bir defa çıkar. Basımevi Galata'dadır⁴⁴⁷.

Basiret bu dönemde, Takvim-i Vekayi ve Ceride-i Havadis'den sonra üçüncü büyük gazete idi. Bu tarihten sonra İstanbul'da daha birçok gazete çıkmıştır. İleride yeri geldikçe onlardan da bahis

(446) Basiret, No : 888, 30 M 1290/30 Mart 1873, S.3, Stn.3.

(447) Salnâme-i Devlet(Devlet Yıllığı) , 1287/1870, S.188.

edeceğiz. Bunun dışında Beyoğlu'nda yayınlanan ve yabancı dilde çıkan bazı gazeteler de vardır. Bunların bir çoğunun ismini çalışmamızın "Tercümelere" bölümünde verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.

Şimdi de Basiret'in, o dönemde yayınlanan diğer gazeteler ile ilişki ve tartışmalarını inceleyelim.

Zamanımızda olduğu gibi 1870'li yıllardaki gazeteler de birbirleriyle tartışma ve rekabet içine girmişlerdir. Basiret 203'üncü sayısında Hakayıkü'l-Vekâyi' gazetesinin sehven yaptığı iki hatayı düzeltiyordu⁴⁴⁸.

Basiret ile Levant Herald arasında : Basiret'in 399'uncu sayısında yayınlanan, Necid Seferi hakkındaki haber ve yorum nedeniyle bir tartışma başlamıştı. Basiret bahsedilen yazıda ; İngiltere Konsolosunun, Osmanlı hükümetinin Necid üzerine yapmayı planladığı sefer'den rahatsız olduğunu belirtmişti.

Levant Herald, İngiliz konsolosunun böyle bir tepkisi olmadığı gerekçesi ile Basiret'e karşı çıkmış ve protesto etmişti. Bunun üzerine Basiret de Levant Herald'ı protesto etmiştir. Basiret, 404'üncü sayısında "Tashih-i Efkar" başlıklı bir makale ile bu konuya açıklık getirmeye çalıştı⁴⁴⁹. Basiret ile Levant Herald arasındaki bu tartışmaya; Terakki gazetesi de katılarak, Levant Herald tarafını tutmuştur⁴⁵⁰.

Basiret gazetesinin polemiğe girdiği bir diğer gazete, İstanbul'da Rumî harflerle Türkçe olarak çıkan Anadolu gazetesi-dir. Anadolu gazetesi, Basiret'i Rum Patriğine hakaret ettiği gerekçesi ile suçluyordu. Basiret, Anadolu gazetesinde yayınlanan bu yazıyı aynen sütunlarına aktarmış, bir de cevap vermişti⁴⁵¹.

Basiret 800'üncü sayısına yaklaşırken bir çok gelişmeler kaydetmiş, tirajını artırmış, ebadını büyütmüş, büyük bir gazete konumuna sahip olmuştu. Basiret işte bu dönemde Bedir gazetesinin

(448) Basiret, No : 203, 4 S 1287/30 Ekim 1870, S.3, Stn.2.

(449) Bk : Ek 8

(450) Basiret, No : 414, 24 R 1288/13 Temmuz 1871, S.3, Stn.3.

(451) Bk : Ek 20

şiddetli eleştirilerine hedef olmuştur. Bedir, Basiret'i gerçekleri yazmamakla, korkaklıkla ve hükümet yanlısı olmakla suçluyor ; Basiret ise öyle olmadığını iddia ediyordu : Bundan bir süre önce Basiret'in iki ay kapatıldığı ve sahibinin hapis yattığını hatırlatıyor ve şöyle devam ediyordu :

"Biz kamuoyundan başka kimseden korkmayız. Gazeteciliğin gereği budur. Aslında Hükümet eğer basından fayda bekliyorsa , basına hürriyet vermelidir. Onun (varsa) cezasını kamuoyu kendisi verir⁴⁵²".

Basiret'in şiddetle polemiğe girdiği gazetelerden biri de İbret gazetesidir. Tartışma Basiret'in 871'inci sayısında ; Kerbelâ Olayı yıldönümü münasebetiyle yayınlanan ; Şiilerin yas törenini gösterir bir resim ile başlamıştır⁴⁵³. İbret bu resim'de bir istavroz(Haç) işareti gördüğünü belirtiyor. Ayrıca Basiret'in Kerbela hakkında yazdıklarına itiraz ediyordu⁴⁵⁴.

Basiret ise 875'inci sayısında yayınlanan cevabî yazıda : İbret'in sahibi Ermeni Aleksandr Efendi'ye ve bahsedilen makale sahibine hakarete varan sözler söylüyordu⁴⁵⁵. İbret buna aynı sertlikle karşılık veriyordu⁴⁵⁶. Basiret'in buna cevabı ise hayli ilginçtir⁴⁵⁷.

Bu tartışma gittikçe sertleşti ve uzadı. Nihayet Matbuat Müdüriyetinden tartışmasının kesilmesi yolunda bir ihtar alındı. Basiret bu ihtarını okuyucularına şöyle duyuruyordu :

(452)Bu tartışma için bk : Basiret, No : 742,30 B 1289/3 Ekim 1872, S.1-2.

(453)Bk : Resim 16

(454)Bu itiraz için bk : İbret, No : 113.

(455)Basiret, No : 875,15 M 1290/15 Mart 1873, S.1-2.

(456)Bk : İbret, No : 126.

(457)Bk : Ek 21

"İbret gazetesiyile açılan ma'lum tartışmanın yasaklanması ve bundan sonra ona dair bir şey yazılmamasına dair matbuat idaresinden özel bir emir aldık. Onun için bundan sonra Basiret ona dair bir şey yazmayacak ve İbret yazdığı halde karşılık vermeyecektir⁴⁵⁸".

Gerçekten Basiret bu konuda bir daha yazı yazmamış. Fakat İbret bu polemige devam etmiş olacak ki ; Basiret'in 898'inci sayısında, Sıraç ve İbret gazetelerinin kapatıldıkları ve yazarlarının sürgüne gönderildiği duyuruluyordu⁴⁵⁹. Burada şunu hemen belirtelim ki, bu tarihten kısa bir süre önce Dağarcık gazetesi de, Basiret'le girdiği bir polemik yüzünden kapanmış ve Yazarı Ahmet Midhat sürülmüştü⁴⁶⁰.

Yine aynı tarihlerde Basiret'in Levant Herald'la girdiği bir polemige Hadika gazetesinin katılmasıyla ; Hadika ile Basiret arasında sert tartışmalar çıkmıştı⁴⁶¹.

Basiret ile İbret, Bedir, Hadika, Sabah, Tasvir-i Efkar, Terakki ve İstikbal arasında çıkan bu sert tartışmaların altındaki esas neden ; Basiret'in Almanya ve Mısır Hidivinden gördüğü yardım ve buna bağlı olarak ; Basiret'in Mısır'a yeni imtiyazlar verilmesi siyasetini savunması idi⁴⁶². Ayrıca bu tartışmaların bir diğer nedeni ise ; ortaya birçok gazetenin çıkması ve rekabet koşullarının oluşması idi.

Bununla beraber Basiret gazetesi ile diğer gazeteler arasında zaman zaman iyi diyalog kurulabiliyordu. Basiret, Hükümet tarafından kapatılıp daha sonra tekrar yayın hayatına başlayınca;

(458) Basiret, No : 883, 25 M 1290/25 Mart 1873, S.3, Stn.3.

(459) Basiret, No : 898, 12 S 1290/11 Nisan 1873, S.1, Stn.1.

(460) Bk : Çalışmamızın "Ahmet Midhat Efendi" bölümü, S.74.

(461) Bu konuda bk : Basiret, No : 895 ; Hadika, No : 11, 21, 29'uncu sayılar ; Hadika'nın Basiret'e verdiği cevap için bk : Çalışmamızın "Ali Efendi" bölümü S.63'deki dipnot 161.

(462) TDV.İ.A., "Ali Efendi", S.388.

El-Cevâib, Ceride-i Havadis ve İstikbal; Basiret'i tebrik etmişler ve kendisine başarılar dileyen yazılar yazmışlardı. Basiret ise bunlara bi'l-mukabele sevgi ve muhabbetlerini iletmişti⁴⁶³.

Basiret gazetesi İstikbal gazetesi ile de uzun süren bir polemige girmişti. Bu polemik, Basiret'in Orduya yardım toplama kampanyası başlatması ve yardım yapanların gazetede ilan edilmesi çalışmasından sonra başlamıştır. Bu kampanya, Hersek İsyanı dolayısı ile Hükümetin ve Ordunun mali sıkıntı içine düşmesi sebebiyle başlatılmıştı⁴⁶⁴. Basiret bu kampanya ile kamuoyunun bir numaralı gazetesi haline gelmişti. Yapılan yardımlar, gazetede günü gününe, yardım yapanların isimleri ile birlikte yayınlanıyordu⁴⁶⁵. Kampanya halkın ilgisini çektiği gibi ; Hükümetin sempatisini, Basiret üzerinde yoğunlaştırmaya yaramıştı. Bu durumdan Kasap Teodoraki'nin İstikbal ve Hayal gazeteleri başta olmak üzere bir çok gazete rahatsız olmuştu.

Basiret gazetesinin "Hediye-i Vatan" adı ile başlattığı bu kampanya hakkında, basında bazı dedikodular görülmeye başlandı. Bunun üzerine Basiret'te Talebeden İbrahim imzalı ve "Hediye-i Vatan Hakkında Muhikkâne Bir İki Söz" başlığı ile bir mektup yayınlandı. Bu mektupta, Basiret'in bu kampanyası övülüyor, halk tarafından gazetenin çok sevildiği vurgulandıktan başka ; İstikbal gazetesinin Basiret aleyhine yazdıklarından kamuoyunun rahatsızlık duyduğu dile getiriliyordu⁴⁶⁶.

İlk zamanlar Basiret ile İstikbal arasında başlayan bu tartışmaya ; daha sonra Hayal, Çaylak gibi diğer bazı gazetelerin de karışmasıyla olayın boyutları büyüdü ve Hükümet olaya müdahale etmek zorunda kaldı. Sabah gazetesinde yayınlanan bir haberde bu uyarı okuyuculara şöyle duyuruluyordu :

(463) Bu teşekkürler için bk : Basiret, No : 1594, 26 B 1292/28

Ağustos 1875, S.1, Stn.5 ; Basiret, No : 1595, 28 B 1292/30

Ağustos 1875, S.1, son sütun ; Basiret, No : 1596, 29 B 1292/

31 Ağustos 1875, S.1, Stn.4.

(464) Basiret, No : 1688, 19 Za 1292/12 Aralık 1875, S.1, Stn.1, 5.

(465) Bu yardım listeleri için bk : Basiret, No : 1688 ve devamındaki sayılar.

(466) Bk : Ek 22

"Basiret ile Çaylak'ın evvelsi günki yayını üzerine mezkur gazetelerle İstikbal'in tartışmalarına son vermeleri, Matbuât İdaresinden resmen tenbih olunmuştur⁴⁶⁷".

Bu tartışma burada da bitmedi. Ali Efendi İstikbal ve Hayal gazeteleri sahibi Kasap Teodoraki Efendi'yi İstanbul Merkez Bida-yet Mahkemesine dava etti. Mahkeme Teodoraki Efendi'ye beş gün hap-sis ve beşyüz lira nakit para cezası verdi⁴⁶⁸. Uzun zamandır devam eden bu tartışma da böylece bitmiş oluyordu.

II. Basiret'in İkdam gazetesi ile yaptığı bir tartışmayı da belirterek konuya son verelim. İkdam gazetesi 5133 ve 5174'üncü sayılarında : adem-i merkeziyet (= yerinden yönetim) ve teşebbüs-i şahsî (= özel teşebbüs) ile ilgili bir makale yazmış ve bu fikirleri savunmuştu. Basiret gazetesinde Abdurrahman Fahri imzasıyla çıkan bir yazıda, bu fikirlere karşı çıkılıyor ve özetle şöyle deniyordu :

"Dünyada hiç bir şey yoktur ki bir merkeze bağlı olmasın. Avrupa devletleri de bir merkeze bağlı olarak idare edilmektedirler. Hatta güneş ve ay bile bir merkeze bağlıdır.

Özel teşebbüs (Teşebbüs-i Şahsî) de ülkemiz için iyi değildir. Çünkü o zaman tüm Vilayetlerimize bağımsızlık vermek icab eder ki bu durum ülkemiz için felakettir⁴⁶⁹".

(467) Sabah, 18 Ra 1293/1 Nisan 1876, S.1, Stn.3.

(468) Basiret, No : 2002, 16 M 1294/31 Ocak 1877, S.3, Stn.2 ; Bu polemik ile ilgili yazı ve haberlere : İstikbal, No : 126, 130, 137, 180 ve Hayal, No : 253, 254, 255, 257, 258, 259 ve 277'nci sayılarda da rastlanmaktadır.

(469) Basiret, No : 15-2477, 26 N 1326/22 Ekim 1908, S.2, Stn.1.

6-Tekzib ve Tashihler

Basiret gazetesi yayın hayatına başlamasından kapanmasına kadar geçen süre içerisinde okuyucuya düzenli ve hatasız bir gazete çıkarmaya gayret etmiştir. Ve bunda da başarılı olmuştur diyebiliriz. Fakat II. Basiret için bunu pek söyleyemeyiz. 19 sayı çıkan bu Basiret nüshalarında imla hataları ve dizgi hataları oldukça fazladır.

Dokuz yıla yakın yayın hayatı olan Basiret'in elbette bir takım yanlışlıkları olmuştur. Fakat bu çok azdır. Bu yanlışlıkların bazılarını da Basiret kendisi düzeltmiştir.

Bu yanlışlıkların bazısı dizgiden kaynaklanan yanlışlıklardır. Bu tür yanlışlıkların çoğu bir gün sonraki Basiret sayısında düzeltilmiştir⁴⁷⁰.

Bazı sayılarda ise dizgi hatası düzeltilmemiş öylece kalmıştır. Örneğin Basiret'in 1 Şaban 1293 tarihi ile 14 Şaban 1293 tarihleri arasındaki sayılarında durum böyledir. Gazete dizgiye gönderilirken tarih değiştirmek unutulmuş ve öylece yayınlanmıştır.

Yanlışlıkların bazısı ise haberin asılsız, yanlış veya eksik olmasından kaynaklanıyordu. Bu tür hatalar vaki olduğunda ; ertesi günkü nüshasında, Gazete, adeta kendisini tekzib ediyor ve bu şekilde yanlışlığı düzeltiyordu. İşte buna iki örnek :

"Dahiliye Nezareti Celilesi Mektupculuğunun lağvına dair Pazartesi günkü nüshamızda yazmış olduğumuz havâdisin aslı olmadığı istihbar kılınmıştır⁴⁷¹".

"Yeniköylü bir Hristiyanın, zevcesinin bazı uygunsuz hareketlerde

(470) Basiret, No : 253, 351, 532, 533, 936 ve 1809'da bu tür düzeltmelere rastlanmaktadır.

(471) Basiret, No : 270, 3 Za 1287/24 Şubat 1871, S. 3, Stn. 2.

bulunmasından dolayı kendi kendini telef ettiğini yazmıştık. Muahharen işittiğimize göre, bahsedilen şahıs suurunu kaybetmiş olduğundan kendini telef etmiş imiş⁴⁷²."

Basiret bazan başka gazetelerde çıkan yalan haberleri de tekzib ediyordu. Buna ilginç bir örnek Osmanlı-Rus Savaşında büyük yararlıklar göstermiş olan, Plevne Komutanı Gazi Osman Paşa'nın tekzib yazısıdır. Basın Tarihi'nin ilk tekzib örneklerinden olan bu yazıyı aşağıya sadeleştirerek aktarıyoruz :

"Gazi Osman Paşa Hazretleri Rusya'da bulunan bir şehirden⁴⁷³ Petersburg'-da çıkan Golos gazetesinin muhabirine aşağıdaki mektubu göndermiştir.

Mösyö

Bazı gazeteler Plevne'de bulunduğum zaman emrim altında bulunan askerlerimin, Rus esirlerinden olan yüz elli askeri diri olarak toprağa gömmüş olduklarını yazmışlardır.

Bu ise sırf yalandır. Hakikati birçok kimse bilir. Esirler hakkında yapılacak böyle bir muameleye karşı çıkacak olan kimselerin ilki benim. Siz de Golos gazetesinin muhabiri olduğunuzdan muhabir sıfatıyla bahsedilen gazeteye iş bu Protestonameyi göndermenizi rica ederim. Fî sene 1293.

İmza
Osman⁴⁷⁴."

(472) Basiret, No : 929, 7 Ca 1290/3 Temmuz 1873, S.1, Stn.2 ; Buna benzer bir düzeltme Basiret, No : 1586 ve 1675'de de vardır.

(473) Bu tarihlerde Gazi Osman Paşa Rusya'da esir bulunmakta idi.

(474) Bu tekzib için bk : Basiret, No : 2368

7-Verdiği Ekler

Basiret gazetesi, önemli günlerde ve haberlerin yoğun olduğu bazı günlerde ek gazete de vermiştir. Bu ek olayı, Fransa-Prusya Savaşının olduğu günlerde ortaya çıkmıştır. Bundan sonra gazete zaman zaman tek sayfalık ek vermiştir.

Araştırmalarımız sonucunda tespit edebildiğimiz ilk Ek 202 no'lu Basiret'in vermiş olduğu Ek'tir. Bu ilave Fransa-Prusya Savaşı, İspanya Kralının tahta geçişi, Osmanlı Devleti ile Yunan Hükümeti arasında bir ittifak anlaşması imzalanması gibi konuları içeriyordu⁴⁷⁵.

Gazetemiz daha sonra 207, 218, 252, 259, 260, 261 ve 267'nci sayılarında da ek vermiştir. Bu ekler de, Fransa-Prusya Savaşı ve Avrupa'nın ahvali hakkında idi.

1608 numaralı Basiret'in verdiği ek ise, Leyle-i Berat ve Padişah'ın doğum günü ile ilgili kutlama yazıları ile dolu idi⁴⁷⁶.

Gazete bazı zaman eşraftan veya devlet erkânından birisi vefat ettiğinde de ek veriyordu. Araştırmalarımızda üzerinde tarihi ve numarası olmayan bir Basiret Ek'ine rastladık. Bu ekde : Esseyid Mehmed Emin Ali Paşa'nın vefatı dolayısıyla bu ilavenin çıkarıldığı yazıyordu.

Basiret gazetesinin çıkardığı bu ekler, sadece İstanbul içinde dağıtılıyordu. Ertesi gün çıkan Basiret'te bu ekde çıkan haberlere yer veriliyordu. Böylece taşradaki okuyuculara da haber duyuruluyordu. Örneğin : Basiret gazetesi bir akşam Sultan Murad'ın tahta çıkması dolayısı ile bir ek çıkarmış ; ertesi gün bu cülus haberini Basiret'te tekrar vermiştir⁴⁷⁷.

Gazete, bazı zaman satılmayan ve dağıtıcıların iade ettiği eski Basiret nüshalarını okuyucuya ücretsiz dağıtmıştır⁴⁷⁸.

(475)Bk : Resim 19

(476)Basiret, No : 1608, 14 Ş 1282/15 Eylül 1875'in eki.

(477)Basiret, No : 1827, 8 Ca 1293/1 Haziran 1876, S.1, Stn.2.

(478)Basiret, No : 897, 11 S 1290/10 Nisan 1873, S.3, Stn.1-2.

بصیرت

(جمعہ) (پارہ ۱۰) ۱۶ تشرین اول ۱۲۸۶

۳ شعبان ۱۲۸۷

نومرولی غزته مزك برنجی علاوه سنی

ضخيمه نك اجراسندنصكره به تأخير ايمك تصميما ننده دره
(فرانسزل طرفندن كلان حوادث)

تور ۲۷ تشرین اول

ماه حالک يکرمی برنده مچده بولتان فرانسز عساكر
مستحفظه سی طشره خروج ایله بش شاعت متمادیا
پروسیا لور ایله محاربه ایتدکدنصكره دشمن طرفندن يك
چوق تلفات اولشدر

شهر حالک يکرمی بشنده پروسیا لورک برخط عسکری
لوار تهرينك ضول طرفنده فرانسزك استكشاف
عساكری اوزرينه هجوم ايتشلر ایسه ده برقاچ تفنگ
آتدقنصكره عودت ايتشلدر . كذاك پروسیا لور
يوم مذكوره جيزور نام محلدن خروج ایله لونغوتان
قصبه سی اوزرينه هجوم ايتديلر ایسه ده فرانسزل
طرفندن رجعت ايتديلدی .

اورلیاندن بیان اولندیغنه كوره شهرد، بولتان بتون
دركانلر قبالو اولوب كافه نسا طائفه سی دخی ماتم ایتكده درل

آته ۲۶ تشرین اول

دولت علیه ایله یونان حكومتی میاننده بر معاهده
اتفاقیه نك عقدينه دأر شنبوعبولان حوادثك بی اساس
اولدیغنی آته نك رسمی غزته سی تكذیب ايتشدر

مصور غزته مز دونکی کون طبع اولنده رق غزته موزعاری
مرفتیله ایکیشر غروشه صائقمده در .

ع

حماز ولایتی والیسی دولتو خورشید پاشا حضرتلریله
ایدی ولایتی والیسی دولتو صادق پاشا حضرتلرینه
برنجی رتبه زدن بررقطعه نشان عالی عثمانی احسان
پورلشدر .

طونه ولایتی والیسی کرید ولایتی والیسی سابق دولتو
عرفوزی پاشا حضرتلرینه

کرید ولایتی والیسی اوراده بولتان عساكر شاهانه
قوماندانلیغله برابر رتبه سامیه مشیری ایله التجی اردوی
همایون رئیس ارکانی دولتو رووف پاشا حضرتلرینه
مدینه منوره ده خزینه دار حضرت نبوی مأموریتنه تعیین
پور بلان سعادتو محمد سالم اغابه رتبه اول صنف نانیسی
خزینه دار حضرت نبوی معاونی عزتو سلیم اغابه رتبه
ناید صنف اول عتمازی توجیه پورلشدر .

(شمعی الدیغیز تلغرافلر)

فلورانس ۲۷ تشرین اول

کافه دول معظمه دوق (داوست) ك اسپانیا تخت
قرابند قعودینی نظر ممنونیتله مشاهده ایده جکلمینی
بین ایتدیلر . انکاتره دولتی طرفندن تکلیف اولتان
مکنند صلحیدنک مواد مندرجاتی (اوپینونه) نام غزته
بازمش ایسه ده پروسیا دولتی طرفندن متارکه مذکوره به
مقدم عد اولنق اوزره حدود مسئله استك داخل
اولسی افکارنده فرانسه ایسه شرائطك تسویه سنی مکالمه

Basiret gazetesi Fransa-Prusya Savaşını takip eden günlerde on beş günde bir "Musavver Gazete" çıkarmaya başlamıştır. Bu gazetede, ülke içinde veya dışında olan bazı meşhur kimselerle ün-lü devlet adamlarının resimleri yayınlandığı gibi bazı faydalı bilgiler de veriliyordu.

Basiret gazetesinde bu "Musavver Gazete"nin özellikleri bir "İlan-ı Husûsî" ile şöyle anlatılıyordu :

"Basiret'in bundan evvel nümunesini çıkarmış olduğu Musavver Gazete'nin ilk nüshası yarınki Perşembe günü çıkarılacaktır. Mukaddem ilan kılındığı vechile şimdilik on beş günde bir defa neşr olunarak ileride rağbet-i umumiye görüldükçe haftada bir kere çıkarılmağa başlanacaktır.

Dersaadet için seneliği elli, taşralar için posta ücretinin zammıyla altmış kuruşa ve bir nüshası iki kuruşadır.

İşbu numaradaki resimlerin evvelki resimlerden daha güzel ve dikkatli olduğu görenlerin ma'lumudur. Bundan sonraki nüshaların hem resimleri daha dikkatli olacağı ve hem de memleketimizin zevât-ı mu'tebere ve mahall-i meşhuresi resimleri dahi alınacağı gibi bunların ta'rifâtı sırasında icâbına göre ma'lumât-ı müfide ve nâfiadan bahs olunacağına binâen rağbet-i umumiyeden bir kat daha istifade olunacağını me'mul eyleriz.

Rağbet-i umumiye ma'ârif yolunda olan şu hizmetimizi takdir etmek ve bu ise ma'ârif-i mülkümüzde gittikçe takarrur ve tesis etmekte demek olduğundan kendimizi herhalde bahtiyar

add ve şumar ederiz⁴⁷⁹".

Bahsedilen bu gazete Perşembe günü çıktığı gibi daha sonraki aylarda da çıkmıştır. Basiret'in 270'inci sayısındaki Musavver Gazete'nin dördüncü sayısının çıktığı ilanından sonra⁴⁸⁰, bu Musavver Gazete'nin çıktığına dair başka bir iz bulamadık.

Basiret gazetesinin eki olmayıp, ayrı bir gazete olmakla birlikte ; bu bölümde Kahkaha adlı mizah dergisinden bahsetmeden geçemeyeceğiz.

Bu gazetenin sahibi de Basiret'i çıkaran Ali Efendi'dir. Basiret matbaasında basılan Kahkaha gazetesi, bir mizah dergisidir⁴⁸¹. Ali Efendi bu gazeteyi Basiret'e çatan diğer gazetelere, uygun bir lisanla karşılık vermek için çıkarmıştır⁴⁸². Fakat bu gazetenin ömrü pek uzun olmamıştır. Kahkaha, Mart 1875-Eylül 1875 tarihleri arasında yayın hayatını sürdürmeyi başaramıştır⁴⁸³.

Kahkaha, bu kısa dönem içinde defalarca Hükümet tarafından uyarılmış ve 8 Haziran 1875 tarihli bir emirle üç ay kapatılmıştır. Sadâkat gazetesi Kahkaha'nın bu cezasını sütunlarında okuyucusuna duyurduktan başka Kahkaha gazetesine sataşan bir yorumu da beraberinde yayınlamıştı. Bunun üzerine Basiret gazetesi "İkaz" başlıklı bir yazı ile Sadâkat'i uyarmış ve Kahkaha'nın kapatılma nedenini içeren Hükümet'in şu emrini sütunlarına derc etmiştir :

"Kahkaha gazetesi ötedenberi şahısları tahkir edici yayın yaptığından çeşitli defalar yapılan sözlü uyarılara rağmen geçen nüshasında yine bir resim ile bir takım alaya alıcı

(479) Basiret, No : 201, 1 Ş 1287/27 Eylül 1870, S.1, Stn.1

(480) Basiret, No : 270, 15 Za 1287/6 Şubat 1871, S.1, Stn.1.

(481) Derman, Hakan, "Mizah Dergileri ve Karikatür", Türkiye'de Dergiler-Ansiklopediler, (1849-1984), İstanbul : Gelişim Yayınları, 1984, S.72.

(482) Nüzhet, Türk Gazeteciliği, S.66

(483) TDV.İ.A., "Ali Efendi", S.388.

haberler yayınladığından ; işbu ilan tarihinden itibaren üç ay müddetle tatil edilmiştir. Fî 4 Cemaziye'l-evvel sene 292 ve fî 27 Mayıs sene 1291⁴⁸⁴."

Kahkaha gazetesi bu üç aylık cezasının bitimine dört gün kala el değiştirmiş ve Sahibi Ali Fuat Bey Efendi olmuştur⁴⁸⁵. Bu tarihten sonra gazete, 24 Eylül 1875'e kadar yayın hayatını devam ettirdi ise de ; 24 Eylül'de Hükümet tarafından, kanunlara ve sözlü uyarılara uymaması ve şahısları tahkir edici yayın yaptığı gerekçesi ile kapatılmıştır⁴⁸⁶. Bir daha çıkmamıştır.

(484) Basiret, No : 1547, 6 Ca 1292/8 Haziran 1875, S.2, Stn.2.

(485) Basiret, No : 1596, 29 B 1292/31 Ağustos 1875, S.2, Stn.4.

(486) Basiret, No : 1616, 23 Ş 1292/24 Eylül 1875, S.2, Stn.2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASIN HAYATIMIZDAKİ YERİ

1-Basiret-Hükümet İlişkisi,Basiret'e Yapılan Baskılar, Sansür ve Kapatılma

Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi,Osmanlı ülkesine basının girmesinde II.Mahmut'un büyük rolü olmuştur : Takvim-i Vekayi gazetesinin çıkmasını Sultan kendisi emretmiş ; ayrıca daha başka bazı gazetelerin çıkmasına da yardımcı olmuştur.

Osmanlı Sultanı ve idarecileri gazeteyi ; hükümetin yaptığı işleri vasıtasız olarak halka ulaştıran güzel bir araç olduğu için kabul etmişler ve Osmanlı ülkesinde bunun yaygınlaşmasını sağlamışlardır⁴⁸⁷. Basına verilen bu destek Abdülaziz dönemine kadar sürdü diyebiliriz.Abdülaziz döneminin ilk zamanlarında destek çekilmekle birlikte Mutlakiyet yönetimi sınırları içerisinde belirli bir serbestiyet vardı.Basiret gazetesi de bu dönemde çıkmıştır.Abdülaziz döneminin sonlarına doğru bir çok gazete çıkması,Osmanlı toplumuna çok seslilik getirmeye başladı.Bunun üzerine biraz ilerde geniş şekilde bahsedeceğimiz 1876 Sansür Kararnamesi yayınlanmıştı.

Sultan II.Abdülhamit dönemine gelindiğinde gazetelerin bazıları rejime karşı bir muhalefet partisi rolünü üstlenmeye başlamıştı⁴⁸⁸. Bunun üzerine Abdülhamit basın üzerinde sıkı bir denetimi başlatmıştı.Basiret gazetesi işte böyle bir ortam içinde yayın hayatını sürdürmüştür.Yani ilk çıktığı zamanlar belirli oranda bir basın özgürlüğü mevcut iken ; sonraları Devletin ve rejimin koyu bir sansür uygulaması başlamıştı.

(487)Günyol,Vedat,"Matbuat",İ.A.,C.VII,S.368.

(488)Hürriyet,Meşveret,Osmanlı gibi gazeteler bu türden gazeteler idiler.

Basın Tarihimizin ilk gazetelerinden biri olan Basiret ; yayın hayatı boyunca,Hükümet ile iyi ve kötü bazı ilişkiler içine girmiştir.

Gazete yayın hayatına Bâbîâli'den(hükümetten) aldığı 300 liralık yardım ile başladı⁴⁸⁹. Bu yardımın etkisiyle olmalı ki ilk zamanlar hükümet'le gayet iyi geçiniyordu.Basiret birinci sayısındaki bir makalede,yayın hayatına başlamasını ; basın özgürlüğüne delil olarak gösteriyordu.Gazetemiz ilk zamanlar Padişah Sultan Abdülaziz ile de iyi ilişkiler içinde idi.65'inci sayısının tamamını Padişah'ın konuşmasına ayırmıştı⁴⁹⁰.

Fransa-Prusya Savaşının kızıştığı günlerde,Osmanlının Prusya tarafında olması için Basiret'te bir çok makale yayınlandı. Yine bu günlerde Osmanlı Devleti'nin gücünün ve kuvvetinin büyüklüğü ile ilgili yazılar yayınlanıyordu⁴⁹¹.

Basiret'in Bâbîâli ile iyi ilişkileri fazla sürmedi.Bir süre sonra Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa'nın büyük baskılarına uğramaya başladı⁴⁹².

Nihayet Gazete 584'üncü sayısındaki bir yazıdan dolayı hükümet tarafından iki ay kapatıldı. 31 Mart 1872'de tekrar yayın hayatına başlayınca, "Serbestî-i Matbuat" başlıklı bir yazı ile basın özgürlüğünden ve bunun öneminden bahsediyordu⁴⁹³.

Basiret gazetesi Sumatra adasına yardım gönderilmesine dair bir haberi ; hükümetten almış gibi gösterdiği için,975'inci sayısında tekrar kapatıldı.Beş gün kapalı kaldıktan sonra tekrar yayın hayatına başladı.Bu sayıda gazetenin kapatılma nedeni haklı görülüyor,hatanın muhabirin yanlış haber vermesinden kaynaklandığı anlatılarak muhabirin işten çıkarıldığı belirtiliyor ve bir daha bu tür yanlışlıklar yapılmayacağı yolunda garanti veriliyordu⁴⁹⁴.

(489)Bk : Çalışmamazın 33'üncü sayfası

(490)Basiret,No : 65,27 M 1287/29 Nisan 1870.

(491)Basiret,No : 219,26 Ş 1287/21 Kasım 1870,S.2,Stn.1.

(492)Müşir Hüsnü Paşa'nın Basiret'e yönelttiği baskılar için

bk : Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.21 v.d.

(493)Basiret,No : 585,21 M 1289/31 Mart 1872,S.1

(494)Basiret,No : 976,19 C 1290/13 Ağustos 1873,S.1,Stn.1.

Basiret gazetesi 1592'nci sayısından sonra hükümet tarafından tekrar 25 gün süreyle kapatıldı.Cezanın bitiminden sonra çıkan Basiret'teki bir yazıda yine alttan alınıyor,cezanın haklı olarak verildiği belirtiliyordu. "Padişahın adaleti gereği olarak işte şimdi yine yayınıma başlıyoruz" deniliyordu⁴⁹⁵.

Bu tarihlerde Bâbîâli'nin basın üzerine baskısı gittikçe artıyordu.1681 numaralı Basiret'te,Bâbîâli'nin gazetelere yaptığı uyarıda : "İstanbul gazeteleri matbuat idaresinden defalarca yapılan ikaza rağmen yalan yanlış ve kamuoyunun zihnini bulandırıcı haberler yazıyorlar.Böyle yaparlarsa şiddetli cezalandırılacaktır" deniyordu⁴⁹⁶.

Basiret gazetesi sahibi Ali Efendi Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'yı hiç sevmezdi.Basiret'te onun aleyhinde bir çok haber ve yazılar yayınlanırdı.Bunun üzerine Ali Efendi Matbuat Müdürlüğüne(Basın Yayın Müdürlüğü) çağrılarak kendisine Sadrazamın uyarısı iletilirdi.Fakat her defasında Said Bey(Matbuat Müdürü) tarafından,yine bildiğini yazması yolunda imalı sözler söylenirdi⁴⁹⁷.

Osmanlı döneminde bu tarihlere kadar gazetelere sansür uygulanmamıştı.Sadece kitaplara uygulanıyordu.Kitaplar Meclis-i Ma'ârifce incelendikten , "memlekete ve devlet'e zararlı olmadığı" tespit edildikten sonra verilen ruhsatla basılabiliyordu⁴⁹⁸. Sadrazam Mahmut Nedim Paşa 11 Mayıs 1876'da bir sansür kararname-si yayınlıyarak bundan sonra gazetelere de sansür uygulanacağını ilan ediyordu.Bu,basın tarihimizdeki ilk sansür kararnamesidir. Basiret gazetesinde de yayınlanan bu kararname aynen şöyle idi :

(İlân-ı Resmî)

"Matbuât-ı Osmâniye'nin neşr-i hayatına idareden ziyadesiyle dikkat ve ihtimam olunmakta ve ekseriya tatil ve ilga gibi mucâzat dahi icra edil-

(495)Basiret,No : 1594,26 B 1292/28 Ağustos 1875,S.1,Stn.1.

(496)Basiret,No : 1681,11 Za 1292/8 Ocak 1876,S.1,Stn.2.

(497)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.19.

(498)Kudret,Cevdet,Abdülhamit Devrinde Sansür,İstanbul : Milliyet Yayınları,1977,S.11.

mekte ise de ahvâl-i hâzıranın ehemmiyeti cihetle gazetelerin ale'l-umum kaviyyen taht-ı inzibâta alınması vâcibeden bulunduğundan Dersaadet'te ve Memâlik-i Mahrûse-i Şahâne'nin kâffe-i cihetinde elsine-i muhtelifede tab' olunan gazetelerin kable't-tab' muâyenesi husulü maksada kafi bulunmağla bundan böyle Dersaadet'te tab' olunan gazetelerin Matbuat İdaresinden ve eyaletlerde bulunan gazetelerin dahi hükûmât-ı mahalliyece ta'yin olunan memurlar marifetiyle kable't-tab' muayenesi karar-ı âlî iktizâsından olup, bu usul dahi muvakkat olmağın ilan-ı keyfiyete ibtidar kılındı".

Bu yazının hemen altında Gazete'nin şöyle bir ilanı vardı :

"Matbaamızın makinesi bozulduğundan bir kaç gün gazetemizin neşrine muktedir olamayacağımızı maa't-teessüf müşterilerimize ilan ederiz⁴⁹⁹".

Bu ilan Perşembe günü yapılmıştı. Gazete Cuma günleri tatil idi. Makinalarının bozuk olduğunu söylemesine rağmen Gazete, Cumartesi günü yine eskisi gibi yayınlanmıştı. Ayrıca bir ihtar ile

(499) Basiret, No : 1809, 17 R 1293/11 Mayıs 1876, S.1, Stn.1 ; Basiretci Ali Efendi ve ondan nakil yapan birçok araştırmacı ve yazarlar ; Basiret'in bu nüshasının, kararnameyi protesto için yazısız olduğunu belirtirlerse de ; elimizde fotokopisi mevcut bulunan 1809 no'lu Basiret'te böyle bir protesto yoktur, dört sahifesi de diğer zamanlarda olduğu gibi tam olarak yayınlanmıştır.

makinalarının tamir edildiğini de okuyuculara duyurmayı unutmamıştır⁵⁰⁰.

Bu kararnamenin yayınlandığı gün İstanbul'da büyük olaylar yaşanmıştı. Öğrenciler Bâbiâli'yi (hükümet binasını) basmağa kalkmışlar, Mahmut Nedim Paşa İran elçiliğine sığınmış, aynı gün azledilerek yerine mütercim Rüştü Paşa Sadrazam olmuş, ertesi gün Sansür Kararnamesi yürürlükten kaldırılmış iki hafta sonra da Abdülaziz tahttan indirilerek V. Murad hükümdar ilan edilmiştir. (20 Mayıs 1876)⁵⁰¹.

V. Murad tahta geçtikten sonra Basiret rejimle tekrar iyi geçinmeye başlamıştır : Çünkü Ali Efendi Sultan Murad sempaticanı idi⁵⁰².

Basiret'te bu tarihlerde yayınlanan bir yazıda : Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve Sultan Murad'ın tahta geçmesiyle, Borsada hisse senetlerinin iki frank birden fırladığı belirtiliyordu. Ayrıca Saltanat değişikliğinin, gerek diplomasi ve gerek Maliye dairelerinde iyi bir etki yarattığı vurgulanıyordu⁵⁰³.

Saltanat değişikliğinden sonraki günlerde çıkan Basiret; halka hep bu mutlu olayı duyurmakla meşguldü. Bu sayılarda Culus-ı Hümayun (tahta oturma) töreni uzun uzun anlatılmakta ve okuyucuya Sultan Murad, tüm özellikleriyle tanıtılmakta idi. Ayrıca Basiret'in 1829'uncu sayısında; Sultan'ın, İstanbul'da yayınlanan Türkçe ve Fransızca gazeteleri mütala'a edeceği duyuruluyordu. Bunun için Saray'da özel bir büro kurulduğu da belirtiliyordu. Bu haberin altındaki yorumda bu hareketinden dolayı Basiret'in yeni Sultan'a teşekkürleri iletilmekte idi⁵⁰⁴.

(500) Basiret, No : 1810, 19 R 1293/13 Mayıs 1876, S.1, Stn.2.

(501) Kudret, Cevdet, a.g.e., S.10.

(502) Ali Efendi'nin bu eğilimi yazdığı hatıratından ve Basiret'in yayın politikasından rahatlıkla anlaşılabilir.

(503) Basiret, No : 1827, 8 Ca 1293/1 Haziran 1876, S.1, Stn.1

(504) Basiret, No : 1829, 11 Ca 1293/4 Haziran 1876, S.1, Stn.1

Basiret gazetesinin hükümetle ve Sarayla iyi ilişkileri fazla uzun sürmedi.Yine bir saltanat değişikliği oldu ve Sultan II.Abdülhamit tahta geçti.

Daha ilk günlerde II.Abdülhamit engeline takılan Basiret, 1935 numaralı sayısındaki bir haberde : Bir hatadan dolayı Basiret'in ilga edildiği fakat sonra bunun affedildiğini duyurarak Padişah'a teşekkürlerini belirtiyordu.

Basiret II.Abdülhamit döneminde yayın hayatını fazla sürdüremedi.Kısa bir süre sonra Ali Suavi Olayı patlak verdi.Ali Suavi'nin olaydan önce Basiret'e parola niteliğinde bir yazı göndermesi ve bunun gazetede yayınlanmasından sonra ; Basiret'in de bu olayda katkısı olduğu gerekçesi ile gazete kapatıldı⁵⁰⁵.

II.Meşrutiyet'in ilanından sonra Basiret tekrar yayın hayatına başlamıştır.Fakat 19 sayı çıktıktan sonra kendiliğinden kapanmıştır.Bu dönemde basın davası ve sansür bakımından kayda değer bir olay olmamıştır.

2-Okuyucu ile Diyalog

Basiret gazetesi yayın hayatı boyunca okuyucu ile diyalog kurmaya gayret göstermiş ve bunu belli bir oranda başarmıştır. Gazetenin okuyucu kitlesi sadece aydın kesim değildi.Esnaf,işçi, köylü ve memur sınıfından bir okuyucu kitlesine sahip olan Basiret,sütunlarında bu sınıfların görüşlerine geniş yer vermiştir. Bu şekilde okuyucu ile karşılıklı bir diyalog kurmuş oluyordu.

Okuyucudan gelen mektuplar,gazetede : "Bir mektup","Varaka", "Bir Zat Tarafından" gibi çeşitli başlıklarla yayınlanıyordu.Bu mektuplarda,okuyucunun istekleri,arzuları gazete hakkında düşüncükleri v.b. konular yer almakta idi.

Basiret'in 449 ve 577'nci sayılarında,Gazetede daha önce yayınlanan,makale ve yazılara,okuyucunun teşekkür mektupları bulunmaktadır.Bu mektuplar,gazetenin okuyucu ile diyaloguna güzel

(505)Ali Suavi Olayı hakkında geniş bilgi için bk : Çalışmamızın "Ali Suavi-Çırağan Vak'ası" kısmı,S.79 v.d.

birer örnektir.

Yine gazetenin bir sayısındaki "Memnuniyet" başlıklı bir yazı Basiret'in okuyucu ile nasıl bir diyalog kurduğuna güzel bir örnektir.Yazı özetle şöyle idi :

"Çorlu'da Kızanlık hanedânından Hacı Hasan ağa geçen hafta,kendi adına almakta olduğu altı aylık Basiret'i bahsedilen kasabadaki Rüşdiye mektebine tahsis etmiştir.Bu hafta Çorlu Rüşdiye öğretmeninden bir mektup ve üç aylık Basiret'in parası posta ile gelmiştir.Bu husus bizi çok duygulandırmıştır.Bunu sizlere sevinerek iletiriz ve öğrencilere üç aylık Basiret dahi tarafımızdan hediye olarak gönderileceğini bildiririz⁵⁰⁶".

Gazete'nin "Şehir Mektubu" bölümünde ise İstanbul içindeki halkın dertleri,sorunları belirtiliyor,okuyucudan gelen mektuplar yayınlanıyordu.Gazete İstanbul halkı ile o kadar iyi ilişki kurmuştu ki ; Basiret'te yayınlanan çok güzel bir şiirin devamını almak için akşama kadar gazeteye kırk elli kişi geliyor ve şiirin devamını alıp dönüyorlardı⁵⁰⁷".

Bu şiir : Gazete'nin,okuyucuların hislerine ne derece hakim olduğuna güzel bir kanıt olduğu gibi ; okuyucuların ertesi günü beklemeyip,gazeteye gelerek şiirin devamını almaları ;okuyucunun,kendisini gazeteye ne derece yakın hissettiğine güzel bir örnektir.

Basiret'in diğer bir sayısında : Selanik'li bir okuyucunun,kendisine Basiret nüshalarının eksik gönderildiğini bildiren bir yazısı yayınlanıyordu.Altındaki yazıda gazete bu abonesine şöyle cevap veriyordu :

(506)Basiret,No : 383,17 Ra 1288/6 Haziran 1871,S.2,Stn.2.

(507)Basiret,No : 882,23 M 1290/23 Mart 1873,S.3,Stn.1.

"Müşterimizin bu iyi niyetli ihtarına teşekkür ederiz ve bundan böyle bu şekilde bir aksaklık olmayacağına teminat veririz.

Ancak şunu da hatırlatırız ki bazı Postahanelerde gazete çeşitli şahısların eline geçiyor.Onlar inceledikten,okuyup kullandıktan sonra müşteriye gönderildiğini,müşterilerimizin şikayetinden anlıyoruz⁵⁰⁸".

Basiret,yayın hayatı boyunca okuyucuların fikir,görüş, eleştiri ve haberlerine geniş yer veren bir gazete olmuştur.Böylece gazeteciliğin yapısında olan tek yönlü ileti aktarma özelliği , okuyucu ile karşılıklı ileti alış veriş şekline dönüştürülmeye çalışılmıştır.Basiret'in bu özelliği,dönemindeki diğer gazeteler ile karşılaştırıldığında daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

3-Hangi Çevrelerce Benimsendiği ve Kamuoyuna Etkisi

Yukarıda belirttiğimiz gibi Basiret gazetesi İstanbul ve taşra halkı ile iyi ilişkiler kurduğu gibi aydın çevre ile de iyi bir ilişki kurmuştur⁵⁰⁹. Gazete'de yayınlanan İslâm İttihâdı,Osmanlı İttihadı,Meşrutiyet gibi güncel akımlar,aydın çevrenin dikkatini Basiret üzerinde yoğunlaştırdı.Gazete'de bu konuda yayınlanan makaleler kamuoyunu yönlendirmede oldukça başarılı olmuştur.

Basiret'in haber bakımından oldukça zengin olması ; gazeteyi,zamanın en güçlü yayın organı haline getirmişti.

Burada şunu da belirtelim ki Basiret Padişah⁵¹⁰ ,Saray⁵¹¹

(508)Basiret,No : 865,4 M 1290/4 Mart 1873,S.3,Stn.3.

(509)Şapolyo,Türk Gazeteciliği,S.136.

(510)Ali Efendi,Basiretci,"Midhat Paşa Merhumun Fazilet-i İctimaiyesi",Basiret,No : 2-2477,28 Ş 1326/25 Eylül 1908,S.1.

(511)Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.25-26.

ve Hükümet erkanı tarafından da günü gününe takip ediliyor ve okunuyordu.Hatta bir defasında Ali Efendi'ye : Gazete'de,Padışah ve Sadrazam hakkında iyi şeyler yazması teklif edilerek,karşılığında Padışah ve Sadrazamın destek ve yardımı vadedilmişti⁵¹².

Basiret gazetesi İstanbul dışındaki Vilayetlerde de halk tarafından tutulmuş ve benimsenmişti.Gazete'nin Konya,Şam,İzmir, Bolu,Erzurum,Kastamonu,Taşköprü,Tuna,Antalya,Edirne,Hicaz,Bağdat ve burada ismini sayamayacağımız birçok Osmanlı Vilayetlerinde okuyucusu vardı⁵¹³. Basiret gazetesi Arap Vatandaşlar arasında da oldukça fazla yaygın idi.Gazete'nin bir nüshasında,Şam'dan mektup yazan bir şahıs : Kendisinin Türkçe okuma-yazma bilen Arap Vatandaşlarından biri olduğunu ve Basiret'i dilinin döndüğünce okuduğunu belirtiyordu⁵¹⁴.

Gazetemiz Basiret,halkın tüm kesimi tarafından öyle tutulmuş ve öyle sevilmişti ki gündemin yoğun olduğu bazı günlerde ; Gazete'nin üzeri fiyatı 30 para olduğu halde,daha fazla para ile satılabiliyordu⁵¹⁵.

Şüphesiz halk tarafından bu derece tutulan ve rağbet gören bir gazetenin kamuoyuna etkisi oldukça fazladır.İşte bu sebeptendir ki Basiret:Padışah⁵¹⁶,Almanya'nın İstanbul Büyükelçiliği⁵¹⁷

(512)Bu konuda bk : Basiret,No : 742,30 B 1289/3 Ekim 1872,S.1-2 ; Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.47.

(513)Gazete'nin bir çok sayısında bu bölgelerdeki okuyucular tarafından gönderilen mektuplar mevcuttur.

(514)Basiret,No : 1810,19 R 1293/14 Mayıs 1876,S.3,Stn.3.

(515)Basiret No:1828,9 Ca 1293/2 Haziran 1876,S.2,Stn.1;Bu sayıda okuyucular,bayilere fazla para vermemeleri için uyarılıyordu.

(516)Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları,S.161-162 ; Basiret,No : 2-2477,28 Ş 1326/25 Eylül 1876 ,S.1.

(517)Fransız-Alman Savaşının başladığı günlerde Alman Prensi : İstanbul'un en saygın Türkçe gazetesi hangisi ise sayılarının gönderilmesini istemiş,Büyükelçi de Basiret'i göndermişti.Bu konuda geniş bilgi için bk : Ali Efendi,Önemli Olaylar,S.29-30.

ve Sadrazam⁵¹⁸ tarafından zamanının en etkili gazetesi olarak görülüyor ve sürekli takip ediliyordu.

Basiret gazetesinin kamuoyu üzerindeki etkisi ve yönlendirme gücünü daha iyi anlayabilmek için bir kaç örnek vermenin yerinde olacağı kanısındayız.

Daha önceki bölümlerde : Basiret'in, İttihad-ı İslâm (İslâm Birliği) ve İttihâd-ı Osmanî (Osmanlı Birliği) konularında nasıl bir tartışma başlattığı ve kamuoyunu bu istikametle nasıl yönlendirdiğinden söz ettik. Bunlardan tekrar söz etmeyeceğiz.

Basiret devlet memurlarına yönelik bazı yayınlar yapıyor ve bu kamuoyunda büyük etki meydana getiriyordu. Basiret, 600'üncü sayıda Kütahyalı beş kişinin imzasıyla bir mektup yayınlamıştı. Mektupta, Kütahya Tahrirat Müdüründen şikayet ediliyordu⁵¹⁹. Yayın hemen etkisini göstermiş olmalı ki 610'uncu sayıda bu defa memur ve eşraftan olmak üzere yirmi imzalı bir mektup gönderilmiş ve bu da Gazete'de yayınlanmıştı. Bu mektupta ise halkın müdürden memnun olduğu belirtiliyordu⁵²⁰. Bu olay Gazete'nin taşrada bile ne kadar etkin olduğuna güzel bir örnektir. Ayrıca gazetenin toplumun sorunlarını halka nasıl tarafsız bir şekilde aktardığının da kanıtıdır.

(518) Sadrazam Mahmut Nedim Paşa, "Konsolid faizlerinin yarıya düşürülmesi" ile ilgili önemli bir ekonomik kararı, Basiret gazetesinde ilan etmiş, bunun üzerine piyasa allak bullak olmuş, Konsolide fiyatları yarıya düşmüştü. Basiret'in hükümet üzerinde ve Kamuoyu üzerinde etkinliğini gösteren bu olay hakkında geniş bilgi için bk : Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.50-54 ; Cevdet Paşa, Tezakir (40 Tetimme), S.146.

(519) Basiret, No : 600, 9 S 1289/18 Nisan 1872.

(520) Basiret, No : 610, 23 S 1289/2 Mayıs 1872, S.3, Stn.3 ; Buna benzer bir örnek Basiret'in 404'üncü sayısında da mevcuttur. Bu sayıda "Şehir Mektubu" bölümünde yayınlanan bir yazıda : Nişastacı esnafının temizliğe ve sağlığa uygun nişasta üretimine özen göstermedikleri yolunda bir makale yayınlanmıştı. Bu haber İstanbul basını ve halk üzerinde hemen etkisini göstermiş, bu yönde kamuoyunda bir tartışma başlamıştı.

Basiret gazetesi bazı önemli olayların olduğu zamanlarda gündemi belirli bir konuda yoğunlaştırarak Kamuoyunu o istikamette bilgilendiriyor ve gerektiğinde yönlendiriyordu.Örneğin gazetenin 852'nci ve devam eden sayılarında,Süveyş Kanalından geçen gemilerden alınan verginin artırılması için konferans toplanması konusunda bir çok haber verilmektedir⁵²¹.

Gazete Osmanlı-Rus Savaşının olduğu günlerde savaşla ilgili haber ve yorumlara geniş yer veriyor,halkın milli duygularına hitab ediyordu.Ayrıca dış dünyada Osmanlı Devletine sempatican bulma yolunda büyük gayretler sarfediyordu.Özellikle Rusya içerisinde bulunan Türklerin Rusya'ya karşı koymaları yolundaki haber ve yorumlara geniş yer veriliyordu.Bu arada Osmanlı halkına çağrı yapılarak Devletin maddi bakımdan büyük sıkıntı içinde olduğu ve yardım yapılması gerektiği belirtiliyordu.Bilhassa savaş yaralıları için halktan Devlet'e tiftik vermesi isteniyordu⁵²².

Gazete,Ayastefanos anlaşmasının yapıldığı günlerde halka, bu konuda bilgi veriyor ve böylece kamuoyunun nabzını elinde tutmaya çalışıyordu⁵²³.

Basiret gazetesinin bu şekilde güncel olaylarla fazla ilgilenmesi,okuyucu kitlesinin artmasına neden olduğu gibi kamuoyunun nabzını elinde tutmasına da ortam hazırlıyordu.

4-Basiret Gazetesinin Basın Hayatımıza Ne Getirip Ne Götürdüğü Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Basiret gazetesinin savunduğu fikirleri daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak inceledik.Bu bölümlerde : Basiret'in Almanya'dan gördüğü teknolojik ve parasal yardımı anlatarak,etkileri

(521)Basiret,No : 852,17 Z 1289/16 Şubat 1873,S.1-3 ve devam eden sayılar.

(522)Basiret,No : 2196,1 N 1294/9 Eylül 1877,S.3 ; Ayrıca bu sayılardan önce ve sonra savaş hakkında sürekli yayın yapılmakta idi.

(523)Basiret,No : 2368,29 S 1295/4 Mart 1878 ve devam eden sayılar.

günümüze kadar gelen "Alman sempatisini" toplumumuza nasıl kazandırdığını belirttik. Ayrıca Basiret'in, tartışmaya açtığı İslâm Birliği Siyasetinin nasıl, Alman Berliği Siyaseti ile alakalandırıldığını yukarıda uzun uzun anlattık.

Yine Millet, Hürriyet, Müsâvât (Eşitlik), Meşrutiyet, Cumhuriyet kavramları hakkında Basiret gazetesinin tavrını ve yayınlarını inceledik. Bu arada ülkenin parçalanmasını önlemek için Osmanlıcılık fikrini savunduğunu belirttik.

Şimdi Basiret gazetesinin basın hayatımıza yaptığı katkılarını ve kendine has özelliklerini maddeler halinde inceleyelim.

a-Basiret gazetesi başından sonuna kadar bir kişinin (Ali Efendi) mülkiyeti altında yayın hayatını sürdüren, ilk tarafsız ve özel gazetelerimizden biridir. Hükümetin gazeteye, bir kaç kez yaptığı para yardımından başka, desteği ve yardımı yoktur. Tamamen özel teşebbüs imkanlarıyla çıkarılan bir gazetedir.

b-Gazete, belirli bir fikir ve ideolojiyi savunmak için çıkarılmış yayın organı değildir. Dönemindeki gazetelerin aşağı yukarı tamamı, belirli bir ideolojiyi ve fikri savunan gazetelerdir. Basiret ise ticarî amaçlı bir gazete idi ve profesyonel bir gazetecilik anlayışı ile yayın hayatını sürdürmüştür. Bu özellikleri ile gazete, batı gazetecilik standartlarına uygun bir yayın organı idi.

Ali Efendi gazeteciliği meslek olarak benimsemiş bir kişi idi⁵²⁴. Bunun için Basiret gazetesi, belirli bir fikrî doğrultuda yayın yapan gazete olmaktan çok, toplumun ihtiyacına cevap verecek yayınlar yapan bir gazete idi. Bu itibarla o zamanki toplumda tartışılan ve gündemde olan bir çok konu gazete sütunlarında yer almıştı. Bu arada gazetede Genç Türkler ve İttihad ve Terakki eğilimli yazarlar da yer almış ve yazı yazmışlardır. Fakat bu yayınların hepsi yukarıda bahsettiğimiz profesyonel gazetecilik anlayışı çerçevesindedir.

(524) Bu dönemde gazetecilik henüz tam anlamı ile bir meslek haline gelmemişti. Gazeteciler, gazeteciliği ek bir iş veya fikirlerini savunmak için bir araç olarak görüyorlardı ; Ali Efendi, II. Basiret'in yayın hayatına başladığı ilk sayıda gazeteciliği çok sevdiğini ve mukaddes bir vazife olarak bu işi yaptığını belirtmektedir.

c)Basiret gazetesi Türk basın hayatında ilk dış yardım alan bir gazetedir.Gazete,Fransa-Prusya Savaşında Prusya(Almanya) tarafını tutmuştu.Bu nedenle Almanya'dan son model baskı makinaları ile maddi yardım görmüştü.

Gazete'nin Almanya'dan aldığı bu yeni ve pahalı teknoloji doğal olarak içeriksel bağımlılığı da birlikte getirmişti⁵²⁵. Daha önce de belirttiğimiz gibi Gazete'nin içeriğinin büyük bir bölümünü : yabancı gazetelerden yapılan tercümelemler,Reuter ve Havass'dan alınan telgraf haberleri ile yerli ve yabancı ürünlerin reklamı oluşturuyordu.Fakat burada şunu hemen belirtelim ki,o dönemdeki diğer gazetelerde de buna benzer dışa bağımlılık görülmüyordu.Bunun nedeni : Basının,Avrupa'dan aktarılan yığınsal bir iletişim aracı olmasıdır.Burada Osmanlı toplumu tüketici kültür konumundadır.Basın ise üretici kültürde oluşan bir kurumdur.Bu sebeple gazetenin Osmanlı Toplumuna aktarılması bazı sorunları birlikte getirmiştir.

Basiret gazetesinin Almanya'dan aldığı baskı makinalarının saatte beşbine⁵²⁶ varan baskı sayısı savurgan bir model oluşturmuş,gazete çok basım yapıp çok satış yapma gayreti içine girmiştir.Bu sebeple basılan gazetelerin bir çoğu satılmıyor ve iade olarak geri geliyordu⁵²⁷.

Aslında:hammadde kaynağı(kağıt),parasal kaynak(reklam) ve haber kaynağı(Haber ajansları) bakımından dışa ne kadar bağımlı olduğunu Basiretçi Ali Efendi kendisi de seziniyordu.Bu bağımlılığı biraz olsun azaltmak için bazı çabalar içersine girmesine rağmen Ali Efendi bu konuda başarı elde edememişti.Ali Efendi tarafından 1872 yılında,bugün bile basınıımızın gerçekleştirmediği bir teklif sunuluyor:Diğer gazetelere ve ilgilenenlere,kağıt fabrikası şirketi kurup,kağıt üretimi öneriliyor.Bu fikrin kabulü halinde ise,Basiret'in kırk hisse alabileceği bildiriliyordu. Büyük olası-

(525)İlal,Ersan,İletişim,Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum, S.58,68.

(526)Basiret tirajının en iyi olduğu günlerde 10.000 gazete ancak satabiliyordu.

(527)Basiret,No : 897,11 S 1290/10 Nisan 1873,S.3,Stn.1-2'deki bir yazıdan gazetenin bir çok iadesi olduğunu anlıyoruz.

lıkla Ali Efendi tarafından yazılan bu yazı "Bir Kağıt Fabrikasının Eşedd-i Lüzumu" başlığı ile gazetede yayınlanmıştı⁵²⁸.

d-Basiret, "Gazeteciliğin saygın bir meslek" olması yolundaki çabaları ile de ; Basın tarihine geçmeyi hak etmiş bir gazetedir.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi o dönemde gazetecilik âdi bir meslek olarak kabul ediliyordu. Basiret bu fikre karşı çıkıyor ve Hayreddin imzasıyla yayınlanan bir yazıda :

"Avrupa'da gazeteciler öyle saygın kişilerdir ki bunlardan Hariciye Nazırlığına kadar yükselenler vardır. Türkiye'de ise bir zaptiye neferi kadar haysiyetleri yoktur"⁵²⁹

diyerek bu anlayışın yanlışlığı dile getiriliyordu⁵³⁰.

Gazetenin diğer bir sayısında "Matbuat" başlığı ile yayınlanan bir yazıda ise : Kendisine Basiret'te yazarlık yapması teklif edilen bir yazarın, "Ben gazete muharrirliğine tenezzül edecek dereceye düşmedim" dediği belirtiliyor ve bu durum eleştiriliyordu. Aynı makalenin devamında Basiret gazetesinin halk tarafından tutulduğu ve Times derecesine çıktığı belirtiliyordu⁵³¹. Böylece yazarın gazeteye yaptığı hakaretin yersiz bir iddia olduğu okuyucuya duyurulmuş oluyordu.

"Gazete ve Muhbirler" başlıklı diğer bir yazıda ise : Gazete ve gazeteciliğin ne kadar önemli ve zor bir meslek olduğu, doğru ve taze haber vermenin ne kadar elzem olduğu belirtiliyor. Ayrıca muhabirliğin gazetecilikten (yazar ve gazete sahibinden) daha büyük bir iş olduğu vurgulanıyordu⁵³². Yine gazetenin, 11'inci sayısında

(528) Basiret, No : 610, 23 S 1289/2 Mayıs 1872, S.2-3.

(529) Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.21.

(530) Bu makale yayınlandıktan sonra Gazete'nin sahibi Ali Efendi iki zaptiye neferi tarafından katil götürür gibi küçük düşürücü bir tarzda Zaptiye Müdürlük kapısına götürülmüştür. Bu konuda Bk : Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.21.

(531) Basiret, No : 1538, 25 R 1292/31 Mayıs 1875.

(532) Bk : Ek 19

gazete ve gazeteciliğin fazileti hakkında bir yazı yayınlanmış-
tı⁵³³.

Basiret gazetesi, kamuoyundaki etki ve gücünü kanıtlamak suretiyle de Gazeteciliğin saygınlık kazanmasına katkıda bulunmuştur. Elbetteki kamuoyunda etkisi ve gücü fazla olan böyle bir mesleğin yöneticiler ve halk arasında saygınlığı olacaktı.

Burada şunu da itiraf edelim ki ; Basiret gazetesi ve sahibinin, o dönemde yaşayan devlet erkânı yanındaki saygınlığı (bu günki kadar olmasa bile) biraz da ; Almanya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuz ve etkisinden kaynaklanıyordu⁵³⁴.

e-Basiret gazetesi yayın hayatı boyunca, toplumun değer ölçüleri ile batının ilim ve fennini birleştirme çabası da gütmüştür.

Gazete'de, Batının ilim ve medeniyetinin alınması yolunda bir çok yazılar yayınlanmış ; kalkınabilmek için, çalışmak ve batının ilim ve fennini almanın zorunlu olduğu savunulmuştur.

Gazete'nin 8'inci sayısında : Avrupa'nın Eğitim, Ziraat, Sanayi ile kalkındığı belirtiliyor, Osmanlı halkının da aynı yolu takip etmesi gerektiği vurgulanıyordu⁵³⁵.

Gazete'de Frenklere (batılılara) yetişebilmek için tenbelliğin bırakılması gerektiği, çeşitli vesilelerle belirtilmiştir. Bu arada batının ahlakının ve geleneklerinin, Osmanlı toplumuna aktarılmasına şiddetle karşı çıkılmıştır. Bu karşı çıkışlar gazetenin özellikle ilk sayılarında, bilimsel manada kaleme alınan makale-

(533) Basiret , No : 11,4 Za 1286/24 Mayıs 1870, S.1 (Tebrik ve Hitab)

(534) Ali Efendi, hatıratında bunu açıkça dile getiriyor ve Çırağan Vak'ası ile başlayan soruşturmasında ; ölmeden kurtulmasını, Prens Bismarck ile görüşmesine bağlıyordu. Bu hususta bk : Ali Efendi, Önemli Olaylar, S.92.

(535) Basiret, No : 8,1 Za 1286/2 Şubat 1870.

lerde kendini gösteriyordu⁵³⁶. Gazete'nin başka bir sayısında ise: Mecelle'nin Rumcaya çevrildiği haberi verildikten sonra, altındaki yorumda : bunun çok sevinilecek ve övünülecek bir haber olduğu belirtiliyordu. Bu olayın, Osmanlılık şerefine yüceliğine bir delil oluşturduğu savunuluyordu⁵³⁷.

Gazete bu tür yayınlar ile halka şu mesajı vermeye çalışıyordu : Batının ilim ve fenni ile Osmanlı toplumunun ahlak ve maneviyata dayalı, geleneksel değerleri birleştirilmeli idi.

f-Basiret gazetesi : Batı basınının, kiliseye ve dini kurumlara karşı çıkışı gibi, dini kurumlara karşı çıkmadı. Fakat dini konulara girmekten de kaçındı. Gazete'de tüm müslümanların siyasi bir birlik etrafında toplanması gerektiği fikri savunulmuştur. Ama bunlar, siyasi ve politik yayınlar idi. Dini yayınlar değildi.

Basiret'te ; yayın hayatı boyunca, fıkıh, tefsir, kelam, siyer ve hadis gibi dini bilimlerle alakalı makale ve yazılar yayınlanmadı. Namaz, zekat, oruç, hac⁵³⁸ v.b. ibadetleri anlatan ve bu yolda telkinler yapan yazılara da rastlanmamıştır. Gazete, bu konularla ilgili tartışma, eleştiri ve yorumlara gitmekten şiddetle kaçınmıştır.

(536) Basiret, No:5, 25 Şevval 1286/28 Ocak 1870, S.1, Stn.1-2'deki "Tenbellik" başlıklı bir makalede batının ilim ve fenninin alınması gerektiği savunuluyordu. Yine aynı sayıda S.2, Stn.2'deki diğer bir yazıda, Beyoğlu'nda yakışsız elbise giyip muçine takarak Avrupalıyı taklit eden gençler şiddetle eleştirilmektedir ; Gazete'nin birinci sayısındaki bir makalede de, Avrupalıların, medeniyette ileri olduğu ve bu ilerlemeyi matbuat sayesinde gerçekleştirdikleri belirtiliyor, ülke insanlarının da bu yolu izlemeleri öneriliyordu.

(537) Basiret, No : 854, 20 Z 1289/19 Ocak 1873, S.1, Stn.1.

(538) Gazete'de Hac ibadeti ile ilgili bazı makaleler yayınlanmıştır. Ama bunlarda siyasi amaca yönelik idi. Bu makalelerde Uzakdoğu ve Rusya'dan, hacca gelen müslümanlara İslâm Birliği Siyasetinin anlatılması ve onların Osmanlı Devletine ısındırılmaları gerektiği anlatılıyordu. Basiret'in 14 S 1289/23 Nisan 1872 tarihli sayısında : Haccın İttihad-ı İslâm (İslâm Birliği) için merkez seçilmesi yolunda bir yazı mevcuttur. Bu konuda bk : Türköne, a.g.e., S.166.

g-Basiret gazetesi, toplumun iletilerini yönetime ileten bir yayın organı olmaya oldukça fazla zen gösterdi. Kendinden önce yayın hayatına başlayan, Takvim-i Vekayi, Vekayi-i Mısıryye, Ceride-i Havadis gazeteleri gibi ; yöneticilerin istek ve düşüncelerini halka aktaran bir araç olmadı. Fakat batı kaynaklı iletilerden de kendisini kurtaramadı. Öte yandan yurdun dört bir yanındaki fahri muhabirleri aracılığı ile zaman zaman Basiret ile okuyucu arasında çift yönlü bir haber akışı elde etmenin yolları da bulunmuştur.

E K L E R

(Basiret)

Basiret insanın hayvâniyette müsterek olduğu mahlukât-ı sâireden mâ-bihî't-temeyyüzü olan kuvve-i şerife-i nâtıkıyyet ki, cevher-i girân-bahâ-yı akl u idrâk ile memzûcdur. Onun gibi ve belki onun bir mertebe daha mâ-fevki bir ni'met-i cihân-kıymet ve bir mevhibe-i celile-i Cenâb-ı Rabb-i izzettir ki, insan bu ni'met-i celile sâyesinde ebnâ-yı nev'i beyninde temeyyüz eder.

Çünkü Basiret bir nûr-ı Rabbânîdir ki, onunla mevhûb olan insan lâ-cerem onun şua-yı hidâyetiyle mesâlik-i âlem ve menâhic-i benî Âdemi kemâ-yenbağî müşâhede ederek harekât ve sekenâtına mad-di ve ma'nevi muvassıl-ı selâmet olan bir tarık-i feyz-i refik ta'yin ve tahsis ile ale'd-devâm feyz ü felâh üzere gider.

Zira Basiret gencine-i vicdânda meknûz ve mestûr bir şem'-i cihân-tâb-ı sübhânîdir ki dü-çeşme-i şühûd-ı beşeriyetinden başka insana bahşettiği rûzne-i sahîhü'l-manzara-i fuâddan bidâyet-i umûrun nihâyetini irâe ile nefis-i nâtıkayı ilâ-gayri'n-nihâye müstaidde olduğu mehâlikten vikaye eyler.

Evet Basiret bir neyyir-i tâbândır ki, onun ziyâ'ı füyûzât-ı ihtivâsından behiyye-mend olan adam elbette nîk ü bed umûru alâ mâ-hüve hakkihâ temyîz ü tefrik ve lâ-büd tavr-ı vürûsunu sûrî ve samimi bir menhec-i ma'kul ve makbûle tevfik ederek kendini dalâlet-i zâhiriye ve bâtınıyeden himâye eyler.

Basiret bir mihr-i münir-i âlem-ârâdır ki, onun lem'a-i zulmet-fersâ-yı hidâyet-bahşâsını idrâke kâbil olan dîde-i ibret beyn-i ashâbı hemîşe-râh-ı necât ve felâhı görerek girîve-i gafletindenemin ve tekye-gâh-ı hayatında hem-vâre kemâl-i refah ve huzûr-ı kalble murabba'-nişîn olur.

Basiret bir şu'le-i cevâledir ki, insana beşeriyetin verâ-perde-i tıynette hâiz-i kitmân edebildiği bazı ağrâz ve huzûzun tevlid edeceği avâkıb-ı vahîmeyi ayân ve bu vechile insanî tabî-at-ı hayvâniyesinin tesâdüf ettirebileceği muhâtaratdan ber-amân eder.

Basiret bir kuvve-i fa'âledir ki nefis-i emmâreyi kuvvetini tamamıyla isti'mâlden men' ve var kuvvetin te'sirât-ı vahîme-i â-cile ve 'acilesini kat' ve def' ederek insanı insan eder.

Basiret cevherdir. Basiret nurdur. Basiret mevhibe-i nâciye-i rabbü'l-beşerdir. Basiret vicdân-ı beşerde mestûr bir genc-i gayr-i manzûrdur. İnsan basireti sâyesinde insan sayılır. Basiretsiz adam adam sayılmaz.

Tekrar ederiz ki, Basiret cevherdir. Zira insan gencine-i hilkatte ne kadar itibar sahibi idüğünü bu cevherle isbat eder. Basiret nurdur. Zira insan zulmet-gede-i gaflette râh-ı selâmeti ancak bu şu'le-i ziyâ-güsterle görüp tefrik-i tarik-i dalâl ve necât eder. Basiret mevhibe-i rabbü'l-beşerdir. Zira insan beşeriyetle beraber mümtâz-ı hayvanât olduğunu bu mevhibe-i celile ilan eyler. Basiret vicdân-ı beşerde mestûr bir gayr-i manzûrdur. (Belki bir tılsım-ı müstahyilü'z-zuhûrdur) Zira insan onun bahşettiği servet-i idrâk ve ferâsetle desâis-i hızlân u hüsrândan tevakkî ederek dâreyn için nâfi'-i müte'addid ve mütenevvi' künûz-ı nihân keşfederek ihrâz-ı nâm u şân eyler.

El-hâsıl Basiret'in delâlet ettiği ma'ânî-i latîfe ve fe-hâvî-i münîfeyi best u beyâna ne bu nâcizde kudret ve ne hâme-i âcizânenizde tâkat var. Ve Binâenaleyh makâlede tercih-i ihtisâr evlâ li'l-ihdiyârındır.

Fakat şunu da itiraf-ı acz ü taksir ile beraber zikr ve tahrirden geri durmak olmaz ki, Basiret min-gayri had millet gazeteliği ile müftehir ve lafz-ı basirette lügaten hüccet ve burhan manası dahi müstetir olmasına binâen bu gazete terakkiyât-ı milliyemizin burhânı ve ibâre-i sahiha ile âsâr-ı meşhûde-i terakkînin hizmetkâr-ı ilanıdır. Hizmet-i celilenin ne kadar girân-kıymet olduğu nasıl muhtâc-ı beyân değil ise ânâfânâ cilveger-i sâha-i şühûd olan terakkiyât-ı celile ve hayriyenin ne mertebelerde incilâ-bahşâ-yı a'yûn-i umûm olduğu dahi ol vechile bedîhî ve ayân ve bu şeref ve

haysiyetle Basiret'in fark-ı ubûdiyet ve mefhareti vâsıl-ı künküre-i âsümândır.

Evet Basiret terakkiyât-ı milliye ile teşekkür ve iftihar, yani günden güne tarîk-i terakkîde müsâbaka-i akrân u emâsil edişimizden dolayı cümlenin borçlu olduğu teşekkür ve iftihârı lîsân-ı milletten ilan ve tekrar eder ve mahmîdet ve mefharette borçlu ve haklı olduğumuzu hayır-hâh-ı Osmâniyân olan Avrupalılar dahi tasdik ve ikrar eyler.

Ke'ş-şems fî vasati'n-nehâr müncelî ve âşikâr değil midir ki, on oniki sene mukaddeme gelinceye kadar hemen bir hâl-i vukûf ve belki inhitâtta bulunan millet-i mu'azzama mebde-i saâdet ve felâh olduğu müsellemler-i âlem olan cülûs-ı meymenet-me'nûs-ı Cenâb-ı mülûkâne rûz-ı firûzundan itibaren kesb-i hayât-ı taze ederek sâye-i meâlî-vâye-i hazret-i tacidârîde hemîşe bî-dirîğ ve râyegân buyurulan himem ve eltaf-ı şehriyârî ile mülkün her tarafında müceddeden mektebler te'sis ve âdî ve demiryollar inşâ ve tramvaylar ihdâs olunup ve ta'dâdı kâbil olamayacak daha nice nice me'ser vücûda getirilip mülkün bu yüzden esbâb-ı umrânına mükemmeliyet verilmiş ve irâdât-ı ilhâm ifâdât-ı cenâb-ı şehinşâhî bir taraftan dahi kuvve-i berriye ve bahriye-i devleti menzil-i lâyıkhına îsâl buyurarak mülket-i şâhâne ve teba'a-i mülûkâne bu vechile dahi tezyîd-i mağbûtiyet eylemiştir.

Bahsın vicdân-ı sadâkate bahşettiği şevk-i kelâmî vâdî-i tatvîle sevkeder. Halbuki ne denli tafsil edilse ihyâ-yı mülk ü millet husûsuna masrûf-ı eltâf ve müsâadât-ı celile-i velî-nî'-metin binde birini ta'rif kâbil olamaz.

Esas maksad olan Basiret'in burhân-ı terakkî ve hâdim-i ilân-ı terakkî-i millet olduğunu isbâta ise âsâr-ı meşhûde kifâyet eder.

Harb Numara(4)

(İttihâd-ı Osmânî)

Prusya'nın tahakkümü altında bulunmaklığı ihtiyâr eden Almanya küçük prenslerini Fransa gazeteleri ma'lûm olan bir kasıt ve niyet ile takbih sıralarında bulunarak Bavyera ve Wirtemberg kralları ve Baden Grandükası Prusya'nın tasallutunda bulundukca hukûk-ı müstakillelerini gayb edeceklerinden bunlar Fransa ile ittifak etmiş ve yahut hiç olmazsa şu muhârebe-i hâzırada bî-taraf-lığa riayet eylemiş olsalardı ; o hukuklarını tamamıyla muhâfaza eylerlerdi gibi lisanlar isti'mâl etmekte bulunuyorlar. Halbuki bu Almanya Kral ve Grandükaları hukûk-ı müstakilleleri olmasa bile Almanyalılık sıfat-ı milliyetleri mevcut olacağından Almanya'nın tehlikede bulunmuş olduğu böyle bir zamanda o kıt'anın en büyük hükümdarının etrafına cem' olmağa hey'et-i umûmiyesiyle Almanya vatanlarının bekâ ve istiklalini muhafaza etmiş olacaklarını tamamıyla bilip Fransa gazetelerinin öyle mütâla'ât-ı mevhûmesine bi-hakkın kapılmadılar.

İşte bu küçük hükümdarların işbu harekât-ı vâkı'a-i pesendâneleri memâlik-i Osmâniye'ce hüsn-i emsâl tutulabilir. Hususıyla Ren nehri kenarlarında başgösteren kara bulutların bu tarafları dahi kaplaması mümkün olan bu zamanda zât-ı hazret-i şehinşâhî Şark'ın en büyük Padişahı olarak bütün Şark'ı düşmana karşı muhâfaza ve Mısır ve Tunus ve Memleketeyn ve Sırbya ve Karadağ gibi eyâlât-ı mümtâzelerinin hâl-i hey'et ve milliyetlerini tamamıyla vikâyeye muktedir, ancak zât-ı şâhâneleri olacağından eyâlât-ı mezkûre idarelerinde bulunanların dahi mezkûr Almanya prensleri hareketle asâkir ve levâzımât-ı mevcûdeleriyle İttihâd-ı Osmânî kuvvetinin reis ve pişvası olan metbû'-ı efhamlarına teslimiyet tarîk-i selâmetinden ayrılmayacakları bî-şekdir.

İşbu eyâlât-ı mümtâzeden Memleketeyn ve Sırbya ve Karadağ emâretleri herşeyden akdem şurasını bilmelidirler ki bunlara sûret-i mümâşâтта görünüp de kendilerini güyâ hüsn-i himâye eyler dâ'iyeyi

vâhiyesinde bulunan Avrupa devletlerinin Hey'et-i Umûmiye-i Memâlik-Osmâniye'yi böyle birer sûret ve takrib ile tefrikaya düşürüp de hey et-i milliyetlerini müteferrik ve za'if ve binâ-berin yekdiğere muâvenetden âciz görecekləri memleketleri istedikleri kalıba çevirmekden başka bir niyetleri yoktur. Bu küçük heyetlerin meselâ birisinin Avusturya ittifâkıyla ve diğerinin Fransa'ya istinâd ile ve diğer birinin Prusya'ya nisbet ile kendilerine güvenenlere ber-vech-i âtî misâlimiz mâ-sadak hâl olur.

Hikayesi meşhur olduğu üzere (bir geyik ve bir sırtlan ve bir dağkeçisi her sayd ve şikârlarında lokmaları beraber ve her kayd ve giriftârîlerinde mu'în-i yekdiğer olmak üzere bir arslan ile sözbirliği etmişler. Nâgâh mezkûr keçinin kurduğu dâm'a bir şikâr-ı cüssedâ tutularak bunu beyinlerinde taksim için her dördünün keyfleri dört üstüne şikârın etrafına dizildiklerinde cümlesinin mümtâzı olan arslan kelâma âğâz ile şu hayvanı dörde taksim edelim. Bir hissesi bütün hayvanların ulusu olduğum için bana âid olur ve ikinci kısmında "el-hüküm li-men galeb" kavli hâtıra gelir. Çünkü en cesur ve şeci'iniz ben olduğumdan üçüncüsünü de bi-hakkın kendi lokmam bilirim. Gelelim dördüncü parçaya. İçinizden kim cesaret eder de el uzatırsa göreceğini görür) demiştir.

İşte za'if olanlar kendilerine daha kuvvetli taraflar bulmağa kalkışırılar. Ama böyle kala kala birşey kalmayacak sûrette muzmahil ve zâ'il olurlar.

Sâlifü'z-zikr emâretler Devlet-i Aliyye yekdiğerine istinâd ile bekâsında tarik-i selâmeti bulur. Bu istinâdda kuvveti dahi cümlesinin metbû'-ı a'zamları Devlet-i kaviyy-i şevket-i Osmâniye'ye tamâmî-i merbûtiyetiyle hâsıl olur ki o devlet düşmana karşı hemîşe gâlib ve gâlib olmadığı zamanlarda bile nice nice tehlikeler geçirmekle âmmenin dikkatini câlib olmuştur.

Memâlik-i mahrûsede yaşayan bi'l-cümle milletler Osmanlılık ittihâdı altında bulunuyorlarsa Rusya gibi büyük bir devlete dahi karşı duracakları derkâr ve bu küçük idareler kendi kuvvetlerine güvenecek olurlar ise Kırım hanları ve Gürcistan hâkimleri ve Ceza-yir dâîleri gibi istiklâl-i dâ'iyesi netice-i vahimesini görecekləri âşikârdır.

Rusya'dan daha küçük bir devletin kuvveti bile bu gibi vâhî iddialar havasında küçük idareleri birer birer bitirmeğe kâfidir.

Roma generallerinden (Pretoryos) ittihâdda ne kadar kuvvet var ise teferruk-ı hâlde o kadar za'fiyet olduğunu kendi tarafgirânına isbât için birisi lâgar ve za'if ve fakat kuyruğu tüysüz ve diğer tüvânâ ve kavî ancak kuyruğu kıllı iki at getirtip mezkûr za'î hayvanın kuyruğunu kuvvetli ve kavi esbin kuyruğunu za'if birer âden çekdirmekle çünkü kuvvetli âdemin tuttuğu kuyruk tüysüz olmak ciheti ile çekilir şey olmadığından mezkûr kuyruğun kopması mümkün olamayız za'îf âdemin ise kılları birer birer yolmağa az vakit içinde o atı kuyruksuz heyetine koyduğunu göstermiştir.

İşte general-i mûmâileyhin şu küçük bir nümûnesi bu günkü gür memâlik-i Osmâniye'de ibret alınacak bir büyük derstir.

Hayreddin

(Almanya Tertibât-ı Askeriyesi)

Bugünkü gün bütün Almanya ümerâ ve zâbitân-ı askeriyesi Almanya kuvve-i müctemi'a-i berriyesinin umûmen Prusya tertibâtı üzerine tanzîmiyle meşgul bulunuyorlar. İşbu tertibâtın evveliyatı Paris şehrine Alman toplarıyla obüz daneleri yağdırıldığı vakit itmâm olunmuş olup teşebbüsât-ı vâkı'anın derece-i ehemmiyetine göre kuvveden fi'ile çıkarılması Prusya Erkân-ı Harb-i Umûmîsî Reisi General Moltke ile Harbiye Nâzırı General Raun'un muhavvel uhde-i istihkâkları olmak cihetiyle müşârunileyhimâ gece ve gündüz buna hasr-ı himmet ve ikdâm etmekte olup bir sene içinde dahi orduları lağv ile bütün kuvveti teşkilât-ı umûmiye dâire-i merkeziyesi altına alınmış olacak ve tertibât-ı mezkûrenin itmâm olunduğu gün yeni Alman İmparatorluğunun âlemde hemen emsâli nâ-mesbûk bir kuvve-i cesîme-i askeriyesi bulunacaktır.

Alsas ve Loren ile beraber Almanya-yı cenûbde icrâ olunacak tensikât-ı askeriyeye beş kolordudan ibâret olduğu halde Almanya-yı şimâlînin onüç kolordularına ilhâk olunacağından cümlesi asâkir-i muvazzafa olarak onsekize yani Prusya hassasıyla onyedî kolorduya iblâğ kılınmış olacaktır. Bu kolorduların mikdarları yekdiğerine müsâvî râddelerde olmak üzere beherinin sekiz ya dokuz alay piyade ve beş yahut altı alay süvârisi bulunacaktır ki cem'an yüz elli piyade ve yüz süvari alayları demek olup bu piyade alaylarının dahi üç bin, süvari alaylarının dahi biner nefer mevcûdu olmak lâzım gelecektir.

Asâkir-i muvazzafa-i mezkûreden başkaca olarak ihtiyât ve landor asâkirinin teşkilâtı ne yolda olacağı henüz bilinmiyor ise de Prusyan tertibâtı üzere teşkil olunacağında şübhesiz görünüyor. Prusya tertibât-ı askeriyesince asâkir-i muvazzafanın saf üç taburdan müretteb bulunan her alayı landor askerinin iki taburdan ibâret alayına ve muvazzaf tüfenkçi alayı dahi ihtiyâtın bir taburuna müsâvîdir.

Almanya-yı cenûbînin vereceği landor asâkirinin mikdârı şimdiden keşf olunamıyor.Çünkü Vertemberg tertibât-ı askeriyesi henüz hitâm bulmamış olduğu gibi cenûbî Almanya'da tüfenkçi alaylarının tertibâtı dahi kuvveden fi'ile getirilememiştir.Fakat tahmin ile Hes Grandükalığı altı ve Baden Grandükalığı oniki ve Alsas ve Loren kezâlik oniki ve Vertemberg Krallığı onaltı ve Bavyera Krallığı dahi otuzdört ki cem'an seksen tabur landor verecekler olup Almanya-yı şimâlîde tertib olunacak landor askeri ise cem'an ikiyüz onsekiz tabur piyade ve oniki alay süvari olmasıyla bütün Almanya İmparatorluğu hîn-i hâcette 300 tabur piyade ve 25 alay dahi süvari cem'etmiş olacaktır.

(Viyana'nın Pres Gazetesi)

(Bunda en ziyâde dikkat edilecek bir hal var ki Almanya İmparatorluğu ne kadar büyük bir muhârebe ve galebe eylemiş olduğu halde dahi o galebenin mağrûru olup da rahata düşmüyor.Şerefli kazanmış askerini bir kat daha kuvvetli göstermekliğe himmet ediyor.Filhakika bir muhârebe ve galebe üzerine o galebede olunan tecrübelerle beraber tertibât-ı askeriyeden gaflet olunmak mağlûb olan tarafın kuvvet bulmasıyla belki bilâhere onun mağlûbu olmaklığı müsâid bulunmak demek olacağı dakikasını Almanya Devleti derpîş-i ehemmiyet eylediği için ileride bir Sadve ve bir Sudan muzafferiyetini daha kazanmaklığa müste'id oluyor.)

(Almanya Kuvve-i Bahriyesi)

Almanya'nın muhârebe-i mündefi'ada bahren başlıca bir hareketi olmadığı zannolunmakta ve bu kuvvetin hiç İngiliz ve Fransız kuvvetleri derecesine varmayacağı i'tikâdlarına varılmaktadır.

Şu iki cihetin evvelki kazıyyesi zannolunduğu gibi olmayıp Almanya asâkir-i bahriyesi beyhûde harbler etmiyerek düşman gemilerinin kuvvetini kırmaklığa muvaffak olmuş olduğu delâiliyle isbât olunmuş olup ikinci sûrette ise işler kendisini isbâta kâfîdir.

Ma'lûm olduğu üzere kâmil bir donanma bir günde vücûda gelmiyeceği derkâr olarak Almanya'nın kuvve-i bahriyesi keyfiyetini

nazar-ı ehemmiyeti altına alması ancak on sene olmuş ise de İngiltere ve Fransa birkaç yüz yıllarca kuvve-i bahriyeleri istikmâline çalışmakla şimdiki derecelerini bulmuşlardır.

On sene evvel sefâyin-i harbiye fakat dörtü büyücek olmak üzere yirmi üç vapur ile dört yelken gemisinden ibaret olarak ne sahîhen Tersane denilecek bir limanı ve ne de Danetsik limanında olduğundan mâ'adâ kızak ve sâir levâzımâtı olduğu ve elli sekiz büyük zâbit ile kırk küçük zâbiti olup bahriye bütçesi ise 971.928 taler(on altı guruşdur) gibi cüz'î bir meblağa münhasır bulunduğu hâlde işbu mikdar bundan iki sene mukaddem on milyon talere varmış ve o kadar da fevka'l-âdesi olmuştur.

Fi'l-vâki' bu günkü gün zâbitânıyla asâkir-i hâzıra-i bahriye 5958 nefer olmak üzere üç zırhlı korvet mevcûd olarak üçü derdest-i inşâ ve birisi kızakda olduğundan başka iki zırhlı tabya ile on korvet ve dört avizo ve bir bot ve yirmi kanonir vapurları ve bir kapak ve üç fırkateyn ve dört berik yelken sefineleri vardır.

Bundan mâ'adâ Yad ve Kiel limanlarında büyük bir donanma için rıhtımlar ve anbarlar ile birinci derecede mükemmel iki tersane vücûda getirilmiştir.

Şimdiye kadar zırhlı gemiler memâlik-i ecnebiyeye sipâriş olunmakta olup mevcûd olan zırhlıların Konik Wilhelm ve Kroz Prens nâmında olan ikisi İngiltere'de ve Frederik Karl nâm-ı diğer birisi dahi Fransa'nın bir destgâhında yapılmış idi.Halbuki yakında Almanya tersaneleri en büyük zırhlıların yapacak ve binâ-berîn ecnebilere bu husûsda elleri altında kalmıyacaktır.

Toplarına gelince Bahriye Nezâreti yerli topları isti'mâline karar vermiş olmasıyla bütün Almanya sefâyini karop usûlünün en güzel ve kuvvetli toplarını hâmil olmuşlardır.

Bu donanmanın keyfiyet-i terakkîsi berriye asâkirini ileri götüren kabiliyetli zevâta tevdi' olunmuş olup şimdiye değin husûle gelen bu kadar terakkiyâtına göre Almanya donanmasının yakında birinci derece donanmalardan olacağı kaviyyen me'mûldür.(Korespondans dö Berlin)

(Almanlar ikdâm ve himmetlerini kuvvede bırakmayıp semerâtın göstermekte olduklarından ve şimâlî Avrupa sevâhili boyunca diğer

milletler gibi mahâret-i bahriye ashâbı dahi bulduklarından kuvve-i bahriyelerini tasavvur eyledikleri dereceye çıkaracaklarında şübhe olunmaz. Himmət ve ikdâmın te'sîrâtını şununla görmelidir ki zât-ı hazret-i Padîşahî Devlet-i Aliyye'nin en geride kalmış olan donanmasını bugünkü gün İngiltere ve Fransa'dan sonra üçüncü râddeye îsâl eylediler.)

(Devlet-i Aliyye ve Avusturya)

Bundan iki buçuk ay mukaddem yâni Basiret tatile düçâr olma-
mış bulunduğu zaman icmâl-i ahvâl-i umûmiyeye dâir yazılmış olan
bendler hükmünde Basiret istihrâc ve beyân etmiş idi ki; Rusya ve
Prusya ve Macaristan beyninde Avusturya'nın taksime konulmasından
ibâret olmak üzere teceddüd eden mes'ele-i Şarkıyye husûsunda Avus-
turya Devleti Almanya'ya ta'allukundan dolayı kendisini Prusya pen-
çesinden kurtardıktan sonra Rusya ile olacak politikasında Devlet-i
Aliyye-i Osmâniyye'nin re'y ve efkârına tevfiğ-i harekete mecburdur.

Bu sûretle teceddüd eden mes'ele-i Şarkıyye'ye henüz bir renk
göstermek şöyle dursun ileride göstereceği rengi bile şimdiki hâlin-
den anlaşılamiyacak bir sûrette olup, fakat bu mes'eleye zamîmeten
bir de İslav fikrinin kuvvet bulması mes'elesi çıkmıştır ki, Avustur-
ya ile Devlet-i Aliyye'yi yekdiğerine rabt etmek husûsunda işbu İs-
lav mes'elesi, mes'ele-i cedide-i Şarkıyye'den daha akvâ görülmektedir

İslav fikrinin bu kere müceddeden kuvvet bulmuş olduğu ve bu
keyfiyet dahi Bohemya'dan başgösterdiği ve Avusturya'da bulunan İs-
lavlardan mâ'adâ Sırp ve Karadağ ve Bosna ve tâ Bulgaristan'a varın-
caya kadar te'sirâtının sirâyet edebilmesinden korkulmakta bulunduğu
bundan mukaddem dahi beyân olunmuştur. Binâberin burada yeniden haber
verecek birşey olmayıp yalnız Avusturya gazetelerinin şu keyfiyete
ne derecelere kadar ehemmiyet vermekte olduklarından bahisle bunun
Osmanlılık nazarında kesb edebilmesi ve sâire üzerine efkâr-ı mah-
sûsamızı dahi ilave ve dermeyânla iktifâ edeceğiz.

Avusturya Devleti'nin en ziyâde nazar-ı dikkat ve ehemmiyete
aldığı cihet Prusyalıların gayretini görmekte buldukları Cermen
efkâr-ı milliyesinin zikr olunan İslav efkârıyla bi't-teâvün mevki-i
fi'ile çıkması yani Avrupa-yı vüstâ ve şarkîde ne kadar Cermen var

ise Almanya'ya ve ne kadar Slav var ise (Slav İmparatorluğu) gibi lafzan bir imparatorluk teşkili sûretiyle Rusya'ya kalmak gibi bir yolda mes'eleye netice verilmesi kazıyyesi olup bu halde iki fikr-i azîmin karşısında yalnız Devlet-i Aliyye ile Avusturya Devleti kalacaktır ki, bunların dahi ber-minvâl-i muharrer iki fikre mûmâna'at ve mukâvemet gösterebilmesi biraz değil haylice müşkilcedir. İmdi Avusturyalılar şu ehemmiyeti nazar-ı dikkatlerinde bir kat daha bu yolda âdetâ kendisini hayrette bırakacak bir dereceye kadar vardırırmış ve şimdi ol derece-i muhayyeresini saltanat-ı seniyye-i Osmâniyye'nin inzimâm-ı re'yiyle tenzil edebilmek ihtiyâcı altında kalmıştır.

Vâkı'â şu keyfiyet saltanat-ı seniyye-i Osmâniyye için dahi câlib-i nazar-ı dikkat ve ehemmiyettir. Zira Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin yalnız ıslahât-ı dahiliyeye hasr-ı himmet etmiş olduğu şu zamanda bu gibi mesâil-i cesîme-i hâriciye ile uğraşmak ve müteşebbis olduğu politikayı yalnız kuvve-i ma'neviye ile yürütmeyip kuvve-i mâddiye ile dahi te'yîd eylemek bir emr-i asîrdir. Fakat Slav akvâmının meskeni bulunan mahâl ve mevâki'in yekdiğeriyle olan münâsebât-ı coğrafiyyesi iktizâsınca Bohemya'da tahaddüs eden bir mes'el güyâ Bulgaristan'da vukû' bulmuş gibi bir nazarla telakki edilmesine olan mecbûriyet saltanat-ı seniyye-i Osmâniyye'yi Avusturya'nın ber-minvâl-i muharrer hayretine şerik etse her halde sezâ ve becâdır.

Avrupa'nın bu gibi mesâil-i dakika ve nâzikesi üzerinde i'-mâl-i efkâr edenlere hafi olmadığı üzere gerek Slav ve gerek Cermen fikrinin te'sîrâtı şimdiye kadar yalnız kuvvede bulunup te'sîrât-ı mezkûre çıksa çıksa bundan böyle mevki'-i fi'l ve icrâyâ çıkacaktır. Avusturya Devleti ve Devlet-i müşârunileyhâya tebdîiyeten Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye şimdiki halde zikr olunan fikirlerin henüz kuvvede bulunan te'sîrâtını dahi imhâya mecbûriyet görmekte olup halbuki henüz kuvvede bulunan bir musibeti fi'len ber-teraf etmek yani faraza Avusturya Devleti için Bohemya Slavlarına "siz şu fikirde bulunuyorsunuz" diye süngü ucu göstermek abes olmazsa bile yakışık alırlamaz ki, mes'elenin en müşkil ciheti dahi bundan ibârettir.

İmdi bu gibi henüz kuvvede bulunan bir şeye yine kuvvede olan şeyidiğlerle mukâbele etmek yani Prusya Devleti Rusya'nın (Slav İttihâdı) nâmıyla yürütmek azminde bulunduğu garaza Prusya'nın dahi (Cermen İttihâdı) ünvânıyla mukâbele gösterişine tevfik-i hareket eylemel

muvâfık-ı hâl ve maslahat bir keyfiyet ise de Avusturyalının bunlara yakın bir fikri tesâhüb edebilmekte olan ma'zûriyetine mebnî buna çare olsa olsa ancak Devlet-i Aliyye elinde olabilir ve zannederiz ki Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye elinde bulunan büyük bir salâhiyet velev ki olsun mürâcaat eder ise Cermen fikrinden kat'-ı nazar Islav fikrine kemâ-yelik mukâvemet edebilerek, bu suretle hem kendisi ve hem de Avusturyalı için büyük bir hizmet görmüş olur ki, bu hizmet te Avusturyalıyı istediği gibi istihdâm ettikten başka Islav fikrini imhâsında Prusyalının dahi maksadına hizmet edilmiş olacağından ve Cermen fikrinin canlanmasından ne Devlet-i Aliyye'ye ve ne de bir dereceye kadar Avusturya'ya mazarrat gelmiyeceğinden şu hal ile Prusya yı dahi dâire-i ittihâda celb ve bir dereceye kadar kendisine muzâheret ve iâneye dahi mecbur edebilir. Pek a'lâ Devlet-i Aliyye'nin bu salâhiyeti neden ibârettir ? Islav fikrinin böyle henüz kuvvede bulunmasıyla beraber iki devlet-i muazzamayı düşündürecek bir dereceye kadar cesâmet ve ehemmiyet kesb edebilmesi yukarıda dahi dermeyân edildiği üzere Islav akvâmının sâkin oldukları mahallerin yekdiğeri ile olan münâsebât-ı coğrafiyyesinden ibâret olup şu hâle göre eğer meydana bir küçük (İttihâd-ı İslâm) fikri çıkarılır ise cihât-ı sâireden kat'-ı nazar Karadeniz'in sâhil-i şarkîsinden bed' ile bir ciheti tâ Kazan'a ve diğer ciheti Asya-yı vustâda kâin Gülçi hanlığına kadar kabâil-i İslâmiyye'nin derhâl ittihâd edilebilecekleri red ve inkâr olunamaz. Red ve inkâr ne demek ? Eğer cihet-i câmi'a-i İslâmiyye'nin derece-i kuvvet ve metâneti nazar-ı muvâzeneye alınır ise bu ittihâdın Islav ittihâdından daha suhûlet ve sür'at ve kuvvetle meydana çıkacağını teslim etmemek mümkün olamaz. Aya Cermen ve Islav efkârına mukâbil ortaya böyle bir fikir çıkarsa diğer iki fikir ittifak bile etmiş olsa bu bir fikre mukâvemet edebilmesi muhtemel görülebilir mi ? Heyhât ale'l-husûs yukarıda dahi demiş olduğumuz vecihle işbu ittihâd-ı İslâm fikrinin mukâbili ancak İttihâd-ı Islav fikri olabileceğinden ve zâten İttihâd-ı Cermen fikri dahi işbu İttihâd-ı Islav fikrine mukâbil bulunduğundan İttihâd-ı Islav fikrinin iki mukâbili (yani İslâmlık ve Cermenlik fikri) diğer taraftan birleşmeleri âdetâ bir lüzûm tahtına girer ki bizce gerek Avusturyayı kurtarmak ve gerek Prusya'nın neyl-i maksadına hizmet eylemek ve betahsis bünyân-ı saltanat-ı Osmâniyye'yi yalnız bir Islav fikrine değil âlemin efkâr-ı umûmiyyesine karşı te'yid ve tersîn eylemek için en muvâfık çare dahi budur. Islav ve Cermen fikri bir mesele-i mühimm derecesinde tutuldukça Basiret dahi İttihâd-ı İslâm'dan söz edecektir.

(Ahmet Midhat,

Basiret, No : 415,25 R 1288/14 Temmuz 1871, S.1-2

(Aldığımız Varakadır)

Bağdad'dan avdetimde hakâyık-ı ahvâli nasılsa buralarca ma'lûm olmayan Irak ve Bağdad'ın görebildiğim kadar ahvâlinden ihvân-ı Vatanım'a bir nebecik ma'lûmât vermeyi arzu ederek ve bu arzumun husûlü için gazete-i memdûhunuzun vesâtatını istihsâle muvaffak olarak ol babda bir kaç bend terkîm ve matbaanıza takdim ettiğim halde muahharen tesâdüf eylediğim bazı mevâni' şu arzumun tamamî-i husûlünden beni mahrum eylemişti. Zevra Gazetesinin bu kerre manzûrum ve mütâlaa-güzârım olan yüzellibirinci nüshasında mûnderic muhtasar ve müfid bir bend meâline nazaran Bağdad ahâlisinden mârru'z-zikr ma'rûzât(el-hakk-u mûr) hükmünce kendilerine acı gelen bazı zevât bunlara i'tirâza kalkışmış ve reddiye yollu bir takım bendler yazarak Zevra matbaasına göndermiş iseler de Zevra Gazetesi Bağdad ve Irak hakkında yazmış olduğum şeylerin vâkı'a ve hakikat-i emre tamâmî-i mutâbakatını bi't-tasdik bu babda verilen reddiyeleri derc edemiyeceğini ilan ve şu kadar var ki, Bağdad'da bir kaç bin İrânî bulunup bu çalışkan halk sanâyîi yed-i inhisârlarına almışlardır dediğim mübâlağaya haml edilerek benim Bağdad'da hiçbir kimse ile görüşmemekte olduğumdan ve binâberin keyfiyetin bu cihetini tahkik edememiş bulunduğumdan bahisle Bağdad'da topu topu yedi sekiz yüz kadar İrânî olup bunlar dahi bazı ameliyyât-ı süfliyye ile iştigâl etmekte bulduklarını dermeyân eylemiştir.

Evet insanların hilkâti muttarid olmaz ya! Bazısı gezip tozmaktan ve bazısı halk ile ihtilâttan hoşlanır ve kimisi dahi kendi âleminde yaşamağı sever. Ne yapalım tabiata itirâz edilemez ya! Ben de şu son sınıftan yaratılmışım. Lâkin halk ile adem-i ihtilât dahi insanı ahvâl-i âleme vukûftan men' edemez. Ben Bağdad'da mütemekkin 2411 nefer ecnebiden 2126 neferi İrânî olduğunu teşkilât-: cedededen sonra icrâ edilen tahrir-i nüfûs üzerine matbaaya verilip Zevra 'nın dokuzuncu numaralı nüshasına derc etmiş olduğum cedvelde

gördüm de onun için (birkaç bin İranî var) dedim ve her ne vakit sokağa ve çarşıya çıkar idiysem (mikdarı ikiyüzseksenden mütecâviz olan ve her biri bir hesâb-ı mutavassıt üzerine altmışar kişi istî-âbına mütehammil bulunan) kahvelerde hıncahınc dolu ve menkale oynayıp nargile içmekle ve bu aralık hükûmet-i mahalliyyenin envâ' icraât-ı hasenesini takdir etmez lakırdılarıyla meşgul yalnız yerlileri görüp kunduracılık, neccârlık, demircilik gibi san'atlarda ve sair hizmetlerde ağlebî Acemleri gördüğüm cinetle yukarıki ifâdede bulunmuş idim. Ama şimdi İranîlerin mikdarı (Zevrâ'nın dediği gibi) yedi-sekizyüze inmiş ise buna ne derim ? Ne diyeceğim ? Bilakis memnun olurum. Yalnız Bağdad'daki İranîler değil sevgili vatanımızın her tarafında bulunan ecnebler böyle sülûsân nisbetinde tenezzül etse ve azalsa daha ziyâde memnun olur idim. İranîlerin çalışkanlığı hakkında hâsıl olan itikâdım bâtil olmuş ise buna dahi fevkalâde sevinir ve şükürler eder idim. Zira o halde demek olur ki, benim Bağdad'dan gaybûbetimden beri Bağdadlılar en büyüğünden en küçüğüne kadar mecbûl oldukları tefâhür ve tekâsürü ve aziz vakitlerini yalnız hükûmetin icraâtını tedkike hasretmek sûretini terk ile şimdi çalışkan olmuşlar. Tamam, Allah versin. Eğer böyle ise memnun ve müteşekkir olurum. Lâkin korkarım ki, Zevra bu tashihe dahi yalnız ma'hûd reddiyeleri yazmış olan zevâtı kırmanak için nezâketi hasebiyle lüzûm görmüş olmalıdır.

Her ne ise o zaman yazmış olduğum bendlere yalnız Bağdadlılar değil İstanbul'un letâfet-i münderecâtı müsellemler olan bir gazetesine dahi ilişmiş ve bâ-husûs Bağdad'da killet ve belki de fıkâdâna'ârife dâir olan ifâdâtımızda güyâ mübâlağamızı ve kullandığı lisâna nazaran âdetâ kizbimizi meydana koymak istemiş idi. İşte Zevra Gazetesi kendi hizmetinde bulunduğum müddeti efkâr u etvâr ve ahlâkımın tashihi için bir nimet-i fırsat addeylediğim zaman içinde husûsât-ı mezkûrede bir râddeye kadar muvaffakiyetle oldukça istifâde edebilmiş ve hiç olmaz ise yalan söylemek ayıp olduğunu öğrenebilmiş olduğuma arz-ı teşekküre ne kadar borçlu isem o gazete dahi evvelki fikrini tebdil ve sözünü geri almağa insanîyet ve büyüklük iktizâsınca o nisbette mecburdur.

(Ahmed Midhat)

(Curier D'Orient'dan mütercemdir)

Almanya Devleti'nin galebesinden beri Dersaâdet'de bazı zevâ Devlet-i müşârunilayhâya meyl eylediklerini yazmıştık. Bu zatlarca Fransa bütün bütün mahv olmuş ve İngiltere küçülmüş olup eğerçi ahvâl-i âlemi en ziyâde nazar-ı dikkate almış olanlar bile işbu iki devleti, Devlet-i Aliyye'nin gördüğü iyiliklerine karşı bilâ-fütûr terk edeceği râddede tenezzüle vardıklarını zannetmiyorlar ise de İstanbul'un efendileri Fransa'yı ölmüş ve İngiltere'yi dahi ölecek dereceye varmış farz etmektedirler. Halbuki beş milyar frank istikrâz hisselerinin on saatte dağılmış olması bütün âlemin Fransa'yı nazar-ı itinadan düşürmediğini isbat eyliyor. İşbu beş milyar fıkra-sının İstanbul'da beş büyük sâika zuhûru gibi te'sirâtı olarak gözleri kamaştıran böyle külliyyetli bir meblağdan dolayı Fransa milletinin ne kadar mu'temed olduğu maa't-taaccüb görülmüyor. İki kelime de ibaret olan beş milyar Şarkıyyûn'u hayâlâtlarında durdurur sûrette olarak bunu Şehrizâde ta'rifâtında dahi göremeyekleri derkâr olduğu halde acaba Fransa bunu ne taahhülle almıştır, hayretlerinde bulunuyorlar ki, yalnız imzasından ibaret olan bir damla mürekkeble te'mînât vermiştir. Bazı mahallerde Fransa'ya akçe ikrâzında âdetâ ilhâh u ibrâm olunduğunu şu zâtlar bilmiş olsalar bir kat daha mütehayyir kalacaklardır. İşbu mütâlaamızı gazetemizi kırâet eyleyenlerin bir takımı münâsip görmeyeceklerse de biz on yedi seneden beri Devlet-i Aliyye'nin menâfi'ini muhâfaza etmiş olduğumuz halde hakikat-i hali demekliğe hak kazanabilmişizdir, zannederiz.

(Ne bâtıl efkârlar ! Ne beyhûde zehâblar ! Bu lisanlarla menâfi'-i Devlet-i Aliyye'yi muhâfaza kaydında olmasa hakkımızda mahz-ı hayr olan Curier d'Orient'ın bu tefevvühâtına itinâ olunmaz o gazeteyi Avrupa'da okuyacakların içinde hakikat-i hâli öylece farz edebilecekler olabilmesine bazı mertebe teessûf olunur. Curier d'Orient'ın efkârlarını gösterdiği zevât Devlet metbû'alarını

Fransa'nın himâyesinde bilmiyorlardı ki,Fransa'nın küçülmesiyle ölmüş nazarıyla bakarak arkalarını çevirsinler ve diğer bir devletin himâyesine asla lüzûm görmüyorlar ki,Almanya'ya teveccüh eylesinler.Devlet-i Aliyye kendisiyle hoş geçinen devletlerle hemişe hoş geçinmiş ve Fransa ve İngiltere'nin (Curier d'Orient'ın murâd eylediği vechile Kırım sefârine münhasır olmayarak) iyiliklerini hem görmüş ve hem de göstermiş olması münâsebât-ı diplomatikiyyeden olacağından bunun bu cihetlere dokunur ciheti olamaz.Fransa'nın selâmeti beş milyar frangı her ne sûretle tesviye ederek Almanya Devleti'ne vermesi kazıyyesi olduğu ve Fransa milleti daha on milyar vermekliğe muktedir bulunduğu halde beşte dört hissesini verip bir hissesi yine ecnebilere kalmasına nazaran bunda Curier d'Orient'ın telaş edeceği kadar ehemmiyet dahi görülemez.)

Basiret, No : 2446, 19 Ca 1295/21 Mayıs 1878, S.1

Dün Akşam İlave-i Mahsusa ile Neşrolunan İlân-ı Resmîdir.

Öteden beri şer ve mefsedetle me'lûf ve nice habâset ve devlet ve millete ihaneti halkça dahi meşhûr ve maruf olan Ali Suâvi nam şahıs mine'l-kadim câygir-i zamir-i habâset-semiri olan mefsedeti fiile getirmek niyyet-i sahifesiyle mâh-ı hâlin on sekizinci işbu pazartesi günü sabahleyin saat dört râddelerinde nîk ü bedi temyize muktedir olmayan bir takım sebük-mağzanı hakikat-i maddeten kat'a haberdar etmeyerek Çırağan Sarayı pişgâhına toplatıp bir mikdarı dâhil-i saray-ı hümayûna fûrceyâb-ı duhûl olmuş ve maazallahu teâlâ bir fesâd koparmak teşebbüsünde bulunmuş ise de lehü'l-hamdü ve'l-minne serian ittihâz olunan tedâbir semeresiyle cemiyetleri derhal târümâr edilmiş ve müellif-i fesâd olan Suâvi'nin esnâ-yı arbedede telef olarak levs-i vücûdu sahife-i hestîden mündefi ve zâil olmuş ve önyak olan erbâb-ı fesât bir şirzeme-i kalile olup bunlardan lazım gelenler elde bulunmasıyla ve işbu cemiyet-i fesâdiyenin diğer şubât ve teferruatı olmamasıyla sâye-i emniyet-vâye-i hazret-i Padişâhî'de halkça muhill-i emn ü âsâyiş bir hal bulunmamıştır ve merkûmundan derdest edilenlerin derhal istintak ve muhakemelerinin icrasıyla haklarında şeran ve kanûnen terettüb edecek mücâzâtın icrâsı emr u fermân-ı adalet-beyân-ı cenâb-ı hilâfetpenâhî muktezâ-yı âlîsinden olarak icabının icrasına müsâraat olunmuştur.

19 Cemaziyelevvel 1295

Hadika'da Okuduk

Zehi(güzel) İrşâd

Rusya'da kâin (Viyatka) şehrinde mukim Rusya ahali-i İslâmiyesi müftüsü Tekvelef'in taht-ı riyâsetinde bulunan bi'l-cümle ulemâya gönderdiği ta'lîmât şehri-i mezkûrun resmî gazetesinde münderic olmağla ber-vech-i âtî tercüme olunur.

"Elhamdülillâhi rabbilâlemîn errahmânirrahîm mâliki yevmidin... Emmâ ba'd. Ey Orenburg Riyâset-i Mezhebiye-i İslâmiyesi'nin taht-ı idâresinde bulunan ulemâ ve mollalar Sizden çok kişinin bir tarîk-ı bâtıla sülûk eylediğini haber aldığımından size bazı vesâyâ-yı muktezıyenin tebliğine mübâderet eylerim.

Sizin beyninizde Hristiyanlara buğz ve husûmet gösterenler bulunduğu ma'lûmumuz olmuştur. Bunun için Rusya Hristiyanlarının ne olduğunu size bildirmek isterim.

Rusya Hristiyanları vatan-ı müşterekimizin babası olan ve bize câmiler te'sis etmeğe müsâ'ade eden ve bizim refah ve sa'âdetimizi arzu eden ve ma'ârif ve sanâyi' ve zirâ'at ve ticâretin tarrakkisi esbâbının keşfine çalışan ve gece gündüz duâhanları olduğumuz ve bize ettiği inâyât-ı kesîrenin mukâbelesinde ancak bizim şu inâyetten müstefid olmamızı isteyen (Aleksandr Nikolayeviç)'in evlâdıdır Padişahımızın bu inâyâtına mukâbil kavânîn ve nizâmâtına kemâl-i itâatle mutî' olmamız lazım gelir. İmdi siz tâbi' olduğunuz Devlet-i vesî'anın lisânı olan Rusca'yı bilmedikçe işbu kavânîni nasıl anlayacak ve me'mûrîn-i devlet ile nasıl rabt-ı münâsebet edeceksiniz ? Rusca'yı bilmemeniz size pek çok netâyic-i vahîme intâc ediyor. Siz Rusca'yı bilmediğiniz halde devletin tekâlifini bi-hakkın anlayamayacağınız gibi matlûbunuzu dahi devlete anlatamayacaksınız.

İşittiğime göre bazı kimseler sizi Ruscanın tahsiline icbâr edenlerin murâdı sizi Hristiyan etmek maksadına mebnî olduğunu it-yân ile sizi iğfâl ediyorlar.Lakin böyle âdemlerin sözlerine inan-mayın.Çünkü onlar münâfıktırlar(!)

Sahih-i Buharî'de mervîdir ki,Hazret-i Risâlet-penâhî ehl-i İslâm'a lisân-ı İbranî'nin tahsilini bile tavsiye buyurmuşlardır. Size Ruscanın tahsili elzemdır.Çünkü Rusçayı öğrenmeyenler Padişahımızı sevmediklerini ve düşmanları olduklarını izhar ederler.

Hususiyle ki kâffe-i tebe'asının hüsn-i hâlini arzu eden Padişahımız efendimiz camilerde dahi Ruscanın ta'lîmi zımında e-mirnâmeler ısdâr buyurmuşlardır. Ey ulemâ ve mollalar Bu emrin icrâsı sizin borcunuzdur.İşte bu sebeblere mebni sizin Rusca okuyup yazmak bilmeniz elzemdır.

İşte ben size Ruscanın tahsilini tavsiye ederim ve hîn-i hâcette kat'iyen emr edeceğim.Biliniz ki,benim emrime itâ'at etmek vazifenizdir.

Size buraları tavsiye ile Cenâb-ı Hak ve Rasul-i Ekrem'inin sizin kâffe-i a'mâlinize mu'în olmasını temenni eylerim."

Basiret

Gördünüz mü isminin âhirinde (lef)'den başka bir sermâye-i mefhareti olmayan şu hâin-i dinin idlâl-i müslimîn için kullandığı lisân-ı tezvîr ve riyâyı ? Bu câhil yahut hâinin (var ise) sermâye-i ilmini,hamiyetini bir kaç karbon'a değışip ehl-i imânı idlâle memur olduğu sözünden anlaşılıyor.

A hamiyetsiz . Sen şimdiye kadar din-i İslâm'dan ve müslümanlardan ne fenalık gördün ki,onları da düşmüş olduğun dereke-i dalâl ve hüsrâna çekip götürmek istersin... Bilmez yahut bilmek istemez isen li-vechillâh sana ihtâr ederiz ki,bir millet kendi lisânını ve usûl ve âdât-ı diniyyesini külliyyen terk ederek diğeri bir millet lisânını ta'allüme başlar ve ısrar eder,yahut icbâr edilir ise bi'l-âhere o milletin milliyeti,dini mahvolur.Buna delil arar isen senin gibi birkaç muvazzaf hâinlerin ilkââtıyla beraber gördükleri muâme-

lât-ı cebriye üzerine el-yevm mahvolmak derecesine gelen Lehlilerdir.

Zannolunmasın ki,müslümanların iğfâli için sizin gibi humekânın vesâtat-ı mecnûnânesine mürâcaat müslümanlar hakkında bir gûne mürüvvete mebnîdir.Hâşâ o mülâyımât vatanları istilâ ve hürriyetlerinin mahvı için uğraşılan Asya Müslümanlarına bir sû-i misâl gösterip de onları bütün bütün ürkütmemek mütâla'asına mebnîdir.

Çünkü onlar hemen ale'l-umûm din ve milletleri uğruna can verir hamiyetli müslümanlardır.O şiddetleri gördükleri gibi iş başka renk kesb eder.İşte onun için şimdilik idare altında bulunan ehl-i imanın bir dereceye kadar nezâketle kullanılması politikası münâsib görünmüştür.Bununla beraber azar azar usûl ve âdât-ı diniyyelerine de müdâhale eksik olmayıp hatta hacc-ı şerifden bile men' olunuyorlar.(Buna ne te'vil bulacaksın ?) Nitekim senin gibi müftü nâmına bir (lef)'li hâin de idlâle me'murdur.

Tebe'anın hükümdara duâsı,râbıta-i diniyye yok ise,hiç olmazsa muâmelât-ı siyâsetce görecekları adâlete göredir.Eğer bunlar var ise onlar da vazifelerini bilirler.Ehl-i İslâm sebebsiz kimseye husûmet etmez.Az vakitte din-i İslâm'ın ve müslümanlığın mahvını mûcık olmak üzere ta'allûmüne teşvik ettiğin lisânın cevâmi'-i şerifede tederisi cevâzını hangi kitabda gördün ? Maksudın ne olduğunu bundan da mı anlayamadın ? Hâsılı şurasını bilmelisin ki,sizin gibi hamiyetini bir miktar karbon'a değışen bir takım hâin-i bed-endişânın akvâl-i dalâlet-iştımâli İslâmiyet'i tam ve i'tikâdı kavî olan müslümanları iğfâl edemez.

Ey bu müfti-i hâinin dâire-i dalâletinde bulunan ehl-i iman . Sakının . Bu misüllü müfsidler sözlerine i'timâd etmeyin.Celâlet-i kadri milel-i sâire ukalâsının bile müsellemi olan din ve milletinizi böyle bir kaç muvazzaf hâinin değil,hatta nihâyet derecede zuhûr edecek vesâit-i cebriyeye bile din ve milletinizi fedâ etmeyin.Müftünün murâdı aldığı karbon mukâbilinde sizi de kendi gibi (lef)'li (kof)'lu etmektir.Bu ise dinini seven,hamiyeti bilen müslümanın kârı değildir.Binâenaleyh bu makâlât-ı dalâlet-âyât'a kat'an ihâle-i sem' itibâr etmeyip Cenâb-ı Hâlık-ı Erham ile Rasul-i Ekrem'ine istinâd ve ubûdiyette sebât ile (ferec) inhisârı olan sabrı terk etmeyin.

(Tashîh-i Efkâr)

Necid seferi mukaddimâtında İngiltere Devleti konsolosunun bazı mertebe istîzâhâta ibtidâr eylemiş ise de ehemmiyet verilmiyerek sefer-i mezkûrun kuvveden fi'ile çıkarıldığı hakkında mahallinden ahz eylemiş olduğumuz ma'lûmât ve mütâla'âtı 399 numaralı nüshamıza derc etmiş ve bunun için Levant Herald'ın vâki' olan i'tirâzâtına dahi 400 numaralı nüshamızla cevâb vermiş idik.

Levant Herald Bağdad'dan aldığımız ma'lûmât üzerine konsolosmûmâileyhi vikâyeten bizi protesto eyledi. Biz de yine Bağdad'dan aldığı muharrerât için Bağdad vilayet-i celîlesini muhâfazaten bi'l-mukâbele kendisini protesto eyledik. Çünkü protesto etmeliği Levant Herald'dan öğrendiğimizden geçen Salı gününün Levant Times gazetesini dahi Bağdad'dan Necid seferi hakkında bütün bütün sehv ve hata içinde ma'lûmât ile vilâyet-i celîleye müte'allik yine sehviyâttan ibâret olarak aldığı mektûbu üzerine protesto ile beraber ertesi günü çıkardığı nüshasındaki Bağdad mektûbunun evvelki mektûbun yine kendisi tarzıyesini vermiş derecesinde olmasıyla onu da takdir eyleriz.

İşte burası böyle şimdi asıl cây-ı te'essûf şurasıdır ki, Devlet-i Aliyye'nin politikası dakâyikine ta'mîk-i fikr etmeyip de mesâ'il-i vâkı'ayı yalnız sûret-i zâhiresiyle muhâkeme eden bazıları şu aralık devletimizin eski politikasını değışdirmiş ve güya İngiltere ve Fransa gibi eski müttefiklerini terk ile Rusya Devleti'yle rabt-ı râbıta-i ittihâd ve ittifâk etmeğe başlamış olmasına zâhib olmuşlar ve şu zehâblarına takviyet verir sened olmak üzere berrü'l-Arab üzerinde ibtidâr olunan harekât-ı askeriye İngiltere Devleti'nin nazar-i memnûniyetle göreceği bir şey olmadığı cihetle buna şimdiye kadar teşebbüs etmemiş olduğu halde bu sene teşebbüs eylemesi ve beru'tarafından dahi Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti beyninde nişanlar te'âti edilmesi keyfiyetlerini bulmuşlardır.

Ne büyük sehv ne te'essûf edilecek şey hangi maddedir ? Ol

madde ki saltanat-ı seniyye-i Osmâniye'yi İngiltere Devleti'yle olan ittifâkını bozmağa mecbûr etsin. Saltanat-ı seniyye-i Osmâniye ile Rusya Devleti beynindeki musâfât ve muhâdenet ne vakit bozulmuş ki şimdi tarafeyn bunu tecdîd ve tasfiyeye müsâra'at eylesin.

Acaba bu fikirler geçen Karadeniz mes'elesinin vukû'uyla mı hâsıl olmuş ? İhtimal öyle ise yazık olmuş. Çünkü Devlet-i Aliyye-i Osmâniye bu mes'eleyi İngiltere tarafından gördüğü icbâr üzerine tesviye etmemişdir ki, Devlet-i müşârunileyhâya gönlü kırılmağa bir mecbûriyet hâsıl olsun ve bu mes'ele Rusya Devleti'yle miyânesinde cârî olan musâfâtı ihlâl etmemişdir ki şimdi ta'mîre lüzûm görülsün. Saltanat-ı Seniyye-i Osmâniye Avrupa'nın Fransa ve Prusya muhârebesiyle muhtel olmuş olan sulh ve âsâyişini bir kat daha ihlâlê kendisi sebebiyet göstermiş olmasını hâlisâne tecvîz etmediği cihetle hiç bir taraftan cebr vukû' bulmaksızın mücerred kendi re'y ve karârıyla mes'eleyi görülen sûrette hal ve tesviye eylemişdir.

Berru'l-Arab üzerindeki harekât-ı askeriye dahi bu kabilden olarak saltanat-ı seniyye-i Osmâniye'nin kıt'a-i mezkûre üzerindeki harekât-ı askeriyesi bu seneye tesâdüf etmesi Devlet-i müşârunileyhâ ile olan muhâdenetimizin inhilâlê delâlet edemez. Çünkü eğer bu hareket Devlet-i müşârunileyhânın politikasına muhâlif olacağı iddiasında bulunulsa mukaddem ki ittifakda safvet olmaması lâzım geleceğini hükm etmek icâb eder ki bu hükmü etmek haylice müşkil olacağı isbâta muhtâc değildir. Ve vâkı'a Ceziretü'l-Arab'daki teşebbüsâtımızın İngiltere Devleti'nin politikasına mugâyir olduğunu demiş idik. Bu sözümüzü geri almayız. Bilakis tekrar ve te'kîd ederiz. Zira teşebbüsât-ı mezkûre İngiltere Devleti'nin politikasına mugâyir olduğunu dedik ise Devlet-i müşârunileyhâ politikasının muhâfazası da'vâsına kıyâm etmişdir, yollu bir söz söylediğimi ne lüzûm var ki söyliyelim. Çünkü Devlet-i müşârunileyhâ Devlet-i Aliyye ile olan dostluğunu bu politikasına fedâ etmemiş ve etmez ki biz de o yolda şiddetli bir lisân kullanmağa mecbûr olalım. Biz saltanat-ı seniyye-i Osmâniye'nin İngiltere Devleti ile olan hubb ve musâfâtını gittikçe ve vakitler değıştikçe artmakta olduğunu nazar-ı memnûniyetle görüp dururken Levant Herald'ın bir takım mevhumâtı nazarlarda ne kadar bî-mevkî' görüneceği tafsîle hâcet göstermez.

Pall Mall Gazetesinden Naklen Times Şu Mühim Telgrafı Yazıyor
(Hilafet'in Kuvveti)

Bazı Asya-yı Vüstâ hükûmetleriyle Açe hükûmeti tarafından geçenlerde İstanbul'a murahhas birer sefir vürûdu maddesi pek garibdir. Geçen üç sene zarfında Dersaâdet'e me'mûriyet-i mahsûsa ile Buhara ve Yurakhand ve Hokand ve bu kere Atalık Gazi ve Açe hükûmetler tarafından birer sefir gönderildi. Süferâ-yı mûmâileyhinin İstanbul'a sebeb-i me'mûriyetleri ma'lûmdur. Bâlâda zikrolunan hükûmetlerden üçü yakın vakte kadar Avrupa'da bilinmez iken bu defa Rusya'luların hücum üzerine kesb-i şöhret ettiler. Atalık Gazi hükûmeti tarafından dahi İstanbul'a sefir irsâli petperest Çinlilerin hücumlarına esbâb ve tedâbir-i mukâvemet istifsârı niyetinden ibaret olduğu gibi Acelilerin mürâcaatı dahi ancak Felemenklilerin tasallutundan kurtulmak niyetine mübtenî olduğu müsellemdir.

Bir kaç seneden beridir zuhûr eden Arab ve bazı Türk gazeteleri bir çok bilâd-ı İslâmiye'ye husûsuyla Arapça tekellüm olunan memleketlere münteşir oldukları ve onların münderecâtı ise vesâyâ-yı ittihâddan ibaret bulunduğu cihetle şimdiye kadar vukû' bulan neşriyât Avrupa devletlerine hususıyla Devlet-i Osmâniye'ye küllî menâfi' ve muhassenâtı mücib olmuştur. Mezkûr gazeteler (biri de Basiret'dir) İstanbul ile Mısır'da tab' olunmakta oldukları cihetle ekseri Devlet-i Osmâniye ile Hidiviyet-i Mısırıyye'yi senâ ediyorlar. Bunların ise bâlâda beyân olunduğu üzere birçok hükûmât-ı müteferrika-i İslâmiye'ye neşr olunup onların ahali ise "Kur'ân-ı Azîmü's-şân'a" âşinâ olduklarından Devlet-i Osmâniye Padişahına Emiru'l-Mü'minin ve Halife-i Peygamber diyorlar. Şu hallere bakılırsa Devlet-i Osmâniye Padişahının Emiru'l-Mü'minin olduğu münfahim oluyor. Vâkı'â müşârunileyhin hilâfeti yine İslâm olanlardan (Şii olanlardır) bazıları tasdik etmezler ise de şimdiki halde kâffe-i ehl-i İslâm'ın (Sultan Abdülaziz Han hazretlerini) Emiru'l-Mü'minin tanıyarak bey'at ve itaat etmeler:

kâffe-i müslimînin ittihâdını ve bu ise bizce(Avrupalılarca) muhâta-
rayı mûcib olacağı şüphesizdir.Vâkı'â ehl-i İslâm'ın Sultan Abdülazi
Han hazretlerini Emiru'l-Mü'minin bildikleri gibi bi'l-cümle Katolik
ler dahi Papa'ya Katolik mezhebinin Emir'i ta'bir ederler ise de Pa-
pa'nın nüfûzu gün-be-gün tedennî etmekte olduğu halde Emiru'l-Mü'mi-
nin olan Osmanlı Padişahının kuvvet ve nüfuzu günden güne tezâyüd e-
diyor.Reviş-i hâle bakılırsa Kur'ân-ı Kerim'i tasdik edenlerin cüm-
lesi ileride bir Emir'in taht-ı tâbi'iyet ve itaatine gireceklerdir

Bundan mukaddem Yemen üzerine sevk olunan Ordu zâbitanı ma-
hall-i mezkûrda olan rüesâ-yı kabâili Emiru'l-Mü'minin olan (Sultan
Abdülaziz Han)'a itaate davet ve teklif ile muahharan icbâr ettiler.
Lakin Arabistan'da bulunan kabâil rüesâsının kesriyâtihind zâdegânın-
dan olduğu cihetle Devlet-i Osmâniye Arabistan'ı külliyyen itaat et-
tirir ise bilâhare bizim(İngilizlerin) Asya müstemlekâtımızdaki ehl-
İslâm'ı dahi celbe muvaffak olacakları müsellemdir.Emiru'l-Mü'minine
teb'iyet ve inkıyâd ile İttihâd efkârı bir kere Ceyhun(nam nehr-i
atik ile Oksus) nehrini öteye mürûr ederek münteşir olursa bi'l-cümü
ehl-i İslâm'ın zâyî' olan nüfuzlarının iâdesi için silah-ı ittihâd
ve ittifâka sarılacakları melhuz bulunduğundan büyücek bir muharebey
intâc edecektir.Vâkı'â çok sürmeyip netice-pezir olur ise de Memâ-
lik-i Osmâniye'nin pek çok tevessü'ünü mûcib olmasını kaviiyen muh-
temel olduğundan bu maddeye Avrupa milletlerinin ehemmiyet vermesi
iktizâ edeceğini beyana kendimizi (Pall Mall Gazetesi) borçlu görürü

(Basiret)

İran Şahı'nın Bağdad'a vukû' bulan seyahatleri üzerine cihet-
câmi'a ile beraber iktizâ-yı hal ve maslahat ve mevki'e mebnî Devlet
Aliyye ile İran Devleti'nin lüzûm-ı ittihâdına dair gazetemiz muharr-
ri ve Mahkeme-i Ticaret-i Bahriye Zabıt Kâtibi Es'ad Efendi Basiret'
yalnız "İttihâd" ünvanlı bir bend yazıp bu lüzûmu isbât etmiş idi.

Muahharan "İttihâd"a bir (İslâm) kelimesi ilave ederek "İtti-
hâd-i İslâm" ünvanlı iki bend daha yazıp onlar da ittihâdın esbâb-ı
husûlünü gösterdi.Basiret bu vazifeyi deruhde ettiği vezâifin en bü-
yük ve mühimi bildiği için ol vakitten beri sırası düştükçe İttihâd-
İslâm hakkındaki efkâr ve mütâlaâtını beyân ederek bu sırada hükûmât

müteferrika-i İslâmiye ümerâsına dahi bu lüzumu ihtâr yolunda bir çok nesâyih-i müessire irâd etti. İşte gerek o neşriyâtın me'ser-i me'mûlesi ve gerek vukû'ât-ı zamana ilcââtı her nasılsa "İttihâd"ın mukaddemâtı zuhur etmeğe başladı.

Lakin şurası câ-yı taaccübdür ki, bazı Avrupa gazeteleri buna yanlış manalar vererek ol babda bir çok hatalarda bulunuyorlar ve o garâib zehâbı milletlerine dahi neşr ederek bir dereceye kadar râ-yiha-rîş-i ezhân ediyorlar... Hatta (Pall Mall) gazetesi yazdığı şu bendinin bir yerinde bu ittihâd bilâhere Avrupaca dahi muhassenâtı mûcib olacak dediği halde neticeyi yine vehâmete binâ etmek gibi iki nakızı cem' ediyor....

Şimdi ittihâd hakkındaki efkârımızı şöyle bırakalım da bunun zımnındaki fevâid ve muhassenât ile vukû'u farz olunan muhâtarâtı düşünelim.

Evvelâ müslümanların kâffesi liva-yı ittihâd altına toplanarak şan ve satvetleri bütün dünyayı titrettiği vakitlerde bile kangı milletin vücudunu külliye ortadan kaldırmak istediler de üzerlerine hücum ederek maksatlarını icrâ ettiler ? Hangi ma'mûreyi viran ettiler ? Nerede kime zulüm ve te'addî eylediler ? Satvetleri Şarkî, Şimalî, Cenubî Garb'dan bir büyük kıtayı ihâta eden müslümanlar ne ve dinlerinin hilâfına olarak ebnâ-i nev'ilerini ateş-i zulm ile yakmak ve dinlerini külliye mahvetmek üzere bir ittifak-ı umûmî halinde diğer milletlerin üzerlerine hücum ettiler ? Müslümanların dinleri ebnâ-i nev'ine lütf ve şefkatle emr eder. İşte onun içindir ki, müslümanlar zaman-ı zuhûrdan beri hiç bir milletin bi-gayr-i hakk üzerlerine hücum ile vücudlarını, dinlerini külliye mahvetmek ve ma'mûrelerini harâb eylemek gibi muâmelât-ı vahşiyede bulunmadılar. Bunu biz değil tarihler söylüyor. Ol vakitler ise bütün ehl-i İslâm bir noktaya ictimâ' etmişler idi. Zuhur eden vekâyi'in en büyüğü olup hatırlara geldikçe insana dehşet ve hayret veren ehl-i salîb muhârebâtında tarafeynden kimin niyeti hakka makrun, kimin harekâtı şâibe-i nefrinden masûn olduğu düşünölsün. Âsâr-ı delâletle müsebbit değil midir ki, müslümanlar nereye ayak bastılar ise medeniyet ve insanîyet ve ulüvv-i cenâblığı dahi birlikte götürdüler. Endülüs'e ayak bastılar. Orayı bütün Avrupa'ya nüzhetgâh ettiler. Birçok fûnûn ve sanâyi icad ettiler. Ol vakit ise Avrupa'nın gözünü amâ-yı cehl ve taassub bürümüş, Katoliklikden başka bir din, Katoliklikden başka bir millet

bırakmamak üzere Papaların cennet vaadleri bütün Avrupa'yı mevki'-i harbe sürüp hadsiz hesapsız hûn-rizâne muhârebeleri eden ve o vâsi' meydanlarda kolu bağılı üserâyı hayvanât-i vahşiyeye paralatan müslümanlar değildi. Koyun bahâsına bir günde esir pazarlarında onsekiz bin bâkire kızı satan müslümanlar değildi. Filan milletin dinini, ef-râdını dünyadan kaldıralım diyerek ebnâ-i nev'inin mahvı için müslümanlar bir vakit ittifak etmediler. Vekâyî'in pek çoğunda hususuyla ekânim-i selâse suretiyle Rumeli'ye hücum eden hey'et-i müttefikaya müdâfaa ettiler.

Müslümanlar bu kadar kıt'aya adaletle münteşir oldular. Liva-yı adaletlerine sığınan zu'afâyı (bunların din ve mezhebi) başkadır demeyip himâye ve merhamet ettiler.

Rub'-ı meskûnun üç büyük kıt'asına mâlik olan Osmanlılar bu yerleri hep adaletle feth ettiler. Akvâm-ı mağlûbeye gadr etmiyerek ni'met-i adaletten müstefid ettiler, hâlâ da etmektedirler. Kuvvet ve satvetleri bütün Avrupa'yı titreten Osmanlılar milel-i müstakille-nin değil kendi tâbi'iyetleri altında bulunan akvâmın bile dinlerine, lisanlarına dokunmadılar. Bu ise muktezâ-yı din ve adaletleridir. Ol vakit bunu icrâya ne mâni' var idi ?

Hal böyleyken ilcâât-ı zamane ile görülen şiddet lüzûm üzere hâsıl olacak olan İttihâd-ı İslâm'ı Avrupa'ya muzır addetmek ne garib mütâlaa, ne kadar sakîm fikirdir. İttihâddan maksad ebnâ-i nev'imiz gadr değil ötede beride tefrika ve bedâvet halde bulunan kabâ-il-i İslâmiye'yi ni'met-i medeniyetten behredâr ederek âlem-i medeniyete hizmetle beraber ma'mûre-i âlemi silip süpürmek kuvvet ve isti'mârını peydâya başlayan seylâbe-i Şimal'in önüne bir sedd-i metin çekerek bu cihetle Avrupa medeniyetine dahi büyük bir hizmet etmektir. İmdi bir kere ehl-i İslâm'ın zuhûrundan şimdiye kadar gösterdikleri me'ser-i hamiyet ve insâniyeti düşünüp bir zamandan beri Avrupaca dahi şiddet lüzûmu tasdik olunan ittifâk ve ittihâdın husûlünden dolayı telaş etmiyerek belki bir gün evvel zuhuruyla ileride görünen muhâtaranın önü alınmasının cidden arzu olunması âkıbet-en-dişgân'ın birinci şânı iken Avrupa gazetelerinden bazısının gösterdikleri münâsebetsiz telaşlarla ezhân-ı halkı tahdiş etmeleri hakikate şâyân-ı teessûf münâsebetsizliklerdendir.

Osmanlılar tuttukları tarîk-i terakkîde ilerleyip onun esbâb-

husulünden olan ebnâ-i vatan ittihâdı dahi hâsıl olmağa başlayarak hamdolsun şimdi bütün Osmanlılar işbu ittifâk ve ittihâdın faidesini idrâk ile tamâmî-i husûlüne sa'y ediyorlar. Bir taraftan bunun tamâmî-i husulüyle beraber öte taraftan da onların zîr-i cenâh-ı himâye ve ittifaka giren nüfusu kabul ile âlem-i medeniyete hakikaten bir büyük hizmet ibrâzına muvaffak oldukları halde o gazeteler ol vakit neticenin dünyalar zikr-i kıymet ve ehemmiyetini takdir edeceklerdir. Maa-hâzâ bir kere düşünülürse âtîdeki muhassenât şimdi de anlaşılabilir. Binâenaleyh beyhûde telaş ile ezhân-ı halkı tahdiş-i hayırhahlığa pek münâfidir.

Basiret, No : 928, 18 Ra 1290/16 Mayıs 1873, S.1-2

Felemenklilerin Sumatra¹ ceziyesinin şimal tarafında kâin Açe Hükümeti'yle muharebesi

Felemenklilerin hücum ettikleri Açe Hükümeti, hükümet-i İslâmiye ve ahalisi kâmilen müslüman olup Felemenkliler bunların hakkında bazı harekât-ı gadriyede bulunduktan sonra nihayet geçenlerde üzerlerine asker sevkine kalkışmış olduklarından müslümanlar dahi gayet muntazam ve esliha-i cedide ile müsellaah yirmibin kadar asker techiz ederek düşmanlarına mukâbele için üzerlerine hareket etmişlerdir. Felemenkliler bu hali görünce muharebeyi sonbahara ta'lik etmişler ise de ahali-i mezkûre buna razı olmayıp Felemenklilerin kâffesini denize dökmeye karar vermişlerdir.

Felemenkliler hükümet-i mezkûre asâkirinden tuttukları esirlerin ellerindeki tüfenklerin şinayder (İngiltere'de Şinayder nam zâtın icâd-kerdesi olan iğneli tüfenktir) tüfengi olduğunu görünce İngilizlerin mülâka tarikiyle Açe Hükümeti'ne muâvenet ettiğine zâhib olmuşlar diyerek Times'da bir havâdis gördük.

Times'in muâvenet hakkındaki rivayeti sahih ise İngilizlerin bu dür-endîşliğine teşekkür olunur. Lakin bu memnuniyet yalnız insaniyet ve medeniyet nâmına muâvenete meşrut olup yoksa muahharan hükümet-i mezkûreyi kendi zîr-i zabtına almak için ise kendi alemlerine bırakmaları daha âlâdır. Teşebbüsât-ı hulûs-i niyyete mebnî ise Hive'ye niçin muâvenet olunmuyor. Ruslar karabulut gibi Hive ovalarını istî'âb ettiler, durmayıp geliyorlar.... İngiltereli hâlâ teşebbüsât-ı müstakbelesini mülâhaza ediyor. Deli Petro'nun vasiyetnâmesi Rusya Devleti'nin ya Avrupa'dan tevsî-i mülk etmek ve yahut mümkün olamadığı takdirde Asya'ya doğru hücum ile Hindistan sahiline kadar olan yolun açılmasını tavsiye ve imâ eder...

(1) Mezkur adada ateş-feşan dağlarda vâsi' ormanlar ve kâfur ağaçları ve Hint cevizleri ve karanfil ve altın ve kalay madenleri mevcut olup hayvanâttan dahi camus ve fil ve maymun ve kaplan ve timsah ve meşhur yılanlar vardır. Ticareti pek ziyade olarak hârice gönderilir. Mercan ve kâfur ve sair mahsulâtı çoktur.

Şurası kaviyyen bilinsin ki,Rusya'nın muradı öyle Türkistan veya Afganistan olmayıp mahzâ ileride Hindistan'ı zabt için mukaddemâtı hazırlıyor.

Terakkiyât-ı Asriyye-i Mısriyye

Cennet-mekân Yavuz Sultan Selim Han zamanında Devlet-i Aliyye idaresine geçen Mısır kıt'ası muahhâran birçok idarelere geçti ise de yekdiğerine inzimâm eden bir takım esbâbdan nâşi isti'dâd-ı tabî'îsinden istifâde edemeyip, (Ümm-i Dünya) denilen Mısır kıt'asının sûret-i teşekkülündeki müşkilât ukûl-i beşere hayret veren (Ehram ile) Nil'in menâfi'-i tabî'iyyesinden istifâde için iktizâ eden ve sâ'ilin fıkhdânından nâşi lisân-ı hâlinden anlaşılın, hissölunan şikâ-yât-ı mütemâdiyeden ibaret idi. Sonraları bazı mevâni'-i terakkî ile usûl-i idaresi bir derece daha bozulup nihayet cedd-i a'zam-ı efham-hidîv-i ekremî Mehmed Ali Paşa'nın idare-i âkılâne ve terakki-perverâneleri sayesinde hıttâ-i Mısriyye, terakkiye başlayıp bu'd-ı zaman Mısır kıt'ası zât-ı hazret-i hidîv-i efhaminin zîr-i idare-i âdilânesine geçmekle bu an Mısır'ın mebbe-i terakkiyâtı addolunsa sezâdır. Çünkü hidîv-i efham hazretlerinin hükümet-i âdile-i âlem-pesendî ziyâsı medeniyet ve ma'mûriyeti tâ Zengibar'a ve cümlesi ehl-i İslâm oldukları halde akâyid-i diniyye ve levâzım-ı medeniyeden haberleri olmayarak sahrâlarda başı açık yalın ayak gezmekte olup, bu gidişle bilâhere yakaları misyonerlerin eyâdî-i igfâline düşmek üzere bulunan dâr-ı fevr kıt'asını dahi memâlik-i Mısriyye'ye zam ve ilhâk etti.

İdare-i Mısriyye'nin uhde-i aliyye-i hidîviyyeye intikâlinden beri şimdiye kadar meşhûd olup günden güne tezâyüd ve terakkî eden umrân-ı umûmî Mısır'ın min-kıbeli'r-Rahman hâiz olduğu isti'dâd ve kâbiliyet-i tabî'îden hakkiyla istifâdeyi isbat için bu zamandaki ma'mûriyet sevâbık-ı ezmâna kıyas kabul etmez dereceyi bulduğu işi-tip görenler indinde müsellemtandır.

Çünkü Mısır'ın arazi-i mevrû'ası ve ihrâcâtı günden güne artıp bu sebeple vâridât-ı sâbıkının belki yirmi misli fevkindedir.

Şimendöferler mülkün umrânını mü'eddî olduğundan hidîviyet-i celîlece bu cihet dahi nazar-ı i'tinâda tutulup derûn-ı mülkde ci-hât-ı lâzımece şimendöferler ve şoseler yapıldığı gibi şimendöfer

hatları tâ Sudan içlerine kadar temdîd ve îsâl olundu.

Nehr-i azîmü'l-hayr Nil'den lâyıkiyla istifâde için iskâ-yı araziye mahsus lüzûmu kadar cedveller ve kantaralar yapılip filâhat ve zirâ'at arâzinin kâbiliyet-i tabî'iyyesi nisbetinde terakkî etti.

Tezyînât husûsunda dahi Mısır kıt'ası pek ilerledi. Bir vakitler tozdan gezilmez denilen caddelerde sokaklar mesâ'î-i meşkûre-i hidîvî ile pek ilerleyip geceleri dahi gazlarla tenvîr ve iş'âl olundu.

Süveys kanalının küşâdı muvaffakiyet-i cesîmesinden sonra husûle gelen fevâ'id hadd ve hasr kabul etmez. Bu kanal sebebiyle yeniden binâ ve inşâ olunan beldelere gidip görenlerin lisân-ı sî-tâyîşinde dâir olup kanal bütün dünyayı nasıl bezl ve icrâ-yı ni'me ile müstefîd ettiyse, Mısır bunun fevâ'id-i tabî'iyesinden tamâmî-i istifâde esbâbını istihsâl etti.

Hâsılı, efkâr ve niyyât sa'âdet-gâyât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye tevâfuk eden himem ve ikdâmât-ı aliyeye-i hidîv-i efhamî ile Mısır kıt'ası el-yevm fevka'l-gâye kesb-i umrân ve medeniyet etmiş ve günden güne tezâyüd etmekte bulunmuş iken îcâb-ı zamâna göre bir vakitler ecnebîlere verilen imtiyâzların sonraları mazarrâtı görülmeğe başlayıp Mısır'da her devlet konsoloshânesi bir mahkeme idi. Tebe'a ile ecnebî beyninde bir hukuk da'vâsı meselâ on bin kuruşluk bir da'vâ zuhûr etse tebe'a tarafı hasmının matbû'u olan konsoloshâneye mürâca'at ederek orada muhâkeme olur. Kendisi da'vâyı kazanır ise hasmı meselâ Amerikalı ise hükmü tâ Washington'da istînâf edeceğim dediği hâlde tebe'a tarafı Washington'a gitmeğe mecbûr olup, bu para ise ancak yol masrafı olacağından bî-çâre ister istemez hakkindan vaz geçmek mecbûriyetinde bulunurdu.

Cinâyet işlerine gelince bir ecnebî sokakda bir yerliyi urup öldürse zâbıtâ o cânîyi tutamaz idi. Konsolos ben terbiye ederim diyerek alır idi.

Hâsılı Mısır'da konsoloshâneler âdetâ birer hükûmet idi. Bu ise mülkûn nizâmât-ı esâsiyesiyle hukuk-ı düvel ve mileli ihlâl edeceğinden tecvîz olunamayacağı cihetle hidîv-i efham hazretleri efkâr ve teveccühât-ı hazret-i Şehinşâhî'ye tevfiik-i hareketle bu suisti-mâlâtın izâlesi esbâbını istihsâle teşebbüs buyurup bir zaman muhâ-

berât ile mukaddemât-ı maslahatı istihzâr ederek nihâyet geçen nüshalarımızın birinde zîver-i sûtûn-ı mefharet edildiği üzere ıslâhına muvaffak oldular ki şimdiye kadar sernümâ-yı sâha-i şühûd olan me'ser-i meşkûrelerinin biri de bu muvaffakiyet-i azîmeleri olup fevâidi ise umûma âid olmasıyla nezd-i hazret-i Pâdişâhî'de rehîn-i mahzûziyet olmağla ol bâbda Seryâverî-i Hazret-i Şehriyârî sa'âdetlü Halil Paşa hazretleri vesâtatıyla bir kıt'a fermân-ı me'âlî-nişân-ı seniyye dahi tasdîr ve tesyîr buyurulduğundan hakîkaten teşekkür olunur.

Basiret, No : 19-2477, 29 N 1326/26 Eylül 1908, S.1-2

(Aydın Vilayeti Ahvâline Bir Nazar)

"Asâyiş ve Ahali"

Sekenesinin mukaddemâ Rumeli'deki millî alaylarla müttefikan hareketle istirdâd-ı hürriyet husûsunda mu'âvenet ve müzâheret-i fevkalâdeleri vâki' olmuş bulunmasından dolayı her hususda olduğu gibi bundan böyle de tercüme-i hâl-i millet olan tarihimizin bir kısmında Manastır'dan sonra bir mevki'-i mümtâz ihrâz edecek olan Aydın Vilayetinin ahvâlinden biraz bahsetmek isterim.

Kanûn-i Esâsi'nin ilânı münâsebetiyle haftalarca ilân-ı şâdmânî eden ahalden hürriyetin ne demek olduğunu idrakden âciz bazı cühelâ, kazalarda devâir-i hükûmete bi'l-hücûm memurları haklı haksız tard ve teb'îd etmiş ve bu meyânda mücrimîn-i âdiyeyi de tahliye eylemiş idiler. Me'mûrîn tebdîl ve ahaliye de sûret-i mahsûsada mülhâkata i'zâm olunan memurlar vasıtasıyla mana-yı hürriyet tefhim ve emn ü asâyiş taktır edilmiş idi. Ahîren İzmir'de ta'til-i işgal eden şimendöfer amelesinin tecâvüzât-ı ma'lûme-i fevkalâdelerinden dolayı merkez vilayette asâyiş biraz muhtel olmuş ve bu da gerek askerlerden gerek grevistlerden bir iki kişinin vefatıyla neticelenerek en nihayet grevciler o sırada Dersaadet'den avdet eden Vilâyet Umûr-ı Ecnebiye Müdürü Fuad Beyefendi'nin delâlet ve teşebbüsât-ı mâhirâne-leriyle kemâ-fi's-sâbık işlerine devama başlattırılmış ve münâkalât temin ettirilmiştir.

O esnâda hükûmetin aczini teferrus eden bazı ayak takımı geçende İzmir'de bi'l-müsâdeme vukû' bulan ve yüz elli kişinin garkını ve binlerce nüfusun felâketini intâc eden kazâ-yı fecî-i ma'lûmdan dolayı vapur şirketinden ahz-ı sârı kanuna ve hükûmete havâle etmiyerek -gerçi şirketin sevâbıkı ahvâline nazaran muhik ise de- alenen şirketin iskelelerini ihrâk ve vapurları seyr u seferden cebren men' eylemek sûretleriyle hukûk-ı sarîha-i hükûmete fi'ilen

tecâvüz etmiş ve mahalli hükûmet hâzimesi de buna seyirci kalarak mütecâsir ve mütecâvizlerin te'dîbine teşebbüs edilmemiştir. Bundan başka milletin sadaka-i hürriyeti olarak mevkûfîn-i mağdûre-i siyâsiyye ile beraber mugâyir-i nizâm olarak tahliye edilen bazı mücrimîn-i âdiye ve erbâb-ı şakâvet ba'de't-tahliye kazalarına avdet ve fırsat buldukca tekrar icrâ-yı şakâvete cür'et etmekte olup buna da bu günlerde Ödemiş köylerinde bir iki kişinin leylen ve sulhen hânesini basmak ve cebren yaralamak suretiyle icrâ-yı şakâvete yeltenen şaki Sarı Ali ve dört beş nefer avene-i mel'aneti isbât olarak gösterilebilir. Hatta merkum Ali bundan çend gün akdem leylen ve rüfekâsıyla ma'an hânesine girdiği manifaturacı Hacı Ahmed nâmında birinden istediği parayı alamadığından dolayı zavallı Ahmed Ağa'yı oda içinde ve efrâd-ı âilesinin gözü önünde yere yatırıp ellerini bağlayarak katle teşebbüs etmiş, fakat bir iki gün sonra istediği paranın borç harç tedârik ve tesviye edileceği efrâd-ı ailesi tarafından taahhüd ve katlinden kendilerine merhameten sarf-ı nazar etmesi rica edilmesi üzerine merkum bunu icrâdan paraya tam'an ferâgat etmiş. Fakat hânedeki mevcut bulunan on iki lira ve bir takım kıymetdâr eşya hafife ve sâireyi alarak savuşmuş ve matlub paranın da bir iki güne kadar bi't-tedârik irsâlini tenbih ve aksi takdirde umûmen hâne halkını katli edeceği beyânıyla bi't-tehdid oradan tebâ'üd etmiştir. Halbuki merkez kaza olan Ödemiş'de "bir bölük süvari askeriyle mikdâr-ı kâfî jandarma" olduğu halde merkuamlar hâlâ derdest edilememiş ve şâyed bunların derdestlerin esbâbı bi's-serî'a te'min edilmezse ötedenberi cevelangâh ve merkez-i şakâvet olmağla meşhur olan Ödemiş kazasıyla civar köylerdeki eşkiyâ-yı sâirenin de bundan cür'et alarak tekrar şakâvete yeltenmeleri melhuz ve belki de muhakkak bulunmuştur.

Artık ahali şu zaman-ı hürriyette yine bu denîlerden korkarak kendilerini ıztırârî olarak ta'kib ve müfrezelerinden ihfâ ve meccânen it'âm etmek gibi esîrâne muâmelâta katlanmazlar. Fakat hükûmetin eskisi gibi iltizâm-ı betâ'et ve rehâvet ve ta'kib bahanesiyle ahali-i kurâyâ icrâ-yı mezâlim ve meşekkat etmiyerek keyfiyeti ta'kibde be-gâyet-i iltizâm sür'at ve mu'akkâblerin de muhâfaza-i istikâmet eylemesi elzemdir. Yoksa kazâda ateş-i şakâvet tekrar kâbil-i isti'câ ve tadrîcen tevsî'-i dâire-i sirâyetle itfâsı muhal bir dereceye gelecek ve vilâyetin emn ü asâyişi muhtel olacaktır. Binâenaleyh bu bâbda tedâbir-i mukteziye ittihâz ve icrâsı ve vilayete ismiyle

müsemmâ olabilecek bir jandarma kumandanının intihâb ve i'zâmı muktezîdir. Zaten bu husus makâm-ı vilayetten Harbiye Nezâreti'ne inhâ edilmiş ve binâenaleyh Nezâret-i müşârunileyhâca ehline tefvîz-i umûr edileceği tabi'î bulunmuştur. Artık iki paralık bir şaki için devr-i istibdâdda olduğu gibi koca bir müfreze-i askeriye sevk edilmemeli, herkes vazifesini bilmelidir. Bir vilayet dahilinde türeyen iki kişilik âdi bir çetenin ta'kib ve tenkili ise oranın kuvve-i zâbitasına, jandarmasına aiddir. 11 Temmuz'dan beri hükûmetsizlik ve zâbitasızlık yüzünden fevka'l-mu'tâd çalışarak bî-tâb kalmış olan fedâkâr fa'âl askerlerimiz kendilerinden ziyâde jandarmaya aid olan bu gibi işlerde hemen sevk edilmiyerek biraz rahat ve bunun ihrâsına jandarmalar müsârâ'at etmelidir. Köy mekteplerine gelince :

Dâhil-i vilâyetteki mekâtibin ve ale'l-husûs köy mekteplerinin ıslâh ve tanzimine henüz teşebbüs edilmemiş ve te'mîn-i asâyişden sonra rûh-ı millet olan umûr-ı ma'ârifin ıslâhı ehemmiyet-i umûrdan bulunduğu halde nazar-ı ehemmiyete alınmamıştır.

Devr-i istibdadda icrâ-yı mel'anet için hükûmet-i müstebide nin köy mekteplerini ıslâh ve binâenaleyh köylüleri ve mekteplerde tedris ve irşada -mahzâ menfa'at-i mel'ûnânesini te'mînen- yaşamadığı ve yaşamak istemediği cihetle zavallı köylüler herşeyden bî-haber bulunmuş ve ez-cümle cerâid-i mahalliyede görüldüğü üzere köylünün biri Temmuz esnâsında vâki' olan istifsâra cevâben :

-Dün merkez kazaya gittim. Ahali bayraklarla hürriyeti gezdirirlerken gördüm, demiş ve yine bir diğeri zevcesini tatlik ettiği halde :

-Madem ki hürriyet vardır, karıya bir para bile nikah ve nafa-ka vermem demiştir. Artık şu sözlerden kazaların, zavallı ahali-i kurânın hali anlamlı ve ikâz ve irşâdlarındaki lüzûm ve ehemmiyet nazar-ı dikkat ve i'tinâyâ alınarak icabına bakılmalıdır. Bakınız cehalete ki zavallı köylüler hürriyet var diye zevce-i mutlakânın mihr-i müeccel ve mu'accelini değil hatta geçenlerde dinen nizâmen mecbur buldukları tekâlîf-i emiriyyelerini bile ifâdan imtinâ' etmişler idi. Şu haller artık bu zavallıların ahvalini tasvir ve izaha kâfidir zannederim. Maamâfih ahali şimdiye kadar meb'us intihâb etmek gibi bir ni'met ve devlete mazhar ve bu gibi husûsât müşâhede şerefiyle mübâhî olamadıkları için bunda da tabiî tecâhül ile uyumağa başlamış

lar ise de matbû'ât-ı mahallenin ihtârât ve neşriyât-ı hayırhâhâne-leri sayesinde uyanmışlar ve bu husûsta akılları erebildiği ve güçleri yettiği kadar çalışarak ihrâz-ı muvaffakiyetle kendilerinin bir nasihatla kâbil-i irşâd bir millet-i müste'ide olduklarını isbât eylemişlerdir.

Binâenaleyh hükûmette yüz ve elli millet-i müste'ide ve hâkimeyi lâyıki vechile ikâz ve irşâd için iltizâm-ı sür'at ve faaliyet ederse mine'l-kadim endişe-i ihtiyâç ve belâ-yı istibdad ile belî bükülen millet-i Osmâniyyemizin de ahd-i karibde vâsıl-ı sermenzil-i terakki olacağından kat'iyen şübhe edilmemelidir.

Şefik

İttihâd-ı Osmânî

Ma'lûmdur ki gazetemizin iptidâsından beri yazmakta olduğumuz fikr-i ittihâd bizim zihnimizin tevli'd eylediği bir şey olmayıp, bu fikir öteden beri zihinlerde vardır ve Osmanlılar bu memleketleri feth eyledikleri milel-i mağlûbenin kâffesini müslüman etmiş olsalar idi hemşehrilerimiz beyninde bir büyük tefrikanın devam ve bekâsına hâcet kalmamış olacağı fikr-i ittihâdın sevkiyle söz açıldığı zamanlar hemen herkes tarafından söylenmiştir. Hatta vaktiyle bazı Padişahlarımızın böyle bir emele düştükleri halde ulemâmızın mûmâna'atıyla istihsâl-i emele muvaffak olamadıkları dahi söylenir. Lâkin mütâla'a ve tasavvurun bu sûret ve derecesini bahs etmekte bulunduğumuz İttihâd-ı Osmânî fikrine sığdırabilmek müşkildir. Çünkü ittihâd için husûlü arzu olunan şey ne idi ? Milel-i mağlûbenin kâffesini müslüman etmek değil mi idi ? Vâkı'â ukalâ-yı cedîde'nin nice i'tirâzât-ı dakika ile kabul etmek istememekte ma'zûriyetlerini isbât eyledikleri hakk-ı gâlibiyet vaktiyle kılıcımıza mağlûb olan milel-i gayr-i müslimeyi bir günde İslâm ile müşerref etmeğe dahi kâfî idi. Lâkin bu emel hâsıl olmuş olsa idi bile asıl matlûb olan İttihâd-ı Osmânî meselesi hâsıl olmuş olmaz idi. O zaman bir tevsî'-i dâire-i İslâmiyet meselesine hizmet edilmiş olur idi.

Evet müsellemdir ki o halde bu dahi bir ittihâd demek olur idi ve İslâmca bir ittihâd, Osmanlıca bir ittihâd kadar kuvvet gösterebilir idi. Ancak asıl maksat millet-i Osmâniye'yi teşkil eden komiteleri yek-maya ve bir hamur etmek arzusu yine hâsıl olamaz idi.

İşte Arablar, Kürdler, Türkler, Lazlar, Gürcüler, Çerkesler, Arnavutlar, Pomaklar, Tatarlar İslâm olmak üzere müttehidirler. Fakat yek-maya mıdırılar ?

Halbuki ulemâmızın i'tirâzât-ı şer'iyeleriyle beraber millet-i Osmâniye milel-i mağlûbeyi müslüman etmeğe çalışmış olduğu da'vâ edilebilir. Tarihlerimizde bu babda bize kanâ'at-i kâmile verecek

ma'lûmât mefkûd denilecek kadar az ise de vukû'ât kendi vücûdlarıyla böyle bir himmetin dahi edilmiş olduğunu isbât edebilir.

Anadolu'dan Rumeli'ye geçmiş olan Türklerin nerelere geçtikleri ve el-yevm nerelerde buldukları herkesce ma'lûmdur. Ya onlardan mâ'adâ İslavlardan ihtidâ eden Pomaklar ve Boşnaklar ve Hırvatlardan ve Arnavutlardan dönen halk ve Rumlardan İslâm olan Yanya ve civarı analisi hâsılı Rumeli İslâmının sülûsânından ziyâdesi nasıl ve ne sûret ve keyfiyetle müslüman olmuşlardır ?

Bazı Avrupa garazkârân müverrihînin tefevvüh ettikleri vec-hile milel-i merkûmenin kendi dinlerini terkle müslüman olmaları ne bir cebirden ileri gelmiştir ve ne de o zamanlar kâffe-i imtiyâzât kendilerinde olarak hakk-ı gâlibiyetleriyle yerlere göklere sığmayan Müslümanların mezâliminden kurtulmakla beraber onların imtiyâzâtına nâil olmak heves-i mahbûrânesinden tevellüd eylemiştir. Zira Osmanlı tarihinin hakâyıkına vâkıf olanlar değil â sathîsini mütâla'a etmiş bulunanlar bile şu iki iftirâyı pek suhûletle reddedebilirler. Ez-cümle diyebilirler ki bu milletlerin İslâmiyet'i kabul etmeleri hususunda kendilerine bir gûne cebr vukû' bulmamıştır. Zira cebr ve ikrâhı zâten ulemâ men' etmekte buldukları cihetle, şer'in men' eylediği bir şey aleyhine devletin açıktan açığa kıyâm etmesine imkân yok idi. Böyle bir cebr vukû'a gelmiş olsa idi ondan dolayı tevellüd edecek münâza'ât ve mucâdelât tarihe yazılır idi. Kezâlik öyle bir cebr vukû' bulmuş olsa idi milel-i merkûmenin cümlesi müslüman olup şimdi ne Rumeli'nde ne de Anadolu'da hiç bir Kristiyan kalmaz idi. Gâlibiyet hakkına gelince Osmanlılar bu haktan dahi istifâde yoluna gitmemişlerdir. Hey'et-i Osmâniye'yi teşkil eden milletleri Osmanlılık nazarında müsâvî görüp hatta hizmet-i askeriye gibi en nazik bir imtiyâz-ı gâlibiyete de onları müşterek ederek Bulgar ve Sırp askerleri Macaristan ve Anadolu sahrâlarında Osmanlı bayrağı altında cenk eylemişlerdir.

Vâkı'a sonraları yeniçerilerin bazı ef'âl-i nâ-becâları ve sipahiler dahi onlara pey-rev oldukları asırlarda sunûf-ı reâyâ hakkında bir takım şiddetler gösterilmiş idi. Lâkin bu şiddetlerin hiç birisi İslâmiyet'i kabul etmeleri için değil idi. Eğer öyle olması lazım gelse idi o asırlarda bir halkın İslâm'ı kabul eyledikleri tarihlerde yazılır idi.

Şu delâil ve mülâhazât milel-i gayr-i müslimenin İslâm'ı kabul etmeleri hakkında bir gûne cebr ve şiddet gösterilmemiş olduğunu iknâ'a kâfîdir. Ma'a-hâzâ işte âsâriyla görüldüğü ki bazı halk İslâm'ı kabul etmişlerdir. Halbuki bir halkın ebâ ve ecdâdının prestij eyledikleri dini kolay kolay terk etmeyecekleri ve bunun için mutlaka bir mûcib olmak lâzım geleceği dahi umûr-ı tabî'ıyyedendir. Tarihlerimizde ise buna dair ma'lûmât ve izâhât-ı kâfiye yoktur. Öyle ise karar verilir ki Osmanlılar asla sûret-i cebr ve ikrâha mürâca'at etmedikleri halde va'z u nasihat gibi suver-i meşrû'a ile milel-i mağlûbeyi kendi âyinlerini kabule teşvik etmişler ve teşviklerinin derecesi ne kadar halkı müslüman edebilmiş ise o kadarıyla kalmışlardır.

İşte şimdi bazı mehâfilde sırası geldikçe bahs edilen ittihâda vaktiyle Osmanlıların hem de hakk-ı gâlibiyeti sû-i isti'mâl etmeden hizmet ve himmet etmiş oldukları sâbit oluyor. Fakat bizim bahsimiz bu olmayıp, biz yalnız İttihâd-ı Osmânî'ye hasr-ı nazar-ı dikkat eylemekte bulunduğumuzdan tarihimizin o mesele hakkında delâlet eylediği ma'lûmâtı taharrî edeceğiz.

Tarihimizin delâletine teba'iyet edilir ise Osmanlıların mebâdîsinde fikr-i ittihâd mevcut olduğu şöyle dursun belki bu ümetin bünyân-ı şevket-ünvânı ancak fikr-i ittihâd üzerine kurulmuş olduğuna kanâ'at-i kâmile hâsıl olabilir. İşte delâil-i mezkûreyi birer birer şerh edelim :

Her şeyden evvel şuna dikkat edelim ki Osmanlılar azm-i cihangirâneye sevk ve be-tahsis Rumeli'ne idhâl eden şey mücerred fikr-i İttihâd-ı Osmânî olmasa idi Osmanlılar bir yağmagir cemâ'at-i vahşiyye olmaktan başka hiç bir şey olamaz idiler. Ma'lûmdur ki cemâ'at-i vahşiyye bir memlekete akın ederek nehb ve gasb-ı emvâl eyledikten sonra çıkarlar giderler. Timurleng belâsı gibi... Osmanlılar ise bilakis girdikleri memlekete bir daha oradan çıkmamak üzere girerler idi ki bu hale yağmagirlik denilemeyip âdetâ kişver-güşâlık denilir. Kişver-güşâ olan bir halk ise mutlaka mağlub eylediği halkla ittihâd etmek için memleket feth eder. Böyle olmasa o memlekette istimirâr-ı emr, muhal olur. Milel-i kadîmeden şimdi yalnız esâmîsi kalıp cemiyetleri mahv olmuş bulunanların hep böyle milel-i âhar ile ittihâd ve imtizâc sûretiyle gayb olmuş oldukları dahi tarihce müsellemdir.

Kendilerini cihangirliğe sevk eden İttihâd-ı Osmânî fikrinin birinci icâbına tevfi-k-i hareketle değil midir ki Osmanlılar Yeniçeri Ocağı'nın teşkiliyle Hristiyanları yalnız hemşehriliğe değil karındaşlığa dahi kabul etmiş oldular ? Yalnız silah karındaşlığı da değil âdetâ aralarında bir uhuvvet peydâ olmuştu. Hem de bu uhuvvet mahsus ve iltizâmî olarak îkâ' edildi.

Avrupa müverrihleri derler ki, o zaman Hristiyan delikanlılarını zor ile yeniçeri sınıfına alıp dinlerinden zorla çıkarırlar idi. Ne büyük galat ? Ne âşikâre garaz Bunlar Köse Mihâl Bey'in ve Evronos Bey'in terceme-i hâllerini kimse bilmez i'tikâdıyla şu sözü söylemişler ise daha büyük hatada bulunmuşlar, hatta müşâruni-leyhimânın terceme-i hâllerini bilmek dahi işte lüzum ile lazım değildir. Ba'de'l-ihitidâ yine bâkî kalan Mihâl ve Evronos nâmlarına Osmanlıların fâti-hâ-hân olduklarını mülâhaza etmek dahi kendi garazlarını ortaya koymak için kâfîdir. İmdi yalnız şu mülâhaza ile rutbe-i bedâhete çıkar ki evâil-i hâlimizde dahi bizde fikr-i itti-hâd var idi ve bu fikr-i itti-hâdın icâbâtı üzerinde hareket eder idik.

Fâti-h İstanbul'u feth eylediği zaman Rum Patriğine bir derece hürmet ve riâyat eylemiştir ki Patrik Efendi'nin bu derece riâyati İmparator-ı sâbıktan görmemiş olduğunu Avrupa tarihleri dahi yazarlar. O vakit Fâti-h için Şark kilisesini mahv etmek Şark İmparatorluğunu mahv etmekten daha güç bir şey mi idi ?

Ya bilakis Şark İmparatorluğunu zîr u zeber eylediği halde nice imtiyâzât ile Şark kilisesini bir kat daha tahkim ve te'yîd eylemesi fikr-i itti-hâddan başka neden neş'et eylemiştir ? Rumeli'nin her tarafı tâ Avusturya içlerine kadar alındığı halde orta yerde İstanbul İmparatorluğunun bir küçük kale gibi kalması İttihâd-ı Osmânî'ye nakîsa verdiği için esbâb-ı itti-hâd istikmâl edilmiş olmak üzere bu kadim imparatorluk mahv edildi. Halbuki iki asırdan mütecâviz zamandan beri Hristiyanlara te'min edilmekte bulunan itti-hâdın neticesini göstermek ve artık Osmanlılık Hristiyanlığın mâhîsi değil bilakis hâmîsi olduğunu fiilen irâe ile râbîta-i itti-hâdı bir daha çözülmek üzere düğümlemek için Şark kilisesinin yeniden ihyâsı lâzım geldi ve ihyâ edildi.

Buraya kadar arz eylediğimiz delâil Osmanlılığın mahzâ bir İttihâd-ı Osmânî fikri üzerine teessüs etmiş olduğunu isbâta kâfî olup, vâkı'â müslümanlar kendi ellerinde bulunan pür-hikmet bir dinin mehâmid ve mehâsinini hemşehrilerinin nazar-ı rağbetlerine arz etmek himmetinden geri durmamışlar ve "bende bir şeyin doğrusu var ise sende o şeyin eğrisini gördüğüm zaman doğrultmaklığına medâr olmak üzere elimdeki doğruyu sana arz etmeğe hasbe'l-insâniye borç-luyum" kâidesine tevfiğ-i hareket eylemişler ise de esâs-ı milliyet olan fikr-i ittihâda helel verecek hiç bir hareketinde zinhar bulunmamışlardır.

Milliyet-i mukaddesemizin esâsı böyle bir ittihâd-ı celil üzerine mübtenî bulunduğunu ağrâz-ı zâtîyelerine mugâyir gören bazı rakîbânın şu yukarıki fikramız üzerine edecekleri i'tirâzı biliriz ve burada ise izâhı şimdi câiz değildir. Zira vereceğimiz ma'lûmât herkesin bildiği bir şey ise de zikrinde bazı taraflardan bin türlü ma'nâlar verileceğini bildiğimizden sarf-ı nazar eyledik.

Netice-i kelâm milliyetimizin esası, ittihâd üzerine kurulmuş olduğu ve buna tarih-i milliyemiz her sahife ve satırıyla şahadet etmekte bulunduğu halde el-yevm gayret-i milliye ile mümtâz ve hamiyet-i vataniye ile ser-firâz olan Osmanlıların bu ittihâdı düşünmemeleri vatanperverliğe sığamaz. Zira ibtidâ-yı teessüsümüzde umûmen müttehid bulunduğumuz cihetle âlemi titretmiş ve sarsmış olmaklığımıza mukâbil ezmine-i müteveccitimizde bu fikri halkca unutmuş olduğumuz münâsebetiyle kendimiz sarsılmış idik. Devletimiz bundan yarım asır mukaddem ittihâd-ı ûlâyı tekrar tecdîde lüzûm-ı sahih görerek Tanzimat'ı ilan eyledi. Bunun muktezâ-yı celiline halkca dahi tamamî-i tevfiğ-i hareketle matlabı hâsıl etmelidir. Zira ümîd-i istikbâl dahi hemen hemen bu nokta üzerinde merkûzdur.

Hürriyeti Takdis Edelim

Ne kadar derin gaflet, ne kadar câlib-i inzâr-ı hayret bir hakikat ki, hilkat-i âlem ve hilkat-i beşerden biri içinde yaşadığımız şu asr-ı medeniyete kadar aradan güzerân eden a'sâr-ı müteselsile ta'dâd-ı had ve aksâsı gayr-i kâbil olan koca bir kitle-i muazzama-i beşeriyeti hâk-i fenâyâ sardı. Hey'et-i mevcûdenin idâme-i ensâli ve bakâ-yı hukûk-ı şahsiyesi yolunda ilhâmât-ı ma'neviye nâzil oldu. Ebnâ-yı beşerin te'âlî ve tekâmülünü inzâr-ı dürbin-i tetkik ve basiretine alanlardan ne büyük feylesoflar, ne büyük dâhiler, vâzı'-ı kanunlar geldi, gitti, hâlâ beşeriyet mahkûm-ı sefâlet ve meskenettedir !!!

Devr-i iptidâide insanlar musâdif nazarları olan eşya ve hâdisât-ı rûz-merreye birer türlü mana verdiler. Tekâfûl-i ictimâî ve te'âmülî mu'âşereti tekrar görmekten tahsil ettikleri tecârüb-i adîde ile de iyilik ve kötülükleri anlayarak o yolde sâirlerine va'z u nesâyiha başladılar. Tedricî iktisâb edebildikleri nüfûz ve kuvveti herhalde refâh-ı umûmîyi te'min etmek maksadı ile kanunlar da tertib eylediler. Ne çare ki sevk-i tabiîden başka bir cihete tahayyül-i vicdânîsini izhâr etmek istemeyen boş dimağlar hâk-sâr-ı hüsrân ve mezellekte süründüler kaldılar. Fakat şunu söylemek isterim ki, kanun-ı tabiatta en esaslıca bir hüküm varsa o da mücâdelât-ı bî-nihâye üzerine mevzû' olduğundan gerek evâmir-i ilahî ve gerek sâlifü'z-zikr duhât-ı akvâmın birinci derecede nazar-ı mukâyese ve muhâkemeye aldıkları hikmet-i hakikiye binâ-yı ilahînin en hayretâver nüsha-i küberâ-yı ihtişâmından ma'dûd bulunan "beşerin idâme-i hayatı, muhâfaza-i mülkiyeti, serbestî-i vicdânîdir". Ale'l-umyâ en mütebahhir ulemâ-yı dine mürâcaatla istizâh-ı keyfiyet edelim :

En müdekkık ulûm-ı tabiiye müntesibînini ziyaret edelim. En ciddi efkâr-ı sâlime üzerine ibtinâ ettirilmiş felsefiyânın kavâ'id ve ahkâm-ı mu'âşeretini nazar-ı tetkikden geçirecek olursak yek

nazarda nazargâh-ı umûmîde incilâ-sâz-ı dikkat olacak birinci derecede şu mukaddes kelimeyi tebcîl ve takdîse hazırlanırız : "Hürriyet Dualizm sâlikini gerçi mütâla'ât devren devr neticesi istihsâl eyledikleri "hükm-i gâlibin" kâidesini her ne kadar nevâkıs-ı külliyyât ibrâmâtından addetmekte haklı görülseler bile bunun fevkinde de bir âheng-i tevâzün-i tabîatın hükm ü nüfûz-ı hakikisini de düşünmek icâb eder ? Nitekim eczâ-yı kâinât ve hâdisât bu sayede ihrâz-ı temeyyüz etmektedir.

İşte beşer maksûd olan idâme-i hayatı kazıyyesini te'mine mehmâ-emken-i sâ'î oldu ve hatta lüzûmundan ziyâde tekessür ederek karınca gibi kürre-i arza yayıldı. Fakat hür olabildi mi ? Bu suâle cevap vermek görüldüğü kadar da sâde birşey değildir. Maamâfih ben de izhâr-ı acze mecbur isem de hedefe doğru daimî kat'-ı mesâfe etmek vazifesi nâçâr ve bu hususta da birkaç söz söylemesine lüzûm vardır :

Evet terakkiyât-ı hâzıra, efkâr-ı medeniye-i mevcûdeye atfen daha sâdece sâha-i vesî'a-i tekâmüle kadem-nihâde-i vüzûh olabilen milel ve akvâm âfâk-ı âmâl-i kayd-ı ahrârânesine bir cür'et-i küstahâne ile perde-i zulmet çeken müstebid hükümdârân ve canîlere karşı bir keşâkeş daimî neticesi muzaffer oldular. Her suretle kürsî-i hâkimâne-i milleti istirdâda muvaffak olduklarından mes'ûd yaşıyorlar. Bugün biz yani şanlı Osmanlılar da bu zümre-i necâbet ve saf-şikâf ahrâr-ı milel adâdına dahil olduk. "Yaşasın Terakki ve İttihâd Cemiyeti".

Lâkin (ba'de harâbü'l-Basra) mîsdâkınca gerek tâbi' olduğumuz üslûb-ı mu'âşeret ve gerek hilâf-ı marazî-i şer' ve vicdân muhâfaza edegeldiğimiz mu'tekîdât-ı sahife-i bâtıla ile yani o müthiş bâd-ı sarsar-ı kakhâr-ı nekbet olan ta'assub ve hırâfâtı düşman-ı din ve vicdan, namus ve hamiyetin ad ve ekberi demek olan zaleme-i hûne-i istibdâda bütün mevcudiyet-i ma'neviye ve hayât-ı medeniye-mizi mahv u berbâd ettirmek için bir silah tahakküm ve müdâfa'a-i şahsiyyâtî olmak üzere kendi ihtiyârımızla tevdî' etmiş olduk. Bugün de mahz-ı eser-i zuhûl ve gafletimiz seyyiâtı neticesi on üç asırdan beri şân u şevketiyle pâydar olmuş koca bir devlet-i İslâmiye'nin hâlet-i ihzârında istirdâd-ı hürriyete muvaffak olabildik, iskelet gibi kadîd hâle gelmiş olan hâk-ı pâk vatani tutulduğu maraz, mevt ve sefâletten tahlîse yetiştik. Enkâz-ı köhne binâ-yı devleti

yeniden ihyâya çâre-sâz olacak bir ser-i ma'nevî,yegâne devâ-yı müesser olan "Hürriyet"i bulduk.Binâenaleyh can,mal,ırz ve namus gibi intisâsâtımızın en ziyâde i'zâz eylediği bu gibi bir maksad-ı kudüs uğrunda hürriyeti takdîs etmek dînen,vicdânen hülâsâ hâl ve sa'âdet-i müstakbele-i milliyemiz nâmına onun hüsn-i muhâfaza ve bakâsı yolunda her türlü gayret ve fedâkârlığı ihtiyâr farîza-i zimmettir.Aksi taktirde feci' hâileleri temâşaya hazırlanmalıdır.

(Ekonomist Fransa) gazetesini ezmine-i kadîme ve cedîdede esirlerin ahvâline dâir ber-vech-i âtî makaleyi neşr etmiştir.

Ezmine-i kadîmede çalışmak makbûl bir şey olmayıp mahsûlât-ı san'at ve zirâ'at bütün üserânın elinde bulunmuş ve bu cihetle milel-i kadîmenin derece-i medeniyeti muhârebeler ve sâir vâsıtalar ile alabildikleri esirlerin kesretine göre bulunmuş idi. Rumlar ve Romalılar esirlerini yalnız hidemât-ı süfliyede istihdâm etmeyip sanâyi' ve ulûm ve fûnûn tahsiline sevk ederler ve her türlü terakkiyât-ı fikriyeye mazhar ettirirler idi. Çünkü üserânın kıymeti kendilerinin hüner ve ma'rifetlerine göre tezâyüd ve tenâkus eylerdi. Hristiyanlığın hîn-i zuhûrunda şu esâret usûlünün men' ve mahvı için hayli çalışıldı. Halbuki Hristiyanlığın zuhûrundan pek çok zaman sonra bu te'sîsât-ı kabîhanın fenâlığı anlatılmıştır. Hristiyanlık Avrupa kıt'asından esâretin mahvına bir dereceye kadar hizmet etmiş ise de insanlarda menâfi'-i şahsiyenin galebesi cihetiyle esâretin bütün bütün men'ine muvaffak olunamadı.

Her ne ise Onaltıncı Asırda Fransa ve Almanya ve İngiltere'-de bu usûl kalmamıştır. Fakat ne fâide ki Amerika'da esâret hemen ta'mîm olundu. Kıt'a-yı mezkûreyi Kristof Kolomb'un keşfinden sonra Amerika-yı vüstânın arazi-i münbitesinde istifâde garazıyla zenci ticareti te'sis olunarak üç dört yüz sene kadar devam etmiş ise de şimdilerde hemen mahv olmak derecelerine gelmiştir.

Bin yediyüz altmışüç senesinde İngiltere esir ticaretinin inhisârını talep etmiş olduğu halde bin yediyüz dörtte birince defa olarak ticâret-i mezkûrenin lağvı husûsunu meydan-ı mübâhaseye vaz' etmiştir.

Bunun üzerine İngiltere'nin işbu teklifât ve teşvikâtına Fransa ve sâir milel-i mütemeddine ızhâr-ı muvâfakat eylemişlerdir. Ancak zenci tüccarı aleyhinde ittihâz olunan tedâbirden semere hâsıl olamıyarak Afrika kıt'asında yine ticâret-i mezkûre icrâ olunamamıştır.

Afrika sevâhilini muhâfaza etmek pek müşkil olduğundan ticâret-i mezkûrenin men'i imkân hâricinde bulunmuştur. Bî-çâre üserânın ise tutuldukları mahalden esnâ-yı râhda yüzde yirmi-otuz vefât etmekte ve fakat bununla beraber ellerinde ber-hayât kalan zencilerin fâhiş fiyatla fûruhtundan pek çok kâr etmekte bulunmuşlar idi.

Amerika'da zenci olarak üç milyon esir vardır. Bunların hürriyetleri iâde olunacağı zaman her biri hemen on bin franga kadar kıymet bulmakta ve hatta çocukları dört bin frank değerinde olmasına nazaran esâretin orada lağvı ne kadar müşkilât çıkarmağa sebep olmuş olacağını ta'rife hâcet yoktur.

Amerika'dan sonra esir ticâreti merkezi Brezilya olup orada bir milyon dörtyüz bin kadar zenci mevcûd bulunmuş olduğu hâlde bin sekizyüz yetmiş senesinden beri hilâf-ı insâniyet şimdiye kadar üserânın evlâdları esir addolunduğu hâlde bu usûl-i mekruh lağv edilmiştir.

Bu cihetle şu bulunduğumuz asır nihâyetinde Amerika kıt'asının her cihetinde esâretin külliye mahv u lağvı me'mûl-i kavîdir. Fakat Afrika'dan başka Asya'da dahi müddet-i mezkûre zarfında esâret usûlü vardır. Şimdiki halde Rusyalıların Hive'yi zapt ettiklerinden beri ol havalide esâret lağv edilmiştir.

Hive'de hududda tutulan Rus ve Acemler fûruht olunmakta ve hatta pek yakın vakitte bir Rus bin altıyüzden üçbin ikiyüz franga kadar ve bir Acem ise bin yüzyirmi ve bir kadın dokuzyüz altmış franga kadar fûruht olunurdu.

Rusya ordusu Hive'de kırkbin altı esire hürriyet vermiştir.

Lakin Rusların oraları zîr-i tasarruflarına geçirmeleri acaba esâretin lağvından daha hayırlı mı oldu..! Ezmine-i kadîmede esâreti tanımadığından dolayı müftehir olan Çin bugün Afrika zencilerinin merkez-i fûruhtu hükmüne girmiştir.

Çin ülkesine Afrika ve Amerika'dan yirmi sene zarfında irsâl olunan beşyüz kırkbin esirden otuzbeş bini esnâ-yı râhda açlıktan ve düçâr oldukları muâmele-i tahkîriyeden dolayı vefât ettikleri gibi mahal yerlerine vâsıl olanların ekseri dahi havasıyla imtizâc edemediklerinden telef olmuşlardır. Afrika'ya Avrupalıların hicret

etmemesi mahzâ oralarda hâlâ esâret bâkî olduğundan ve kendilerinin ve evlâdlarının dahi esir edilerek tekrar Avrupalılara satılacağı cihetle havf ediyorlar.Hind denizinin civar sevâhilinde Kaptan Hamerton'un rivâyetine göre bir çocuk otuzdan seksen ve bir adam ise seksenden yüzaltmış ve bir kadın ise yüzdoksan franga kadar fûruht olunmaktadır.

El-yevm ticâret-i mezkûre pek mübezzel olarak Sudan'da hemen bir insanı bir merkeb ile tebdil etmekde olduklarını meşhur Alman seyyahlarından Doktor Şivenbfort seyahatnâmesinde zikr etmiştir.

Her ne hal ise zenci ticareti maamâfih ziyade menfaat göstermek cihetiyle İngiltere ile Zengibar hâkiminin esâretin men'ine dair olan mu'âhedesi hilâfı olarak yine zenci ticaretine halel gelmemekte olduğu ma'a'l-esef görülüyor.

Hitâbet-i Âmme , numero : 6

Geçen hutbelerde beyân ettiğimiz mütâla'ât ve efkâr akabinde bir muhâkeme-i umûmiye yazacağız demiş idik. İşte şimdi sırası geldi. Sahifemizin istî'âb ettiği kadar söyleyelim. Şimdiye kadar her nev' hükûmetin ahvâlinden bahs etmekden maksadımız nev'-i beşerin ahvâl-i umûmiyesini bildirmek ve sa'âdet u refâh ile ta'ayyüş etmenin esbâbını vâzih göstermek ve bunlar anlaşıldıktan sonra bizim kangı tarîk u fikirde bulunmamız lâzım geldiğini anladup efkâr-ı umûmiyeyi bir nokta-i ittihâda celb ile her sınıf milletin zehâb u i'tikâdlarını ıslâh etmektedir. Zira hem-menfa'at olan bir hey'et-i müctemi'anın efrâdı dahi hem-efkâr olmazsa anların cümlesi mutazarrır olmak be-dîhdır.

Şimdi buraya kadar hükûmet-i müstakille-i mutlaka ve mu'tedile ve hükûmet-i meşrûta ve hükûmet-i cumhûriye-i eşrâf u âhâd deyu aslen üç ve müteferri'an beş nev' hükûmet ta'dâd ettik. Fakat her hükûmetin bunlardan bir sûretle teşekkülü dâ'imâ ahâlîsinin hâl ü şânına ve ahlâk u tabî'atına göre olur. Bir ahâlî eğer büsbütün ma'ârif ve ulâmdan bî-behre ise anlar hükûmet-i müstakille-i mutlakaya tâbi' olur. Ahâlînin eşrâfında ma'ârif u iktidârca haysiyet ü nüfûz olursa bir hükûmet-i mu'tedile ile idâre olunurlar. Bu haysiyet ü nüfûz eşrâf menzilesinde bulunanlarda yani bir derece daha aşağı takıma da sirâyet etmiş ise hükûmet-i meşrûta teşekkül eder. Yok ma'ârif hemân bütün umûma münteşir olursa ol vakit de cumhûriyet hâsıl olur. Yani bunun hakîkati ne demektir ? Ma'ârif ve ulûm intişâr ettikce hükûmet ve idâreye ol kadar müdâhale artar. Çünkü bir memleket ahâlîsinin ale'l-infirâd idâre-i hükûmete müdâhaleye fî-nefsi'l-emr hakkı vardır. Lâkin bu hakkını sû-i isti'mâl etmemek için sâhib-i temyîz olmak lâzımdır. Re's-i idârede bulunan me'mûrîn-i sâhib temyîz olan ahâlînin vekîlleri olduğu gibi sâhib-i temyîz olmayan halkın da vasîleridirler. Me'mûrînde sıfat u vekâlet ile sıfat u vesâyet ahâlînin ma'ârif ü cehline göre bulunur. Ama bazıları bu vesâyet keyfiyetini

kabûl etmeyüp me'mûrîn dâ'imâ ahâlînin vekîlleridir derler.Fakat ne çâre ki kabûl olunsun olunmasın hakîkat böyledir.Çünkü bir vekîl ile vasînin beyninde çok fark vardır.Vekîl sâhib-i mâlın ma'lûmâtı olmayınca bir şey yapamaz.Lâkin vasî kendi ictihâd u ihtiyârı ile hareket eder.

Bir vakit şu dediklerimiz şeyler tedkîk olunmadan sinn-i rüşde vâsıl olmayan bir çocuğu yâhûd bir ihtiyârı fâ'il-i muhtâr edüp gâminin dümenini eline vermek istediler.

İsti'dâd-ı tabî'î gelmeden Türkce bilmeyen Türk'e Fransızca söyletmek fikrinde bulundular.Ve papaza darılıp oruc yemeğe kalkış-dılar.Böyle şeylerde ne kadar zor olsa isti'dâd-ı tabî'î gelmedikce bir hatve ileri gidilmez.Fakat isti'dâd-ı tabî'î geldikten sonra da bütün dünya önüne geçemez.İsti'dâd-ı tabî'î dahi neden ibâretidir, söyleriz.Bir milletin ihtiyâcât-ı tabî'iyesinin ne olduğu ve bu ihtiyâcâtı def' etmek kangı esbâba mütevakkıf bulunduğu herkesce vâzıh bilinmekdir.Hiç gizli kapaklı bir şey olmamaktır ve herkes bu dürlü efkârda dâ'imâ yek-dil ve yek-cihet bulunmaktır.Yoksa kimi kahvehâ-nede evrâk okuyarak ve kimi evinde Amerika'da basılan kitâbları mü-tâla'a ederek ve kimi de yalnız şurada burada gezip hemân işitdiğini belleyerek evet şöyle olmalıdır yâhûd böyle olmalıdır derlermiş deyu herkes duman içinde kalmış körler gibi efendim millet meclisi yapılmalı,müsâvât olmalı yâhûd kadınlar açık gezmeli yâhûd bin sene evvelki Arab hükûmeti teşekkül etmeli gibi tımarhâne saçması söyle-mekle olmaz.Bu hükûmet dünyada hiçbir hükûmete benzemez.Yanlı ş mik-yâs tutmamalı.Ama ne ile olur,sonra ânı da söyleriz.

İttihâdımızda Sebât Edelim

"Libâs-ı hasaki gibi arz-ı hâcet etme nâ-merde
Cihânda kelle sağ olsun külah eksik değil merde".

Üç günden beri zâdegân ve nevresîdegân-ı me'mûrîn ve kete-
beden ve hey'et-i mu'azzama-i Osmâniyye'mizi teşkil eden Rum ve
Ermeni ve Musevi Osmanlılardan tüccârân ve esnâf yekdiğerine müsâ-
bekat edercesine peyderpey ma'mûlât-ı dâhiliyemizden olan ırakıye-
leri giymekte olduklarından bugün vatandaşlarımızın bu ırakıyeler
ile başlarını tezyin etmiş buldukları kemâl-i fahr u sürûrla gö-
rölmektedir.

Bayrama kadar vatandaşlarımızın başlarına Feshâne ve Kara-
mürsel fabrikaları ma'mûlâtı fesleri ve Bursa ırakıyeleri giyerek
hiçbirisinin başında Avusturya malı fes görmeyeceğimizi ümid etmek-
teyiz.

Bâlâda serlevha olarak tastîr ve tezyîn etmiş olduğumuz beyt
ne büyük hikmet ve hakâyık ve her insan-ı kâmil için rehber-i hare-
ket ve sa'âdet ve muvaffakiyettir.

Cümlemizin ma'lûmudur ki dünyada insan ayb ve hacâleti mû-
cib ef'âl ve etvârdan başka insana dâ'î-i hacâlet olacak hiç birşey
yoktur. Başına fes giymeyip külah-ı ırakıye giyerim. Bunu giymekle
namus ve haysiyet ve i'tibârına asla nakîsa gelmeyip bilakis işte
millet ve memleketine mu'âvenet kasdı bulunduğu husemâmızın
dahi takdir ve tahsinini mûcib olur. İşbu teşebbüsât-ı ittihâdiyye-
miz kendilerinin küllî zarar u ziyânını ve bilâhere iflâsını dâ'î
olacak ticârethâneler ashâbı istifâdelerinin mahvı noktasından bu-
gün düşmanlarımız bulunmuş oldukları halde böyle bi'l-ittihâd ira-
kıyeler giyerek hissiyât-ı vatanperverânemizi ızhârımızdan beyinle-

rinde bizleri tahsin etmekte oldukları şüphesizdir.

Fakat ittihâdımızın ve tasmîmâtımızın devam etmeyeceğine mutmainü'l-kalb olarak mütesellî olmakta imişler.

Avrupalılar(Türklerin yasağı üç gündür,meyl ve hevesi de üç gündür) diye ashâb-ı sebâtta olmadığımızı darb-ı mesel olarak beyân ve bi'l-münâsebe yüzümüze karşı dermeyân etmekte bulduklarından dolayı bu meselede husemâmızın hüküm ve zanniyâtını tasdik ettirmemek ve teşebbüsât-ı ittihâdiyyemizde devam etmek arzu ve temenniyâtiyle(serlevhamızda,ittihâdımızda sebât edelim) denilmesi bu maksaddan münba'is bulunmuş olmağla ona göre metânet ve sebât ibrâziyle milletimizin tezyîd-i servetine gayret edelim.

Basiret, No : 267,29 L 1287/23 Ocak 1871, S.2-3

(Ahali-i İslâm)

<u>Avrupa Kıt'asında</u>	<u>Milyon</u>
-Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de (Rumeli Kıt'asında)	7
-Memâlik-i Rusya'da(Kırım ve Kafkasya ve Ejderhan ve Kazan'da)	7
	<hr/>
	14
 <u>Asya Kıt'asında</u>	
-Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de (Anadolu ve Arabistan'da)	14
-Devlet-i Aliyye'ye müteallik olmayan Ceziretü'l-Arab'da(Maskat ve emsali)	5
-İran	12
-Afganistan	8
-Belucistan	3
-Maveraünnehir	12
-Hindistan'da	52
-Hind-i Şarkî'de(Mülûke nîm ceziresi ve havalisi cezirelerinde)	4
-Çin'de	20
-Sibirya	2
	<hr/>
	132

Afrika Kıt'asında

-Memâlik-i Devlet-i Aliyye'de(Mısır ve mülhakatıyla Trablus ve Tunus)	12
-Cezayir'de	5
-Fas	12
-Sudan'da	12
-Sahra-yı Kebir	2
-Sengambiya'da	4

-Sevâhil-i Şarkıyye-i Afrika'da(Adl ve Accan ve Zengibar ve Musubih ve emsali)	8
-Ümid Burnu'nda	1
	<hr/>
	56

Bahr-i Muhid Kıt'asında

-Sumatra Ceziresinde	5
-Cava Ceziresinde	5
-Bruneu Ceziresinde	4
-Sair küçük Malezya Ceziresinde	4
	<hr/>
	18

Cem'an yekün 222 Milyon

İşbu memâlik ve hususuyla memâlik-i ba'îde ve mechülenin ahali tahmini olduğu derkâr ise de Coğrafiyyûn ve Seyyâhînin verdikleri ma'lûmâta mümkün olduğu kadar tatbik olunmuş ve bu memleketlerde layıkıyla tahrir-i nüfus olunmak lazım gelse ve hiç olmazsa henüz mechul hükmünde bulunan memâlik-i İslâmiyye'ye gittikçe bir kat daha ma'lûmât istihsâl edilse mikdâr-ı mezkûrdan dîn olmayıp ziyade olacağı şübhesiz bulunmuştur.

Bütün dünyada mevcut olan nüfus-ı insaniye kat'iiyen tahdid olunamıyor ise de hadd-i evsat üzere bir milyar yani bin milyon deniliyor. Bunlardan beşte biri İslâm olduğu gibi üçde biri sınıf-ı Hristiyan ve hemen nisfina karib mikdarı dahi abede-i evsândır.

Amerika ve Avustralya kıt'aları keşf olunalıdan beri oralara beher sene Avrupa'dan külliyetli muhacir giderek gerek bunların hicret ettirilmesi ve gerek vahşi olan yerlilerin Hristiyanlığa teşvik edilmesi cihetiyle üçyüz bu kadar sene içinde yüz milyona karib Hristiyan ziyade olmuş ve Avrupa'dan sene be-sene bir kaç yüz bin adam hicret etmekte olmasıyla beraber ahali tenezzül etmeyip belki tekessür etmekte bulunmuştur. Bu terakkiye bâis ise mücerred medeniyet ve hususuyla ticarettir. Yani İngiltere'dir. Hristiyanlığa sevk olunanların hemen cümleten abede-i evsândan olmak cihetiyle gittikçe tenezzüle yüz tutmuşlar ve her mezhebi kabule zâten müsta'id bulunmuşlardır. Vâkı'a bizde Avrupa medeniyet

ve ticareti yok ise de Memâlik-i Osmâniye'ye pek ba'îd olmayan memâlik-i vahşiyeye muta'assıb vatanperver olmamak üzere bazı memurlar göndermiş olsak epeyce iş görebilirdik. İngiltere Devleti Hristiyanlığın revâcına nasıl Reis olmuş ise, Devlet-i Aliyye pişvâyı ümmet-i İslâmiyye'dir.

(Gazete ve Muhbirler)

Gazete denilen şey herkesin ahvâl-i âlemden ma'lûmât-ı külli-yeyi şâmil ve dâimü'l-vürûd bir mektûb-ı mergûbîdir. Bu mektûbun sâir mektûblardan başka daha bir hâli vardır ki o da mekâtîb-i sâire yalnız mürsel ile mürselünileyh arasında vâsîta-i muhâbere olarak ahârının mazmûn-ı mektûba muttali' olamaması için üzeri memhûr olduğu halde, gazete denilen mektûbun üzerinde böyle bir mühür dahi bulunmayıp münderecât-ı vâkı'asını herkesin okuyup muttali' olabilmesidir. Hatta bir âdemin fenalığını ta'rif eden bir nüsha umûmla beraber o âdemin dahi yedine vâsıl olarak kendi aleyhinde yazılmış olan bir şeyi re'yü'l-ayn mütâlaa eder.

İmdi şu iftitâh-ı kelâm okunduktan sonra ta'rife hâcet kalmak sizin anlaşılabilir ki gazete denilen şey ne kadar mühim ve gazetecilik dahi ne kadar güç bir şeydir ve bu ehemmiyet ve su'ûbet üzerine gazetelerin fevkalâde bî-taraf olmaları ve meselâ bir âdemin ber-minvâl-i muharrer aleyhinde yazılan bir şeyin kendi eline geçmesi değil kendisi bizzat irsâl ve îsâl eylediği halde yazdığı şeyin hükmünden mahcup olmayacak kadar dahi doğru ve muhik olmalıdır.

Şimdi bizim için burada "İşte biz böyle doğru ve muhikkız" demek iktizâ etmez. Zira bundan temeddüh çıkacağından da kat'-ı nazar sâir gazeteler gibi bizim dahi bazı meselelerde bu kâideye ve bu lüzum ve iktizâyâ muhâlif hareketlerimiz görülmüş olduğundan kavlimiz fi'ilimize tevâfuk etmemiş olur. Bununla beraber ber-minvâl-i muharre lüzum ve iktizâyâ tevfik-i hareket arzusunda bulunmadığımız dahi hük olunamaz. Hatta bu arzu üzerine elden geldiği mertebe çalışmakta olduğumuz dahi reddedilemez. Zira herkes feyz ve menfaatinin geleceği tarihi bilmek zarurî olduğu gibi gazeteci dahi menâfi'-i mahsûsasının ber-minvâl-i muharrer doğruluk yolundan beklediği cihetle daima bu yol üzerinde bulunmağa tab'an mecburdur.

Netice-i kelâm bir gazeteci vazifesini behemehâl ve hiç olmazsa bir dereceye kadar olsun bilir ve vazifesini hüsn-i ifâyâ mutlakaya gayret eder. Fakat ne çare ki bu gayretine bu himmetine bazı kersekte verecek haller fenalıklar ve mahcubiyetler dahi vukû' buluyor ve bu gibi uygunsuzluklara dahi hemen umûmen muhbirler sebebiyet gösteriyor.

Halbuki muhbirlerin vazifesi gazetecilik vazifesinden küçük değil bir kaç defa daha büyüktür, aaktır, mühimdir. Muhbirlik edecek olan zât şâ'ibe-i garazdan bütün bütün ârî ve berî olup yazacağı mektubları ancak mâ-hüve'l-vaka'ı mutazammın olmak üzere yazmalıdır. Çünkü gazeteci olan münderecât-ı vâkı'ası hükmünü muhbirînin mektubu üzerine bina etmek mecburiyetindedir. Hatta bir da'vâda şehâdetnâme makâmında olarak muhbirînin mektubunu ibrâz edebilmelidir. Yani hükmü mektub ol kadar sahih ve ol kadar kavî ve metin olmalıdır ki hîn-i ibrâzda gazeteci şöyle dursun sâhib-i mektûbun kendisi mahcub olmalıdır.

Hayfâ ki gazetelerimizin muhbirleri kendi vazifelerini gazetelerin vazife-i mahsûsalarını tanıdıkları derecede olsun tanımadıklarından ve kendilerine garaz gibi fenâ bir şey isnâd etmeğe yüreğimiz müsâ'id olmasa bile sâirlerinin agraına kapılageldikleri meydanda bulduklarından garazla karışık mektublarıyla hem gazeteleri ve hem de bizi ve kendilerini mahcub etmektedirler.

Vâkı'a gazetelerimize muhbirlik ediveren erbâb-ı himmet bu hizmetlerinden hiç bir sûretle müstefid olmayıp bunu (hasbeten lillâh) denilecek bir yolda ifâ ediyorlar. Ne büyük hizmet ne âlî himmet ! Bâri bunu sahihen hasbeten lillâh ifâ etseler de şu ulüv-i himmete halel getirmeseler ne olur idi ? Kendileri bu hizmetlerinden müstefid olmayıp da bunu mücerred hamiyetlerinin sevki mukâbilinde ifâ eylemeleri büyüklüğüne bir de hizmetlerinden bizi bi-hakkın ve pek çok müstefid etmeleri büyüklüğünü zam ve ilave etmiş olsalar elbette kendileri dahi büyüklükleriyle daha ziyade iftihar ederler idi.

Basiret, No : 410, 19 R 1288/8 Temmuz 1871, S.2, Stn.1-2

(Dersaâdet'de Rûmi'l-hurûf ve Türki'l-ibâre olarak tab' olunan Anadolu gazetesinden aynen çıkarılmışdır.)

Basiret'in ahvâli pek acâ'ib ve garâ'ibdir. Bazı defa taassubundan basiret'i bağlanarak vukû'âtı hakkâniyet dürbünü ile göremiyo

Rum patriği çıkarılmayıp şimdiye değin üç defa isti'fâsını verdi. Ve iki defasında kabul olunmayıp nihâyet üçüncüsünde kabul olundu. Keyfiyet ne vechile olduğunu anlamak ister ise taraf-ı âlî-i Sadâret-penâhîden semâhatlü şerâfetlü patrik efendimiz hazretlerine ve cemiyet-i metropolitane ile mu'teberân-ı millete hitâben gönderilip sûretleri gazetemizin 1607 rakam ile murakkam nüshasına derc olunan iki kît'a tezâkir-i sâmiyeyi mütâla'a eylesin ve patrik için ne elkab isti'mâl olduğunu onda görsün. Zira patrik, saltanat-ı seniyyenin vüzerâ-yı izâmı sırasında olup Mecidiye nişân-ı zîşânının birinci rütbesini hâiz olduğundan başka Ortodoksya'ya zâhib olan yüz elli milyon milel-i muhtelifenin en büyük reis-i rûhânîsidir. Yani Şeyhü'l-Ortodoksyânıdır.

Küfür eden Bulgar maddesine gelince onda hâzır bulunan dört nefer Bulgarlara Rumlar hakâret etmedi. İllâ o dörtlerden Bulgar Mektebi Hocası Dimitri Maki Doneski dedikleri derece-i taassubundan basireti bağlanarak kendisinin dahi reis-i rûhânîsi olan ve şâyân-ı hürmet ve sâhib-i rutbe bulunan öyle bir patrik hakkında ter-hâne mütecâsir olduğundan işiten halk hiddetini zabt edemeyip hükûmeti görmeğe basiretleri kalmadığından öyle bir terbiyesiz hocayı bi-hakkın terbiye eylediler.

Acırız ki Basiret nâm gazete Rumlar ve bunların reis-i rûhânîsi hakkında böyle uygunsuz lisân isti'mâl etmekle Rum milletini tahkir ederim kıyâs ederse çok yanılır ve kendi milletine hakâret ettiğinin farkında değildir. Zira şu asr-ı ma'dilet-hayr-ı hazret-i Pâdişâhîde medeniyet derece-i kemâlde ilerlemekte olup milel-i muhtelifenin kâffesi nezd-i saltanat-ı seniyyede Müsâvât sâyesinde feyz bulmakda oldukları misüllü şükürler olsun Türkler dahi aslına

nisbetle yüzde doksan farklı olup kütüb ve resâ'il ve evrâk-ı muhtelif mütâla'asıyla medeniyeti der-uhde etmektedirler.

Halbuki Türk Milleti'nin bir gazetecisi gerçi milel-i sâire hakkında edebiyatı terk edip de bu yolda lisân isti'mâl eder ise gazetecisi bu efkârda olan millet ne yolda medeniyet kesb etmiş olur demezler mi ? İşte Basiret bu tavır ile kendi milletini tahkir eylemiş olur.

Eğerçi Çin lisânında yazmış olsa da yazmış olduğunu milletinden başka millet anlayamazsa ne ise halbuki Türkî lisân-ı letâfet-resânını cümle âlem anlayabilir olduğundan milel-i sâire hakkında yazacağı takdirde lisânını bir parça ıslâh ederek bahr-ı taltîfât olan lisân-ı Türkî'den bir parça ihsân buyurmuş olsa hoş olur idi.

İmza

Muharrir

(Basiret)

Anadolu gazetesi muharririnin halli Çin lisânına varıncaya kadar öğrenmekliğine mütevakkıf olan işbu ehemmiyetli bendini kâri'lerimize bir eğlence olmak üzere aynen nakli zahmetini aldık. Bu mu'ammânın mezâyâsına olsa olsa sâhib-i Diyojen muttali' olabilir. Muharrir-i Anadolu bize patrik efendinin ünvân ve mevkiini gösterecek ve milletimize hâşâ hakâret ettiğimizi zihninde büyütecek ve coğrafyadan dahi ma'lûmâtlar verecek yerde metrûk ve kabîh olan küfür lafzını terk etmekle şu asr-ı me'dilet-hasr-ı hazret-i Pâdişâhînin verdiği ni'met-i medeniyetten eğer kâbil ise kendisine dahi bir hissecik çıkarması lâzım gelirdi.

Basiret, No : 877, 18 M 1290/18 Mart 1873, S.2, Stn.1-3

126 numaralı İbret'in kısm-ı ma'hûdunda (Erkân-ı Harp Rif'at) imzalı bir varaka gördük. Bu zat 875 numaralı Basiret'te Parga hakkında söylediğimiz sözlerden dolayı hiddet ederek buna da askerliğinden başka bir sebep bulamamış.... Dikkat olunsun. Ne garib iddiada bulunuyor, ne tuhaf sözler söylüyor.

Varaka

Parga hakkında İbret'e yazdığım varaka üzerine Basiret dünkü nüshasında güya mezkur varaka bir garazkâr tarafından yazılmış olduğunu hükmederek yine bir (hezeyân) etmiş.

O varakayı yazan bir garazkâr değil adeta millet hâdimi bir askerdir, hem de (zorlu) askerdir.

Basiret öyle meâlini anlayamadığı şeylere garazkârlık hükmünü vermesin. Yine tekrar ederim ki sâhib-i varaka askerdir, hem bi-hakkın askerdir.

Basiret

Evet efendim askersiniz... Zorlu askersiniz... Hem de bi-hakkın askersiniz....

Lakin bu babda garazkârsınız... Hem sahih garazkârsınız!.. hem de pek tuhaf garazkârsınız.

Şunun için garazkârsınız ki esas bahis Parga'nın ehemmiyeti idi. Biz onun ehemmiyetini sizden evvel ve daha ziyade bildiğimiz için evvela onu tasdik ettik.

Siz bunu asla mülâhaza buyurmayıp İbret'e bir buçuk sütun kadar yazı yazıp bi-gayr-i hakkın hakkımızda lisân-ı şiddet ve tecavüz kullandınız. İşte bunun için biz size garazkâr dedik. Bu kere bâlâdaki cevabınızda ona dair bir şey söyleyemediniz, ne söylediğinizi bilmiyorsunuz.

Çünkü bileydiniz ve garazkâr olmamış olaydınız bu kere de bu münasebetsizliği etmezsiniz.

Siz bu kaideyi ne vakit ve nereden keşfettiniz ? Askerlik... Zorluluk... O sıfattan berâetinize delil olamaz... İşte yine tekrar ederiz ki garazkârsınız... hem de zorlu garazkârsınız.

Sevabımıza şunu da ihtar ederiz ki garazkârlığınızı isbat eylediğiniz gibi... bu kere de lisân-ı edeb ve terbiyeye yakışmayan (hezeyân) tabirini bi-gayr-i hakkın hakkımızda kullandınız. Kendinize bir vâsf-ı mahsûs daha ilave ettiniz. Eğer ısrar ederseniz biz de onunla hitab ederiz.

Yine İbret'in kısm-ı ma'hûdunda şöyle yazılmış.

(Basiret'in Bir Doğru Haberi Daha)

Dünkü nüshasında (Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye Hocası Ahmed Kemal Efendi bu defa memâlik-i şâhânenin mükemmel surette bir haritasını tersim eylemiş olduğundan mezkur harita Viyana Sergi-i Umûmîsine irsâl olunacaktır) diye bir havâdis yazmış -gördünüz mü havâdisin doğrusunu- evvelâ Kemal Efendi Mekteb-i Harbiye'nin ne hocası imiş, orası belli değil. Sâniyen "Memâlik-i Şahâne'nin mükemmel surette haritası" en ferah hesap ile ve üçyüz mühendis kullanılmak şartıyla kırk elli senede alınabilir. Acaba Kemal Efendi bu haritayı nasıl almış, bu da meçhul. Zannımıza kalırsa Basiret bunu da sairleri gibi eğri görmüş, bari sevabına havâdisin doğrusunu yazalım. İş Basiret'in dediği gibi değildir, hakikat-i madde şöyledir:

Evet Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye Harita Muallimi Kemal Efendi gayet dakik suretle taranmış musanna' bir harita yaptı ve ekspozisyona gönderecektir. İşte havâdisin doğrusu da budur.

(Basiret)

Lakırdı kıtlığında asmaları budarım denileydi daha münasib olurdu.

Yine İbret'in kısm-ı ma'hûdunda Viyana'nın Tağs Press nam gazetesi sahibi ve baş muharriri bulunan Mösyö Gasadi Lorası tarafından bir ticaret bankasına yüzyirmi beşbin florine fûruht edilmiştir. (Bir milyon ikiyüz ellibin kuruş eder)

Basiret'i kaça alırsınız ?

(Basiret)

Böyle sözlerden Basiret'in kadri tenezzül değil terakki eder.Bu makule sözler cinnet eseridir.

İbret matbaasını tebdil edeli aklını,mesleğini de değiştirdi.

Şimdi müteveffa Kör Mehmed'i taklid ediyor.... Gayretine bakılır ise (sözümüzün erbâb-ı terbiye ve kemâle şümûlü yoktur) galiba bu yaz Beyoğlu'nda bir de Aleksan Efendi kavli açılacak.

Basiret, No : 1692, 24 Z 1292/21 Ocak 1876, S.2-3

(Hediye-i Vatan Hakkında Muhıkkâne Bir İki Söz)

Ünvanlı Aldığımız Varakadır

Basiret sâlik olduğu meslek-i istikâmetin icâb-ı tabîîsinden olarak Osmanlıların nazarında kazandığı rağbet ve memdûhiyet "Vatan Hediyesi" namıyla vatan kardeşlerinin yekdiğerine olan muhabbet-i samimiyelerinin ibrâz-ı âsâr-ı aleniyyesine teşvik vâdisinde gösterdiği me'ser-i cemile vesilesiyle bir kat daha tezâyüd eylemiş ve İstikbal nâmını iğtisab eden varakpâre-i havâdisin ise mücerred muhâdenet ve hamiyet ilcââtından olan böyle bir mâdde-i hayriyyeden ebnâ-yı vatani vazgeçirmeğe çalışıp çabalaması kendisini hâlâ mazhar-ı nefret ve bu vaz'-ı vazî'ânesi istikbâlen dahi bi'l-küllîye rağbetten sükutunu davet etmiş olmasıyla her mehâfil ve mecâlisde Hediye-i Vatan bahsi geçdikçe Basiret hizmet-i istikâmetkârânesinden dolayı mazhar-ı tahsin ve istikbalde şu tavr-ı sekâmet-şiârânesinden naşi lâ-hak nefrîn olunmakta olduğunu ma'a'l-kasem beyan ederim.

Hâlisâne bunu da söylerim ki Afrika-yı Vüstâdaki İslâmlar hakkında 1679 numaralı Basiret'deki makale ve bunun üzerine vârid olup 1686 numaralı nüshasına derc olunan "Varaka-i Mahsusa" bi-hakkın Hüda Basiret'in kadr ü şanını kat kat a'lâ edip küçük büyük cümlelerin takdirini istilzâm eylemiştir.

"Hediye-i Vatan" bir eser-i muhâdenet olup hâşâ ma'hûd İstikbal varak-pâre-i havâdisinin zu'm-ı bâtıllı gibi olmadığına cânib-i celil-i hazret-i sipehsâlârîden lütfen verilen resmî bir me'zuniyet ve İstikbal varak-pâresinden mâ'adâ resmî ve gayr-ı resmî gazetelerde manzûr-ı çeşm-i mefharet olan rağbet ve ulemâ-yı kirâm ve me'mûrîn-i vâcibü'l-ihtirâm ile hamiyetmendân ebnâ-yı vatanın bu babda ibraz eyledikleri âsâr-ı hamiyet-berâhîn-i kıtalarıyla Basiret'in hakiki ve tabîî muhibb-i vatan olduğu ve İstikbal'in öyle olmadığı sabit olduğundan ve daha da olacağından bu bir iki sözümüzün muhıkkâne olduğu cây-ı cedel değildir.

Hem nasıl cedeli müstelzim olabilir ki Basiret'in yazdığını hükümet-i seniyye ve umum kabul edip âsârı görüldüğü misüllü İstikbal'in dahi yazdıkları hurâfât ve türrehât nefretle görülüyor ... Çünkü bu meselede fuhûlîn ve me'mûrîn ve evlâd-ı vatan hebb-i muhtîde acaba rutbetlü İstikbal mi layıktı ?...

Eğer dirayetlü İstikbal kendini öyle sanıyor ise ömrü gününü çok ola.

Her ne ise dâ'îleri dahi evlâd-ı vatandan olduğumdan muhabbet-i vataniyyem icâbınca çam sakızı çoban armağanı mislince kudretim yettiği kadar şimdilik beş çift çorap takdim eyledim. Kabulü mütemennâdır.

İmza
Talebeden
İbrahim

Almanya

Ali Efendi
(Basiretçi)

KAYNAKLAR

A.Kitap ve Makaleler

- AHMET CEVDET PAŞA, Tarih-i Cevdet, Sadeleştiren : Tefvik Temelkuran, İstanbul : Üçdal Neşriyat, 1966, C.9.
- Ahmet Midhat, "Aldığımız Varakadır", Basiret, No : 415, 25 R 1288/14 Temmuz 1871, s.1-2.
- _____, "Devlet-i Aliyye ve Avusturya", Basiret, No : 592, 29 N 1289/8 Nisan 1827, s.1-2.
- AHMED MUHTAR PAŞA, Takvimü's-Sinin, Dersaâdet : Ceride-i Havâdis, 1331.
- AKÜN, Ömer Faruk, "Namık Kemal", İ.A., C.9.
- ALAETTİN, İbrahim, "Ali Efendi", Meshur Adamlar Ansiklopedisi, (Hazırlayan ve Çıkaran : Sedat Simavi), İstanbul : 1933
- ALEMDAR, Korkmaz, İstanbul (1875-1964) Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi, İkinci Baskı Ankara : A.İ.T. İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Okulu Yayını, 1980.
- Ali, Basiret Gazetesi İmtiyaz Sahibi, İstanbul'da Elli Yıllık Önemli Olaylar, İstanbul : Sender Yayınları, 1976.
- _____, "Midhat Paşa Merhumun Fazilet-i İctimâiyyesi", Basiret, No : 2-2477, 28 Ş 1326/25 Eylül 1908.
- _____, "Sebeb-i Felaketim", Basiret, No : (1-2479), 30 Ş 1326/27 Eylül 1908, s.1.
- _____, Yıldız'ın Hatası, Devlet-i Aliyye ve Rusya Muharebesi, Dersaadet : İkbâl-i Millet Matbaası, 1293.
- ANDRÉ MOUROÏS, İngiltere Tarihi, trc: Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul: Ankara Kütüphanesi Tarih Serisi : V, 1938, C.2.
- ARMAOĞLU, Fahir, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980, Ankara : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988 (Beşinci Baskı)
- ATEŞ, Toktamış, Siyasal Tarih, İstanbul : İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayını, 1982, C.1.
- BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi.

- BAYUR, Yusuf Hikmet, Türk İnkılabı Tarihi, İstanbul : T.T.K.Yayınları, 1940, C.1.
- BENBANASTE, Nesim, Örneklerle Türk-Musevi Basınının Tarihçesi, İstanbul : Sümül Basımevi, 1988
- BERKES, Niyazi, Türkiye'de Çağdaslaşma, İstanbul : Doğu-Batı Yayınları, 1978.
- CAN, Mustafa, Namık Kemal Bibliyografyası, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları : 1001, 1988.
- CEVDET PAŞA, Tezâkir(40 Tetimme), nşr : Cavid Baysun, Ankara : T.T.K. Yayınları, 1986
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman, Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar, İstanbul : (Hür Türkiye) Dergisi Yayınları, 1962.
- ÇETİNSAYA, Gökhan, II. Abdülhamit Döneminin İlk Yıllarında "İslâm Birliği" Hareketi(1876-1878), A.Ü.S.B.F. Yüksek Lisans Tezi(Basılmamış), Ankara : 1988.
- DERMAN, Hakan, "Mizah Dergileri ve Karikatür", Türkiye'de Dergiler-Ansiklopediler, (1849-1984), İstanbul : Gelişim Yayınları, 1984, s.72.
- Doğuştan Günümüze İslâm Tarihi, Yayınlayan : Çağ Yayınları, İstanbul: Zafer Matbaası, 1989, C.II.
- DUMAN, Hasan, İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu 1828-1928, Union Catalogue of the periodicals in Arabic script in the libraries of İstanbul, İslâm Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi İslâm Konferansı Teşkilatı(İRCICA), 1986, s.41 (0145)
- Dustur, Birinci Tertip, C.1.
- EBUZZİYA TEVFİK, Yeni Osmanlılar Tarihi, Çev : Ziyad Ebuzziya, İstanbul, Kervan Yayınları, İkinci Baskı, 1974.
- EBUZZİYA, ZİYAD, "Ali Efendi Basiretci", T.D.V.İ.A., s.388.
- EMİL, Birol, Mizancı Murad Bey Hayatı ve Eserleri, İstanbul : İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No : 2417, 1979.
- ERTUĞ, Hasan Refik, Basın ve Yayın Tarihi, (İlk Devirler), 1.Fasikül, İstanbul : Fakülte Matbaası, 1955.

- _____, "Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti ?", Yeni Türkiye, İstanbul : Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneği tarafından yayınlanmıştır, 1959.
- ESAD EFENDİ, Üss-i Zafer, Dersaadet : Süleyman Efendi Matbaası, H.1292/M.1875.
- GÖÇGÜN, Önder, Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebi Şahsiyeti ve Bütün Siirleri, Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- GÜNYOL, Vedat, "Matbuât", İslâm Ansiklopedisi, İstanbul : Milli Eğitim Basımevi, C.VII.
- Hayreddin (Polonyalı), "Harp", Basiret, No : 23, 20 R 1287/20 Temmuz 1870, s.8.
- _____, "Harp Numara : 4, İttihâd-ı Osmanî", Basiret, No : 130, 29 R 1287/29 Temmuz 1870, s.1-3.
- _____, "Harp Numara : 11", Basiret, No : 153, 3 C 1287/31 Ağustos 1870, s.2-3.
- _____, "Harp Numara 14", Basiret, No : 158, 8 C 1287/5 Eylül 1870, s.2.
- _____, "Harp Numara : 24, "Olacak ya Olmayacak", Basiret, No : 222, 30 Ş 1287/25 Kasım 1870, s.2.
- _____, "Harp Numara 27", Basiret, No : 202, 2 Ş 1287/28 Ekim 1870, s.2.
- _____, "Harp ve Mütareke", Basiret, No : 203, 4 Ş 1287/30 Ekim 1870.
- _____, "Rusya ve Almanya ve Fransa Devletlerinin Meslek ve İstikballeri", Basiret, No : 1583, 19 C 1292/23 Temmuz 1875.
- _____, "Yine Türkistan'da Asıl Türk Kuvveti Hakkında Bazı Mütala'âtımızdır", Basiret, No : 742, 30 B 1289/3 Ekim 1872, s.2.
- İLAL, Ersan, Basında Düşüncelerin Açıklanma Özgürlüğü ve 1961 Anayasası, Basılmamış Doçentlik Tezi, 1978.
- _____, "Evrensel Kısaç ve TRT", Cumhuriyet Gazetesi, 17-20 Şubat 1979.

- _____, İletişim, Yıgınsal İletişim Araçları ve Toplum, Kavramlar-Kurumlar-Kuramlar, İstanbul : Der Yayınları, 1989.
- İNÖNÜ Ansiklopedisi, M.E. Basımevi, C. II, s. 85.
- İNÜĞÜR, M. Nuri, Basın ve Yayın Tarihi, İstanbul : Çağlayan Yayınevi, İkinci Baskı, 1982.
- İSKİT, Server, Amme Efkârı ve İlk Gazetelerimiz, İstanbul : Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 1959.
- KAMİL PAŞA (Sadr-ı esbak), Tarih-i Siyasi, Devlet-i Aliyye-i Osmâniye, Dersaâdet : Ahmet İhsan Matbaası, 1327/1909, C. 3.
- KARAL, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, Islahat Fermanı Devri (1856-1961), Ankara : T.T.K. Basımevi, 1983.
- _____, Osmanlı Tarihi, C. V.
- KENNEDY, Paul, Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri, Çev : Birtane Karanakçı, Ankara : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990 (İkinci Baskı)
- KOÇİ BEY, Koçi Bey Risalesi, (Sadeleştiren : Zuhuri Danışman), Ankara : Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- KOÇU, Reşat Ekrem, "Ali Efendi", İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul : 1960, C. 1.
- KOLOĞLU, Orhan, İlk Gazete İlk Polemik, Vekâyi-i Mısrıye'nin Öyküsü ve Takvim-i Vekâyi ile Tartışması, Ankara : Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları-5, 1989.
- KUDRET, Cevdet, Abdülhamit Devrinde Sansür, İstanbul : Milliyet Yayınları, 1977.
- KURAT, Akdes Nimet, Rusya Tarihi, Başlangıcından 1917'ye Kadar, Ankara : T.T.K. Yayınları, 1948.
- _____, Türkiye ve Rusya, XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919), Ankara : A.Ü. DTCF. Yayınları : 180, 1970.
- LEWIS, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, (2. Baskı), Çev : Metin Kıratlı, Ankara : T.T.K. Basımevi, 1984.

- MAHMUT CELALEDDİN PAŞA, Girid İhtilali Tarihi, Hazırlayan: Abdullah Sivridağ, (İ.Ü.SBF.Siyaset Bilimi ; Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul : 1990.
- _____, Mir'at-ı Hakikat, Hazırlayanlar : İsmet Miroğlu-Çetin Derin-Yusuf Halaçoğlu-Ömer Akdaş, İstanbul : Tercüman 1001 Temel Eser, 1979.
- MAHMUT MUHTAR, Maziye Bir Nazar, Berlin Muâhedesinden Harb-i Umumiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münâsebâtı, İstanbul: Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı, 1341/1925.
- MUSTAFA NURİ PAŞA, Netâyicü'l-Vukuât Kurumlar ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi, Sadeleştiren : Neşet Çağatay, Ankara : T.T.K. Basımevi, 1980, C.III-IV.
- NÜZHET, Selim, Türk Gazeteciliği, İstanbul : İstanbul Matbuat Cemiyeti tarafından basılmıştır, 1931.
- ORTAYLI, İlber, İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu, Ankara : A.Ü., SBF.Yayını No:479, 1981.
- _____, İmparatorluğun En Uzun Yılı, İstanbul : Hil Yayınları, 1983.
- ÖZKIRIMLI, Atilla, "Ali Efendi", Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, Cem Yayınları, 1983, C.I.
- ÖZTOPRAK, İzzet, Kurtuluş Savaşında Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921), Ankara : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981.
- PINNOW, Herman, Almanya Tarihi, Çev : Fehmi Baldaş, İstanbul : Ankara Kütüphanesi Tarih Serisi XXII, 1940, C.I-II.
- Salnâme-i Devlet (Devlet Yıllığı), 1287/1870, s.188.
- SAYAR, Ahmet Güner, Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması, İstanbul : Der Yayınları, 1986.
- SAY, J.B., Catechisme d'Economie Politique, (Ter : Sehak Abru, İlm-i Tedbir-i Menzil, Dersaadet : Mühendisioğlu Matbaası, H.1268/M.1851) nşr : M.Zühdü, Dârülfünûn Hukuk Fakültesi Mec., II/9(1333)
- SEIGNOBOS, Charles, Tarih-i Siyasi (1814-1896). (Asr-ı Hâzıra'da Avrupa), Osmanlıca'ya Çev : Ali Reşad, Dersaadet : Kader Matbaası, H.1325/M.1908, C.II.
- SİYAVUŞGİL, Sabri Esat, "Ahmet Midhat Efendi", İ.A., C.I.

- SUBAŞI, Nihat, Gazete ve Tekniği, Ankara : Ulusal Basımevi, 1970.
- ŞAPOLYO, E. B., Türk Gazetecilik Tarihi, Ankara : 1976
- Şefik, "Aydın Vilayeti Ahvâline Bir Nazar, Asayiş ve Ahali", Basiret,
No : 19-2477, 29 N 1326/26 Eylül 1908.
- TAHSİN PAŞA'nın Yıldız Hatıraları, Sultan Abdülhamit, İstanbul :
Boğaziçi Yayınları, 1990.
- TANPINAR, Ahmed Hamdi, 19.uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul :
Çağlayan Basımevi, 1982.
- TEPEDELENLİOĞLU, N. Nazif, Sultan İkinci Abdülhamit ve Osmanlı İmpa-
ratorluğunda Komitacılar, İstanbul : Bedir Yayınları,
1964.
- TÖKİN, F. Hüsrev, "Ali Efendi", Basın Ansiklopedisi, İstanbul : Kulen
Basımevi, 1963.
- TUNAYA, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasal Partiler, İstanbul : Hürriyet
Vakfı Yayınları, 1988, C. I (İkinci Baskı)
- _____, Türk Siyasal Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İstan-
bul : Yedigün Matbaası, 1960.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul : Dergâh Yayınları,
1985, C. 1.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat, Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye, Yayınlayan : Bekir
Sıtkı Baykal, Ankara : T. T. K. Yayınları, 1987, C. 2,
(İkinci Baskı)
- TÜRKÖNE, Mümtazer, Siyasi İdeoloji Olarak İslâmcılığın Doğusu, A. Ü.
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset
Bilimi Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara : 1990.
- UNAT, Faik Reşit, Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Klavuzu, An-
kara : T. T. K. Yayınları, 1988.
- UYGUÇ, Ünal, Radyo Televizyon Haberciliği, İstanbul : İ. Ü. Yayın No:
3406, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayın No : 1, 1987.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, "Ali Suavi ve Çırağan Vak'ası", 29. Belleten'den
Ayrı Basım, Ankara : T. T. K. Yayını, 1944.
- _____, Midhat ve Rüstü Paşaların Tevkiflerine Dair Vesika-
lar, Ankara : T. T. K. Yayınları, 1987, (İkinci Baskı)

Osmanlı Tarihi, Ankara : T.T.K. Basımevi, 1983,
C.IV(2)

VOCELKA, Karl, "Avusturya-Osmanlı Çekişmelerinin Dahili Etkileri",
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih
Dergisi, Sayı : 31, İstanbul : 1978.

YAZICI, Nesimi, Takvim-i Vekâyi (Belgeler), Ankara : Gazi Üniversitesi
Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayını, 1983.

YERLİKAYA, İlhan, "Basiret Gazetesi", T.D.V., İ.A.

Gazeteler

Basiret Gazetesi No : 1, 20 L 1286/23 Ocak 1870 ;
No : 4, 24 L 1286/27 Ocak 1870 ;
No : 5, 25 L 1286/28 Ocak 1870 ;
No : 8, 1 Za 1286/2 Şubat 1870 ;
No : 10, 3 Za 1286/4 Şubat 1870 ;
No : 11, 4 Za 1286/5 Şubat 1870 ;
No : 51, 5 M 1287/7 Nisan 1870 ;
No : 53, 9 M 1287/11 Nisan 1870 ;
No : 55, 11 M 1287/13 Nisan 1870 ;
No : 65, 27 M 1287/29 Nisan 1870 ;
No : 67, 1 S 1287/3 Mayıs 1870 ;
No : 95, 9 Ra 1287/9 Haziran 1870 ;
No : 97, 13 Ra 1287/13 Haziran 1870 ;
No : 121, 17 Ra 1287/17 Temmuz 1870 ;
No : 122, 19 Ra 1287/19 Temmuz 1870 ;
No : 123, 20 R 1287/20 Haziran 1870 ;
No : 130, 29 R 1287/29 Temmuz 1870 ;
No : 131, 1 Ca 1287/30 Temmuz 1870 ;
No : 132, 3 Ca 1287/1 Ağustos 1870 ;
No : 153, 3 C 1287/31 Ağustos 1870 ;
No : 154, 4 C 1287/1 Eylül 1870 ;
No : 158, 8 C 1287/5 Eylül 1870 ;
No : 201, 1 Ş 1287/27 Eylül 1870 ;
No : 202, 2 Ş 1287/28 Ekim 1870 ;
No : 203, 4 Ş 1287/30 Ekim 1870 ;

No : 204,6 § 1287/1 Kasım 1870 ;
No : 219,26 § 1287/21 Kasım 1870 ;
No : 220,28 § 1287/23 Kasım 1870 ;
No : 222,30 § 1287/25 Kasım 1870 ;
No : 224,§ 1287/Kasım 1870 ;
No : 246,29 N 1287/23 Kasım 1870 ;
No : 253,11 L 1287/4 Ocak 1870 ;
No : 262,24 L 1287/18 Ocak 1871 ;
No : 267,29 L 1287/23 Ocak 1871 ;
No : 270,3 Za 1287/24 Şubat 1871 ;
No : 301,14 Z 1287/7 Mart 1871 ;
No : 380,15 Za 1287/6 Şubat 1871 ;
No : 383,17 Ra 1288/7 Haziran 1871 ;
No : 403,11 R 1288/30 Haziran 1871 ;
No : 404,12 R 1288/1 Temmuz 1871 ;
No : 405,13 R 1288/2 Temmuz 1871 ;
No : 410,19 R 1288/8 Temmuz 1871 ;
No : 413,23 R 1288/12 Temmuz 1871 ;
No : 414,24 R 1288/13 Temmuz 1871 ;
No : 415,25 R 1288/14 Temmuz 1871 ;
No : 459,17 C 1288/22 Ağustos 1872 ;
No : 533,16 N 1288/29 Kasım 1871 ;
No : 569,22 Za 1288/2 Şubat 1872 ;
No : 577,12 Za 1288/23 Ocak 1872 ;
No : 585,21 M 1289/31 Mart 1872 ;
No : 586,22 M 1289/1 Nisan 1872 ;
No : 592,29 M 1289/8 Nisan 1872 ;
No : 594,1 S 1289/11 Nisan 1872 ;
No : 600,9 S 1289/18 Nisan 1872 ;
No : 610,23 S 1289/2 Mayıs 1872 ;
No : 672,N 1289/Kasım 1872 ;
No : 742,30 B 1289/3 Ekim 1872 ;
No : 821,7 Za 1289/6 Ocak 1873 ;
No : 852,17 Z 1289/16 Şubat 1873 ;
No : 854,20 Z 1289/19 Ocak 1873 ;
No : 855,21 Z 1289/19 Şubat 1873 ;
No : 865,4 M 1290/4 Mart 1873 ;
No : 866,5 M 1290/5 Mart 1873 ;
No : 871,11 M 1290/11 Mart 1873 ;

No : 875,15 M 1290/15 Mart 1873 ;
No : 877,18 M 1290/18 Mart 1873 ;
No : 882,23 M 1290/23 Mart 1873 ;
No : 883,25 M 1290/25 Mart 1873 ;
No : 887,29 M 1290/29 Mart 1873 ;
No : 888,30 M 1290/30 Mart 1873 ;
No : 897,11 S 1290/9 Nisan 1873 ;
No : 898,12 S 1290/11 Nisan 1873 ;
No : 928,18 Ra 1290/16 Mayıs 1873 ;
No : 929,7 Ca 1290/3 Temmuz 1873 ;
No : 931,22 Ra 1290/20 Mayıs 1873 ;
No : 934,25 Ra 1290/23 Mayıs 1873 ;
No : 941,3 R 1290/25 Ekim 1873 ;
No : 962,29 R 1290/26 Haziran 1873 ;
No : 969,7 Ca 1290/3 Temmuz 1873 ;
No : 975,14 C 1290/9 Ağustos 1873 ;
No : 976,19 C 1290/13 Ağustos 1873 ;
No : 1004,22 Ca 1290/18 Temmuz 1873 ;
No : 1026,18 B 1290/11 Eylül 1873 ;
No : 1538,25 R 1292/31 Mayıs 1875 ;
No : 1547,6 Ca 1292/8 Haziran 1875 ;
No : 1560,21 Ca 1292/25 Haziran 1875 ;
No : 1562,24 Ca 1292/28 Haziran 1875 ;
No : 1568,2 C 1292/6 Temmuz 1875 ;
No : 1583,19 C 1292/23 Temmuz 1875 ;
No : 1594,26 B 1292/28 Ağustos 1875 ;
No : 1595,28 B 1292/30 Ağustos 1875 ;
No : 1596,29 B 1292/31 Ağustos 1875 ;
No : 1608,14 Ş 1292/15 Eylül 1875 ;
No : 1616,23 Ş 1292/24 Eylül 1875 ;
No : 1674,3 Za 1292/1 Aralık 1875 ;
No : 1681,11 Za 1292/8 Ocak 1876 ;
No : 1688,19 Za 1292/12 Aralık 1875 ;
No : 1692,24 Z 1292/21 Ocak 1876 ;
No : 1707,16 Z 1292/13 Ocak 1876 ;
No : 1731,14 M 1293/10 Şubat 1876 ;
No : 1733,17 M 1293/13 Şubat 1876 ;
No : 1748,2 C 1293/25 Haziran 1876 ;
No : 1809,17 R 1293/11 Mayıs 1876 ;

No : 1810,19 R 1293/8 Mayıs 1876 ;
No : 1825,6 Ca 1293/30 Mayıs 1876 ;
No : 1827,8 Ca 1293/1 Haziran 1876 ;
No : 1828,9 Ca 1293/2 Haziran 1876 ;
No : 1829,11 C 1293/4 Haziran 1876 ;
No : 1838,21 Ca 1293/13 Haziran 1876 ;
No : 1848,2 C 1293/25 Haziran 1876 ;
No : 1892,9 Ş 1293/30 Ağustos 1876 ;
No : 1946,10 Za 1293/27 Kasım 1876 ;
No : 2002,16 M 1294/31 Ocak 1877 ;
No : 2031,21 S 1294/7 Mart 1877 ;
No : 2195,30 S 1294/8 Eylül 1877 ;
No : 2196,1 N 1294/9 Eylül 1877 ;
No : 2197,2 N 1294/10 Eylül 1877 ;
No : 2446,19 Ca 1295/21 Mayıs 1878 ;
No : 2448,21 Ca 1295/23 Mayıs 1878 ;
No : 1-2477,28 Ş 1326/25 Eylül 1908 ;
No : 2-2477,28 Ş 1326/25 Eylül 1908 ;
No : 1-2478,29 Ş 1326/26 Eylül 1908 ;
No : 1-2479,30 Ş 1326/27 Eylül 1908 ;
No : 7-2477,18 N 1326/14 Ekim 1908 ;
No : 9-2477,20 N 1326/17 Eylül 1908 ;
No : 11-2477,22 N 1326/18 Ekim 1908 ;
No : 15-2477,26 N 1326/22 Ekim 1908 ;
No : 19-2477,29 N 1326/26 Eylül 1908 .

Hadika No : 32,18 Za 1290/7 Ocak 1873

No : 11,12,29

İbret No : 126

Osmanlı No : 12,12 Ş 1294/22 Ağustos 1877

Ruznamçe-i Ceride-i Havadis No : 1321,19 L 1286/22 Ocak 1870

No : 1128,1 M 1286/13 Nisan 1869

Sabah 18 Ra 1293/1 Nisan 1876

1 Ra 1293/15 Mart 1876

14 S 1293/11 Mart 1876

Tercümân-ı Hakikat No : 872,21 C 1298/20 Mayıs 1881

Vakit No : 930,22 Ca 1295/25 Mayıs 1878

No : 825,5 S 1295/8 Şubat 1878

DİZİN

A

- Abdullah Efendi, Fotoğrafçı : 48_n
Abdurrahman Fahri : 153
Abdülaziz, Sultan : 18, 61, 62, 75, 77, 93, 107, 117, 127, 136, 161, 162, 165,
202, 203.
Abdülhamit II, Sultan : 48, 63, 65, 74, 77, 78, 81, 99, 105, 115, 123, 140,
161, 166.
Acem(ler) : 110, 193, 225
Acta Diurna : 3
Acta Publica : 3
Acta Senatus : 3
Açe(liler) : 106, 128
Açe hükümeti : 106, 126, 202, 207
Adana : 137_n
Afganistan : 208-231
Afrika : 108, 109, 114, 225, 227, 231, 241
Afrika zencileri : 225
Agah Efendi, Çapanzâde : 12, 17, 23, 130
Ahmed Kemal Efendi, Mekteb-i Fünun-ı Harbiye Hocası : 239
Ahmet Midhat Efendi : 59, 67, 72, 73, 74, 75, 76, 118, 151, 193
Ahmet Muhtar Paşa : 142
Ahmet Râsim : 67
Ahmet III, Sultan : 8
Aida : 107
Alemdar Mustafa Paşa, Sadrazam : 15
Aleksan Efendi : 150, 240
Aleksandr II : 100
Aleksandr Blacque, Gazeteci : 11, 12
Aleksandr Nikolayeviç : 197
Ali Efendi, Basiretci : 21, 23, 26, 28, 29, 33, 35, 54, 58, 59, 61, 62, 63,
64, 65, 72, 73, 80, 82_n, 89, 96, 97, 98, 99, 101, 105, 110, 130, 132,
138, 153, 159, 163, 165, 172, 173
Ali Fuat Bey, Gazeteci : 69, 160
Ali Paşa, Sadrazam : 33, 118

Ali Suavi : 17,26_n,59,63,64,76,77,78,79,80,81,82,83,85,130,196
Ali Suavi Vak'ası : 99,166
Alman(lar) : 5,15,34,36,87,96,98,100,172
Alman birliği : bk : Cermen İttihadı,bk : Pan Cermenizm : 87,88,
129,172
Almanya : bk : Prusya : 3,6,28,33,35,36,63,65,71,83_n,87,88,89,95,
96,97,98,99,101,105,107,119,129,132,138,151,171,175,182,
185,186,189,190,194,195,224
Almanya Bahriye Nezareti : 187
Almanya elçilikleri : 89,96,99,169
Almanya prenslikleri : 94,119,169_n
Almanya Seyyahları : 226
Alsace-Lorraine : 96,99,185,186
Amerika : 93,108,111,114,141,145,146,210,224,225,228,232
Anadolu Gazetesi : 149,217,231,236,237
Antalya : 169
Arabistan : 106,203,231
Arap(lar) : 1,110,121,169,202,226,228
Arapça : 126,202
Arnavut : 108,110,121,216,217
Asir : 106
Asya : 202,203,207,225,231
Atalık Gazi Hükümeti : 202
Augustburg : 35
Augustan,Almanya Kraliçesi : 90
Avrupa(lılar) : 1,3,6,7,8,9,11,16,17,18,37,62,65,70,73,75,77,87,
98,100,101,102,103,104,107,112,114,117,120,121,125,126,
127,128,140,153,173,174,175,176_n,181,183,187,189,190,
201,202,203,204,205,207,219,225,226,230,231,232
Avusturya(lılar) : 14,73,87,93,94,97,98,100,102,122,124,125,183,
189,190,191,219,229
Avustralya : 105,232
Ayasofya : 68,104
Ayastefanos : 48_n,133,171
Ayetullah Bey,Suphipaşazâde : 59,71,83,89,90
Aydın : 75,212

B

Bâb-ı Âli : 62,71,90,101,162,163,165
Baden,(Grandükalığı) : 93,182,186
Bağdat : 72_n,169,192,193,200,203
Balkanlar : 134_n
Banker Fugger : 3
Basra : 72
Batı(lılar) : 16,113,130,141,175,176,177
Bavyera Krallığı : 93,182,186
Bebek Sahilhanesi : 93
Bedir,(gazete) : 73,76,149,150,151
Belgrad : 17,77
Belucistan : 231
Berlin : 65,87,91,92,97
Berrü'l-arab : 200,201
Beyazıt/İstanbul : 9
Beykoz : 75
Beyoğlu : 33,132,135,140,144,149,176,240
Beyoğlu yangını : 49,135,145
Bezci Süleyman Ağa(Ahmet Midhat Efendi'nin babası) : 72
Bismarck : 28,29,33,35,63,87,88,89,96,98,99
Bitlis : 85
Bohemya : 189,190
Bolu : 169
Borç(Alman doktor) : 36
Bosna : 189
Boşnaklar : 217
Brezilya : 114,225
Bruneu adası : 232
Buda dini : 2
Buhâra : 202
Bulak Basımevi(Mısır) : 10
Bulgar(lar) : 79,103,110,129,189,190,217,236
Bulletin des Nouvelles(gazete) : 10
Bursa : 76,229

C

- Cava adası : 232
Ceride-i Askeriye dergisi : 73
Ceride-i Havâdis(gazete) : 12,31,33,148,152,177
Cermen İttihâdı(fikri),bk : Pancermenizm,bk : Alman birliği : 13,
102,189,190
Ceyhun nehri : 203
Cezayir : 231
Cezayir daileri : 120,183
Ceziretü'l-Arab : 201,231
Chomyakov(Rus yazarı) : 100
Cihannüma : 9
Courrier d'Orient(gazete) : 70,141,142,144,194,195
Courrier de Smyrne(gazete) : 11,142
Cumhuriyet(cilik) fikri : 115,117,172
Cülûs-ı Hümayun : 165

Ç

- Çankırı : 76
Çarlık mutlakıyeti : 100
Çaylak(gazete) : 152,153
Çek ve Güney Slavları : 100
Çerkez(ler) : 108,121,216
Çerkez Hasan Vak'ası : 136
Çırağan Sarayı Vak'ası : 26_n,63,64,78,79,80,196
Çin(liler) : 1,2,114,124,146,202,225,231,237
Çorlu : 167

D

- Dağarcık(gazete) : 73,74_n,76,151
Dağıstan : 128
Daily News(gazete) : 6,142
Danilevski,Rus yazarı : 100

Danimarka : 87,91
Darü'l-Fünun : 75
Darüşşafaka : 75
Debats(gazete) : 143
Deli Petro : 207
Dersaadet,bk : İstanbul : 76,164,194,212,236
Deutsche Zeitung(gazete) : 142
Devir(gazete) : 73,124
Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye,bk : Osmanlı : 73,94,102,124,140,183,
188,189,190,191,194,195,200,201,202,203,209,231,233
Devr-i İstibdat : 214
Dimitri Maki Doneski(Bulgar mektep hocası) : 236
Disraelli,İngiliz : 77
Diyojen(gazete) : 85,237
Doktor Şivenb Fort Seyahatnamesi : 226
Dünya Savaşı I : 88,100,123

E

Echo de l'Orient(gazete) : 11
Edgar Wittaker(Times muhabiri) : 12
Edirne : 7,169
Eflak ve Boğdan,bk : Memleketeyn : 17,18,119,141
Ejderhan : 231
Ekonomist Fransa(gazete) : 114,224
El-Cevâib(gazete) : 152
Emirü'l-Mü'minin : 127,202,203,
Enderun mektebi : 61
Endülüs,bk : İspanya : 204
Erdek : 64
Erhard Katdolt : 5
Ermeni(ler) : 7,110,122,229
Erzurum : 83,134_n,169
Esat Efendi(gazeteci) : 12,59,85,86,128,203
Eski Zağra : 103
Esseyid Mehmet Emin Ali Paşa : 156
Eşitlik,bk : Müsâvât : 18,112,113,114,130
Et Meydanı/İstanbul : 15
Evranos Bey : 219

F

- Fas : 231
Fatih Sultan Mehmet : 122,219
Felemenk(liler) : 106,126,128,207
Feshâne Fabrikaları : 229
Filibe : 76,80
Filip Efendi : 77
Firavun : 2
Fransa Cumhurbaşkanı : 147
Fransa,bk : Prusya-Fransa Savaşı : 5,12,14,17,18,34,61,70,87,88,
89,91,93,94,96,98,105,106,107,117_n,120,183,187,194,195,
201,224
Fransızca : 29,70,72,117,138,165,228
Fransız İhtilali : 10,14,15,18,95,110,112,119
Fransız konsolosu(elçisi) : 75,91
Fremdenblatt(Viyana) : 143
Fuad Bey,Vilayet Umur-ı Ecnebiye Müdürü : 212
Fuad Paşa,Hariciye Nazırı : 18,21,23,118

G

- Galatasaray Sultanisi : 65,77
Gazette de Moscou : 143
Gazette de Viyana : 143
Gazette Française de Constantinople : 11
Gazi Osman Paşa,Plevne Komutanı : 104,155
Genç Osmanlılar,bk : Yeni Osmanlılar : 16,70,130,172
Gasadi Lorosi,Viyana'daki Tağs Pres gazetesi sahibi : 239
Germen Konfederasyonu : 87
Girid : 18,21,136_n
Glas(gazete) : 143
Golos(gazete) : 155
Gutenberg,Juannes : 4,5
Gülçi Hanlığı : 125,191
Gülhane Hatt-ı Hümayunu : 16
Güney Afrika : 105
Gürcistan : 120,183

Gürcüler : 120,216

G.Verdi,İtalyan besteci : 107

H

Haarlemli Laurence Coster : 5

Hacc : 103,126,176,199

Hacı Hasan Ağa(Çorlu Kızanlık hanedanından) : 167

Haçlı Seferi : 104

Hadika(gazete) : 63_n,85,110,124,133,148,151,197

Hakâyıkü'l-Vekâyi(gazete) : 34,124,149

Halet Bey,gazeteci : 59,89

Halife,(-i Peygamber) : 123,124,127,202

Halil Paşa,Seryaver-i Şehriyârî : 211

Halim Paşa,Osmanlı devlet erkânından : 34

H.A.M. Butler-Johnstone,İngiliz Parlamento üyesi : 77

Harbiye Nezareti : 214

Hariciye Nezareti : 18_n,23,33,62,107,174

Hasan Paşa,Beşiktaş Zabıtası Müşiri : 80,81

Hasköy : 80

Havass ajansı : 131,132,173

Hayfa : 64

Hayat(gazete) : 152,153

Hayrullah Efendi,Şeyhülislâm : 62

Heredot : 2

Hersek İsyanı : 152

Hes Grandükalığı : 186

Hezergrad : 134_n

Hırvatlar : 217

Hicaz : 169

Hidiv(iyet) : 35,63,106,107,108,109,127,151,202,108,109,110

Hilafet : 83,83_n,106,107,126,128,202

Hind denizi : 226

Hindistan : 94,105,207,208,231

Hind-i Şarkî : 231

Hive : 207,225

Hocapaşa/İstanbul : 68

Hokand : 202

Hollanda : 5,126
Hristiyan(lar) : 18,58,105,127,158,217,219,232
Hristiyanlık : 124,197,224,233
Hükümet-i İslâmiye : 207
Hükümet-i Meşruta : 227
Hükümet-i Seniyye : 241
Hürriyet : 18,83,85,112,113,114,115,130,172,212,213,221,222,223,
225
Hürriyet(gazete) : 85,77
Hürriyet'in ilanı : 118,130,131
Hüseyin Avni Paşa,Sadrazam : 62
Hüsünü Paşa,Zaptiye Müşiri : 61,62,85,162

I

Independence Belge(gazete) : 143
Irak : 76_n,192
Islahat Fermanı : 17,18,112,113,118
İslavlar,bk : Slav : 191,217
İslav İttihadı,bk : Panslavizm : 97,190

İ

İbrahim Müteferrika,Matbaacı : 7,8,9
İbrahim Paşa,Sadrazam : 8
İbrahim,talebe : 241
İbranice : 7,198
İbret(gazete) : 52_n,76,85,110,124,150,151,238,239,240
İdâre-i İştirâkiyye : 102
İgnatiyev(Rusya Elçisi) : 64,101
İhyâ-i İslâm Cemiyeti : 126
İkdam(gazete) : 153
İmpertial(gazete) : 11
İngiliz(ler) : 3,6,12,15,73,77,83_n,100,106,111,124,127,127_n,129,
132,186,203,207
İngiltere : 3,6,12,14,15,17,34,83_n,93,94,105,106,107,123,124,128,
129,149,187,194,195,200,201,224,226,232,233

İrân(î) : 76_n,128,165,192,193,203,231
İskenderiye : 1
İslâm(lar,-iyet) : 24,121,123,124,125,126,127,198,199,202,203,
205,216,217,218,231,232,241
İsmail Efendi,Yemen Mektupçusu,gazeteci yazar : 59,89
İsmail Paşa(Mısır Hidivi) : 34,107,109,110
İspanya,bk : Endülüs : 3,5,91,92,156
İsparta : 134_n
İstanbul,bk.Dersaadet : 3,7,8,11,13,34,46,64,70,72,74,76,77,79,
81,85,88,89,100,101,104,107,108,122,126,127,133,134,
135,136,140,143,144,148,149,156,165,167,168,169,193,
202,219
İstanbul Merkez Bidayet Mahkemesi : 153
İstikbal(gazete) : 83,110,151,152,153,241,242
İsviçre : 5
İtalya : 3,5,7
İttifâk-ı Hamiyyet,bk.Genç Osmanlılar : 83
İttihad(gazete) : 76,85
İttihâd-ı İslâm(=İslâmcılık=İslâm Birliği) : 65,73,83,85,86,98,
102,111,123,124,125,126,127,128,129,130,168,170,172,
176_n,191,203,205
İttihâd-ı Osmânî,bk.Osmanlı Birliği,bk.Osmanlıcılık : 65,118,119,
218,219,220
İttihat ve Terakki : 65,99,123,130,131,172,222
İzmir : 7,11,115,169,212

J

Japonya : 2
Journal de Constantinople(gazete) : 11
Journal de Smyrne(gazete) : 11
Journal des Savants(gazete) : 6
Jül Sezar : 2

K

Kafkasya : 128,231

Kahkaha(mizah dergisi) : 61,65,159
Kalamış/İstanbul : 65
Kalvinist : 7
Kamil Paşa,Sadrazam : 64
Kamus-ı Türkî : 20
Kânun-ı Esasî(I) : 115,118,131,212
Kanuni Sultan Süleyman : 13
Kaptan Hamerton : 226
Karaburun : 64
Karadağ : 71,101,111,119,142,182,189
Karadeniz : 102,125,191,201
Karagöz(gazete) : 69
Kara Hasanlar Savaşı : 133
Karlofça Anlaşması : 14
Karamürsel fabrikaları : 229
Kasap Teodoraki : 152,153
Kastamonu : 77,169
Katolik(ler) : 88,127,203,204
Katkov ve Aksakov kardeşler,Rus yazarları : 100
Kayseri : 134_n
Kazaklar : 103
Kazan : 102,125,191,231
Kelam bilimi : 176
Kerbelâ Olayı : 50,150
Kevkeb-i Şarkî(gazete) : 148
Kırcaali : 79
Kırkanbar(dergi) : 74
Kırım : 128,231
Kırım Hanları : 120,183
Kırımli müslümanlar : 64
Kızanlık/Rumeli : 103
Kiel limanı : 187
King Pao(gazete) : 2
Kiriyeveski,Rus yazarı : 100
Kitâb-ı İklim-i Cedid,İlk basımevinde basılan kitaplardan : 9
Koçi Bey Risalesi : 13
Kokos(Petersburg gazetesi) : 142
Konya : 137_n,169
Kore : 2

Korrespondance(gazete) : 142
Kölemen beyleri : 15
Köse Mihal Bey : 219
Kristof Kolomb : 224
Kudüs : 64
Kuleli Askeri Lisesi : 85
Kur'an-ı Kerim : 202
Küba : 145
Küçük Kaynarca Antlaşması : 14
Külnise(gazete) : 140
Kürtler : 121,216
Kütahya : 170

L

Ladik : 64
Laiklik : 83
La Gazette de France(gazete) : 6
La Turquie : 11,66,141,142
Lazlar : 121,216
La Reforme(gazete) : 11
Leh'çe(=leh dili) : 71
Lehliler : 199
Le Phare du Bosphore(gazete) : 11,142
Le Spectatuer de l'Orient(gazete) : 11
Levant Herald : 12,33,108,133,142,149,151,200,201
Levant Times : 100,142
Leyle-i Berat : 156
Liberte(gazete) : 142
Londra : 77,145
Louvre Müzesi : 2
Lyon : 77

M

Maarif-i Umumiye Nezareti : 23
Macar(istan) : 7,189,217

Macit Bey, Basın Yayın Müdürü : 21
Magosa : 85
Mahmut II, Sultan : 9, 11, 12, 15, 16, 161
Mahmut Nedim Paşa, Sadrazam : 62, 101, 163, 165, 170_n
Malezya : 232
Maliye Nezareti : 61
Marmara haritası : 8
Matbaa-i Amire : 10, 74
Matbuat Müdürlüğü (=İdaresi) : 23, 74, 75, 150, 151, 153, 163, 164
Maverâünnehir : 231
Mecelle : 176
Mecidiye nişanı : 64, 236
Mecidiye vapuru : 64
Meclis-i Maaruf : 23, 163
Meclis-i Mebûsân : 117
Meclis-i Umûr-ı Sıhhiye : 75
Mecmu'a-i Ebuzziya (dergi) : 85
Medeniyet (gazete) : 66
Medresetü'l-Vâizin : 75
Megalo İdea : 18
Mehmet Ali Paşa, Mısır Valisi : 10, 15, 107, 109
Mehmet Ali Tefvik, gazeteci yazar : 56
Mehmet Cevdet, Kırganbar Dergisi Sahibi : 74
Mehmet Rüştü Paşa, Sadrazam : 62
Meins şehri : 4, 5
Mekadonya : 143
Melek Hanım, Ahmet Midhat'ın hanımı : 75
Memâlik-i Osmâniye : 164, 182, 183, 184, 233
Memleketeyn, bk. Eflak-Boğdan : 182
Mercure (gazete) : 6
Meşrutiyet (I) : 113, 117
Meşrutiyet (II) : 26, 64, 65, 82_n, 112, 122, 123, 166
Meşrutiyet, Meşrutî İdare : 15, 17, 18, 115, 117, 118, 131, 168, 172
Meşrutiyet Anayasası : 112
Meşveret-i Amme (1808 Ayan toplantısı) : 15
Metz : 96
Mezâmîr İncili : 5
Mısır (lılar) : 2, 11, 14, 15, 34, 35, 63, 77, 87, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 114, 119, 127, 141, 151, 182, 202, 209, 210, 231

Midilli : 134_n
Milanolu Panfilo Costolti : 5
Millet(ler) : 83,85,110,111,112,114,115,117,130,172,228
Milliyetçilik : 65,66,70,110,111,112,129,130
Mirât(gazete) : 85
Misyonerler : 109,209
Mithat Paşa,Sadrızam : 62,72,75,77
Mizanü'l-Hak fî İhtiyâri'l-Ehak(Kâtip Çelebi'nin eseri) : 137
Moltke(Prusyalı general) : 185
Moniteur Ottoman(gazete) : 11
Morning Post(gazete) : 6,142
Moskof : 103,104
Muharrir(gazete) : 85
Muhbir(gazete) : 77,85
Mukaddes Roma-Cermen İmparatorluğu : 88,105
Murad V.,Sultan : 63,77,79,80,156,165
Musevi : 122,229
Mustafa Asım Bey,gazeteci-yazar : 59
Mustafa Celaleddin Paşa,Polonyalı : 59,70,71,89,90
Mustafa Fazıl Paşa : 77,83
Mustafa Reşit Paşa,Sadrızam : 16
Mutlakıyet : 116
Mümeyyiz(gazete) : 27,148
Müsâvât,bk.Eşitlik : 172,228
Müslüman(lar) : 70,79,98,103,106,109,113,121,123,124,128,129,135,
176,198,199,204,205,207,216,217,220

N

Namık Kemal : 13,17,59,77,83,85,118,130
Napolyon(III) : 14,70,71,90,93
Nasyonal(izm),bk.Milliyetçilik : 110,143
Necid : 106,149,200
Neue Freie Press(gazete) : 143
News letter : 3
New York : 134_n
Newyork Herald : 141,143
Nicomedos Metaxas(Matbaacı) : 7

Nil nehri : 209,210
Niş Rüşdiyesi : 72
Nizâm-ı Cedid : 14,15,58
Nouvelle Gazette de Press(gazete) : 143
Nouvelle Presse Libre(gazete) : 142
Nouvelles Manuscrites : 3

0

Odesa : 64
Onion d'Orient(gazete) : 142
Opera : 107
Opinione National : 143
Orenburg(Müftüsü) : 103,197
Ortaasya : 125,126,127,191
Ortadoks mezhebi : 103
Ortadoksya : 236
Osmanlı Birliği,bk.İttihâd-ı Osmanî : 120,121,122,123,168
Osmanlıcılık,bk.İttihâd-ı Osmanî,bk.Osmanlı Birliği : 83,111,119,
130
Osmanlı(lar) : 3,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,23,70,71,88,89,
93,94,95,97,99,100,101,102,103,106,108,110,111,112,113,
118,119,120,121,122,123,124,125,126,127,128,129,131,
139_n,141,142,149,156,161,162,169,171,175,176_n,203,206,
215,216,218,220,222,229,241
Osmanlı(gazete) : 31,47,66,76
Osmanlı Rus Savaşı,93 Savaşı : 31,63,65,79,103,104,118,129,142,
144,155,171.

Ö

Ödemiş : 213

P

Pal Nise Correspondance(gazete) : 143

Pall Mall(gazete) : 126,128,142,202,203,204
Pancermenizm,bk.Cermen İttihadı : 97,98,125
Panslavizm,bk.Islav İttihadı : 73,100,101,102,103,125,189
Papa : 127,203,205
Paris : 16,18,77,91,94,102,133,143,144,185
Patrona Halil İsyanı : 14
Peking şehri : 2
Phare du Bosphore(gazete) : 66,135
Philadelphia : 146
Philippe Efendi,gazeteci : 34
Plevne : 104,155
Podgoriçe Muharebesi : 46
Polonya : 70,112
Polonyalı Hayreddin Paşa(Karski) : 59,62,65,66,67,68,69,70,92,
95,98,112,119,174,184
Pomaklar : 121,216,217
Prens Frederik Karl Risalesi : 66_n
Prens Nikola(Karadağ Beyi) : 142
Press(gazete) : 186
Presse Orient(gazete) : 11
Prusya(lılar),bk.Almanya : 15,71,87,88,89,90,91,92,93,94,95,96,
98,101,119,125,127_n,162,173,182,183,185,189,191,201
Prusya-Fransa Savaşı : 29,36,70,71,72,88,91,105,119,132,135,144,
156,158,162,169_n,173

R

Ramses III : 2
Raşit Paşa,Hariciye Nazırı : 64
Raun,Prusya generali ve Harbiye Nazırı : 185
Recaizade Mahmut Ekrem : 13
Republique Française : 142,143
Reuter ajansı : 132,173
Revue d'Orient(gazete) : 11
Rhen nehri : 4,182
Rifat,Erkân-ı Harp'den : 238
Rodos : 74,75
Roma(lılar) : 2,134_n,184,224.

Romanya : 101
Rum(lar) : 7,21,49,110,122,217,219,224,229,236
Rumca : 176
Rumeli : 79,80,121,205,212,217,218,219,231
Rus(lar) : 17,64,79,100,103,104,129,155
Rusca : 102,103,197,198
Ruscuk : 72
Rusya(lılar),bk.Slavlar : 12,14,18,62,65,70,93,94,95,96,98,100,
101,102,103,105,120,123,124,128,129,133_n,155,171,176_n,
184,189,190,197,200,201,202,207,208.
Ruznamçe-i Ceride-i Havadis : 24,32,124
Rüşdiye Mektebi : 76,137,167
Rüştü Paşa,Sadrazam : 165

S

Sabah(gazete) : 47,110,146,151,152
Sadakat(gazete) : 85,159
Sadık Paşa,Sadrazam : 78,81
Sahih-i Buhari : 198
Sahra-yı Kebir : 231
Said Bey : 8,21,63,81,163
Sansür Kararnâmesi : 161,163,165
Sarı Ali,eşkiya : 213
Say,J.B.,İktisatçı : 18
Sekbân-ı Cedid : 15
Selanik : 7,167
Selim III,Sultan : 14
Sened-i İttifak : 15
Sengumbiya : 232
Serafim Efendi,Çevirmen : 140
Seraskerlik : 76,107
Sıraç(gazete) : 151
Sırb(istan) : 101,119,129,189
Sırb(lar) : 15,17,18,110,111,217.
Sırbya : 182
Sibirya : 231
Siecle(gazete) : 142

Simav : 76
Simith,A. : 18
Sivaslı Apkar,Matbaacı : 7
Slav(lar),bk.Rusyalılar : 94,98,100,103,104,125,189,190
Sofya : 76
Söke : 64
Spectateur Oriental(gazete) : 12
Stamboul(gazete) : 12,133
Standart(gazete) : 140
Stockholm : 75
Strazburg : 5
Sudan : 108,114,186,210,226,231,
Sumatra Adası : 106,128,162,207,232
Suriye : 64
Süveyş Kanalı : 106,107,109,210

Ş

Şam : 137_n,169
Şark İmparatorluğu,Bizans : 219
Şark Kilisesi : 219
Şark Meselesi : 83,189
Şefik,gazeteci-yazar : 215
Şehzâde Camii : 77
Şeyhülislâmlık(=Bâb-ı Meşihat) : 74
Şinasi : 12,13,17,33
Şinayder,(İngiliz yapımı tüfenk) : 207
Şiiler : 52,150,202
Şuayip,muharrir : 69

T

Tağblatt(gazete) : 143
Tağs Press(gazete) : 239
Takvimhâne-i Amire : 9
Takvim-i Vekâyi(gazete) : 9,12,29,66,74,148,161,177

Tanzimat : 16,17,18,112,113,122,220
Tarih-i Naima, İlk basılan kitaplardan : 9
Tarih-i Seyyah, İlk basılan kitaplardan : 9
Tarih-i Timur Grgn, İlk basılan kitaplardan : 9
Tasvir-i Efkâr(gazete) : 13,33,83,85,110,151
Taşköprü : 169
Tatarlar : 121,216
Tekvelef(Rusya ahali-i Islmiyesi müftüsü) : 197
Terakki(gazete) : 66,110,148,149,151
Tercümân-ı Ahvâl(gazete) : 12,13,23
Tercümân-ı Hakikat(gazete) : 66,67,75,76
Tevfik Bey,gazeteci-yazar : 41,59,140
Times(gazete) : 6,12,126,133,140,174,202,207
Timurleng belası : 122,218
Tophane : 72
Topkapı surları : 10
Totmes : 2
Trablus : 231
Trabzon(gazete) : 136_n
Tribune(gazete) : 140
Tuhfetü'l-Kibâr f Esfâri'l-Bihâr, İlk basımevinde basılan kitap-
lardan : 9
Tuna : 17,146,169
Tuna(gazete) : 72,73
Tunus : 119,182,231
Tren Müzesi : 2
Türk(ler) : 7,70,100,104,108,111,112,121,126,202,171,216,217,228,
230,236,237
Türkçe : 71,117,149,165,169,228,237
Türkçülük 66,83
Türkistan 2,111,129,209
Türkiye : 105,131,174

U

Ulûm(gazete) : 77
Uygur : 2
Uzakdoğu : 83_n,123,124,125

Ü

Ümid burnu : 232
Üsküdar : 77,137
Üss-i İnkılab,Ahmet Midhat'ın eseri : 76

V

Vakit(gazete) : 31,76,85
Van : 148
Vankulu lügati : 8
Vatan : 83,85,111,130
Vekayi-i Mısriyye : 10,177
Vekayi-i Zabtiye : 148
Venedik : 5
Vidin : 3,14,15,16,61,72,186,239

W

Washington : 114,210
Wilhelm,Alman İmparatoru : 90,97
William Churchill,gazeteci : 12
Wirtemberg : 93,182,186
Wolff : 132

Y

Yahudiler : 7,141
Yanya : 93,217
Yavuz Sultan Selim : 209
Yemen : 203
Yeniçeriler 14,15,16,217,219
Yeni Osmanlılar,bk.Genç Osmanlılar : 76,77,85,113
Yıldız Sarayı : 81

Yunan(lılar) : 15,18,129,156
Yunanistan : 146
Yurakhand : 202

Z

Zanta : 109
Zenci(ler) : 114,225,226
Zengibar : 209,226,232
Zeitung(gazete) : 140
Zevra(gazete) : 72,73,76_n,192,193
Ziya Paşa : 17,77,85

